

ȚARA FAGILOR

Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni
alcătuit de Dumitru Covalciuc

Variantă electronică a almanahului „Țara Fagilor” al românilor nord-bucovineni, dedicată împlinirii în anul 2018, a unui secol de la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, realizat cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Mureș

**SOCIETATEA CULTURALĂ „ARBOROASA”
CERNĂUȚI**

ȚARA FAGILOR

**X
2001**

**Almanah cultural-literar
al românilor nord-bucovineni
alcătuit de
Dumitru Covalciuc,
redactor-șef**

**Cernăuți•Târgu-Mureș
2001**

Îngrijirea și tipărirea Almanahului cultural-literar „Țara Fagilor” se
face sub auspiciile Fundației Culturale „Vasile Netea”,
Târgu-Mureș, România, președinte: Dimitrie Poptămaș

Lectori: Dimitrie Poptămaș
Mariana Ciurca

ISSN 1223–8406

Coperta: Rodica Vescan

Copyright© Fundația Culturală „Vasile Netea”

Toate drepturile rezervate

Tehnoredactarea: Alexandru Tcaciuc

Cartea de Aur

În urmă cu 11 ani, când se vestea în răsăritul Europei căpătuirea totalitarismului comunist, un grup de mureșeni făceau prima descindere în Țara de Sus, pe pământul lui Ștefan. După ani îndelungați se reînnoa firul unei tradiții firești între frații aceluiși neam, întrerupte de forța ultimei conflagrații mondiale. Era bucuria revederii și prilejul întrajutorării reciproce. Primele colaborări au și apărut în scurt timp, pe atât de generoase, pe cât de zbuciumată le-a fost istoria.

Târgumureșenii și-au oferit deschise porțile învățământului preuniversitar și superior. Intenția era revitalizarea unei trupe de teatru românești acolo unde gongul a încetat să mai bată în urmă cu o jumătate de veac. Numeroase cărți românești au luat drumul Cernăuțului în ideea unei biblioteci care nu a răsărit încă. Mai mult decât atât, se dorea un muzeu al valorilor spirituale. A apărut în schimb *Țara Fagilor*, almanahul cultural-literar al românilor nord-bucovineni care le înmănunchează pe toate.

În cei zece ani de apariție. Țara Fagilor și-a atras un mare număr de iubitori, în dorința lor de cunoaștere. Almanahul ne-a readus în memorie realități apuse ori prezente, privite prin prisma tranziției. O tranziție îndreptată spre necunoscut, apăsătoare, prelungită în timp, cu suspiciuni, rezervată în mărturisiri, confesiuni și aprecieri.

Almanahul *Țara Fagilor* confirmă că a sosit timpul dezvăluirii adevărului. Nu mai poate fi ascunsă istoria. Nu putem uita suferința și umilința acelor ani îndurată de atâția oameni nevinovați, răpiți din căminele lor și aruncați în fabrica morții. Au fost dezvăluite crime fără precedent, deportări, tribut de sânge în război, numeroși emigranți, conferind titlurile neacordate încă de localități martir, așezărilor: Igești, Cupca, Costiceni, Iordănești, Budineț, Ceahor, Horcea, Pilipăuți, Pătrăuții de Sus, Bahrinești, Stănești, Ostrița, Boian, Suceveni, Mihoreni, Crasna, Stroiești,

Probotești, Crasna Ilschi, Crasna Putna, Carapciu pe Siret, Ropcea, Buda-Mahala, Tereblecea, ș.a.

Despre toate acestea și încă multe altele, *Țara Fagilor* oferă prețioase informații. A sosit timpul să ne cunoaștem jertfa, iar supraviețuitorii să se privească responsabil față în față într-un proces de reconciliere istorică. Acesta ar trebui să reconstituie și să reabiliteze pe cei buni și pe cei răi, dar mai ales să ne restituie ființa națională într-un deceniu al libertăților, la sfârșit și început de veac.

Toate acestea înseamnă dreptul la libera exprimare în limba română și, mai ales, cultivarea ei prin formele tradiționale, instituționalizate. Drepturile și libertățile incumbă cunoașterea trecutului istoric, respectul față de valorile tradiționale românești, libertatea asocierii și cea religioasă, garanții economice și politice egale cu celelalte naționalități.

Țara Fagilor a împlinit zece ani. În atâția ani, tot atâtea volume. Zece tomuri de istorie, cultură și literatură. Zece tomuri de dezvăluiri pentru cei care vor veni după noi. Zece tomuri reprezintă cartea de aur a românilor nord-bucovineni. Cartea de aur este cartea durerilor asemenea celei a ardelenilor de la începutul veacului trecut.

Mentorul ei este prietenul Dumitru Covaiciuc, căruia se cuvine să-i aducem cuvinte de laudă și prețuire. Să îi urăm acum. Domniei Sale, soției Victoria și tuturor celor care l-au sprijinit, sănătate și putere de muncă în continuare, în consens cu dictonul latin „Vivat, crescat, floreat!”

Dimitrie POPTĂMAȘ
Directorul Bibliotecii Județene Mureș,
Președintele Fundației Culturale „Vasile Netea”

Țara Fagilor

Vasile TĂRĂȚEANU

Desfrunzind amintiri
Țara Fagilor renaște în muguri
aceleași dorinți.
Mlădițe noi
bâjbâind spre lumină
dinspre arbori părinți.

Tănuite poieni
luminișuri de basm
coclauri adânci.
Dealuri și văi
colțuri știrbite de stânci.

Urme de urși lupi flămânzi
populând vâgăuni.
Punți peste brazi răsturnați
nord de furtuni.

Lumini și umbre
culori răsfârante în aprig priviri.
Loc de cântec și dor ascunziș de haiduci
destăinuie iubiri.

Aer pur amețind înălțimile
Ape reci cristalin înfiorând adâncimile.
Răcoritoare adieri de legendă
În câte-or fi zările.
Numele tău arboros străjuind depărtările

Tragic destin blestemat
încontinuu să îndure –
Detruchierea-
Nesfârșit de cruntă și dureroasă secure.

PAGINI DIN CARTEA NEAGRĂ A BUCOVINEI

Dezmăț, teroare și moarte

Petre GRIOR

Director-adjunct al Arhivei de Stat din regiunea Cernăuți, președintele Societății Regionale a Victimelor Staliniste „Golgota”

Instaurarea, în vara anului 1940, a puterii sovietice în nordul Bucovinei, nordul Basarabiei și ținutul Herța a fost însoțită nu numai de masacrele de la Lunca și Fântâna Albă, de deportările masive ale românilor de aici în Kazahstanul de Nord și în Siberia, de întemnițările fără număr „pe motive politice” de escortarea miilor de oameni la munci silnice în raioanele periferice ale fostei URSS, ci și de un șir de alte acte de violență, în timpul cărora și-au găsit moartea sute de persoane nevinovate. Datorită muncii asidue, depuse pe altarul servirii adevărului de către membrii Societății „Golgota”, societate care are menirea să spună lumii despre fărâdelegile săvârșite din porunca „părintelui tuturor popoarelor”, au fost scoase în vileag o sumedenie de crime oribile îndreptate împotriva populației băștinașe în perioada cuprinsă între „eliberarea” sovietică din 1940 și începutul războiului.

Un măcel îngrozitor a avut loc în preajma războiului pe Costișa, în partea de est a satului Probotești nu departe de Herța. În urma schimbului de focuri dintre un grup de gospodari români din suburbia Horecea Mănăstirii și o companie de ostași sovietici care se retrăgeau peste Prut, au fost prinși și executați Ion Pivin 37 de ani, Gheorghe Stolec, 30 de ani, Nicolae Ștefanovici, 36 de ani, Dănilă Verstiuc, 51 de ani. Aurel Verstiuc, 14 ani. De gloanțe n-a fost cruțată nici Elena Zvirind, în vârstă de 20 de ani. În suburbia

învăcinată Horecea Urbană, a fost împușcat românul Simion Cotoman, de 38 de ani. Fiind bănuț de spionaj în favoarea României, în Târgul Nistrului (Zastavna) a fost ucis ucraineanul Gheorghe Kovalek. Aurelia Bohatâr, româncă, în vârstă de 38 de ani, a fost ucisă în Banila-pe-Siret, pentru încercarea de a trece clandestin în România. Poloneza Ana Bucikowski a fost împușcată în cătunul Storojinețului Lunca, fiindcă a ieșit din casă, dând semne de vădită bucurie, când se retrăgeau trupele sovietice din acest oraș de pe cursul superior al Siretului. În Storojineț au mai fost executați românii Silvestru Ciornei, Gheorghe Mosiciuc și Vasile Cozma. Polonezul Iosif Semeniuc din Criva-Storojienț, în vârstă de 67 de ani, a fost executat în fața casei sale, bănuț de autoritățile sovietice că ar fi dat haine civile unui soldat român.

O adevărată tragedie a avut loc în satul Ceartoria de lângă Vășcăuți-pe-Ceremuș. Românul Cristofor Drab, în vârstă de 52 de ani, de bucurie că se retrăgeau rușii, a urcat în clopotniță și a tras clopotele. Un glonte l-a lovit drept în inimă. Refuzând să îndeplinească un ordin, a fost răpus de gloanțe și ucraineanul Ion Kuzenco, de numai 17 ani din același sat din valea Ceremușului. În urma unui denunț, adresat organelor de represalii, de către un locuitor identificat, în Vășcăuți-pe-Ceremuș a fost executat gospodarul Ion Lesan. Iar pentru faptul că a dezertat din Armata Roșie la Ceartoria a mai fost împușcat Silvestru Levițchi. Ion Kozlocsk din Cormani, fostul județ Hotin, a plătit cu viața doar pentru faptul că în perioada interbelică a îndeplinit funcția de agent fiscal. Pentru propagandă antisovietică au fost mânați pe câmpul de execuție românul Zaharia Snigur din Pohorăuți și ucrainenii Nikolai Foiciuk, Nikolai Torak, Ivan Kefa din satul Plosca, fostul județ Rădăuți, precum și ucraineanul Gheorghi Perdei din Soloneț-Putilla.

Încercând să treacă clandestin frontiera în România, au căzut ciuruiți de gloanțele sovietice români din satul Tereblecea Policarp Crețu, Vasile Zaiț și Vasile Jireadă, Leon Goian din Gârbovât, fostul județ Rădăuți, Teodor Petreanu, Ilie Dănilă din Probotești, fostul județ Dorohoi. Pentru același motiv Silvestru Pavel a fost împușcat lângă Dealul Petriș din satul Târnauca, iar Toader Sidor și Ion Avăcăriței - lângă casa lui Ștefan Culiceanu din Târnauca. Gospodarul Ion Bahluc a fost ucis de către sovietici în localitatea Cerleanu-Mare din fostul județ Hotin, iar în pădurea Crasnei, în zona de frontieră, și-au găsit moartea Ion Bulinschi și Vasile Pojoga. În

pădurea Vicovului au fost împușcați soții Aurora și Constantin Ionașcu, Vasile Botezatu, Teodor Scripa și Veronica Onciul din Igești.

Dumitru Țigănuș, Petru Babiuc, Teodor Verenca, Gavril Maniga, toți români din Corovia, sat din preajma Cernăuților, au fost împușcați pentru faptul că au încercat să-i dezarmeze pe soldații ruși în retragere. Încercând să fugă de sub escortă în timpul deportării, Toderică Birău de 68 de ani Opișeni, fostul județ Rădăuți, și Vasile Colțuneasc, român din Cuciurul-Mare, a fost executați fără judecată. Anton Hosenkopf și Franz Eisner, germani din Storojineț, au fost puși la zid pentru o bănuială oarecare. Soldații sovietici i-au mai împușcat fără pricini serioase pe Simion Diacon din Bährineși, fostul județ Rădăuți, pe Toader Bulihovschi din Slobozia Rarancei și pe Nicolae Coșnariuc din satul Lujeni, fostul județ Cernăuți. Organele de represalii l-au mai ucis mișelește pe Gheorghe Colotelo din Milie, sat de lângă Vijnița, pe românii Ion Hudema și Ion Cahliuc din Ceahor. O patrulă sovietică a tras în românul Nicolae Curec din Ciudei, în vârstă de 20 de ani, fiindcă nu s-a supus somației. Pentru același motiv a murit și ucraineanul Ostafie Cazac din Dracineț. Gheorghe Cozaciuc și Ion Lenuța din Igești au fost omorâți în chinuri groaznice, ca și Ilie Calancea din Crasna, fostul județ Storojineț.

Fiind bănuți că nutresc sentimente ostile față de Armata Roșie, li s-au răpit viețile ucrainenilor Nikolai Kosteniuk, Vasile Hrabiuk, Grigori Ivoneak. Vasile Luspenek, Ivan Ivanciuk, Pavel Boiciuk și a românului Constantin Ciobanu din Banila-pe-Ceremuș. Nicolae Petrașciuc din Storojineț n-a permis soldaților sovietici să-i rechiziționeze calul, și a fost împușcat pe loc. Pentru motive încă neelucidate au fost împușcați cernăuțenii Zlahdek Nicolae, Severin Teodor, Ieremiciuc Vasile și Seșur Mihai din Cernăuți, Titiniuc Tănase din Vijnița, Tenenciuc Vasile din Adâncată. Mihai Repciuc din Dumbrava Roșie, fostul județ Storojineț, a fost executat pentru că a găzduit la el un „spion român”.

Din cele relatate mai sus reiese că au murit bărbați și femei de diferite vârste și pentru diverse motive. După concepția bolșevică, teroarea era ridicată la rangul de principiu, idee care aparține însuși părintelui revoluției ruse - Lenin, întreg pământul Bucovinei a fost semănat cu sute de cadavre ale românilor, care își țineau legea și nu-și vânduseră sufletele.

Supraviețuitor al masacrului de la Lunca

Mihai CRĂIUȚ

locuitor al satului Ostrița-Mahala, fostul județ Cernăuți

Spre sfârșitul anului 1940 s-a răspândit zvonul că, iată, rușii care au intrat în Bucovina, aveau de gând să ia la armată feciorii și bărbații tineri până la vârsta de 40 de ani. Zvonul circula mai cu seamă în satele județului Cernăuți și noi, care nu cunoșteam limba rusă,- nici legile „eliberatorilor”, n-aveam dorința ca să-i servim. De armata rusească ne-am fi putut salva doar prin fuga în Patrie, însă între noi și România era o graniță păzită cu strășnicie.

Panica s-a stăpânit de-a binele în sufletele noastre, când prin satele de pe Prut din preajma Cernăuților au început, tot mai des să-și facă apariția persoane „cointeresate” în trecerea în România a grupelor de bărbați tineri din Buda, Mahala, Ostrița-Mahala (Coteni), Boian, Horecea Mănăstirii, Horecea Urbană, Plaiul Cosminului, Ceahor, Corovia. Aceste persoane ne garantau că nimic nu ni se va întâmpla, că vom ajunge cu bine dincolo de graniță, la frați, și astfel vom scăpa și de Armata Roșie, și de robia sovietică.

În luna ianuarie 1941 spre graniță a fost condus primul grup de măhăleni. „Agitatorii” au adus vestea că grupul a trecut dincolo, în ordine și fără pierderi, dar, după cum aveam să aflăm mai târziu, realitatea a fost cu totul alta: cei porniți în România au fost împușcați la graniță de către grăniceri și aruncați în Prut, ca să li se piardă urmele. Se insista, seară de seară, să formăm un grup mai mare, care, chipurile, va trece fără nici o primejdie, ca și cel dintâi.

În seara de 6 februarie 1941, lângă Coteni, pe povârnișul unui deal din partea stângă a Prutului, s-a adunat multă lume, care dorea cu orice preț să plece în România. Să fi fost de tot cam 400 de oameni, majoritatea constituind-o flăcăii și bărbații tineri. Printre noi se mai aflau și 7 fete și neveste curajoase, care nu se temeau să înfrunte un drum lung și nesigur.

Aveam 22 de ani (sunt născut la 1 octombrie 1919) și eram decis să părăsesc satul, numai ca să mă salvez de încorporarea cu

care ne speriau „agitatorii”. Era un ger cumplit, de crăpau și pietrele, dar noi nu ne urnea Vn din loc, așteptând pe cineva care trebuia să ne conducă spre locul pe unde se putea trece spre Dorohoi. Așteptarea ne-a fost zadarnică. N-a venit nimeni să ia grupul în primire și pe la 22 am hotărât să pornim, fără călăuză, spre Herța.

În acea noapte de joi spre vineri gerul se înăsprea tot mai tare și noi, ca să nu înghețăm, trebuia s-o întindem la picior. Fiindcă apa în Prut înghețase bocnă, s-a dat comanda să coborâm în albia râului, să mergem pe gheață, la vale, spre Țureni-Mamornița. Gheața era acoperită cu omăt și zgomotul de pași putea fi auzit de departe. Ni s-a spus să pășim cu băgare de seamă și ni s-a interzis să vorbim între noi. Ca zgomotul să nu fie atât de mare, am trecut, la Mamornița, pe malul drept al Prutului și am mers puțin înspre Herța. Am făcut apoi n scurt popas, fiecare îmbucând din merindele pe care le avea în traistă, apoi ne-am continuat drumul. Am ocolit Herța și am luat-o prin omăt în direcția satului Lunca. De cealaltă parte a Prutului se afla satul Tărășăuți din fostul județ Hotin. Am trecut din nou Prutul, care făcea un cot, și am crezut că ne aflam deja în România. Eram bucuroși și socoteam că posturile grănicerilor ruși rămăseseră în urmă. Dar n-a fost așa, căci deodată a răsunat o comandă rusească:

— Stoi! Stoi! Stoi!

Nu știam ce să facem, căci nimeni nu cunoștea locurile. Cei din capul coloanei a prins să strige:

— Ura! Ura! Ura!

Toată lumea s-a mișcat înainte, fără să știe că mergea la moarte. Grănicerii se aflau pe trei poziții de tragere. Din trei locuri diferite au prins să țacănească mitralierele. Pentru a nimeri mai bine în noi, grănicerii lansau rachete, iar câinii lătrau și se năpusteau asupra noastră, gata să ne sfâșie. Creându-se o asemenea situație, oamenii s-au văzut cu totul derutați. Unii au apucat-o pe gheața Prutului la vale, sperând că așa se vor salva de gloanțe. Alții au trecut pe malul stâng al râului. Dar și primii și cei din urmă au nimerit exact în raza de bătaie a mitralierelor. Cădeau oamenii ca snopii secerăți de plumbi. Eu, ca și alți camarazi, am rămas pe partea dreaptă, în luncă, și nu eram observați, fiindcă pozițiile trăgătorilor se aflau deasupra noastră. Pe sub malul priporos, prin sihla loziei, am fugit fără să privesc în urmă. Am dat de primul gard de sârmă

ghimpată. Apoi am trecut și al doilea și al treilea. Cădeam, mă ridicam, alergam, fața îmi ardea, inima-mi bătea cu putere, de să-mi spargă coșul pieptului. De odată am auzit o voce blajină:

— Măi, de sunteți români, veniți încoace!

Mi-am tras sufletul și m-am îndreptat spre locul de unde răzbătuse acel glas îmbietor. Era un grănicer român, M-am predat. S-au predat și alți camarazi, care au urmat, ca și mine, malul drept al Prutului. Scăpasem ca prin urechea acului. Se zorea de zi. Era 7 februarie 1941. Urma să fim hrăniți și duși la Dorohoi. Din grupul nostru de 400 de oameni am rămas în viață doar 57. La Lunca în acea noapte geroasă și-au găsit moartea și bunii mei camarazi pe care nu-i uit nici după trecerea celor 60 de ani de la masacru:

Bodnari Nicolae	Maslovschi Florea
Boiciuc Ion	Mândrescu Florea
Burcovschi Constantin	Nandriș Petru
Crăiuț Nicolae	Nandriș Vasile
Grigorașcu Ștefan	Popiciuc Petru
Ilinciuc Ilie	Răuțchi Ion
Iuri Ilie	Vasiliniuc Ion etc.
Leagu Ion	

Mai târziu, după ce teritoriul „eliberat” a fost recucerit de Armata Română, am aflat că corpurile neînsuflețite ale celor peste 300 de feciori și bărbați tineri din Buda, Mahala, Coteni, Boian și Horecea au fost aruncate în trei gropi comune, iar cei răniți au fost omorâți cu lopețile. În lunile ce au urmat după masacru au fost ploii abundente, și din cauza lor. Prutul s-a revărsat și a înămolit mormintele comune care au fost, în cele din urmă, năpădite de bălării, în vara anului 1941 s-a putut găsi doar o singur groapă, din care au fost deshumate 107 persoane. Acei 107 tineri au fost recunoscuți de rude după îmbrăcăminte. Cadavrele au fost depuse în curtea bisericii din Mahala și întru odihnirea celor uciși la Lunca s-a oficiat un serviciu divin. Sicriele au fost apoi ridicate și purtate spre cimitirul satului. Șirul de cruci albe poate fi văzut și astăzi în cimitirul din Mahala, iar victimele masacrului de la 7 februarie

1941 sunt considerate și cinstitute în partea locului ca eroi ai neamului românesc.

În toiu războiului m-am înrolat în Armata Română. În vara anului 1944 rușii m-au făcut prizonier în zona lașilor. Am reușit să fug de sub escortă, când am fost pornit spre un lagăr, și drumul până acasă, în satul meu din nordul Bucovinei, a fost un calvar de nedescris.

Am lucrat ani în șir în colhoz, am fost și șef de echipă. Am crescut roade înalte, mi-a plăcut și am apărat dreptatea și prin aceasta mi-a crescut printre oameni autoritatea. N-am fost bolnav, n-am luat niciodată de la medic certificat de boală. Am mânuit sapa și coasa, am ținut vârtos de coarnele plugului. Despre morții noștri, însă, n-am vorbit-ani îndelungați, ca și cum ei nici n-ar fi trăit cândva printre noi. Îi treceam în pomelnice și preoții se rugau pentru odihnirea sufletelor lor. Și atât. Dacă în primele decenii de putere sovietică s-ar fi aflat că am avut rude căzute la Lunca, am fi fost ridicăți și duși în Siberia.

A înregistrat prof. Octavian VORONCA

Participant la marșul românilor de pe valea Siretului spre România

*Ilie POPESCU,
docent la Universitatea Națională din Cernăuți*

În nr. 10 pe anul 1991 al revistei kievene „Liudena i svit”, Nikolai Rubaneț, omul care a avut îndrăzneala să scrie printre primii despre masacrul de la Fântâna Albă, accentuează că din procesul verbal privind interogarea „inculpaților” Kinger T.V., Popescu P.V. ș.a., ar reieși că organizatorii marșului românilor de pe Valea Siretului spre România în plină ocupație a nordului Bucovinei de către trupele sovietice au fost Cobeli, Crăsnean, Plămadă, Zegrea, Borcan, Nistor. Autorul conchide în articolul său „Golgota de la fântâna Albă” că printre cei arestați, cei împușcați sau răniți n-au figurat și, evident, această concluzie pripită a stârnit unele bănuieli. Oare să fi făcut aceștia jocul autorităților de ocupație? Oare să-i fi provocat pe gospodarii din atâtea sate bucovinene să se pornească spre graniță, știind dinainte că vor fi măcelăriți? Să fi șters acești „organizatori nemijlociți” putina în toiul măcelului, ca să rămână teferi și nevătămați? Lucrul acesta este incredibil, dar o asemenea bănuială s-a sădit adânc în sufletele multor cititori ai articolului lui Rubaneț. A trecut de atunci un deceniu, multe lucruri s-au limpezit, punctul pe „i” s-a pus și la primul simpozion consacrat acestui tragic eveniment, care a avut loc la Cernăuți în ziua de 31 martie 2001, dar mai există persoane care, totuși, consideră că acțiunea a fost provocată de către iscoadele stăpânirii sovietice.

Cu câțiva ani în urmă întâmplarea a făcut să dau de urmele lui George Crăsnean, unul dintre „organizatorii” marșului pașnic spre frontiera cu România, așa cum figurează el într-un proces verbal adresat de un reprezentant al autorităților de ocupație în primăvara anului 1941. Originar din satul sud-bucovinean Bilca (năsut în 1915) George Crăsnean locuia în municipiul Rădăuți, unde l-am găsit și am stat pe îndelete de vorbă.

Satul Bilca este situat dincolo de pădurea Pătrăuților de Jos și a Corceștilor, iar în 1940 și în 1944 a rămas pe partea românească a Bucovinei. De acolo a venit în anul 1938 George Crăsnean la Pătrăuții de Jos, unde s-a stabilit prin căsătorie. Și-a luat-o de nevastă pe Doruța lui Toader Grijncu, născută în 1919, și cele două fete, Anița și Măriuța, care s-au născut pe rând, au întărit familia acestor doi tineri harnici, gospodăroși și frumoși. Timpul trecea, copilele erau cea mai mare mângâiere a părinților, care nici nu bănuiau că-i păștea pericolul despărțirii pentru totdeauna, pericol ce avea să planeze asupra lor odată cu înjumătățirea Bucovinei. Dar iată că în vara anului 1940 sovieticii ocupând nordul Bucovinei au trecut și linia Siretului și au pus stăpânire și pe cel mai frumos șirag de sate românești aflate între valea acestui râu și valea Sucevei. La Pătrăuții de Jos, ca și pretutindeni, oamenii trăiau sub imperiul groazei, văzând ce nelegiuiri făptuiau bolșevicii „eliberatori”. Fiecare încerca să se salveze, să se izbăvească de ciurma roșie și gândul de slobozenie îi mâna pe toți spre România, spre Patria adevărată a românilor, spre țara ce i-a cedat pe bucovineni fără nici un foc de armă. Apoi prin sate a prins să circule un zvon că cei născuți pe teritoriul rămas dincolo de gardul de sârmă ghimpată puteau pleca împreună cu familiile, fără să fie împiedicați de autoritățile sovietice, în România. Ba s-a mai lătit și zvonul că după ce li s-a dat voie nemților din Bucovina să se repatrieze în Germania erau liberi să plece în țara lor și românii care s-au pomenit sub ocupație bolșevică. Zvonurile erau zvonuri, dar lumea nu mai putea răbda fărădelegile ce le comiteau noii stăpâni și iscoadele lor. În satele de pe Valea Siretului, în cele de pe Sirețel se năștea cea mai pașnică mișcare de rezistență față de ocupanți, nu o mișcare armată, ci una prin care românii își părăseau vetrele, avutul, pământul, uneori și rudele și se refugiau în mod organizat cu știrea autorităților, în România.

Într-o seară, la ușa lui Toader Grijncu, socrul lui George Crăsnean, a bătut Ilie al lui Sandu Procopaie. A grăit către George scurt și convingător.

— De ce mai stai pe aici? Ești de dincolo, din Bilca, ia-ți familia și întorcete în țară. Aștepți să te ducă rușii în Siberia?

— Încă nu m-am gândit la așa ceva și mă tem c-ai venit să mă tragi de limbă, a zis George apăsător. Ce te-ar durea pe dumneata necazul meu?

— Pe mine mă doare necazul oricărui român, care azi-mâine poate nimeri în moara chinurilor bolșevice...

George s-a lăsat greu înduplecat. Când, în sfârșit, a rostit cuvântul „da”. Mie l-a trimis în cătunul Ilinca, la un om care scria cereri în limba rusă pe numele conducerea bolșevică a raionului Hliboca.

Auzind despre ce era vorba, s-a amestecat, foarte nemulțumită, în discuție Doruța:

— Dacă vrei, bărbate, să te duci, drum bătut și cale sprâncenată! Te rog numai ca în acea cerere să nu-mi pomenești numele. Că nu-i prea bună treaba asta cu plecatul în România...

George a dat din mână, ca și cum acel moment povăța soției nu mai avea pentru el nici o însemnătate, și a grăbit pașii spre cătunul Ilinca. De acolo, cu două cereri, una pentru familia Crăsnean, alta din partea socrului său Grijincu, a pornit spre centrul raional Hilboca. În curtea secției raionale de miliție era lume peste lume. Oamenii, împărțiți în grupuri, discutau despre problemele lor de acasă și cele care puteau apărea în România. La un moment dat, un ofițer care vorbea foarte bine românește, le-a zis:

— Oameni buni, e primăvară, pământul se cere arătat și lucrat. Unde vă porniți? Vă lăsați, copiii, nevestele și vă duceți fără pricină în țară străină?

— Vă lăsăm totul vouă! Noi nu mergem într-o țară străină, ci în patria noastră! Au răsunit mai multe glasuri. Ne lăsați ori nu ne lăsați, ne facem voia, căci așa ne-am hotărât!

Și, încolonându-se, au pornit cu toții spre Suceveni, unde s-au contopit cu alți oameni și unde, din biserică, au luat cruci și prapuri. Coloana a pornit pe drumul Golgotei, drumul spre Fântâna Albă, drum prin pădure. Din urma lor, dar și pe laturi, fără să le zică ceva, călăreau câteva pâlcuri de grăniceri sovietici. Când să iasă din pădure, pe loc deschis, loc numit Varnița, au început să țacănească mitralierele. Cei din capul coloanei au căzut secerăți de gloanțe. Mulți au încercat să se salveze prin fugă, dar gloanțele îi ajungeau din urmă. Un glonte fierbinte a străpuns umărul drept al lui George

Crășnean, trecând apoi, șuierând, pe lângă ureche. A căzut și câteva clipe a stat nemișcat. Cățeaua de mitralieră nu se ostoia. Vaire, țipete, strigăte de durere îi năvăleau în urechi. S-a ridicat fulgerător și zigzag, lăsându-se să cadă și tot ridicându-se, a luat-o spre pădure. De odată s-a pomenit că era singur în mijlocul codrului și frica i-a încolțit în suflet: „Nu da. Doamne, să mă ajungă din urmă vreun grănicer rus...”. Și Dumnezeu a avut grijă să nu-l ajungă. S-a făcut întuneric. Nu cunoștea locurile, căci pe acolo nu fusese niciodată. Și Cel de Sus i-a scos în cale un brad înalt și foarte rămuross. S-a urcat în el și s-a ascuns printre cetini. Rana-i sângera, foamea îl curma. Un singur gând îl frământa: „Dacă m-or vedea că-sânt în copac, m-or omori”. Și Dumnezeu a avut grijă că nu fie văzut.

Acolo în copac a stat două zile și trei nopți, căci jos, în pădure, mișunau grănicerii. Când s-a convins că în jur nu era țipenie de om, a coborât. Cămașa, indispensabilii, bocancii erau în sânge închegat. Durerea era mare, dar frica de grăniceri și mai mare. Pe întuneric a luat-o paralel cu frontiera înspre apus. Mergea pe ghicite și s-a pomenit la Cupca. De acolo a văzut clar Drumul Crucii, ce era hotar între Corcești și Pătrăuții de Jos. S-ar fi rupt înspre casă, dar nu avea dreptul să-și primejduiască familia. În Corcești își avea gospodăria soră-sa Raveca. S-a dus la dânsa. Ea s-a bucurat văzându-l, dar imediat a izbucnit în plâns căci era într-un hal fără hal. L-a întrebat:

— Georgică, nu te-a văzut nimeni intrând? Știi că grănicerii umblă din casă în casă și-i caută pe cei ce-au fost la graniță? Du-te fuga-n jur și ascunde-te în paie. Eu ți-oi pregăti ceva de-ale gurii și un schimb de straie...

Și el, fără să mai aștepte, s-a vârat în paie până la mijlocul clitului, temându-se ca nu cumva, dacă va fi căutat acolo de grăniceri, să fie înțepat cu vârful baionetei.

Raveca avea două fete. Pe una a trimis-o la Maftai Popescu, gospodar din Pătrăuții de Jos, să-i spună ce s-a întâmplat cu George. Maftai îl ținea de argat pe Dumitru Ștefureac, un băiețanaș suplu și ager la minte, care știa ace trebuia de spus și ce trebuia de ținut în taină. În fugă gospodarul a pregătit niște leacuri pe care Dumitru le-a dus singur la Corcești. Nu erau leacurile cele mai potrivite, dar, după ce Raveca l-a uns rana cu ele, lui George i s-a făcut mai bine.

N-a stat mult timp la Raveca, fiindcă oamenii stăpânirii sovietice îl căutau peste tot. Într-o zi, soră-sa i-a dus la Ciudei la un bun cunoscut, a cărui nevestă practica medicina populară. Stăpânul casei a stat pe îndelete de vorbă cu George și l-a sfătuit să treacă după întremare frontiera, că la ruși îl păștea primejdia. În acest scop a găsit ciudeianul doi oameni care, cunoscând locurile pe unde încă se putea trece în Româna, s-au oferit să facă acest lucru în schimbul a două vaci cu lapte.

Au început pregătirile pentru trecerea clandestină a frontierei. Acei oameni s-au apucat la început să-l treacă de unul singur pe George Crăsnean, dar mai târziu, răzgândindu-se, i-au zis că va merge la graniță, făcând parte dintr-un grup mărișor. Și dacă grupul a mai crescut, călăuzele au renunțat, la rugămintea lui George, să treacă dincolo nevasta și copilele acestuia. Atunci George Crăsnean, amărându-se, a declarat că fără familie n-are de gând să se mai ducă undeva. Auzind asemenea vorbe, omul care-l găzduia s-a cam răstit la el:

— Hotărăște-te odată, că de-or afla grănicerii că te ascund mă pasc siberiile ori pușcăriile rusești. Ți-am făcut un bine, acum fă-mi binele și te du.

— Mă duc. Sunt născut în Bilca și, ajungând acolo, voi încerca pe cale legală să-mi aduc familia în țară.

Ciudeianul i-a pregătit traista cu merinde și l-a sfătuit ca peste cojoc să îmbrace sumanul, că era de culoare întunecată. Și Crăsnean a pornit din nou sași încerce soarta.

Călăuza cea mai în vârstă și-a luat cu el nevasta și doi copilași mici. Dar copiii trebuiau duși în brațe și atunci călăuza, în schimbul acestui serviciu, inclus în grup doi băietani și o fată. Însă n-a știut călăuza că ambii băietani erau îndrăgostiți de aceea porumbiță. Când a dat cu ochii de fată, cel mai josuț a întreat-o:

— Tu ce cauți aici? Nu ne-a fost vorba că ne-om duce amândoi în România?

— Ba da, i-a răspuns fata, dar, iată, m-am răzgândit. Întoarce-te acasă, că eu fug cu istălal.

Și băietanul cel josuț, îmbufnat, a făcut cale întoarsă, dar fiindu-i ciudă pe fată și pe acel care rămase alături de ea, s-a dus la pichet și i-a denunțat „Fugarii” încă nu erau porniți, dar grănicerii

deja îi așteptau. Ei s-au dus înșirați cum îi povățuise călăuza și, când în zorii zilei au ieșit într-o goană, au dat cu ochii de doi ruși și un câine mare, ce stătea pe labe lângă un copac. Câinele, simțindu-i, a început să latre. Grănicerii au deschis foc, iar „fugarii” s-a împrăștiat ca potârnicile. George ca să fie mai iute de picior, a aruncat mai întâi traista cu albituri și cu merinde, apoi sumanul, lăsându-și numai jocul. Și, fiind cuprins de o mare panică a uitat să scoată din buzunarul sumanului fotografia făcută în ziua nunții, alături de Doruța lui, mireasă. Iar pe reversul fotografiei scrisese cândva cu creionul: „Crăsnean George, corn. Pătrăuții de Jos, jud. Storojineț”. Când cobora de pe un-un delușor, s-a ciocnit nas în nas cu călăuza mai tânără, cu băietanui și fata cea frumoasă. Picioarele parcă nu-l mai slujeau, poarcă înțepeniseră. A strigat la ei poruncitor:

- Fugiți spre graniță! Pe mine lăsați-mă la ruși... M-au părăsit puterile... S-a retras sub o buturugă groasă, năpădită de lăstăriș. A mai auzit câteva împușcături, apoi s-a făcut liniște. A stat zile și nopți sub acea buturugă, fără mâncare și apă, dar a avut timp să observe graficul de patrulare a grănicerilor. Ei mergeau pe aceeași cărare pe la zece dimineața și se întorceau în jurul orei șaisprezece. Într-o zi, pe sub amiază, a îngenuncheat și a început să se roage:

— Doamne, Dumnezeu meu, n-am nici hartă, nici busolă, nici armă să mă, pot salva. Te am numai pe Tine și Te rog scapă-mi viața și trece-mă dincolo, în țara mea.

S-a ridicat, și-a înălțat privirea înspre soare și, făcându-și semnul crucii, a pornit spre România. Picioarele i se împleticeau, îl curma foamea, îl ardea setea. Vedea ca prin sită, dar i se părea că zărise pichetul românesc. Ajunsese la capătul puterilor. Cu greu a mai făcut câțiva pași, apoi s-a lăsat să cadă pe genunchi, întinând mâinile spre soare, dându-le de înțeleș grănicerilor români că se sfârșea fără să ajungă acolo. Doi grăniceri români l-au ridicat de subțiori și l-au tras înspre pichet. Era ușor ca un fulg. Lacrimile îi șiroiau pe fața-i zbârcită.

— De ce plângi, moșule? L-a întrebat un grănicer român.

— De bucurie că vă văd. Dar de ce mă faci moș, pe când am numai 24 de ani?

— Arăți ca un moș.

— George Crăsnean a încercat să-și înalțe umerii și în acel moment a înțeles că încercarea lui atât de primejdioasă de a trece în România l-a îmbătrânit înainte de vreme.

La pichet i-au dat de mâncare. Apoi, pe drumul Falcăului, grănicerii l-au dus cu căruța la compania ce se găsea în Vicovu de Sus, iar de acolo - la lagărul de refugiați din Burdujeni. Au urmat cercetările, însoțite de interogatorii. Ofițerul care-l chema zilnic la cercetări, dorind să afle cât mai multe lucruri despre tragedia de la Fântâna Albă, la urmă l-a întrebat:

— Unde ai vrea să te stabilești cu traiul, domnule Crăsnean?

— În comuna Bilca, fiindcă acolo mi-s părinții și surorile.

— N-ar fi rău să te duci la părinți, să te întremezi după un drum atât de chinuitor, dar Bilca e sat de graniță și mă tem că într- zi o să treci la ruși, ca să-ți aduci încoace nevasta și copiii...

S-a dus totuși, la Bilca. A început războiul și George Crăsnean, fără zăbavă s-a întors la Pătrăuții de Jos, la nevastă și copii. Când s-a văzut în casa socrului, prima întrebare l-a fost următoarea?

— Tată, dar unde-i Doruța s-o văd?

Toader Grijincu a gemut de durere și l-a răspuns printre lacrimi:

— Nu-i Doruța noastră, nu-i... Au arestat-o rușii și au condamnat-o la 20 de ani de pușcărie, au dus-o în Siberia pentru fuga ta în România... Ai azvârlit sumanul de pe tine, când ai ajuns aproape de graniță, și în buzunarul lui grănicerii ruși au găsit fotografia ce-ai făcut-o la nunta voastră. Nimeni n-ar fi știut cine era în poză, dacă n-ai fi scris pe ea numele tău și adresa. Asta-i toată povestea.. Într-o seară au venit la casa noastră mai mulți milițieni, ne-au arătat fotografia, ne-au spus că ești un element antisovietic și au silit-o pe Doruța să se îmbrace și să-și ia și copilele cu dansa. Anișoara avea numai doi anișori, iar Măriuța era de trei lunișoare. Le-au sui într-o căruță și le-au pornit spre Hliboca. Am alergat cu sufletul la gură până la primărie, rugându-mă să-mi dea voie s-o iau pe Anișoara, să nu se prăpădească prin neagra străinătate. Am plâns ca o muiere și primarul, făcându-i-se milă de mine, a telefonat la raion, a vorbit cu cine a vorbit și răspunsul a fost că fetița putea să rămână cu bunicul. În acel timp căruța care-i ducea pe drumul chinului a ajuns abia în

Suceveni. De la raion a sunat la Cupca, apoi la Suceveni ca Anișoara să fie reținută și dată spre îngrijire punicului. La Suceveni, în fața primarului, Doruța s-a despărțit cu greu de copilul ei cea mai mărișoară. Am fost chemat acolo ca s-o iau acasă. Am înhămat caii la căruță și până la Suceveni am tot dat cu biciul în ei. Copilul plângea, cu mare greu am ogoit-o... Pe Doruța și Măriuța le-au dus mai departe și cine știe unde s-a oprit trenul de vite în care au fost băgate...

George Crăsnean a rămas în gospodăria socrului, pe lângă copilă. La începutul primăverii anului 1944, când trupele sovietice se apropiau de hotarul României, George Crăsnean, știind ce vor face bolșevicii cu el când vor intra în sat, a tăiat repede un porc, a înhămat caii la căruță, a mai luat cu el câțiva saci de pâine, precum și lucrurile mai de preț și-a ieșit din Pătrații de Jos pentru totdeauna. Un timp a stat pe lângă un gospodar dintr-un sat din preajma Bacăului, apoi s-a mutat la casa părintească din Bilca. Și mulți ani n-a știut nimic despre Doruța lui dragă, despre Măriuța, osișor din osul lui ridicat de sovietici la vârsta de trei lunișoare. Și mereu se lăsa chinuit de gândul că numai din vina lui i s-a distrus familia, deși vina cea mare era a ocupanților, care au adus atâtea jale și atâtea lacrimi în satele bucovinene.

Doruța, însă, a nimerit în ținutul Krasnodar. După zece luni de detenție, a fost imbarcată pe un vapor și dusă împreună cu alți deținuți în adâncul Siberiei. Undeva, pe țărmul Eniseiului, a fost suită într-un tren, căci încă nu ajunseseră la destinație, dar în acel tren, de foame și de frig i s-a stins pruncuța. Mormințelul i l-a săpat mai mult cu degetele înghețate în spatele unei gări, cât timp a stat acolo trenul. Rămăsese singură, rămăsese a nimănui în neagra străinătate. A lucrat la tăiatul pădurii, a locuit într-o baracă a răbdat chinuri și mizerie până s-a sfârșit războiul. Apoi, dacă legile sovietice s-au mai „înmuiat”, pentru „purtare exemplară” Doruței i s-a dat voie în toamna anului 1947 să-și viziteze părinții. Dar ea, văzându-se la Pătrăuții de Jos, și-a pus în gând să nu se mai întoarcă în locurile blestamate din Siberia. Era femeie frumoasă, mulți feciori o cerea în căsătorie, dar gândul ei zbură la George Crăsnean, despre care nu știa nimic, de la care nu primea nici o veste, deși el era sănătos și trăia aproape, satul de peste pădure, sat despărțit de al ei

prin gardul de sârmă ghimpată. Dar oamenii stăpânirii o căutau și, dacă ar fi puș mâna pe ea, ar fi escortat-o iarăși în Siberia. De aceea a hotărât să se recăsătorească și să-și schimbe numele de familie. Al doilea soț i-a devenit Iosif Ungureanu. Peste șase luni și-a făcut buletin de identitate. Cei care trimiteau din Siberia scrisori la Pătrăuții de Jos, primeau un singur răspuns: în sat nu locuiește nici o persoană cu numele de Crăsnean Minodora. „Răspunsurile” primite erau prea naive enkavediști.

Când Casandra, fetița Doruței și a lui Iosif Ungurean, a împlinit abia trei luni, au venit în sat ceberii staliniști și au arestat-o împreună cu fetița, aruncându-le în închisoarea din Cernăuți. A îndurat acolo chin și batjocură, a vărsat lacrimi amare. Faptul că a renunțat să participe la o grevă a foamei, pusă la cale de niște femei închise pentru speculă, a apropiat-o sufletește de șefa lor, o doctoriță cu mari relații la Kiev. Doctorița a luat-o sub tutela ei și i-a povestit Doruța toate întâmplările prin care a trecut. Doctorița s-a dovedit a fi înțelegătoare și, când a plecat în capitala Ucrainei cu problemele ei, s-a interesat cum ar putea fi pusă în libertate o femeie năpăstuită de soartă și de împrejurări. Când s-a întors, i-a spus că numai o scrisoare „sinceră”, adresată „tovarășului Stalin”, ar putea pune capăt tuturor necazurilor ei. Neavând altă ieșire, Doruța i-a scris lui Stalin. Răspunsul de la Moscova nu s-a lăsat așteptat. Au fost reluate cercetările. Anchetatorii penali s-au deplasat de la Cernăuți la Pătrăuții de Jos și au întrebat de 60 de persoane ce fel de om era Minodora Ungurean. Fiind caracterizată de consăteni numai pozitiv, după șapte luni de pușcărie s-a întors cu fetița acasă, în sat.

Când m-am întâlnit la Rădăuți cu George Crăsnean, i-am spus pe șleau de ce l-am căutat, căci aveam dubii față de el după lectura articolului lui Rubaneț. Încercat de emoții, octogenarul Crăsnean nu și putea stăpâni lacrimile. Întâi mi-a arătat cicatricea din umărul drept, apoi, după ce s-a mai liniștit, mi-a povestit câte a avut de pătimit din ceasul când s-a pornit spre Fântâna Albă cu gândul să treacă în România. Când mă pregăteam să-mi iau rămas bun de la George Crăsnean, simțind că mi s-a luat o piatră de pe inimă, el mi-a mai zis:

— Domnule, din cauza rușilor mi s-a distrus familia, din cauza lor m-a urmărit nefericirea. Dacă nu veneau ei, n-aș fi plecat din casa

socrului, n-aș fi lăsat nevestă și copii, n-aș fi îndurat ceea ce-am îndurat. Dacă nu veneau, ei, mulți români n-ar fi zăcut în lacuri de sânge la marginea pădurii dinspre Fântâna Albă, ci ar fi crescut pâine, și-ar fi mângâiat copilașii, și-ar fi iubit și apărat țara, ar fi înmulțit neamul nostru. Dacă nu veneau rușii, poate aveam o soartă mai blândă. Dar așa cu ce-am rămas? Osișoarele Măriuței zac undeva prin Siberia. Fiica cealaltă nu mi-am văzut-o. Doruța și-a luat de bărbat pe altul, după ani grei de suferință, și poate că în suflet nu m-a iertat că n-am ascultat-o atunci, când m-a rugat să nu mă duc la graniță. Avutul agonisit în tinerețe l-am mătrășit pe drumurile refugiului... Au trecut ani și ani, dar nu știu cine a organizat marșul spre graniță. Pe mine m-a agitat Ilie al lui Sandu Procopie din Pătrații de Jos. M-am încolonat și m-am dus. Când au tras în noi grănicerii, am încercat să mă salvez. Și vezi dumneata, nu puteam să mă aflu nici printre cei arestați, nici printre cei răpuși de gloanțe, căci două zile și trei nopți am stat rănit într-un copac, luptându-mă cu durerea, cu foamea, cu setea. Așa că nu știu ce se putea spune despre mine, ca „organizator”, în timpul interogării celor ce-au nimerit după gratii...

Ai mai privit o dată lung la octogenarul ce mă conducea până în stradă, i-am strâns mâna și cu durere mi-am zis: „Iată la ce duce războiul și ocupația străină”.

Declinul. Doar copilăria o trăim cu adevărat

Gherghe GORDA, publicist

— Toate se înalță înspre cer, numai omul se ticăloșește singur. E un paradox al vieții pământești. Valoarea omului nu e în ceea ce este, ci în ceea ce ar trebui să fie. Adică în ceea ce poate să devină dacă ar lua-o pe calea înălțării...

Interlocutorul meu e născut în 1925, are șapte clase românești, și ar mai fi învățat, că i-a plăcut cartea, dar în 1940 zborul i-a fost frânt. Îi ascult tâlcul vorbelor și mă gândesc că ar fi ajuns departe, ca să facă cinste neamului. El însă, parcă citindu-mi gândurile continuă:

— Omul e înzestrat de Cel de Sus cu înțelepciune, cinste, hărnicie, cumpătare... Toate aceste calități îi sunt necesare pentru viață ca apa, aerul și lumina Soarelui. Omul doar de la Soare trebuie să ia exemplul de dăruire și jertfire. Soarele îi asigură viața și soarele distruge pentru Om tot ce s-a zidit pe nedreptate. Gândiți-vă și singur: s- a ales pulbere din atâtea imperii, fără să se tragă învățăminte... Cel ce ascultă de făcătorul de rele crede că poate deveni ce vrea, numai nu ceea ce dorește Cel de Sus. De aceea condamnăm urmașii să achite datorii străine. E mai ușor să urmezi păcatelor societății, decât să te înobilezi prin trudă. Dar e mult mai greu să nu-ți întinezi sufletul, îndurând nedreptățile, îngenunchind tăcut, cu gândul la jertfa seminței.

Cu ani în urmă interlocutorul meu a fost primul care a dat glas amintirilor îmbătrânite sub șapte lăcate și adevărilor zdrobite sub teascul minciunii. În februarie 1990 scrisoarea lui m-a chemat la drum. Însoțit de doi gospodari din Suceveni, martori ai măcelului de la 1 aprilie 1941, am urcat la Varnița. În acea dimineață căzuse un pospai de zăpadă și, ajunși la fața locului, am văzut călăuzele dornice să cinstească memoria celor ce înviaseră cu venirea noastră... Din muștenia brădetului și a fagilor ce au acoperit o parte din locul crimei, veneau doar exclamații scurte și vorbe șoptite. Apoi au urmat destăinuirile în doi peri: timpurile erau încă tulburi, iar în mentalități predomina gândirea stalinistă. Respectând cerința de a nu-i fotografia

din față, am luat câteva imagini, și ne-am coborât la Suceveni și Carapciu pentru a înregistra mărturiile altor martiri, pe care le-am publicat împreună cu scrisoarea lui Vasile Ciobanu din Camenca. Apoi am căutat prilej de destăinuiri descătușate.

La începutul anului 1990 am scris tuturor redacțiilor ziarelor românești din Cernăuți și Chișinău. Înșiram amintirile pe vreo zece foi de hârtie și cum mergeam la Cernăuți, urcam în autobuzul Chișinăului și întrebam cine putea să-mi ducă răvașul la cutare redacție din capitala Basarabiei. Făcători de bine am găsit întotdeauna... De multe ori am trimis întâmplarea de la Fântâna Albă și în versuri.

Să știți că până și astăzi puțini au curajul să condamne ororile staliniste...

Pentru mine n-a fost curaj. A fost o datorie. Viața omului începe din clipa când se trezește conștiința. Numai ea provoacă dezgust față de rele și nedreptăți. Prin 1989 am înțeles că imperiul minciunii nu e veșnic și m-am gândit să scot la lumină una din fărâdelegile comuniștilor împotriva românilor din nordul Bucovinei. Dar ca să-mi cunoașteți soarta ar trebui să o începem de la Adam și Eva.

Să pornim de la copilărie.

La casa părinților am fost două surori și trei frați. Mama mea a fost ucraineană, născută Carliiciuc. Ea a fost mai răzbătătoare și, după obiceiul timpului, ținea casa cu straie. Noi o lăsam seara și o găseam dimineața torcând. Ea a fost mai rea și noi, copiii, îi luam întotdeauna apărarea tatei. Ucrainenii din sat aveau împunsături la tot pasul pentru români și ea nu scăpa prilejul să le folosească. Tata a fost om blând, sincer și cu dreptate. În 1940, când unchiul Onofrei l-a zis: „Măi Lazore, măi Lazore, Stalin cere Bucovina”, tata s-a cutremurat: „Măi, poate n-o fi așa. Cum să ceară el Bucovina?” Și n-am să uit nicicând ziua când s-a întors dela Onega. Eram cu toții în casă, când el s-a întors într-o manta soldățească, s-a așezat pe laiță, iar noi ne uitam la dânsul și nu-l cunoșteam. După o jumătate de an de despărțire și nevastă-sa, și copiii lui credeau că-i un cerșetor. După o tăcere lungă-lungă, când și-a dat seama că nu-l cunoaștem, tata a început să plângă. A fost dus la moarte, dar el a fugit și s-a

întors acasă în cărbunii unei locomotive, după șase luni de încercări îngrozitoare...

Camenca anului '40

— Atunci în Cotul de Sus al comunei Petriceni au fost peste o sută de case ale purtătorilor numelor de familie Rotaru, Ciobanu, Lazurcă, Panțir, Zelenivski, care zicea: „Cum să nu fiu Ion, dacă vorbesc românește, iar mama, bunica și străbunica mea au fost românce?, Carliiciuc cu nevasta din Opișeni, care abia în ultimul timp zicea că-i din ucraineni, apoi Fedoreac, la fel român din moși strămoși...” La venirea rușilor satul a fost împărțit în sectoare de 10-12 case. Responsabilii de sectoare ordonau cine și ce să semene, cine și cât să dea la stat. Sectoristul umbla până și pe sub ferestrele oamenilor ca să vadă cine și ce mănâncă, ce gândește, iar dacă te prindea că ascuți „Europa Liberă” - puteai să-ți iei rămas bun de la neamuri. Satul era înțeleștat de o frică apăsătoare.

Cel mai supărat părea a fi tata. Dacă venea cineva de la primărie, el o scotea pe mama să vorbească. Toți se temeau ca să nu fie ridicat. Existau mai multe pricini pentru a ajunge în Siberia: birul neplătit, rude în România, Germania sau America, ceva agoniseală pe lângă casă erau motive ca să nimerești în lista neagră. Regele Mihai i-a dăruit înainte de război un plug unui om sărac din Volcineț. Sătenii l-au pârât. Când au venit să-l ridice, feciorii săi lucrau la pădure. În loc să ferească, de nenorocire, i-au chemat și i-au deportat pe toții... În Cotul de Sus unul a fost deportat pentru că a fost străjer de noapte, altul - că i-a ajutat cândva jandarmului să prindă un găinar....

În iunie 1940 s-au tras clopotele la biserica satului. Un ucrainean a întreat: „Hto pomer? Șo va sviato?” Grigore Lazurcă și Georghe Bdnar s-au zborșit la ei: „Creștini sunteți? De ce râdeți de nenorocirea noastră?” După venirea rușilor s-au întocmit acte false că acești doi români au făcut moarte de om. Batjocura sovietică lovea atât de crunt în suflete că în 1940 la Petriceni au fost oameni care își doreau și își rugau moartea. Printre cei ridicați în 13 iunie 1941 s-au numărat Vasile Rotaru, Grigore Lazurcă, Simion Pițul, Gheorghe

Bodnar, Paraschiva Țâbuleac, cea care a fost legată de gățe când bărbatul ei, fost primar, a fugit cu barca în România.

— Care au fost până atunci relațiile interetnice în acest sat cu populație mixtă?

— Fratele tatei trăia în țarina Petricenilor. Când se întâmpla să nimerească printre ucraineni, aceștia ziceau: „Onofrei Cebaniuc priișov...” Cu toate că-l știau de român cu numele Ciobaftu. Fratele mamei, Tanas Carliiciuc a fost cu 3-4 ani mai mare decât mine. Cu mult înainte de venirea sovieticilor ajungea în sat literatură rusească din Ucraina. Ucrainenii învățau pe furiș literele și o citeau. Tanas, care citea de asemenea, mă întreba: „Vasea, tu nu vrei să înveți ucrainește?” în '40, când au venit rușii, un frate de-al mamei. Ion Carliiciuc, nu-și putea înnăbuși bucuria: „Hura! Nașijdut... Docekalisi... Vasea, dâvâsi, nași tanki idut...”.

Ion a fost pocăit, făcea parte din comunitatea bapțiștilor, dar rămânea patriot al neamului său. Sovieticii l-au făcut președinte al cooperativei din sat, iar Tanas îi căra marfa. Înspre 1941, când trecea cu marfa peste Siret, s-a rupt gheața, două roți au intrat în apă și el a ținut căruța. Din acea betegeală i s-a tras lui Tanas și moartea. Pe Ion nevastă-sa nu-l avea la inimă. Își trimitea băieții la magazin ca să-l fure. Și l-au furat până a înfundat pușcăria. După ce a ieșit din închisoare, l-au găsit mort pe o stradă din Cernăuți.

Despre viața de azi ce să vă spun? Merg la spitalul din sat și până îmi vine rândul la doctor aud: „Vin oloh, vin voloh, vin moldovan. Moldovan-durnoi, moldovan-plohoi, molodovan-țahan...”. În fața lor suntem gunoi, lată care e răsplata pentru bunătatea noastră. În satele noastre românești nici nu se bănuiește cât suferă un român aflat din moși-strămoși pe vatra străbună. Am ajuns ca indienii în America.

Pe timpul sovieticilor noi am fost angajați la muncile cele mai grele, murdare și neplătite. Când mi-a venit timpul să mă pensionez, am trecut pragul unuia care a avut în mână pâinea și cuțitul. După ce mi-a răsfoit cartea de muncă, mi-o zis în ucrainește: „Asta nui vechime de muncă, ci gunoiște. Doar câte o lună-două în peste douăzeci de locuri...” Nu știu cum sunt alții, dar eu, când mă calcă cineva pe bățatură, zâmbesc... Atâta mi-a mai rămas...

— E un zâmbet amar?

— Nu! Acela nu-i zâmbet amar!... La noi în sat a fost o româncă. Toată viața a~ văzut-o zâmbind. Chiar și atunci când o apăram de răi. În gândul meu îmi ziceam: „Va trăi cât piatra-n munte”. Apoi am auzit că a murit cu zile, după chinuri cumplite. Când am mers cu lumânarea m-am îngrozit: avea pe față același zâmbet... Atunci am înțeles ce suflet a avut.

„Tem Krașce”

Vorbeați despre cărticica de muncă.

Și eu, și femeia am avut norme în colhoz. Munceam pe degeaba, ca să mai câștig o rublă, îmi căutam un loc de lucru la oraș. Și iată că mă angajez paznic de noapte la grădinița de copii de pe strada Șciors din Cernăuți. Salariul e de 60 de ruble, dar mi se dă și mâncare. Femeia care mi-a primit documentele a intrat cu ele la șefă. Prin ușa întredeschisă aud șoptindu-se: „On moldovan...” și „Nu i cito? Tem krașce!” Mi se aduc la cunoștință îndatoririle, sunt multe, dar și noaptea e lungă. Peste două zile mă cheamă șefa: „Știți, data trecută am uitat să vă spunem: la noi în obligațiile paznicului intră și cele ale măturătorului”. Și iată că înainte de a se trage zorii prind să mătur strada din față, ca să nu se prăfuiască trecătorii, apoi toată ograda. Apoi aflu că mai am îndatoririle de portar, iar pentru că s-a stricat mașina trebuie să iau rînd cu noaptea în cap și să car în spate produsele pentru cantina grădiniței. Să știți: românul e vinovat că e român! Dacă a văzut că trag, într-a opta zi mi se spune că bucătăreasa n-are cu ce veni noaptea din sat și eu trebuie să încălzesc apa... Nu era lucru greu să torn apa și să aprind focul, dar toată noaptea nu-mi vedeam capul de treburi și griji. De mi le-ar fi înșirat toate de la bun început, ziceam „Do svidaniâl”. Dar ea strângea șurubul încetișor. Într-o zi, când mă pregăteam să vărs necazul de pe suflet, ea mă ia cu zăhărelul și-mi zice: „Paznicul de până la dumneata ne repara și încălțăminte. Mata, pentru că tot n-ai ce fac noaptea, n-ai vrea s-o repari?” Credeam că e vorba de o pereche. Când vin a doua oară la lucru, găsesc încălțăminte tuturor lucrătorilor. Înghit: „Nâhai bude”. Când se împlinea luna de corvoadă, șefa îmi face o bucurie nouă: „Paznicul celălalt mai crăpa

și lemne pentru spălătorie. Trebuie să faci și mata lucrul acesta”. Cobor în beci și-mi pun mâinile în cap: rămaseră doar lemnele cu cioturi mari, cu urme grele de topor. Intru la șefă și-i zic: „Despic și lemnele, dacă îmi mai adaugi o leafă”. Ea s-a făcut foc și pară: „Nu-ți dau mai mult nimic. Așa au lucrat până la tine toți paznicii!” „Dacă-i așa, plățiți-mi pe luna acesta și eliberați-mă”. Alții i-ar fi pus piciorul în prag de la început, numai românul nostru acceptă până cade în brânci, lată ce înseamnă „tem krașce”, adică cu atât mai bine...

Sau alt caz, de la o grădiniță de pe strada Lenin. M-au primit pe două salarii, ca să lucrez o zi și o noapte. Grădinița éra nouă și șefa m-a rugat să-i intru în situație. Lucrez eu cincisprezece zile, aproape fără să mă duc în sat, până când a fost angajat încă unul, care trebuia să muncească la fel ca mine. Acesta i-a adus administratorului, un fost militar care umbla veșnic în cizme, un caș de oaie și câțiva litri de rachiu. La plata salariilor văd că al meu este egal cu al noului venit. Deși mie îmi reveneau trei părți, iar lui - doar una. Mă prezint la șefă: „Dacă aici așa se lucrează, rog să mă eliberați”. Împreună cu administratorul mă înduplecă să rămân. Bun, zic, dar cu condiția că mai mult așa ceva n-o să se întâmple. Când am auzit că ei așa ceva nu pot promite, mi-am luat cărticica de muncă și am plecat, lată de ce am lucrat doar câte două luni în douăzeci de locuri.

Ce ați făcut din viața noastră?

Legile n-au fost făcute pentru mine. Lucram în colhoz, dar aveam acasă numai 19 ari de pământ. Și cu atâta am rămas. Lângă casa noastră se afla pământul cumpărat și moștenit din străbuni. Când s-a făcut colhozul, din acel pământ li s-au împărțit oamenilor câte 50 de ari. Când a apărut legea că cei ce au 50 de ari, rămân cu ei, iar celor ce n-au 25 - li se mai adaugă, nouă ni se dau ari lipsă în grădini străine, numai nu într-a noastră. Din atâta, nu m-am ales cu nimic.

— Zic să mai îngăduim la trecutul, prezentul și viitorul nostru.

— Nimeni nu-și poate închipui cât pătimește un român într-o localitate în care azi populația ucraineană este majoritară.

— Ca să vă convingeți că am intuit de multe ori acest lucru, am să vă povestesc o întâmplare. Călătoream spre satul Băhrinești pentru a verifica o plângere pe care, după cum s-a confirmat mai târziu, băhrineștenii înșiși au scris-o împotriva lor. În autobuz n-am auzit vorbă românească de la Cernăuți până la Volcineț. Când au coborât pasagerii din Volcineț, care au povestit mereu bancuri despre moldoveni, toți în autobuz au început să vorbească românește. Abia atunci am înțeles cât de neapărată-i limba și ființa românului.

Din pricina nedreptăților românul nostru parcă-i făcut din plastilină. El este ușor de ucrainizat, fiidacă-i foarte supus. Alte națiuni sunt mai dure, au mai multă mândrie și demnitate. De asta sunt mai rezistente. De la naștere și până la moarte evreul evreu rămâne. La fel maghiarul, germanul, letonul, estonianul... frica intrată în înstrăinații noștri până la os, îi condamnă pieirii. Îi omoară incapacitatea de a-și apăra drepturile și interesele naționale. Camenca a fost sat românesc. Stăpânul de odinioară l-a vândut unui boier din Galiția, care a venit aici cu toți argații săi. S-au așezat cu traiul într-un cătun. S-au înmulțit Cotul de Sus a fost un timp curat românesc. Mulți dintre ucrainenii așezați aici mai târziu cu traiul n-au vorbit românește până la moarte. Ai noștri au fost primitivi, au ajutat noilor veniți, au împărțit cu ei puținul ce l-au avut. În loc de mulțumire - înjosire, desconsiderare, batjocură. Nu demult l-am auzit pe unul dintre aceștia spunând: „La facerea lumii a călcat Dumnezeu într-o baligă de cal și a zis: «Fă-te și tu român.» Și așa s-a făcut românul”. Și dacă a venit unul, l-a tras după sine pe altul... Ai noștri sunt muncitori de rup pământul. Din pricina că au fost necăjiți de mici ca să-și câștige cinstiți traiul, ei se deosebesc de ucraineni. Necazurile vieții și muncile istovitoare i-au făcut întunecați, nătângi. Eu mai tare mă tem de galițieni, decât de ucrainenii din Zaporojie...

Cât despre viitor ce să vă spun? Viitorul depinde de educația pe care le-o dăm copiilor. Școala ș-a pierdut valoarea. Din vina învățătorilor. Cel ce nu și face datoria, își taie singur craca pe care stă. Azi copiii românilor trec pe lângă școala românească spre cea ucraineană. În școala românească din Camenca rar când vine câte o inspecție. Cei din Hliboca știu: cu cât e mai rău cu atât e mai bine...

Dar românii cu ce se aleg? Ei rămân ai nimănui, cu puține cunoștințe. Nici tu limbă, nici tu istorie sau geografie. Toți s-au împăcat cu degradarea, nimeni nu dă alarma, nu cere respectarea drepturilor. S-a stins orice sentiment de responsabilitate...

1 aprilie 1941

În dimineața acelei duminici ne-a bătut în fereastră unchiul Simion, fratele tatei: „Măi Lazore, ieși să vezi cum merg românii la Hliboca!” Am sărit cu toții afară ne-am urcat pe un dâmb și am zărit pe drumul de pe Valea Siretului cârduri de oameni în haine albe. Aveam 16 ani, unde-i rostul vieții mele. M-am întors în casă. Mama, văzând că-mi caut de drum, mi-a zis: „Mănâncă!” De teamă să nu întârzii, am alergat șapte kilometri. Apa în vadul Siretului era până la piept. Am trecut printre sloiuri de gheață. După ce mi-am scurs pe mal apa, am luat-o iarăși la picior. Pe drum am întâlnit pâlcuri de oameni. Fiecare vorbea de necazul său: așa nu se mai putea trăi, ne ajunsese cuțitul la os; pentru cea mai mică vină eram amenințați cu Siberia; se înmulțiseră lepădăturile; eram spionați din toate părțile; până și copiii erau trași de limbă...

La Hliboca, centrul raional, era adunată lume peste lume. Ofițerii refuzau să înțeleagă orice argument al oamenilor. Unul dintre ei ne spune că la graniță nu se trage în aer. Cei care au vorbit din partea românilor ziceau: „Noi vă lăsam totul: pământul cu pomete, ogoare și imașuri, casele cu toată averea agonisită, grajdurile cu vite și păsări, uneltele de muncă. Noi am văzut cu îi traiul în țara sovietelor: legea nu e lege, omul nu valorează nimic, iar românul îi vinovat fără vină. Am venit aici ca să vă cerem un singur lucru: dați-ne voie să mergem în România. Căci România este țara noastră!” Cuvintele oratorilor au fost încurajate de mulțime prin strigătele: „Trăiască România!”, „Trăiască Unirea!” Un comisar a încercat să lămurească mulțimea că o țară cu legi mai drepte ca cele sovietice n-ar exista în toată lumea. S-a replicat: „Vă cunoaștem legile! Sunt bune pentru voi, dar nu-s după dreptatea noastră, pe care o cunoaște toată lumea!” S-au spus și multe multe alte adevăruri, dar cine avea plăcere să le asculte? Când mulțimea s-a convins că

autoritățile de la Hliboca, ajutate de politrucii, nu rezolvă conflictul, ofițerul rus care vorbise cel mai mult, a dat chiar a lehamite din mână, iar altul, din preajma lui, ne-a amenințat: „Idite, idite, vi naidiote tam svoio...”. Oamenii au prins să se împrăștie. Unii ziceau: „Ce, ei nu văd că noi mergem cu mâinile goale?” Alții spuneau că-i vor lăsa să treacă, nu s-or pune în poartă. După ce coloana a ieșit din Hliboca, în urma ei au apărut două camioane mari, închise, și vreo douăzeci de soldați călări, cu săbii și pistoale. După ce am ieșit din Hliboca, am alergat iarăși tot drumul până acasă. Vroiam să-l văd pe tata, să-l întreb ce să fac. Nu l-am găsit. Bănuind că era dus la graniță, am îmbrăcat haine noi și am luat fără știrea mamei banii primiți pe vaca vândută în 1939. Am luat-o la fugă, ca să ajung coloanele. N-am știut planurile celor ce conduceau coloana și am făcut un crug de vreo zece kilometri, în loc să ies la căsoaia pădurarului. Coloana era lungă de un kilometru și jumătate și pășea cât era drumul de lat, ba și prin șanțuri. Deoarece întârzasem, aveam închipuirea că degrabă va fi granița, că cei din față vor trece, iar cei din urmă vor fi prinși. Se călca vârtos. Cei porniți la drum erau oameni voinici, toți unul ca unul, de nădejde, hotărâți să treacă la ai lor.

Cu gândul de a-l găsi pe tata, am grăbit pasul, încurajat mereu de frânturile de vorbe pe care le auzeam: dacă suntem cu sfânta cruce și cu icoane, n-au să ne oprească și nici n-au să tragă în ele, ca să fie blestemați până într-al șaptelea neam; ne-au pus să scriem cereri, amu ce mai vor?

Câți oameni, atâtea păreri și toți se încurajau unul pe altul.

Când l-am văzut în primele rânduri pe Cozma Rotam cu o icoană și pe Gheorghe Lazurcă, „briefstingerul” nostru, care pășea apăsat alături, m-am bucurat nespus. Înaintea tuturor ducea crucea Dragoș Bostan, urmat de gospodari din Suceveni cu prapur și icoane de la biserica din satul lor natal, printre care fâlfâia și un tricolor.

Oameni cu ștergare albe, pădurea roșie de sânge

În rest erau oameni cu ștergare albe, puse în vârfuri de bețe rupte în timpul drumului, în semn de pace. Și tot atunci am auzit

urletele mașinilor militare, care zguduiau pădurea cu zgomotul motoarelor. Neliniștea din suflute a spulberat-o apoi câmpul deschis din fața noastră. Pădurea se terminase, dar până la graniță era încă tare departe.... M-am gândit de multe ori că toată trebușoara asta cu plecarea în România a fost pusă la cale cu mult înainte, ca să ne înhame mai bine. Astăzi, și agitația de atunci de prin sate, și vânzoleala cu cererile, drumurile bătute cu cheltuială mare pe la avocați și felurimea de nacialnici mincinoși mi se par suspecte...

Terenul a fost ales și pregătit din timp. Nu este exclus ca cineva să fi condus coloana drept în gura lupului, pentru a ne împușina... Când am ajuns pe loc neted, cu înclinare înspre Băhrinești, am văzut tranșeele, soldații cu căști pe cap, supunându-se unor comenzi. Apoi pe buza tranșeului a apărut un militar, care a ridicat mâinile în semn de oprire. Mulțimea striga: „înainte! Numai înainte!” Când au prins să bată două mitraliere, lumea continua să înainteze. Cineva din coloană a strigat: „Culcați! Jos!”, și mitralierele au încetat. Iar când același glas a tunat: „Sculați! înainte!”, au prins să muște din plin mai multe mitraliere. Din acea clipă oamenii, ca oile, au prins să se retragă înspre pădure. Ajuns în șanțul de la marginea ei, am privit îndărăt și am văzut pământul plin de oameni morți și răniți. Lângă unii morți și răniți rămăseseră rudele care au fost, de asemenea, secerate fără milă. Pădurea tânără din față parcă a fost improșcată cu sânge. În agonia morții mulți răniți nici nu simțeau durerea până cădeau sleiți de puteri departe de locul măcelului, pecetluind cu mâinile însângerate tulpinile albe ale fagilor... După ce a încetat focul, călăreții cu săbiile ridicate ne-au ieșit în întâmpinare dintr-o văgăună. Pe drumușoarele pădurii alergam mai repede, dar cum auzeam tropăitul cailor, mă ascundeam în tufișuri.

Când am ajuns la marginea satului, se cunoștea că vin de la graniță. Până la Fundoia, în cotul ucrainenilor, la bunica, am alergat într-un suflet. Locuitorii de acolo au știut cum va fi socoteala. Unul dintre ei, Nikolai Senik îmi strigă: „Hlopciku, anu idi siuda! Șo tî tam șukav?” Au fost atunci mulți ucraineni care-i prindeau pe fugari și îi predau grănicerilor. Grănicerii îi puneau pe oameni cu mâinile după cap pe sub garduri sau lipiți de pomi, ca apoi să-i ducă pe drumul fără întoarcere. Alergând, ocoleam pâlcurile de omăt și picioarele călcau mereu în băltoace de sărea noroiul în părți. Când bunica m-a dezbrăcat, curgea glodul de pe mine. Ea mi-a dat

cămășile unchiului Tanas și m-a ascuns pe cuptor. Ea știa totul și se gândea că dacă va fi un control să nu se bănuiască că am fost și eu la graniță. Pe întuneric m-am întors acasă. Soldații călări mai umblau prin sat. De pe la porți auzeam: „Tak i nado!”, „nași dali prikurki voloham...”.

— Mama a știut de asemenea ce s-a petrecut la graniță. De la tata. Când a ajuns acasă, el mă aștepta afară...

— Ziceați de răniți. Ce s-a făcut cu ei?

— Răniții de la Varnița au dispărut... A rămas cu zile doar Florea Panțâr, un flăcău frumos de vreo 19 ani. Lipovenlor li s-a făcut milă de el și l-au lăsat cu zile. După măcel cineva l-a buzunărit. Apoi au fost chemați lipovenii din Fântâna Albă ca să le ajute grănicerilor să sape gropile. După ei s-au găsit măciuci pline de sânge.... Se vede că pe cei răniți i-au ucis. Sau i-au pus în gropi cu zile. Mulți răniți au murit mai departe de locul măcelului. Aceștia au fost târați până la gropi cu caii. S-a auzit că au fost gropi aparte pentru cei morți. Unii dintre ei au fost îngropați până la gât ca să-i cunoască rudele...

— Din 1991, în fiecare zi de 1 aprilie, e cinstită memoria celor căzuți la Varnița. În ultimii ani văd la manifestările de acolo numeroși ucraineni. Care e părerea lor despre această tragedie?

— La 1 aprilie 1941 nici un ucrainean n-a fost la Varnița. Cu toate acestea, ei au părerile lor. Unul zicea: „S-a procedat greșit. Toți acei ce au vrut să fugă în România au trebuit să fie înconjurați din toate părțile, prinși și duși în Siberia, ca să aducă folos...” Alții discutau: „Bucovina a fost cândva despărțită? Nu. Vezi? Dacă Austria a ținut-o întregă, atunci de ce nu avem doar Bucovina de Nord? Dar sunt și ucraineni care înțeleg să stalinismul urmărea și prin masacre împușinarea românilor bucovineni, că ceea ce s-a întâmplat la Varnița a fost o mare tragedie.”

Jertfa lor e lumina adevărului

La a doua venire a rușilor m-am dus benevol cu Ilie și Gheorghe Rotam, Nicu și Alexandru Panțâr, Vasilică Lazurcă și alți premilitari din Petriceni la gara din Ciudei. Cu chiu cu vai ne-am făcut loc în vagoanele tixite cu tineri. Credeam cu toții că omul rămâne om și își păstrează rostul neamului său doar în patria-mamă. Noi am fost atunci adevărații copii a Patriei neamului românesc și doream din tot sufletul să-i fim de folos în acea vreme de grea cumpănă. Pentru miile de refugiați din nordul Bucovinei au fost deschise cantine în școlile de pe tot parcursul drumului...

Destinul m-a aruncat mai întâi în Banat. Începând de acolo, am cutreierat România în lung și în lat. Se vede că astfel îmi împlineam dorul de a cunoaște mai bine toate locurile și oamenii ei. Controlorii de trenuri, când aflau că eram din părțile Cernăuților, căutau să mă ajute...

Cu înaintarea rușilor funia a prins să se strângă la par. l-am întâlnit în Satul Nou. Mai întâi au intrat în acea așezare tancuri și care blindate cu armeni și azeri, mongoli și georgieni murdari și nebărbierți, netuși de oboesală. Aceasta era carnea de tun. După câteva ore au venit alte mașini din care au coborât doar ruși. Strălucea totul pe ei. Aceștia au început vânarea porcilor... După cină, când s-a băut meritata sută de grame, a urmat dezmațul. Până spre dimineață am auzit țipetele sfâșietoare ale fetelor și femeilor scoase cu forța din ascunzișuri și violate sub privirile bărbaților...

În acea noapte m-a prin dorul de casă. Deoarece rușii erau pretutindeni, satul în care m-am născut devenise pentru mine mai presus de toate pe fața pământului. Cugetul i-a îndemnat atunci pe mulți să se lase în voia întâmplărilor. Pe aripile străinătății ei au ajuns până în Canada și America... Mie mi-a șoptit sufletul să-mi aleg satul natal.

Cred că gândurile la fapte bune i-ar uni pe oameni. Azi mi se par toate puse pe rele. Cei ce-și pun interesul personal mai presus de toate seamănă doar dezbinare și ruină, pustiu și deșertăciune. Martirii de la Fântâna Albă sunt cimentul unificator pentru noi toți. Jertfa lor e lumina adevărului.

În codru, la Fântâna Albă..

(*Unchiului meu, David Petrescu*) Grigore Petrescu-Rotaru

— De ce mă-mbrățișezi atât de strâns,
doar ai o iubită,
care te așteaptă?!

Hai, du-te ia dânsa...
S-o fi săturat de plâns
pe ultima pridvorului treaptă...

— Ma-mă-ăă...,-
se-aude încet
printre frunze de fag
încate de pucioasă.

— Nu mă strânge așa;
ridică-te și mergi la Siret
și spală-te;
și du-te acasă...

— Ta-tă-ăă...
— Vai, ce fierbinte ești
și ce fluid de foc
a trecut prin mine!....

Lasă-mă, că-s bătrână,
iar tu doar nouăsprezece ani
rotunjești!

Maria te-așteaptă
În sat cu suspine.
Te înfiori la cuvântul „Marie”?!
Însemnă că ți-i dragă...

Așa-a... Descleștează-ți degetele
Și du-te la ea și-o cuprinde.
Gura trebuie să-i fie
O fragă.

Iar ochii - un foc
Ce te-aprinde.

Luați-vă și veți trăi
Ca-ntr-o grădină
De soare scăldată,
Băieței și fetețe
Vor înflori
Din dragostea voastră curată...
Vezi ce-nseamnă
Să-ți aduci aminte?!-
Nu mă mai strângi.
Nici mă muști
Ca un apucat...
Ian stai un pic...
Doamne Sfinte!
Fruntea ți-i rece
Și pieptul nemișcat...
.....
Așa vorbea străbuna glie
În Codru, la Fântâna Albă, trist.
Când a cuprins-o pe vecie
O victimă de plumb enkevedist...

Gând la Fântâna Albă

Nicolae ȘAPCĂ

Iar plouă cu muguri fragezi pe văi
Și site de ramuri alene îi cern
Pe straturi de vreascuri ce-acoperă clăi
De inimi bătânde, strivite-n infern.

Strivite cu ură și poftă de sânge
Cu vâl odios înecându-le fața.
Nu le da timp nici măcar pentru-a plânge
Cu pulberea-n foc mistuindu-le viața.

Se leagăn arbori de-o vârstă cu pacea
Iar mugurii fragezi râvnesc spre lumină...
Aici amintirea e soră cu lancea
Ce-amestecă viața cu umeda tină.
Aici răstignitu-ne-au neamul hainii
Când sufletul plin ne era de Christos
Nepoții aici astăzi vin să se-nchine:
Să nu repeți. Doamne, ceea ce-a fost!

Zi de doliu la Fântâna Albă

Din șase, neam întors doar trei

*Teofil IAȚENIUC,
gospodar din Stănești, raionul Hliboca*

Familia noastră, compusă din 10 persoane (8 copii și părinții) locuia într-o casă construită pe câmp, departe de sat. Patru frați, însurându-se, s-au mutat în sat, iar unul dintre ei, când au venit rușii, a trecut granița în România, ca să scape de urgia stalinistă. Fuga lui a servit drept motiv pentru includerea familiei noastre în lista neagră a „dușmanilor poporului”. Într-o zi de la începutul verii anului 1941 mă aflam pe afară și văd deodată că înspre casa noastră venea o căruță în care erau câțiva soldați și un civil, adică un „activist” de la primărie. Până ce am dovedit să intru în casă și să-i spun mamei că ne veneau „oaspeți”, aceștia au și ajuns la poartă. Câțiva soldați ruși au înconjurat casa, iar doi au intrat înăuntru și ne-au poruncit să ne pregătim de drum. Mama și noi, cei patru copii, am început a plânge, însă lacrimile noastre nu l-au înduișat pe ruși. Cu patul armei unul l-a îmbrâncit pe tata în tindă, iar mamei i-au dat voie să ia un țol, o pernă și o bucată de mămăligă ce aburea pe masă. Am ieșit cu toții plângând, mama a încuiat ușa, a pus cheia la locul ei, neștiind că nu va mai deschide niciodată. Soldații ne-au ordonat să urcăm în căruță și am pornit înspre sat.

Frații mai mari, care locuiau în sat, aflând ce pacoste s-a abătut asupra familiei, ne-au ieșit înaintea, dar „eliberatorii” nu le-au dat voie să se apropie de căruță. Ne-am luat rămas bun unii de la alții de ia distanță. Ne-au dus cu căruța până la gara feroviară din Tereblecea, unde mai erau adunate câteva sute de oameni. Ceea ce am văzut acolo a băgat groaza în noi. Țipetele copiilor și plânsul bătrânilor ne sfășiau auzul. Am fost învagonați, apoi au răsunat comenzi și înjurături și trenul a pornit și ne ducea într-o direcție necunoscută. Câți eram nu știu, dar vagonul era tixit de lume; avea o singură ferestruică și aceea era zăbreliată. Pe ușă atârna un lacăt foarte mare și trei zile nimeni n-a deschis ușa să vadă ce se întâmplă înăuntru. Bucata cea de mămăligă, poate care a pus-o mama în traistă, când am fost scoși din casă, demult se terminase, iar apă nu primisem nici un strop. Era ceva de groază: 70-80 de oameni flămânzi și însetați

respirau un aer greu, încărcat de mirosuri neplăcute. În vagon nu era nici urmă de W.C. Într-un colț al vagonului era făcută o gaură în dușumea, dar tinerii se rușinau să se folosească de ea. Din cauză că i-a fost rușine, când a avut nevoie să se ușureze, o fețișoară de la noi din sat a murit. În gara unde blestematul de tren s-a oprit, fețișoara a fost scoasă din vagon și a fost aruncată cine știe unde. Biata mamă își smulgea părul din cap și răcnea de se zguduia vagonul. Această lovitură morală i-a grăbit bieteii femeii sfârșitul...

Chinuitoarea „călătorie” a durat vrei două săptămâni. Am fost scoși din vagoane și lăsați pe câmp, pe care nu era nici o casă, nu creștea nici un copac și nici un tufar. Frumoșii gospodari din Bucovina erau de nerecunoscut - semănau cu niște schelete mișcătoare pe acel pământ blestemat și năpădit de ciulini. Trăgeam în plămâni aer curat și ne bucuram că scăpaserăm de pază. Am fost lăsați singuri în stepa pustie, căci nu era unde fugi. Am stat așa o zi și o noapte, flămânzi și însetați. Unii bărbați se organizau în grupuri și mergeau cale de câțiva kilometri ba într-o parte, ba în alta, nădăjduind că vor găsi izvor pentru a-și potoli setea și pentru a le aduce apă și celor care îi așteptau, dar truda le-a fost zadarnică.

Apoi au apărut niște căruțe ciudate, cu coveltire, la care erau înhămate cămile. Au venit cu ele niște kazahi cu ochii mici ca să aleagă pentru colhozurile lor brațe de muncă. Familia noastră a nimerit într-un colhoz, unde toți lucrătorii erau kazahi și care nu știau rusește, precum nu știam nici noi. Locuință am primit în tinda casei unui kazah. Țolul și perna pe care le luase mama de acasă au fost confiscate de soldații ruși încă la gara din Tereblencea. Nu aveam nici lucruri, nu aveam nici mâncare. Cu localnicii ne înțelegeam prin semne. După vreo săptămână am aflat că eram într-un aul din regiunea Aktiubnsk din Kazahstanul de Nord.

Timp de două zile ne-au lăsat să ne venim în fire, apoi am fost scoși la lucru. Cu toate că părinții erau trecuți de 70 de ani, au trebuit să lucreze ca să primească niște țărâțe din care mama fierbea un fel de terci, pe care îl mâncau nesărat. Eu pășteam vitele localnicilor, iar părinții și surorile Leonora, Virginia și Silvia, lucrau pe câmp la adunatul fânului și al paielor. Cât a fost cald, a mers cum a mers, iar odată cu sosirea iernii ne-am pomenit că nu aveam nici ce îmbrăca, nici ce mânca. Ca să nu murim cu zile, ne-am luat de mâini cu surioara Silvia și am pornit cu cerșitul. Cei care aveau inimă bună ne dădeau câteva coji de cartofi, iar alții ne alungau și țipau la noi că

„dușmanii poporului” nu meritau să fie hrăniți. Cu chiu cu vai am ieșit din acea iarnă grea cu multă zăpadă și cu geruri de până la -45°C. Dacă s-a desprimăvărat, ne-am zis că nu avem dreptul să murim și ne-am dus cu surioarele să prindem țistari. Veneam cu ei „acasă”, mama îi fierbea și carnea lor ni se părea mai bună decât cârnița de pui de găină. Văzându-ne mâncând țistari, localnicii ne-au considerat oameni sălbatici și au început și mai tare să ne urască.

Anul 1943 pentru noi a fost cel mai greu. Întâi a murit de foame și de frig biata noastră mamă. Am întins-o pe o laiță, ca s-o priveghem creștinește, dar kazahul ne-a zis s-o scoatem din casa lui, că era de altă religie. Eu cu sora Leonora am dus-o în câmp, am săpat cum am putut o groapă în pământul înghețat și-am acoperit-o cu câțiva bulgări de pământ. În acel timp tata și sora Virginia se aflau în spitalul raional, unde după puțin timp au murit și ei. Nu știu cine și unde i-a îngropat, însă știu că n-au avut parte de o înmormântare creștinească.

Am rămas trei copii orfani, bătuți de soartă, dar cu credința că Dumnezeu nu ne va lăsa să ne prăpădim. Și El ne-a ajutat să suportăm toate nenorocirile ce se abăteau asupra noastră și să ne întoarcem pe meleagul nostru scump și drag. Prin aulul nostru a trecut într-o zi, după război, o femeie din satul vecin, Trestiana. Ne-am bucurat mult, am vorbit multe și acea femeie ne-a spus că ne puteam întoarce acasă. Am avut mare noroc că în ultimul timp aveam adunate câteva părăluțe, însă banii nu ne-au ajuns să cumpărăm bilete pentru toți, ci numai pentru doi. Eu am călătorit un timp pe acoperișul vagonului, iar într-o gară m-am furișat printre pasageri și am intrat în vagonul în care se aflau surorile mele Leonora și Silvia. Sora mai mică Silvica a fost nevoită să se ascundă după o saltea pe polița de sus. Așa am venit până acasă.

La Stănești ne-a întâmpinat nu bucuria, ci iarăși necazul. N-am găsit nimic din ceea ce am lăsat când am fost ridicăți. Casa era arsă, iar vaca, junca, calul și oile și stupii de albine aii fost împărțite între cozile de topor din sat chiar în ziua deportării noastre... Au trecut anii, sunt bătrân, dar nu pot nici până acum înțelege cu ce am greșit, copil fiind, în fața legii, că am fost dus în străinătăți, unde mi-am pierdut părinții și o soră și unde am dus o viață mai rea ca de câine vagabond.

A înregistrat prof. șc. Ion POSTEUCĂ

Pe drumul suferinței

Prof. șc. Valeriu ZMOȘU

Copilăria și tinerețea Casandra Buta și le-a petrecut în Pătrăuții de Jos, sat mare, românesc, de la poalele Carpaților. În 1939 s-a căsătorit cu Ilie al lui Daniil Zomoșu. Și, deoarece avea gospodărie frumoasă, bărbatul a trecut cu traiul la ea. Se împăcau bine, muncea din zori și până în noapte prin gospodărie și pe pământul care-l aveau. Au continuat să-și vadă de treburi și atunci când rușii au invadat nordul Bucovinei.

Într-o duminică din primăvara anului 1941 cumnatul Casandrei, Vasile Zmoșu, a organizat în centrul satului o hor, ca lumea să se mai petreacă și să mai uite de ne cazuri, dar celor adunați pe toloacă nu le prea ardea de joc, căci se temeau să nu fie prinși de ruși și ridicați din sat. O fi avut neplăceri Vasile Zmoșu pentru că printr-o horă i-a înfruntat pe ruși. Nimeni nu știe. Dar după terminarea jocului, noaptea, Vasile a trecut clandestin în România. Soacra Casandrei, Ecaterina, rămasă singură, l-a rugat pe Ilie și pe noră să treacă cu traiul la ea, că era bătrână, neputincioasă și avea nevoie de îngrijire. Cu toate că aveau și ei gospodărie și le venea peste mână, nu i-au ieșit bătrânei din cuvânt. Munceau și mai vârtos, se rupeau în două, căci aveau două gospodării, dar o ajutau și pe bătrâna trecută de 80 de ani...

În dimineața zilei de 13 iunie 1941 tinerii s-au sculat înainte de răsăritul soarelui. Casandra a intrat în grajd cu donița în mână ca să mulgă vaca, iar Ilie trebăluia ceva prin ogradă. Deodată în dreptul porții lor s-ă oprit o cruță și din ea au sărit câțiva milițieni veniți de la Hliboca. Erau înarmați și-au dat buzna în curte. Doi au tăbărât asupra lui Ilie și l-au legat mâinile la spate. Alți doi au scos-o pe Casandra din grajd și au strigat la ea rusește că era arestată. Cu milițienii, ca însoțitor, sosise și o coadă de topor de la primăria satului, care nu zicea nimic, numai privea pe de lături.

Bătrâna era încă în pat. Hăidăii s-au năpustit înăuntru, au tras tolul de pe ea și i-au poruncit bătrânei să se scoale. Ea nu știa nimic,

dar a priceput ce se întâmpla și a izbucnit în plâns. Apoi a început să se roage să fie lăsată în pace, că-i bolnavă, că nu prea vede și că nu prea aude, că, în definitiv, nu are nici o vină.

Pe bătrână au târât-o din pat până la căruță. Și tot în acea căruță au fost aruncați și Ilie și Casandra, care nici n-au dovedit să ia cu ei nici straie de schimb, nici merinde. Când au ajuns la primărie, iscoada rușilor s-a dat jos din căruță și a rânjit:

— De-acuma duceți-vă la naiba, că n-o să vă mai am grija!

La primărie nu iau ținut mult. I-au trecut într-o listă, apoi au fost duși la gara din satul vecin, Pătrăuții de Sus. Un vecin de-al Casandrei, auzind ce s-a întâmplat, a luat o pâine și-un ulcior de borș și s-a dus la gară, ca să le dea megieșilor săi să mănânce. Apoi, acest Pojoga a povestit lumii din sat cum Casandra, Ilie și bătrâna au fost urcați într-un vagon de vite, cum vagonul a fost încuiat și cum trenul cu sute de familii de români a pornit spre neagra străinătate.

În tren, soacra Casandrei s-a îmbolnăvit și mai tare. Ardea toată, dar n-avea cine s-o ajute. Doar feciorul și nora înmuiau un colțisor de basma în borșul din ulcior și-i udau bătrânei buzele. Bătrânei i s-a făcut mai bine, căci mai avea, sărmana, zile de la Dumnezeu....

După două săptămâni de chin și necaz, acel tren cu deportați români din norul Bucovinei a ajuns undeva în Kazahstanul de Nord. Deportatii au fost scoși pe un câmp pustiu. După ce au fost numărați, li s-a dat să bea apă. Pe urmă au venit niște kazahi cu carele, i-au încărcat și i-au dus care și încotro. Casandra, Ilie și bătrâna au nimerit în regiunea Aktiubinsk, într-o gospodărie specializată în creșterea vitelor pentru carne.

Șase ani din viață și l-au petrecut Casandra și Ilie Zmoșu în stepele aride ale Kazahstanului. Acolo și-au pierdut sănătatea. Se rugau amândoi bunului Dumnezeu să le dea puteri ca să poată ajunge cândva acasă, în Bucovina, apoi să moară și să fie înmormântați lângă cei dragi, Ilie lucra ca paznic, era scos și la munci istovitoare, dar nu cârtea, măcar că n-avea bietul nicicând parte de odihnă. După doi ani de foame și chin s-a dus în lumea celor drepți bătrâna. Au plâns-o și-au îngropat-o cum au putut, fără preot și fără muc de lumânare, Ilie s-a ales cu o boală la piciorul drept și suferea cumplit. Și acea boală nici nu-l lăsa să trăiască, nici nu-l strângea de pe

drumurile calvarului. Mai vioaie era Casandra. Ea avusese norocul să lucreze vara la cantina sovhozului și să prepare acolo bucate pentru membrii unei brigăzi de câmp. Făcea mâncare și mai băga lingura în ea, ca să-i prindă gustul. Așa s-a salvat tânăra femeie. Pe timp de iarnă mulgea vacile la fermă și bea lăptișor pe ascuns...

La doi ani după terminarea războiului, Casandra și Ilie Zimoșu au auzit că unor români deportați din Bucovina li se dădea voie să se întoarcă acasă. În cei șase ani de corvoadă au reușit să pună câțiva bănuți de o parte. Nu mai puteau rămâne în neagra străinătate. Într-o noapte întunecoasă și-au strâns puținele bagaje și-au fugit din sovhoz. Pe căi ocolite, mai mult pe jos, au făcut drumul până la Aktiubinsk. De acolo au luat tenul până la Moscova. Drumul până la Cernăuți a fost lung și primejdios. Când s-au văzut ajunși în principalul oraș al Bucovinei, au plâns de bucurie și au sărutat pământul. Apoi au pornit spre Pătrăuți de Jos, dar nu cu trenul, ci iarăși pe jos, ca să nu-i prindă vreo patrulă grănicerească. În dreptul casei lor s-au oprit după miezul nopții. Le-au zvâcnit inimile. Au deschis portița și au bătut în crucea ferestrei de la drum. S-au auzit pași. Cineva le-a deschis ușa. Au intrat în casa lor, păzită și îngrijită de rude.. Au început să-și povestească amarul și până în zori casa s-a umplut de rude și de vecini. Plângeau cu toții, căci, neavând vești de la ei, îi crezuseră duși pe lumea cealaltă.

Un timp Casandra și Ilie au stat ascunși, te teamă ca să nu fie prinși și duși iarăși acolo de unde au fugit. Dar, aflând despre ivirea lor în sat, cei de la primărie au venit să stea de vorbă cu ei. Erau încruntați și le-au poruncit să părăsească satul în 24 de ore, văzând că nu aveau documente prin care să poată dovedi că au fost sloboziți, că de nu, vor fi dați pe mâna miliției. Lui Ilie Zmoșu de atâta obidă i s-a tăiat parcă limba. N-a scos un cuvânt, numai lacrimile îi șiroiau pe obraji zbârceți. Casandra, însă, a pus piciorul în prag și s-a răstit:

— Unde-am fost noi, să se mai ducă și acei ce ne-au scos cu șase ani în urmă din sat, să vadă cât îi de dulce pâinea printre străini! N-am avut nici o vină, iar dacă am avut-o, ne-am răscumpărat-o prin trudă și chin, prin moartea mamei, prin boala lui Ilie! De ce vă legați iarăși de capul nostru?! Aveți suflete în voi?! Ori jucați așa cum vi se cântă?! Nu sunteți oameni de la noi din sat?! Nu ne cunoașteți...

Cei de la primărie s-au dus. Și nu i-au dat pe mâna miliției. Dar aveau ochii ațintiți asupra lor și ziua și noaptea. Casandra și Ilie Zomoșu mai erau considerați „dușmani ai poporului” și puteau, vezi Doamne, dăuna puterii sovietice.

Nu i-a mai putut scoate nimeni din sat. Apoi a zdohnit Stalin și timpurie s-au schimbat. După atâtea chinuri îndurate, Ilie Zomoșu s-a dus înainte de vreme în lumea celor drepți. Când închidea ochii pe vecie, buzele lui mai fremătau și acei care-i stăteau la căpătâi cu lumânarea aprinsă, îl auzeau cum șoptea cuvinte de mulțumire Tatălui ceresc, pentru că l-a a dus să moară acasă.

Rămasă văduvă, după câțiva ani, Casandra s-a recăsătorit cu gospodarul Pavel Buta. A decedat și acesta. Iar ea Casandra Buta, la cei aproape 87 de ani arată încă destul de bine. Nu plânge decât atunci, când își amintește prin câte a trecut în tinerețe fără să știe nici azi pentru ce.

La Șerstobitov, în Siberia, din 1941 până în 1956

Ștefania SAMOILĂ
locuitoare a satului Ostrița, fostul județ Cernăuți

Părinții mei se numeau Nicolaievici și erau oameni săraci, căci aveau numai 20 de prăjini loc. Mania. Garafina, agonisea pâinea cea de toate zilele pe la gospodarii mai înstăriți, iar tata. Ion, muncea la o fabrică din Cernăuți. Se speteau în adevăratul sens al cuvântului scumpii mei părinți, numai ca să ne poată hrăni, îmbrăca și purta la școală. Pe copiii lor îi chemau Vasile, Aurora, Eugenia, Nicolae, Mărioara, Domnica și Ștefania (eu eram mezină). În 1940, când au venit rușii, tata nu s-a refugiat, că nu avea de se să se teamă, dar fratele Nicolae, având atunci 19 ani, a fugit cu alți tineri de seama lui în România? De aceea familia noastră a nimerit pe Hsta „dușmanilor poporului”, listă întocmită în sat, și nu la Moscova sau ia Kiev.

Într-o noapte de iunie a anului 1941, cu puțin înainte de începerea războiului, au venit la noi primarul Ostrițe Ion Damiean, doi milițieni și câteva iscoade din sat ale staliniștilor. Na, dacă au intrat cu toții în casă, i-au zis tatei să ne scoale și să rje îmbrăce, apoi i-au spus la ce au venit și ce aveau de gând să facă cu noi. Că eram săraci, se știe, că n-am exploatat pe nimeni, că n-am folosit forță de muncă străină, că n-am făcut politică, la fel se știa. Doar faptul că Nicolae nu „s-a bucurat” de venirea „eliberatorilor” și a fugit în România le dăduse rușilor temeiul de a ne considera adevărați „dușmani ai poporului”.

Am fost scoși în drum în puterea nopții, ca niște tâlhari de drumul mare. Răcneam de parcă era sfârșitul lumii, dar gurile ne-au fost închise. În ce am reușit să ne îmbrăcăm, aceea și luam cu noi. Căsuța ne rămânea pustie, cu ușa vraisește și numai câinele, scuturându-și lanțul, de parcă vroia să-l rupă și să se ia pe urma noastră, schelălăia a jale. Într-o căruță neîncăpătoare am plâns fără glas până la Gara Mică din Cernăuți.

Trei zile am fost ținută într-un vagon de vite, căci eșalonul nu s-a format până ce din suburbiile românești ale Cernăuților și din

satele din preajma capitalei Bucovinei n-au fost aduse câteva sute de familii năpăstuite ca și familia noastră. Șase săptămâni a durat drumul nostru spre necunoscut. Câte două-trei zile trenul cu români din Bucovina tras pe vreo linie moartă staționa și noi nu știam că începuse războiul și că administrația sovietică fusese izgonită de la noi. În cele din urmă, fără a fi scoși barem o singură dată din vagoane, la aer, ne-am pomenit în adâncul Siberiei. O săptămână încheiată am așteptat ceva în orașul Novosibirsk, apoi ne-au luat în primire alți soldați și cu bărcile am fost trecuți pe celălalt mal al râului Obi. Românașii ce erau sleiți de puteri n-au mai ajuns în partea opusă a fluviului, căci soldații, apucându-i de mâini și picioare, i-au aruncat în apă, să ie fie peștilor ca hrană. Celor care mai aveau puțină vlagă nu li s-a dat nimic de mâncare. Dar în bătaie de joc, rușii ne puneau în palmă câte un grăuate, zicând că acela ne era tainul meritat.

Din Ostrița erau cu noi șapte familii, printre care cele ale lui Costin Tulupca, Ion Todorean, Nicolae Ivanț, Vasile Todosan și altele. Am ajuns în raionul Rudin și de acolo am fost repartizați în satul Șestobitovo. Unora li s-au dat pentru trai barăci părăsite, alții au fost trimiși pe la casele oamenilor. Se întâmpla ca într-o baracă să locuiască câte cinci familii, însă, chiar dacă se înghesuiau toți se înțelegeau între ei ca oamenii.

Familia noastră a locuit într-o casă din sat. Cât de greu nu mi-ar fi fost pe suflet, aveam mamă și tată și ei, bieții, îmi purtau de grijă. Aveam cincisprezece ani și a trebuit să ies la lucru în colhoz. Munceam până la epuizare și foamea mă clătina cum clatină vântul iarba înspicată. Dacă cineva încerca să ceară o bucată de pâine, localnicii îți dădeau o funie și-ți arătau copacul de la marginea pădurii de care să te spânzuri. Foamea și bolile au început să rărească rândurile românilor aduși acolo. Ca să nu murim, umblam cu surioara prin pădure și săpam căpățâni de usturoi sălbatic. Apoi ne-am pornit cu cerșitul prin satele vecine că, la Serstobitovo oamenii erau câinoși.

În 1945 s-a terminat războiul și viața noastră s-a schimbat puțin înspre bine. Nu eram priviți chiorăș ca mai înainte, în magazine a început să apară pâine coaptă. După patru ani de chinuri, am mâncat într-o zi cartofi pe săturate. Acum se putea trăi, dar dorul de Bucovina ne dădea târcoale și ziua și noaptea. Să rămânem? Să ne

întoarcem? Nu știam ce să facem și tata nu era să ne povățuiască cum să procedăm, căci murise încă în 1942, de foame și abia îl găsisem atunci sub un gard din Șerstobitov. În 1953 a murit Stalin și toți deportații rămași în viață au început să scrie la Moscova și să ceară permisiunea ei de a fi lăsați să se întoarcă la baștină. Am scris și noi și așteptam cu nerăbdare răspunsul. Eram deja căsătorită și în 1950 în Siberia, mi s-a născut feciorașul. Alexandru. Nimeni nu bănuia atunci că Alexandru Samoilă, acel băiat chipeș și cu dor de carte va deveni artist emerit, că va dirija cu bagheta lui fermecată zeci de orchestre celebre în marile săli de concert din fosta Uniune Sovietică și dintr-o mulțime de țări ale lumii. Abia în 1954 ni s-a dat voie să revenim în Bucovina. Bucuria noastră n-avea margini. Ne-am tot pregătit de drum și împreună cu mama, cu sora Domnica și feciorașul Alexandru am ajuns la Ostrița în ziua de 10 martie 1956. N-am găsit nici casă, nici masă. Am aflat de ia rude că fratele Vasile a luptat în Armata Română și a căzut pe frontul din Moldova. Și iarăși am vărsat lacrimi amare. M-am apucat de lucru și din 1956 până în 1981 am lucrat ca mulgătoare, la ferma din Ostrița. Am muncit cinstit, cu tragere de inimă și, astfel, m-am învrednicit de numeroase distincții guvernamentale. În 1981 m-am pensionat și de atunci lucrez ce pot pe lângă casă.

Feciorul, Alexandru, îi dirijor la Chișinău. Vine din când în când pe la Ostrița și mă bucur. Trăiesc după cum îi timpul de acum și am cu cine mă înconjura, căci îmi mai sunt în viață surorile Eugenia, Mărioara și Domnica, precum și fratele Nicolae, care locuiește în România. Rănile sufletești mi s-au cicatrizat. Însă când văd la televizor mărfare, mă apucă groaza, de parcă ele s-ar desprinde de pe ecran și ar veni din nou după românii din Bucovina. Atunci mă năvălesc amintirile și lacrimile nu le mai pot stăpâni. Sunt bătrână, dar mai aștept ca într-o bună zi să-mi treacă cineva pragul și, ca să-și ușureze înainte de moarte sufletul, să-mi spună că el este autorul denunțului din 1941, că el este acela ce le-a slujit stalinistilor pentru cioara din par. Poate că l-aș ierta. Dar oare iscoadele stăpânirii bolșevice merită să fie iertate?

A înregistrat Vioret GHIBA, redactor șef - adjunct al „Gazetei de Herța”

Destin frânt

Dumitru MIHAILIUC

Prof. școala ia Lucovița-Românească, raionul Herța

În acea noapte fatală de 13 iunie 1941 părinții mei s-au trezit pe neașteptate. Lătrau câinii și prin curte se auzeau niște pași apăsați. Pe urmă s-a lăsat o liniște adâncă. Pe părinți nu i-a mai prins somnul. S-au sculat, s-au îmbrăcat, dar n-au aprins lampa. Pașii au început să răsunе din nou și tata și-a dat seama că ni se înconjura casa. A înțeles ce avea să urmeze. Și-a lipit fruntea de geam, încercând să vadă ce se întâmpla în ogradă, însă chiar atunci s-au auzit ciocănituri în ușă. Mama a aprins lampa, a făcut fițilul mare, iar tata deschis ușa. În prag stătea un soldat cu arma în mână, la fereastră era postat altul.

— Ce doriți? i-a întrebat tata și răspunsul n-a întârziat să vină:

— Dorim să te îmbraci, să-ți școli și cei șapte copii și să ne urmezi. -Unde?

— Ai să vezi și singur.

Am fost treziți. Cel mai mare frate. Ion, avea 16 ani, iar cel mic - doar doi anișori. Eu, fiind născut în 1936, eram de cinci ani. Mama ne-a îmbrăcat în grabă și mâinile ei tremurau. Părinților li s-a dat voie să ia cu ei lucruri mai de trebuință și ceva de ale gurii. Apoi au fost scoși în drum. Eu cu un frate și cu o soră am nimerit în fundul unei căruțe. Doi soldați cu armele în mâini stăteau cu fața înspre noi, iar între soldați se afla căruțașul. În cea de a doua căruță se aflau mama și tata. Înaintea căruței noastre mergeau doi soldați călări. Am fost duși la gara din Noua Suliță. Și pe peronul gării nu ne-am pomenit numai noi. Din satul nostru Lucovița-Românească au mai fost ridicate familiile Sculeac, Budac, Croitoru și altele. Mai era lume adusă și din alte sate. Familiile aduse mai devreme au și fost dezmembrate. Femeile și copiii erau în unele vagoane, iar bărbații - în altele. Tot așa ne-au despărțit și pe noi. Am rămas numai cu mama și ne-am pomenit într-un vagon pentru vite, în care lumina străbătea printr-un gemuleț cu gratii. În vagon nu era nici un loc liber. Stăteam înghesuiți, nu ne ajungea aer, ne înăbușea. În prima zi n-am pus

nimic în gură, căci nu ne ardea de mâncare. A doua zi ni s-a făcut foame, dar nu ni s-a dat nimic. Fiecare se întreba: unde mergem, încotro ne duc? Spaima de necunoscut pusese stăpânire pe noi...

Din când în când trenul se oprea prin gări. Nu puteam ști pe unde ne aflam și în ce direcție eram duși. Apoi trenul o lua din loc, suierând, și alerga, și alerga și nimeni nu venea să vadă dacă mai eram în viață. Cum s-au închis ușile vagonului la noua Suliță n-au mai fost deschise până în raionul Upsovski din regiunea Tiumen, în Siberia. Acolo ni s-a ordonat să ieșim. Nu ne mai puteam ține pe picioare. Eram galbeni ca ceara. Cei care ne-au „întâmpinat”, ne-au spus că vofh trăi în barăci și că cei apti de muncă vor lucra la pădure. Într-o baracă am nimerit câteva familii. Așternut nu aveam și nici paie nu aveam de unde lua ca să ne culcăm pe ele.

O zi li s-a lăsat nenorociților aduși din Bucovina pentru „odihnă”. A doua zi l-a despiciat bușteni au fost scoși toți acei care puteau ține toporul în mână. Au fost lăsate în pace doar femeile și copiii de țâță...

În toamna anului 1941 am fost strămutați mai la nord, în raionul Kondinski. Gerurile erau mari, de -40° , și oamenii noștri mureau de frig și de foame. Cei care erau scoși la lucru, primeau cizme de cauciuc. Dacă cineva nu îndeplinea normele zilnice la tăiatul și căratul buștenilor, rămânea fără cele 200 grame de pâine.

Dumnezeu s-a îndurat de noi și ne-a ținut în viață părinții. Datorită acestui fapt, am putut învăța. Școala medie am absolvit-o în regiunea Tiurhen. Era timpul să-m ales să-mi aleg o profesie, să-mi continui studiile, dar eram considerat fiu de „dușmani ai poporului” și ușile instituțiilor de învățământ superior din Siberia puteau să nu-mi fie deschise. De cum s-a aflat că Stalin decedase, bucovinenii noștri, aflați de 12 ani în Siberia, au început să scrie la Moscova plângeri, în care cereau să li se dea voie să revină la baștină. Asemenea plângeri a trimis pe adresa conducerii din Kremlin și familia noastră. Am tot fost amânați cu întoarcerea. Abia în anul 1958 s-a declarat că eram liberi să mergem încotro vroiam.

Acasă, însă, n-am ajuns cu toții. Trei frați se însuraseră acolo, în Siberia, și, avându-și familiile lor, nu s-au mai întors. Apoi, surioarele... Am venit doar eu, un frate, mama și tata.

Abia întors în satul, de care am fost despărțiți la vârsta de cinci anișori, am și fost încorporat în armata Sovietică. Pe urmă am absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. Am lucrat ca profesor la Corcești și la Godinești. În 1976 am reușit să mă transfer cu serviciul la școala din satul meu natal. Sunt de vârsta pensionării, dar continui să muncesc în școală. De multe ori mă gândesc că deportarea mi-a frânt destinul, mi l-a mutilat, mi l-a sfărâmat. Am făcut parte dintr-o familie de oameni cinștiți, milostivi, cu teamă de Dumnezeu și de păcat. Nici astăzi nu știu de ce am fost ridicat. La părinți am fost șapte copii. Dacă nu treceam prin iadul stalinist, poate că toți frații și toate surorile mele mai erau în viață. Dar s-au dus de timpuriu cu toții. Sunt singurul din această familie pe care Dumnezeu îl mai ține sub soare.

Neam întors fără părinți

Viorica MUNTEAN,

locuitoare a satului Pătrăuții de Jos, raionul Storojineț

Locuiam în Cupca, mai aveam trei frațiori - Daniel, Arcadie și Vasile, o surioară. Aurora, iar tata, Toader Plevan, lucra la căile ferate. Pământ aveam destul, gospodăria ne era frumoasă, așa că trăiam în liniște și pace. Dar liniștea noastră s-a prefăcut în groază, căci în dimineața zilei de 13 iunie 1941, mama a intrat speriată în casă și ne-a zis:

— Sculați, odoarele mamei, c-a venit un rus să ne aresteze.

Rusul a venit din urmă și ne-a poruncit să ne îmbrăcăm, să ne luăm straie, mâncare și să ieșim în drum. Nu era un om tare rău, așa că părinții au luat ce le-a căzut sub mână.

Aveam șaptesprezece ani, eram nemăritată, și, din grabă, am pus într-o traistă câteva borcane cu sirop de brad sau molid, iar siropul acesta avea să ne prindă tare bine la drum. M-am lăsat apoi mânăta alături de mama și de tata, de ceilalți membri ai familiei spre clubul din sat. Acolo ne aștepta o mașină a NKVD-ului din Hliboca. Urcați în ea, am fost duși la gara din Pătrăuți de Sus. N-am cunoscut toată lumea ce era adunată acolo, dar am dat cu ochii de Casandra Schipor din Pătrăuții de Jos, care ținea în brațe o copilă de țată, plângând întruna. Biata femeie plângea și ea și se ruga să-i aducă cineva o covățică, să-și poată legăna odrasla ca să se molcomească...

Într-un vagon de vite, unde am nimerit 32 de persoane din Cupca, Corcești și amândouă Pătrăuți, am tot plâns două săptămâni, până ce trenul a ajuns undeva în regiunea kazahă Aktiubinsk. Era foarte cald și ne sufocam. Eram atât de slăbiți, că abia ne mai țineam pe picioare. Ne așteptau care trase de boi și cu un asemenea car am fost duși în colhozul „Octombrie”. Într-o odaie din locuința unui localnic am nimerit trei familii - a noastră, a lui Ilie Schipor din Pătrăuții de Jos și a dascălului din Cupca. Eram, deci, 23 de persoane, dormeam pe jos, pe niște rogojini de paie, și ne mâncau ploșnițele și fânțarii. Câteva zile n-am fost scoși la lucru.

Apoi, s-a dat ordin să ieșim la recoltatul pâinii. Tata a fost numit fierar în colhoz, măcar că în viața lui n-a practicat o asemenea meserie. Frații mei mai mici aveau poruncă de la părinți să umble prin stepă și să prindă țistari, cu care să ne hrănim, căci tot ce luasem de acasă demult se terminase. Mama, fiind în etate, lucra prin casele rusoaicelor de acolo și fărâmele de pâine ce le agonisea, le împărțea frățiorilor mai mici, ca să nu moară de foame. Dacă muncea vârtos, o dată pe săptămână tata era chemat de președintele colhozului și primea de la el 24 kilograme de grâu pentru întreaga familie. Măcina pe unde putea grâul și mama ne cocea din el turte.

În acel colhoz deportații n-o duceau din cale afară de rău. Dar din cauză că apa era foarte sărată mulți s-au îmbolnăvit de friguri, din care pricină unii au și murit.

După un an am fost mutați în orașelul Novorossisk. Abia ne-am stabilit cu traiul în alt loc necunoscut și, pe la Crăciun, la poarta noastră s-a oprit o sanie cu milițieni. M-au luat la miliție. Părinții, lăsând totul baltă, au venit să vadă de ce am fost arestată. Li s-a spus că am fost mobilizată pe frontul de muncă. Mi-am luat rămas bun de la iubiții mei părinți, dar din acea clipă pe mama n-aveam s-o mai văd niciodată.

Pe timp de noapte, urcată într-un car, am fost pornită spre Aktiubinsk. Gerul era cumplit de trosneau și pietrele și, după vreo 50 de kilometri, am ajuns la un cămin. Aproape că eram degerată.

Văzându-mă atât de necăjită, kazahii mi-au dat un ceai fierbinte și m-au lăsat să mă încălzesc.

De la Aktiubinsk, unde am ajuns a doua zi, cu un grup mare de fete, am fost dusă să muncesc undeva în spatele frontului. Lucram la căile ferate și locuiam într-un vagon de vite. Alături de noi se speteau și prizonierii de război proveniți din armata română, printre care și câțiva originari din nordul Bucovinei. Acolo -am întâlnit pe Ion Popescu din Cupca și pe Arcadie Sucevean din Suceveni. Îi bătea vântul, dar ne-am bucurat văzându-ne. Ei erau flămânzi, istoviți și mi-au cerut pâine. N-am avut, dar a doua zi le-am adus ce-am putut. Doamne, cu câtă poftă mâncau...

Într-o zi în gară a mai sosit un tren cu prizonieri. Am ieșit pe peron, crezând că printre cei aduși acolo voi vedea cunoscuți din părțile Bucovinei. Vagoanele nici nu erau zăvorâte ca altă dată. Când

trenul s-a oprit, de pe treptele fiecărui vagon au sărit câte doi soldați înarmați. Apoi în ușă, ba ici, ba colo, au apărut câte trei-patru militari germani sau români numai piele și oase. Din vagoane au început să fie scoase zeci și zeci de cadavre. Cadavrele au fost duse cu târgile și aruncate într-o râpă ceva mai departe de gară...

Cum stăteau și mă uitam la acel spectacol îngrozitor, m-au podidit lacrimile. Cineva mi-a pus o mână pe umăr. Am tresărit. Era o prietenă de a mea adusă și ea la munci în folosul frontului. M-a întrebat:

— De ce plângi. Viorica? l-am răspuns:

— Uite cum aruncă morții noștri de-a dreptul în râpă.

— Nu-i plânge pe alții, că și mama ta îi moartă de vreo jumătate de an... Era să-mi ies din minți. M-am rugat la șefi să mă lase să mă întorc acolo unde mi-au rămas părinții, l-am înduplecat. Cu greu am ajuns, dar pe tata nu l-am cunoscut. Gogea. Trebuia să-l scap. Și am hotărât cu toții să ne mutăm în Aktiubinsk, că poate acolo vom trăi ceva mai bine. Ne-a primit în gazdă o rușoaică bună la inimă. Tata, revenindu-și, i-a construit o sobă ca prin Bucovina și rușoica era tare bucuroasă. Într-o zi tata s-a întâlnit cu un evreu din Cernăuți, l-a întrebat dacă nu știe unde ar putea lucra, și el ne-a dus la o fermă de la marginea orașului. Acolo ni s-a pus la dispoziție o odaie, ca să avem unde locui. Făcea fiecare ce putea, iar eu lucram ca paznic de noapte. Primeam fiecare câte 600 grame de grâu pe zi. Parcă ne mergea ceva mai bine, dar tata tot ne spunea că se duce la mama, că-l cheamă, că-i pare tare rău că ne lasă în Kazahstan, că nu și-a dat nici un copil în rând cu lumea, că nu s-a veselit ia nunta cuiva dintre noi și că mai departe nu ne poate fi de sprijin. Plângea el, plângeam și noi. Apoi a murit și noi n-aveam cu ce-l îngropa. O rușoaică ne-a dat o cămașă ca să-l îmbrăcăm, iar un brigadier ne-a dat un lădoi, în care să punem mortul. L-am dus pe tata la cimitir pe un ger cumplit. În urma mortului au mai venit și două mulgătoarea străine. Am plâns, l-am îngropat și odată cu el ne-am îngropat și nădejdea că ne-om întoarce vreodată în Bucovina. Rămâneam singuri, ai nimănui, în stepele kazahe.

La un timp m-am îmbolnăvit de friguri și-am stat prin spitale. Fraților mai mici au fost dați atunci la o casă de copii. Când m-am întors la fermă, nu l-am găsit. Am auzit apoi că s-a terminat războiul.

Chiar în ziua când s-a comunicat că Germania capitulase, de la casa de copii a venit Aurora, surioara. Mi-a zis:

— Viorica, ne ești și mamă și tată. Fă ce știi și ia frățiorii de acolo că se prăpădesc...

I-am luat și în necazuri grele am mai petrecut doi ani în Kazahstan.

Daniel, fratele mai mare, între timp a strâns niște bani. Fiindcă i se apropia sorocul încorporării în armată, s-a gândit să fugă acasă, în Bucovina. Ne-a povestit mai târziu că la Cupca a ajuns în puterea nopții, că a bătut la geamul unei mătuși, dar ea s-a temut să-i deschidă. Și n-a ieșit în prag, până nu l-a cunoscut după glas. Daniel ne-a trimis mai întâi o scrisoare și, după ce s-a aranjat la lucru, ne-a trimis și banii de drum. Noi, ceilalți, având cu ce ne procura bilete, tot clandestin ne-am pornit spre casă. Schimbând trenurile, în două săptămâni am ajuns în Basarabia, la Ocnița. Venea spre Cernăuți un tren încărcat cu cărbuni și noi am venit cu el, dar la Gara Mare din Cernăuți, când coboram de pe cărbuni, ne-a prins miliția și ne-a arestat. Noroc că am avut la mine adeverința că am fost în anii războiului pe frontul de muncă. Milițienii ne-au dat drumul, ba ne-au și urcat, fără bilete, în trenul ce mergea spre Ciudei. Neam dat jos în gară la Cupca noaptea și nu știam încotro să mergem. Acolo mai coborâseră oameni și unul dintre ei ne-a zis:

— Sunteți copiii lui Toader Plevan, haideti cu mine că eu o să vă arăt casa părinților voștri... Casa am găsit-o, dar pereții ei erau goi. Și iar ne-am apucat de lucru. Ni s-a dat și un lot de pământ și-am tot muncit ca să ne punem pe picioare. Am stat la Cupca doi ani și, când m-a cerut Ion Muntean din Pătrăuții de Jos, m-am dus după el. Am trăit împreună aproape o jumătate de veac. El s-a mutat în împărăția celor drepți, iar eu, rămasă în lumea asta, mă mângâi cu feciorii Constantin și Ilie, cu fiica Augustina și cu nepoții. Când îi vreme bună, duminica, pornesc înspre Cupca, la sora mea Aurora...

A înregistrat prof. șc. Valeriu ZMOȘU

Şase ani în lupta pentru supravieţuire

*Eudochia MECI,
locuitoare a satului Priscăreni, Raionul Hliboca*

Eram născută în Stăneşti de Jos, judeţul Rădăuţi, dar locuiam la mătuşe mea Marghioala Dabacă din Priscăreni, judeţul Storogineţ. Într-o zi de la începutul verii anului 1941 mi s-a făcut dor de toţi ai mei şi l-am zis mătuşii că mă duc pe o săptămână la Stăneşti. De dus m-am dus, dar de venit n-am mai venit. În noaptea spre 13 iunie am fost treziţi şi mama, deschizând uşa, a vrut să vadă cine avea nevoie de ajutorul nostru hăt după miezul nopţii. Nu venise nimeni după împrumut, ci tăbărâseră în casă doi soldaţi cu puştile în mâini şi un activist local al puterii sovietice, care ne-au zis să ne luăm de îmbrăcat şi de ale gurii. Pe lângă puţinele lucruri casnice care ne-au fost permise să le punem în desagi, mama a mai luat o putinică cu brânză de oi şi vreo douăzeci de ouă.

La poartă ne aştepta o căruţă Gheorghe Posteucă, cumnatul meu, care ne-a dus la gara din Tereblecea. Când eram urcaţi într-un vagon de vite, soldaţii ne-au luat ouăle şi brânza. Am fost duşi apoi la gara Adâncată, unde se forma eşalonul. La un moment dat am ieşit din vagon să aduc o găleată cu apă şi pe peron m-am întâlnit cu Simion Zegrea, gospodar din Priscăreni. l-am spus ce-am păţit şi l-am întrebat:

— Ce-i prin Priscărenii noştri, bade Simioane? Oftând din greu, el mi-a răspuns:

— Au fost ridicaţi toţi bunii gospodari şi-s aici, în vagoane, lată, i-am adus mâncare Casandrei Calancea şi acum mă duc acasă.

— Ia-mă şi pe mine, bade Simioane, că m-o fi aşteptând mătuşa Marghioala. Soldaţii m-au scăpat din vedere şi n-o să mă caute, zău.

— Mamă-ta şi soră-ta pot fi pedepsite crunt, dacă ruşii şi-or oblici lipsa. Şi pe tine până la urmă te-or prinde şi atunci va fi vai şi amar de capul tău. Urcă-n vagon căci mătuşii tale i-oi, spune ce sa-întâmplat. Hai, urcă!

L-am ascultat, dar milițienii nu-mi dădeau voie să urc. Oamenii din vagon i-au explicat că am ieșit să aduc apă, că acolo erau mama mea. Zamfira

Pătrăucean, născută în 1889, și sora mea, Domnica Pătrăucean, născută în 1925. Milițianul m-a lăsat să urc, abia atunci când m-a găsit trecută într-o listă.

„Călătoria” a fost lungă și istovitoare. Într-o zi trenul s-a oprit în câmp deschis. Linia ferată se terminase și colo trebuia să coborâm. Vreo cincizeci de deportați din Bucovina am fost luați imediat în primire și duși, cu carele, în colhozul „Budionâi” din raionul Novorossisk, regiunea Aktiubinsk. Ni s-a repartizat pentru trai, o baracă părăsită și timp de două zile trebuia s-o amenajăm. Mama însă, s-a înțeles cu Tatiana Kiftenko, o localnică, să locuiască la ea într-o odaie destul de mărișoară și curată.

După ce am părăsit baraca, am fost scoase la adunatul fânului. Noi lucram în sudoarea frunții, dar localnicele se umbreau și stăteau la taifas. Am numărat într-o zi brazdele de fân și le-am împărțit și lor. Când au văzut că rămân în urmă, s-au pus și ele pe lucru, dar ne priveau pieziș.

În aulul Kurașosaâa, la vreo 25 de kilometri de Aktiubinsk, se aflau mine de cărbuni și câteva fete din colhozul „Budionâi” am fost trimise la sfârșitul verii anului 1941 ca să lucrăm acolo. Împreună cu Saveta Popescu din Poieni-Regat am nimerit la mina nr. 2. Minerii kazahi extrăgeau cărbunii, iar noi încărcăm vagonetele, nu cu transportoarele, ci cu lopeți cu cozile scurte. Ziua de muncă era de opt ore, leafă, însă, nu primeam. Ni se dădea ceva de mâncare, dar hrana era insuficientă. Aici m-am aflat șase luni. Într-o zi în această mină a pătruns apă și cei ce erau în ea s-au înecat. Minerii și cei de la încărcatul vagonetelor au fost transferați la mina nr. 1. Cu Saveta Popescu ne-am întors în colhoz. Trei zile am făcut drumul pe jos, căci era iarnă și viscoalea cumplit. Când am ajuns, i-am povestit președintelui colhozului ce s-a întâmplat la mină și de ce n-am rămas acolo. El ne-a propus să mergem la cursuri de tractoriști și noi am acceptat. Dacă n-am fi mers la acele cursuri de pe lângă SMT-ul din Novorossisk, am fi fost judecate. De pildă. Măria Kruciko din Hliboca și Domnica Bostan din Carapciu, fugind de la mina nr. 3, au fost arestate și condamnate la câte un an de pușcărie.

Bărbații, care lucrau în diferite sectoare, erau mobilizați pe front și acolo unde ei puteau fi înlocuiți, erau trimiși numai deportați, fără deosebire că erau bărbați sau femei. Așa, de-o vorbă, sora Domnica a fost luată să lucreze la căile ferate, măcar că abia trecuse de 16 ani. După un an s-a îmbolnăvit și în spital sora medicală i-a pus ventuzele în așa fel, încât i-a ars spatele. Bolnavă, a fost adusă la mama, iar biata mamă a salvat-o cu leacuri din medicina populară.

Deși nu cunoșteam nici limba rusă, nici limba kazahă peste trei luni am absolvit cursurile de tractoriști. În vara anului 1942 am lucrat pe un tractor „Universal”, iar la începutul toamnei acest tractoraș i-a fost încredințat Savetei Popescu, eu primind un HTZ mai puternic. Împreună cu Vâsle Turanschi din Tereblecea aram, grăpam și semănăm câmpurile colhozului. Iarna tractoriștii reparau tractoarele și agregatele la SMT.

Primii trei ani au fost secetoși și recoltele strânse erau slabe. Deportății erau mereu cu gândul la mâncare. Cei care lucrau, primeau anumite norme de grâne, dar și acestea erau insuficiente. Bătrânii și copiii primeau cu mult mai puțin, fiindcă nu erau apti de muncă. Femeile tinere încă în gara de la Tereblecea au fost despărțite de soții lor, care au fost duși nu în Kazahstan, ci în Siberia. Cine a izbutit să aducă și niște lucruri casnice (lăicere, perne, ștergare), le-a schimbat pe mâncare. Dar această salvare a fost vremelnică. Oamenii mâncau și perituri. Din această cauză se îmbolnăveau și mureau. Din satul Stănești se chinuiau acolo Chirii și Fruzina Plantus. Aveau trei flăcăi și două fete. Din șapte membri ai familiei, câți au fost ridicați, s-au întors la baștină numai fetele Aurora și Ileana. Băieții cărau gunoi cu săniile în câmp și într-o zi au găsit un animal pierit. Ei au tăiat din acel animal halci de carne și le-au adus mamei lor ca să le fiarbă. După ce și-au încărcat săniile cu gunoi, au trecut pe acasă și au mâncat carnea, cu toate că mama îi ruga să mai aștepte, că nu era bine fiartă. Foamea s-a dovedit a fi mai puternică decât dovezile și rugămintele mamei. Au mâncat, s-au intoxicat și au murit feciorii lui Chirii Plantus.

Noi am rezistat, fiindcă tot timpul am avut de lucru. Mama lucra la hambarele cu pâine și iarna, întorcându-se acasă, aducea în pâslarii cu care era încălțată câte doi pumni de grâu. Când lucram pe tractor, noi, mecanizatorii, eram hrăniți mai bine. Uneori ni se tăia și

câte o oaie. Erau cazuri că lupii rupeau câteva oi din stâna colhozului, dar ei erau fugăriți de către ciobani și oile erau aduse la cantina mecanizatorilor. În anii 1946-1947 eu și sora, care lucra pe combină, primeam și cereale. Grâul îl măcinam și din făină mama ne cocea pâine. Am început să ne hrănim mai bine..

Fiecare deportat se descurca cum putea. Mulți, totuși, mureau de foame. Slăbiți de puteri, alții nu puteau rezista tifosului, malariei. Iarna era lungă și friguroasă și haine nu aveam. Din cauza frigului s-au dus mulți bucovineni exilați pe lumea cealaltă.

De ce am nimerit în exilul din Kazahstan? Fiindcă tata, Toader Pătrăucean, în momentul când rușii au intrat în Bucovina, se afla în România. Numai asta ne-a fost „vina”. Altă vină nu aveam. Eram țărani și ne țineam viața prin truda brațelor. Pentru o vină ca a noastră (fiul Nicolae era în România) au fost deportați Ecaterina și Valerian Mocan, tot din Stănești. Amândoi au murit în neagra străinătate. Dumnezeu să-i ierte!

În toamna anului 1946 careva dintre deportați a aflat de la fiica președintelui de colhoz că era ordin să fim lăsați la baștină. Ne-am dus la președinte și i-am cerut să ne facă socoteala pentru lucru, că eram gata de plecare. El a strâns din umeri, adică nu știa despre ce era vorba. Ne reținea, fiindcă avea nevoie de brațe de muncă. Ne-am fi pornit chiar în aceeași zi, dar nu aveam cu ce ajunge la Aktiubinsk în secret, ca să nu afle președintele. Gazda noastră, Tatiana Kiftenko, a promis că ne va ajuta și s-a ținut de cuvânt. A găsit un șofer care ne-a și dus până la Aktiubinsk

Gara din Aktiubinsk forfotea de lume. Trei zile am încercat să ne procurăm bilete și n-am reușit. Disperată, plângând, mama s-a dus la șeful gării s-o ajute. El i-a promis că o să-i dea bilete, dar să stea în rând, la ghișeu. Între timp, eu și sora Domnica ne-am urcat într-un mărfar. Când mama era aproape de ghișeu, numărând banii, trenul s-a pornit și noi, fără bani și fără mâncare, am rămas la voia întâmplării. Într-o gară, unde trenul nostru staționa mama ne-a găsit, deoarece șeful gării aflase unde o să se oprească mărfarul în care ne urcasem. La Pezna am fost descoperit de un controlor și mama iarăși ne-a salvat. I-a povestit despre situația în care ne-am pomenit. El a sfătuit-o că era necesar să cumpere bilete și cu ce tren să ne continuăm drumul. Din Pezna am venit cu un tren personal până la

Cernăuți. La Hliboca, cu un alt tren, am sosit noaptea. Am hotărât să așteptăm până dimineața în gară. Niște bărbați, descoperindu-ne, vorbeau între ei că trebuia să cheme miliția să vadă cine suntem. Auzind așa ceva, am ieșit din sala de așteptare și am iuțit pasul. Și așa, pe jos, dimineața am ajuns la Oprișeni, iar de acolo trecând pădurea, ne-am văzut și în satul nostru de baștină.

Am lucrat în Kazahstan șase ani, dar nici o copeică n-am primit. Acum primesc pensie de bătrânețe (sunt născută în 1922), nu pentru că am fost pe frontul muncii în timpul războiului, deoarece actele depuse la secția raională a asigurărilor sociale s-au pierdut. Un an întreg am bătut drumul la Hliboca pentru a da de urma acestor acte. Am fost și la procurorul regiunii de câteva ori, dar n-am putut dovedi că aș fi depus actele la secția respectivă. Totuși, la 16 martie 1990, mi s-a înmănat adeverința de reabilitare, în baza Decretului Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 16 ianuarie 1989.

După revenirea la baștină, m-am întors la Prisăcăreni, la casa mătușii Marghioala. În acest sat m-am căsătorit cu Gheorghe Meci, în el ne-am construit casă și în sovhozul, apoi în colhozul de aici, mi-am pierdut sănătatea muncind.

A înregistrat pedologul Ion CRILIUC

Dacă n-ai noroc în tinerețe

Domnica S. HOSTIUC
locuitoare a satului Mahala

Nu m-am gândit vreodată că n-o să pot uita necazul, pe care l-am tras în tinerețe, dar văd că se apropie de sfârșit și amintirea despre cele îndurate în exil și după ce m-am întors acasă răbufnește tot mai puternic din tainițele sufletului.

M-am născut la 21 aprilie 1927, în comuna Mahala din județul Cernăuți în familia gospodarului Simion Isac. Eram o copilă când într-o noapte adâncă de mai a anului 1941, au tăbărit asupra noastră enkavediștii, cu sudalme și amenințări, ca să ne ridice și să ne ducă la capătul pământului. Șase săptămâni a durat drumul nostru spre iadul bolșevic al patimilor și biata mamă. Măria, s-a luptat tot timpul ca să ne ocrotească și să ne țină în viață și pe mine, cea mai mărișoară dintre copiii ei, și pe frățiorii Mihai și Gheorghe, ultimul fiind doar de doi anișori. Până la urmă, ne-am pomenit undeva în Komi, pe râul Peciora, care se varsă în Oceanul înghețat de Nord. Acolo a venit un delegat, s-a uitat lung la noi, ne-a luat pe-un vapor și ne-a dus pe apă în sus. Când am ajuns la locul exilului, ne-au băgat într-o baracă mare, cam 80 de oameni, și ne-au lăsat în ziua aceea să ne „odihnim”. A doua zi, însă, am fost scoși din baracă și ni s-a citit de pe hârtie ce aveam de făcut și ce norme aveam zilnic de îndeplinit. Ni s-a poruncit să ieșim, de la mic la mare, la doborâtul copacilor dintr-o pădure fără de sfârșit și ni s-a zis răspicat, că cine nu va lucra, va zdohni de foame.

A treia zi ne-am sculat și ne-am dus toți la lucru și femeii și copiilor. Noi, neavând putere, nu puteam tăia copaci și atunci supraveghetorii ne-au silit să-i curățăm de crăci și să-i ardem. Aveam numai 14 ani, nu puteam lucra mult și primeam pe zi numai câte 200 grame de pâine, iar la pâine - nimic.

S-a făcut iarnă, noi am slăbit de nu mai ne puteam cunoaște, de nu ne mai puteam ține pe picioare și era un ger de circa 50 de grade. În baraca în care locuiam îngheța apa în vadră până la fund.

De foame și de frig a picat atunci lumea la pat. Mureau zilnic câte cinci-șase dintre noi. Pământul era înghețat doi metri în adânc și nu era nimeni în stare să sape gropi pentru morții noștri. Doar când se încălzea puțin, într-o groapă erau așezate mai multe cadavre. Așa l-am îngropat și pe frățiorul meu Isac Gheorghe...

Nu pot uita, cum într-o zi a venit la noi, „la practic”, o fată care studia medicina. Ea a vrut să ne vadă și să înțeleagă din ce cauză din vreo 360 de persoane deportate în acel loc, au rămas ce cu zile vreo 40 de chinuți și necăjiți. Și fata aceea m-a supus unui control medical, după care mi-a zis:

— N-ai în trupul tău nici un fel de boală, atât că trebuie să mori de foame. Eu primesc 600 grame de pâine, ceva mai mult decât tine, și cum am să pot o să te ajut. Dacă-i trăi să mă pomenești că te-am scos de la moarte. Mă cheamă Marusia și sunt din Voronej...

Eu scriu pe scurt prin câte am trecut. Dacă le-aș înșira pe toate, ar ieși o carte groasă, ca a Aniței Nandriș de la noi din Mahala, despre adolescența mea amară trăită prin străini, la capătul lumii și la capătul puterilor.... Câți ani am stat acolo, n-am văzut nici un fel de poame, n-am avut straie de schimb, n-am știut de joc sau de vreo altă distracție, căci m-au însoțit doar munca grea, peste puterile mele, foamea, frigul, jalea adâncă după cei dragi și duși pe altă lume, fără prohoduri, fără lumânări la căpătâi, deznădejdea și dorul de casă.

După necazul care l-am tras, m-am întors la Mahala și-am găsit casa fără ferești. Aveam acum 21 de ani și eram săracă de mă băteau toate vânturile. Nici nu știam de ce să mă apuc. Eram fără zestre, nu aveam nimic, decât sufletul din mine, și s-a găsit un băiețan din vecini, Ilie Hostiuc, care m-a luat de nevastă. Nu era nici el bogat. Și dacă nu aveam nici ce mânca, a mers bărbatul la lucru în colhoz și a luat un săcușor de grâu, ca să-l ducă la măcinat. L-au prins și, l-au condamnat pe zece ani. Am fost trăit cu el numai șase luni și l-au luat de lângă mine și l-au dus la închisoare. Atunci am plâns și mi-am zis cu durere: „Adolescența mi-am pierdut-o în Rusia, dar tinerețea mi-o pierd acasă”.

Când mi-au luat bărbatul la cremănar, am rămas gravidă. Am născut în lipsa lui și, cu chiu cu vai, mi-am crescut copilul. Băiatul, Nicolae, era singura mea mângâiere. A venit bărbatul, ne bucuram cu

odorul nostru. S-a însurat. La vârsta de 21 de ani s-a omorât Nicolae cu motocicleta, și nevasta lui era tot atunci gravidă.

Am rămas numai cu bărbatul, dar acum patru ani pe Ilie al meu l-a luat bunul Dumnezeu la El și nu mai știu ce să fac singură pe lumea aceasta. Cu cine să mă mângâi? Cine să-mi ajute? Cine-mi va da lingură de apă? Dacă n-ai noroc în tinerețe, îl ai la dalbe bătrânețe?

La vârsta de doi ani în drum spre siberia

Interviu

— În tabelul nominal cu locuitori ai comunei Mahala, județul Cernăuți, deportați la 13 iunie 1941 în Siberia, tabel reprodus în volumul II al Almanahului cultural-literar „Țara fagilor”, v-am descoperit, în lungul șir de circa 600 de persoane, în dreptul numărului 94. Născut în 1939, erați numai de doi anișori în momentul în care ați fost supus prigoaniei staliniste. Țineți cât de cât minte cum ați fost ridicăți și cum ați ajuns în Siberia, domnule Ion Petriuc?

Nu. Eram prea fraged. Primele amintiri din viață le am din satul Maklanova, raionul Eniseisk, ținutul Krasnoiarsk. Adică m-am trezit pe lume nu în Bucovina, unde-mi era baștină, ci în Siberia, unde, prunc fiind, am fost exilat fără nici o vină față de statul sovietic. Cum am fost deportat știu doar din povestirile mamei, născută în 1900, și ale surioarelor mai mari, Domnica și Florica.

Câți membri ai familiei au fost deportați?

— Patru. Adică mama, Casandra Petriuc, surorile amintite și eu. Toți, în afară tata.

— Tatăl dumneavoastră unde se afla?

— Cu tata, Fiorea al lui Toader Petriuc din Mahala, povestea-i alta. Nu-l țin minte. Când au venit, sovieticii i-au făcut, se pare, o nedreptate și el, ca să nu i-au mai îndure și altele, a hotărât să ia drumul spre graniță. La Lunca, în timpul masacrului din februarie 1941, a avut norocul să nu fie răpus de gloanțe. Dar l-au prins grănicerii și pe el, și pe uncheșul Petrea. La o săptămână, a fost

condamnat la moarte ca „trădător de patrie”. A stat în închisoarea din Cernăuți până la izbucnirea războiului. Când armatele română și germană înaintau spre Cernăuți, deținuții politici cărora le fusese pronunțată sentința, au fost executați din ordinul comandantului Districtului Militar Subcarpatic. Că tata a fost împușcat la începutul războiului am aflat abia cu vreo zece ani în urmă, când am bătut pragurile procuraturii regionale pentru a obține reabilitarea... Tata, sărmanul, n-a știut că noi am fost deportați pentru încercarea lui de a trece granița în România, iar noi, la rândul nostru, n-am avut de unde ști că el a fost împușcat la o săptămână și jumătate după scoaterea noastră forțată din Bucovina.

— Ce ați reținut din povestirile mamei Dumneavoastră referitoare la deportare, domnule Petriuc?

— Spunea mama că am fost duși noaptea, cu puținele lucruri luate din casă, la Sadagura și, de acolo, învagonați, am fost porniți spre Siberia. La Krasnoiarsk, unde drumul nostru se părea că s-a terminat, am fost scoși din tren, numărați, verificați, ca apoi, mânați pe-o tolocă mare, de la marginea orașului, să ni se citească sentința. Un maior sovietic pe nume Aleksandrov i-a comunicat mamei că, în conformitate cu cutare articol de lege, familia noastră era condamnată la exil siberian pe un termen de 5 ani. Îmbarcați într-un vapor, ne-am dus pe Enisei și ne-au slobozit pe mal în dreptul satului Maklanova. La început am locuit într-o baracă împreună cu o altă familie, iar mai apoi ni s-a repartizat o odaie într-o casă mai acătării. Mama și sora mai mare, Domnica, au fost scoase la lucru la fabrica de cherestea din acea localitate. Și, fiindcă se speteau din zori și până în noapte, primeau câte 500 grame de pâine, iar mie și surorii Florica, fiind minori, ni se dădea doar câte 100 de grame pe zi. Totul a mers cum a mers până la o vreme, dar mama s-a îmbolnăvit, nu mai putea lucra la fabrică și situația noastră s-a înrăutățit brusc.

— Și cum a ieșit din acea situație? Cum a reușit să vă salveze de înfometare și să vă aducă acasă teferi și nevătămați?

— Mama era o brodeză iscusită, ca și alte femei din comuna noastră. Mahala. O chemau rusoaicele pe la casele lor și ea le cosea perdele, albituri, le broda fețe de pernă, le făcea alte minunate lucruri de mână, pentru care era răsplătită cum se#cuvenea. Locuitorii acelu sat erau oameni avuți și buni la inimă. Mulți dintre ei fuseseră exilați

acolo din regiunile centrale ale Rusiei cu mulți ani înainte de deportarea noastră, pentru atitudinea lor dușmănoasă față de revoluția bolșevică din 1917. Aproape nimeni în satul acela nu s-a prăpădit de foame. Atât că ne curma gerul, și fără îmbrăcăminte groasă, nu puteam să-i stăm împotriva...

— Ați fost dat la școală acolo, în acel sat siberian de pe Enisei?

— Urma ca în toamna anului 1946 să fiu înscris la școala din Malanova, dar în luna iunie termenul exilului nostru a expirat și ne-am pornit spre Bucovina, unde am ajuns în luna septembrie, deși aveam la mână toate documentele necesare. Așa că școala am început-o la Mahala.

— Erați în stare, venit din Siberia, să învățați în limba română?

— Cunoșteam româna mai bine decât rusa. Satul în care am fost exilați era plin de gospodari și copii aduși acolo din Buda, Mahala, Coteni, Horbova, Băceni, Buda Mare, încât peste tot locul se vorbea în limba română. La drept vorbind, aflat în străfundul Siberiei și trăind printre atâția români năpăstuiți de regimul stalinist, nici n-am avut nevoie să deprind atât de repede limba rusă.

Casa din Mahala în ce stare ați găsit-o? într-o stare bună. În gospodărie a trăit o mătușă, iar grădina a ținut-o un uncheș, așa că străinii nu ne-au prea jefuit avutul. Tot timpul ne-am gândit că-l vom găsi acasă pe tata, că el ne va întâmpina la poartă, dar n-a fost să fie așa. L-am tot așteptat săptămâni și luni, și ani, dar el nu ne-a dat de nicăieri nici o veste. Știam că a fost judecat, că a fost condamnat la moarte, dar nu-l credeam mort. Ne gândeam că armata română l-o fi salvat din închisoare, când a primit ordin să treacă Prutul, că o fi luptat în rândurile ei și că de undeva o să se răspundă. Zadarnică, însă, ne-a fost așteptarea...

A consemnat Dumitru OPRIȘAN

Tinerete irosită la minele din Kazahstan și Siberia

Ion ISOPESCU

locuitor al satului Priscăreni

În noaptea spre 13 iunie 1941 am fost treziți din somn și în casă au intrat un milițian și un om în straie civile, care ne-a ordonat să ne îmbrăcăm. Nu știam ce s-a întâmplat, de ce ne-a fost întrerupt somnul și ce vroiau de la noi, în puterea nopții, cei doi străini. Nu cunoșteam nici rusa, nici ucraineana, și „musafirii”, chiar de ne spuneau ceva, totuna nu-i înțelegeam. „Civilul” a verificat prezența noastră într-o listă, pe urmă a început să ne zorească cu „Davai, Davai!”, adică să ieșim din casă. Ni s-a părut că cineva o fi scris vreun denunț și urma să fim duși la cercetări la primărie sau în raion. Văzând că noi nu înțelegeam că trebuia să luăm ceva cu noi, „civilul” a apucat de pe pat un țol, a pus pe el câteva perne, alte lucruri din casă, niște haine, puține produse alimentare, a legat țolul la capete și l-a aruncat în căruța lui Constantin Chisăliță, care ne aștepta la poartă.

Am fost duși mai întâi la primărie, iar de aici, împreună cu alți consăteni, la gara din Pătrăuții de Sus. Văzând în gară atâția oameni cu bagaje, copii scâncind, femei care boceau, am înțeles că vom fi duș undeva tare departe.

Mama, Casandra, avea 50 de ani, sora Domnica - 25 (avea o mână și un picior paralizate), sora Ana - 20, iar eu. Ion al lui Gheorghe Isopescu din Suceveni, fostul județ Storojineț - 18. Unica noastră vină că eram ridicați putea fi aceea că fratele Dumitru, născut în 1919, fugise în toamna anului 1940, cu un grup de români din Suceveni, în România, fapt despre care noi n-am avut atunci cunoștință.

Într-o zi, după o îndelungată și istovitoare călătorie, eșalonul nostru s-a oprit la capătul drumului de fier și, coborâți, ne-am pomenit pe un câmp fără de margini. De acolo, împreună cu familia mătușii și a uncheșului Ilie Isopescu, cu familiile lui Constantin Toderiuc, Dumitru Patraș, Pintilie Puiu din Tereblecea am fost

repartizați în colhozul „Calea spre comună” din raionul Novorossisk, regiunea Aktiubinsk din Kazahstanul de Nord. Mai întâi am fost cazați în școală, apoi împărțiți pe la casele localnicilor. Lucram la început la strânsul fânului, căci ierbele, chiar dacă se uscau, erau tăiate cu coasa întruna până la căderea omătului. Fânul adunat în căpițe îl trăgeam cu boii la locul, unde era clăit în stoguri sau în gireadă.

În toamna aceluiași an 1941 am fost trimis la lucru în cadrul brigăzii de tractoare. Am primit o pereche de cai hitioni, de-i bătea vântul, și în fiecare dimineață trebuia să mă scol, să duc un poloboc cu apă potabilă și produse alimentare pentru masa tractoriștilor. Produsele le primea bucătăreasa, iar locul unde se afla vagonașul mecanizatorilor era la o distanță cam de 13 kilometri. După ce făceam acest lucru, mă porneam spre un râuleț, de unde luam apă pentru tractoare, ducând-o cu butoaiele în câmp. Aveam grijă de cai, îi hrăneam și-i lăsam să pască, așa că, în scurt timp s-au făcut grași ca pepenii. Văzând brigadierul cât de mult s-au îndreptat caii, mi i-a luat, zicând că avea nevoie de ei în alt parte, iar mie mi-a dat în loc o pereche de boi, cu care, pe timp de iarnă, căram din stepă fân și paie pentru ferma de vite a colhozului.

În primele zile din septembrie 1942 am fost chemat la cârmuire și informat că eram trimis la lucru la o mină situată la 25 kilometri nord de Aktiubinsk. Mina nu se afla la adâncime. Minerii kazahi extrăgeau cărbunele, dar la celelalte lucrări auxiliare erau antrenați deportații, care îi înlocuiau pe muncitorii mobilizați pe front. Misiunea mea consta în aprovizionarea cu gaz a lămpilor minerilor. În mină nu se cobora cu ascensorul, căci ea nu era adâncă. Calea de acces în ea era în pantă și acei care încărcau cărbunii în vagonete, împingându-le spre ieșire, trebuiau să fie atenți să nu atingă proptelele, căci nu existau șine și chiar și roțile vagonetelor erau de lemn. De aceea, nu întâmplător un deportat din părțile noastre, pe numele de familie Motoc, avea mult necaz din pricina acestor vagonete. De câteva ori mi-a spus că nu putea suporta munca de la gura minei și că, ori va fugi, ori se va sinucide. Într-o zi nu l-am mai văzut și nici nu știu ce s-a făcut cu el.

Deși îndeplineam norma și deși lucrul meu a fost recunoscut (nici nu era atât de greu), mi-am pus totuși de gând să fug de acolo și

să mă întorc în satul în care mi-am lăsat rudele, prietenii, unde cei mai vârstnici mă puteau ajuta cu un sfat și unde puteam mai lesne să înfrunt sentimentul înstrăinării și greutățile de tot felul. Într-o dimineață, după ce mi-am luat rația de pâine, m-am pornit, pe căi ocolite înspre Aktiubinsk. Abia seara am ajuns la marginea orașului. Am intrat în câteva case și m-am rugat să fiu primit de mas. Kazahel, însă, crezând, că aș fi fost tâlhar, mi-au închis ușile în nas și au strigat „Kitl”, adică să mă duc, să fug. A trebuit să mă bag într-o căpiță de buruiene și să stau acolo până dimineața. Când a răsărit soarele, am luat direcția Novorossiiskului, iar când cădeam de oboseală mă opream prin satele unde erau deportați de ai noștri și mă mai odihneam. După patru zile am ajuns în colhozul în care i-am lăsat pe ai mei.

În luna august 1943 eu și terebleceanul Dumitru Toderiuc, precum și alți deportați, am fost trimiși la minele din Prokopovsk, regiunea Kemerovo. Împreună cu Toderiuc am nimerit la mina „Kaganovici”. Această mină era unica în zonă de unde se extrăgea cocs care era transportat la uzinele metalurgice. Opt ani am lucrat acolo la încărcatul vagoanelor. Desigur, nu era ușor, dar vagoanele nu puteau fi reținute, chiar și în cazul când cădeau ploii abundente sau erau zile geroase. Încărcarea, bineînțeles, era mecanizată, dar fiecare vagon trebuia să conțină o anumită cantitate de cărbuni. Dădeam jos surplusul sau încărcăm manual cantitatea care lipsea. Munca pe care o îndeplineam era foarte grea și de aceea primeam pe zi câte un kilogram de pâine și o cantitate mai mare de produse alimentare (ulei, crupe etc.). Brigadierul nostru primea numai 700 grame de pâine, iar aceia care executau alte lucrări auxiliare - numai câte 500 de grame. Produsele ne erau repartizate pe cartele, dar le achitam la salariu. Câștigam pe lună câte 500-600 de ruble și, totuși, la piață era imposibil să cumperi ceva, de-o vorbă, o vadră de cartofi ajungea la 400 ruble.

Nu întotdeauna salahorii dintr-un schimb reușea să încarce vagoanele la timp. De aceea a fost creată o echipă specială din șapte persoane deportate, care lichida operativ problemele ce apăreau în legătură cu încărcarea cărbunilor. În momentele critice eram chemați la lucru imediat după terminarea schimbului, care era de 12 ore.

La minele din Prokopovsk lucrau prizonieri de război. Ca și ei, noi, deportații, trebuia în fiecare zi să ne prezentăm la comandatura NKVD-ulului și să semnăm într-o condică. Dacă din anumite motive nu ne anunțam într-o zi oarecare prezența, eram amendatți.

În toamna anului 1943 în această regiune, la fabrica de cărămidă dintr-un orașel situat la 30 de kilometri de Prokopovsk, a fost adusă sora mea Ana, cu care reușeam din când în când să mă văd și îmi era mai ușor pe suflet.

În 1947 sistemul de cartele a fost lichidat și magazinul de pe teritoriul lagărului a început să fie aprovizionat cu unt, cașcaval, salam, zahăr, făină. Dacă aveai bani, puteai intra oricând și-ți procurai produsele alimentare necesare fără nici o problemă.

În 1948 am primit concediu și am hotărât să plec la Suceveni, la baștină, să văd satul și să mă întâlnesc cu neamurile. Când am încercat să-mi procur bilet la tren, mi s-a cerut să arăt pașaportul. Bilet n-am primit, iar pașaportul fost reținut și predat comandaturii. La comandatură mi s-a explicat că pașaportul era valabil numai pentru regiunea Kemerovo, de aceea nu aveam voie să plec, fie și provizoriu, în afara acelei regiuni. Abia în 1955 am reușit să-mi petrec concediul în satul de la confluența Siretului cu Sirețelul.

Cinci ani am lucrat în mină, în abataj, adică pregăteam intrarea în stratul de cărbuni, punând și stâlpi care protejau bolțile de prăbușire, iar din urmă veneau alți oameni, a căror misiune consta în extragerea cărbunelui. În 1956, după 15 ani de la deportare, am hotărât definitiv să mă întorc în Bucovina. Am încercat să mă eliberez de la lucru, însă directorul nu mi-a semnat cererea. A trebuit să adresez plângere forurilor superioare, după care directorul n-a avut ce face și m-a lăsat să, plec din Prokopovsk. La minele din Prokopovsk au mai lucrat și consătenii mei Nicolae Nicolaescu și Vasile Șcrobanet, precum și Marcu Teaciuc din Cerepcăuț.

După ani și ani de chin, ne-am întors la baștină doar eu și sora Ana. Mama și sora Domnica au murit în Kazahstan în 1944. Eu locuiesc acum în satul Prisăcăreni, iar Ana - în Suceveni.

A înregistrat Ion CÂRLIUC

Călit între ciocan și nicovală

Maria ANDRIEȘ

Când Elena Calancea cântă de dor greu de mamă, lăcrimează până și teiul din poarta casei ei din Prisăreni. Văzând cum se împăienjenesc ochii celor ce o ascultă, îi pare rău că n-are un cântec tot atât de duios despre tată. Soarta le-a turnat taților duritate în inimi, i-a făcut mai zgârciți la mângâieri și la alinarea copiilor. Însă, Gheorghe Tovarnițchi din Cafapciu, înconjurat de respectul și dragostea celor cinci copii, ar merita un cântec aparte, cum numai cel mai frumos rod al vieții sale - fiica Elena - ar putea să-l reverse din inima ei iubitoare. Dar până îi va aduce Pegasul pe aripi o melodie înduioșătoare despre tată. Elena a ținut să-l prezinte pe mult pătimitul ei părinte unor oameni cu penița mai prozaică.

Îi cunosc de mult regretul că nu s-a găsit cineva să-i asculte păsul și să aștearnă pe hârtie măcar câteva segmente din drumul suferințelor părinților ei. Acum doi ani, într-un miez de vară cu ploii la fel de abundente, poposind la Liceul din Carapciu, i-am propus doamnei Elena să trecem pe la tatăl ei. „Se simte cam prost acum, poate lăsăm pe altă dată..”, mi-a spus ea atunci. Nu puteam să-i înțeleg amânarea „pe altă dată”. Doar când omul trece de optzeci de ani, zilele bune i se cam răresc. Nu aveam de unde ști caracterul lui moș Gheorghe, grija lui de a apărea printre oameni bine îmbrăcat, fără umbra durerilor pe față. Dar, se vede, omul nu scapă tocmai de ce se teme mai mult: în ziua când ne-am întâlnit la Priscăreni, în casa fiicei sale Elena, dăduse un ghinion peste el. Îl deranja o măsea.

— M-a prins ploaia mai dăunăzi, când mă întorceam de la primărie. Cred că am răcit, ne lămuri moșul.

Venise la Priscăreni pe bicicletă, așa cum obișnuiește să umble prin Carapciu, ba, când are treburi, se încumetă să meargă pe două roți chiar până la Hliboca. M-am gândit că e o mare fericire să simți la optzeci și șapte de ani durerea unei măsele și să te plimbi pe unde îți trebuie cu bicicleta. N-am dat glas acestui gând, căci privirile lui agere și vorbele însuflețite nu-i trădau bătrânețile. Hainele grele ale

anilor moș Gheorghe le lăsase acasă, ori le ținea ascunse într-un cotlon întunecos al inimii. În emisfera luminoasă se regăsea flăcău voinic, în casa boierului Neagoe Flondor din Storojineț, cu o cuconiță nemaipomenit de capricioasă. Puțini servitori se rețineau pe moșia boierului. Numai el a dorit să plece de bună voie, când a fost suspectat pe nedrept de cucoană că, chipurile, a irosit niște chibrituri, sau poate le-a dosit prin buzunare. Boierul nu i-a permis să plece, zădărnicipându-i și recrutarea în garda de pază a Ambasadei Spaniei de la București. Înainte de război a avut o șansă să-și schimbe destinul. Putea să evite anși de exil în Kazastan, să trăiască ca un domn în București dar, s-ar fi putut întâmpla și mai rău - să cadă secerat sub un brad din pădurea Varniței, așa cum le-a fost sortit multora de pe valea Siretului.

Născut în cel mai tragic an de la începutul secolului trecut, în 1914, Gheorghe Tovarnițchi trăiește și astăzi în căsuța lui de lemn, de trei ori mai bătrână decât el, care numără tocmai 270 de leaturi. Stând sub streășină ei seculară, moșul deseori oftează a pagubă: „Cât am muncit în viața mea, și nu m-am ales cu nimic...”. Ar fi putut să-și înalțe palate până la cer cu banii agonisiți în sudoarea frunții. Mâinile lui se pricepeau la orice lucru. Au bătut zi și noapte cu ciocanul în nicovală, dând fierului formele necesare pentru nevoile gospodărești ale țăranului. Ar fi putut să-și îndulcească sufletul în plăceri trecătoare. Dar a trăit ca un ascet, strângând ban albi pentru zile negre. Nu s-a distrat prin cârciumi, n-a cheltuit pe tutun, nu s-a odihnit la sănătorii, nu și-a răsfățat copiii, ci i-a crescut în severă economie. Cu toate acestea, ar avea păcat să-l numească cineva „zgârie brânză”.

Doamna Elena își amintește de aroma prăsadelor și merelor ce i-au desfătat copilăria: „Iarna, tata le scotea dintr-o ladă mare, în care mama își adusese zestrea. Ne lăsa gura apă de gustoase ce erau. Servea pe oricine care intra în casa noastră, dar nouă ni le împărțea cu socoteală. Poate de aceea erau atât de bune. Tot satul venea la noi să împrumute fel de fel de unelte agricole. Tata nu refuza nimănui ajutorul, dar considera înjositor pentru sine să ceară ceva de la vecini. S-a îngrijit să avem pe lângă casă tot ce ne trebuie. Pe noi, copiii, ne-a ajutat cu munca. Când ne-am construit cu soțul casa la

Prisacăreni, n-am chemat meșteri străini. Tata a făcut tot lucrul - de la podele până la acoperiș”.

Numai „zilele negre” din tinerețe i-au impus pe Gheorghe Tovarnițchi să fie strângător și atât de economicos în privința banilor. Astăzi, la optzeci și șapte de ani, cu o naivitate copilărească, spune că, dacă Stalin ar fi știut ce fel de om este el, nu i-ar fi lăsat pe soldați să-l scoată din casă în noaptea de 13 iunie, acum 60 de an. De fapt, unul din soldați i-a spus să nu se supere pe el căci „oameni de-ai voștri te-au trădat”. Nu-i ardea în acea noapte de supărare și nici nu avuse timp să se dezmeticească ce se întâmplă cu familia lor. Li s-a spus că vor fi duși mai departe de frontieră, în Basarabia, dar n-au coborât două săptămâni din tren, până au ajuns într-o pustietate din stepele Kazastanului. Toată familia soției sale Eleonora, care avea atunci numai șaptesprezece ani, a fost ridicată în acea noapte cumplită. Acasă s-a întors numai Efeonorei, Iosif Luchian. Mama Ioana, de treizeci și cinci de ani, și trei copii au rămas în bălăriile de acolo. După patru luni a murit de foame și mama lui Gheorghe Tovarnițchi. Și el a văzut moartea cu ochii, când a căzut răpus de tifos. Era atât de slăbit, încât nu putea ridica o mână. Nici vorbă de medici sau de oarece tratament. Veneau niște vecini, nerăbdători să vadă dacă n-a murit, căci îi „pândeau” cojocul aproape nepurtat. Aceasta a fost odihna lui în șapte ani de exil. N-a știut de zile de duminică, de sărbători de Crăciun sau Paști. La început nici nu-și dădea seama în ce zi a săptămânii, în ce lună trăiește. Primea trei sute grame de pâine pentru un schimb de muncă. Ziua lucra cu Eleonora în covălie, iar noaptea era mânat la corvadă, cu căruța. Odată a fost trimis la zeci de kilometri, să aducă ceva de la depozit. Acolo au refuzat să-i deschid, spunându-i că e zi de duminică. Astfel a aflat că există și zile de odihnă. Când zăcea în vis casa părintească, printr-o fereastră, dar era tare departe.

Prin 1947 deportații au fost vizitați de o comisie de la Moscova. Celor de naționalitate română li s-a propus să scrie cereri de repatriere în România. „Eu vreau să mă întorc în satul meu”, s-a rugat Gheorghe Tovarnițchi. „Acasă puteți să plecați oricând, căci sunteți liberi”, a fost răspunsul. Cererile de repatriere nu-i inspirau încredere. Cunoștea mulți români bucovineni care au căzut în nada lor în aprilie 1941. Cu o zi înainte de masacrul de ia Fântâna Albă,

Gheorghe Tovarnițchi a fost la Hliboca și a văzut cum erau îndemnați românii să scrie cereri de niște persoane ce le cereau bani rusești pentru servicii. În schimb, se ofereau să cumpere pe lei românești avutul oamenilor dispuși să treacă frontiera. Pe cel mai mic fecior al văduvei Rahira Tovarnițchi nu-l trăgea inima să fug în România. Gheorghe vroia să fie gospodar la casa părintească, să crească cu tânăra sa soție moștenitori mândri ai neamului.

... Primind la mâna buletine de identitate și asigurarea oficialităților de la Moscova că sunt liberi, soții Tovarnițchi au scăpat cu mare greu din sclavia exilului. Autoritățile locale nu vroiau să-i elibereze din lucru. Când au revenit la baștină, au găsit casa ocupată de străini. S-au adăpostit într-o șură, în gospodăria unei surori, ce trăia departe de pădure. Au adunat bani și au cumpărat de la stat propria lor casă.

Durerea din tinerețea părinților este plânsă, cu voce de turturea rănită, de Elena:

Dragi îmi sunt câmpul cel verde
Și casa cu cinci fete,
C-a bătut un mare vânt -
Pe mine m-a despărțit.
Și m-a dus tare departe:
O pădure ne desparte,
O pădure-ntunecoasă.
Dar și o sârmă ghimpoasă.
Măiculiță, te-aș ruga:
Vino să tăiem sârma.
Că mi-i dor de dumneata
Și de scumpă țara mea.

În copilărie, însă, Elena cânta alte cântece - ușoare și vesele. Despre anii de înstrăinare numai mama sufla câte-o vorbă. Tata se temea sa povestească despre suferințele familiei, sau mai curând, nu vroia să le întunece bucuriile copilăriei. Iarna, „îi încărcă” pe toți într-o sanie meșterită de mâinile lui măiestre, înhăma un cal împrumutat de la kolhoz (era lucrător prețuit în gospodăria colectivă)

și-i plimba pe aripile viscolului până la bunelul Iosif. Copiii cântau „Sanie cu zurgălăi” de răsuna pădurea din apropiere.

Bucurie mare i-a adus lui moș Gheorghe restructurarea lui Gorbaciov. Parcă se născuse a doua oară. Dreptatea a triumfat și pentru el, aducându-i fericirea reabilitării și o recompensă de 5.330 ruble pentru gospodăria răscumpărată în 1947. Cu această sumă au fost evaluate pierderile familiei, viața mamei, a soacrei și cumnaților. Banii, deși nu valorau nici o ceapă degerată, i-a depus conform obiceiului, la casa de economii. Astăzi, mai mult decât tinerețea din Kazahstan, îi rănește inima pierderea miilor de ruble adunate din neodihnă și nesomn. Anul trecut a primit drept recompensă 48 grn. Acum bate pragul primăriei să obțină încă 50 grn., ce i se cuvine pentru economiile devalorizate.

Un deputat al poporului l-a sfătuit să se adreseze la Curtea Europeană de la Strassbourg. Frumoasă poveste pentru consolarea unui suflet hăituit de nedreptățile vieții! Dacă știa Stalin cât de bun și de cinstit a fost moș Gheorghe în tinerețe, nu l-ar fi dus în iadul din Kazahstan; dacă ar ști astăzi oamenii cei mai mari de la Kiev cât de greu a muncit, aducând bani la CEC, ar emite un ordin să i se restituie toate economiile. Însă șefii cei mari n-au știut și nici nu vor să știe de necazurile și onestitatea țăranilor noștri.

Vânătoare de oameni

Arcadie OPAIȚ,
scriitor

Născut în 1903 și fiind în rândul gospodarilor (avea 46 făcli de teren arabil și 14 fălci de pădure, vite, cai, batoză), tata a fost ridicat la 13 iunie 1941, cu întreaga familie, pe motivul că ar fi fost primar „în timpul românilor”. Primar în satul nostru Cireș a fost Opaț Silvestru al lui Doroftei, care, la venirea sovieticilor, s-a refugiat în România. Pe tata, însă, îl chema Opaț Silvestru al lui Constantin. Tat~ era om voinic și sănătos, terminase în tinerețe o școală de meserii, examenul și-l trecuse la București și avea dreptul de țină ucenici. Când au venit iscoadele bolșevicilor să-l ia, a încercat să le explice să el n-a fost niciodată primar în Cireș, dar degeaba! El a opus atunci rezistență și a fost scos legat din casă și aruncat în căruța care-l aștepta (a poartă. Și în timp ce oamenii din satul nostru făceau „isprava” aceasta, iar unul îl întreba, hlizindu-se, „Ce, Silvestru, te-ai hrănit de avere?”, rusul ce se afla printre ei a intrat în casă, a scos covată cu pâine, ulcele, oale, covoare, leagănul, perne și țoluri, aducându-le la căruță. Apoi rusul i-a spus mamei să ia mâncare la copii, că drumul va fi greu și lung. Mama se temea să între în casă și rusul, ca s-o încurajeze, a pus arma jn tindă, cu țeava sprijinită de perete, și i-a ajutat să scoată luoruri ce-i puteau fi de folos.

În afară de tata și mama (Ileana lui Muhă, cum i se spune în sat), în acea căruță blestemată au mai fost urcați frații mei Radu (4 ani), Traian (de un an și jumătate) și bunica dinspre tată, Rahira (de 77 de ani). Tata s-a răsucit, s-a învârtit, a reușit să se dezlege și din gara Ciudei, unde era adusă lume peste lume, a fugit acasă. Avea de gând sași hrănească și să-și adape vitele și caii, dar, când a ajuns la podul Budinețului, s-a cutremurat la gândul că-o lăsase pe mama cu doi copii nevârstnici și cu o bătrână neputincioasă. A făcut cale întoarsă spre Ciudei și încolo zoreau zeci de căruțe încărcate cu necunoscuți din alte sate și văzduhul era încărcat de vaiere, țipete, planșete și blesteme. În apropierea gării a mers alături cu caii unui

gospodar, ca și cum ar fi fost dânsul firmanul, ca să nu se înțeleagă că fusese fugăr. Apoi s-a amestecat printre cei care erau urcați în vagoane de vite. N-a mai găsit-o pe mama și nici nu știa în ce vagon a nimerit. A „călătorit” cu oameni străini, care îi dădeau câte o bucată de pâine, și hăt, departe, undeva în Rusia, când trenul a fost tras pe o linie moartă și li s-a dat acolo apă, a „negociat” cu șeful trenului și, în schimbul unui ceasornic elvețian de buzunar, acela i-a găsit-o pe mama și i-a dat voie să se mute în vagonul ei.

În acel vagon într-o zi a murit un copil. Trenul nu se mai oprea, ușile nu se deschideau și nimeni nu venea să ridice cadavrul, care începuse să se descompună. Oamenii, care se sufocau de zăpușeală și lipsă de aer, își țineau nările cu degetele, dar nu scoteau nici un cuvânt. La un moment dat, mama copilului a găsit o cale să-și arunce odrasla pe traverse, prin gura din podele, care servea de toaletă. După ce i-a dat drumul și a sesizat ce a făcut, femeia a căzut și și-a pierdut cunoștința. Vreo trei zile nu s-a mișcat din locul ei, apoi, oarecum revenindu-și, se ducea întruna spre acea gaură, se apleca deasupra ei și își striga copilul pe nume. Femeia își pierduse mințile...

Familia noastră a nimerit în Kazahstanul de Nord, într-un aul din regiunea Aktiubinsk. I s-a dat pentru trai un bordei pe jumătate îngropat în pământ și tata a devenit fierarul și tâmplarul colhozului de acolo. Lucra cât zece, dar foamea și necazurile îi împușinau trupul și-i secătuiau puterile. De slab ce era, îl bătea vântul. Ieșea la „vânătoarea” de țistari, ca să nu moară de foame, dar nu avea putere să ducă barem o vadră cu apă, s-o toarne în găuri, ca să scoată astfel țistarii și să-i ucidă. Punea capcana și țistarul care se prindea îl trăgea după el cu tot cu capcană. Lua el un băț și așa cum era tras de țistar, îl lovea din mers și. bucurie mare, avea ce mânca.

În 1942, iarna, a murit bunica Rahila, de foame și de frig. La o săptămână s-a stins și surioara, născută în Kazahstan, din lacrimi, și căreia mama, deși n-a fost botezată, i-a zis Lăcrămioara. Tata n-a avut puterea să le sape groapă. A învelit cadavrele în câte un țol, le-a scos cu greu afară, în dosul bordeiului, ca să le îngroape când s-a desp rimă vara. Când se topea zăpada, n-a mai găsit nimic, căci le-au mâncat lupii. Din bunica nu rămăsese decât craniul și oasele de la solduri, iar din surioară - câteva oscioare. Le-a adunat tata plângând,

le-a așezat într-o lădicioară, dar n-a fost în stare s-o ridice. A legat de ea o funie, ca s-o tragă, spre un loc unde ar fi putut să scape o gropiță. Pica și se ridica. Și, clătînându-se și simțind că iar o să se prăvale, se străduia să cadă înainte, nu în urmă, căci astfel se mai mișca de-o palmă-două și lădicioară după el.

Mama, Dumnezeu s-o ierte, că-i dusă și ea, ca și tata, în lumea celor drepți, s-a salvat prin... boală. A zăcut un an de scarlatină și la spital i-au dat câte ceva de mâncare.

Cât de slab și de amărât n-a fost tata, dar a reușit să-și construiască în anul acela o casă cu trei odăi, în una din ele ținea văcuța. Pentru că i-a făcut o zalubiță de toată frumusețea, președintele de colhoz l-a dat o vițică. Și tata a crescut-o în nădejdea că va avea lapte pentru Radu și Traian. Dar casa i-a ost confiscată și în ea au fost mutate trei clase ale școlii locale. Familia tatei a nimerit din nou în bordei.

După ce s-a întremat la spital, mama s-a întors în aul. Foamea îi amenința pe toți cu moartea. Erau, departe în câmp, niște girezi cu paie și mama, trăgând după ea săniuța, cam 7 kilometri, trecea prin mână pai cu pai și în fiecare spic îmblătit de mântuială, găsea câte-un bob-două de grâu. Cu un pumnișor de boabe se întorcea istovită la bordei, le fierbea și astfel astâmpăra puțin foamea copiilor. Odată a găsit o urmă de șoareci, s-a luat după ea, a scotocit prin paie și a găsit un tăbuiet de grâu, ascuns de kazahi în timpul treieratului. L-a pus pe săniuță și înainta cu greu spre aul. Deodată a văzut drept venind spre dânsa ceva ca un vârtej. Era un lupălău. La 5-6 metri de ea s-a oprit. Ea s-a ridicat pe săniuță și a început să plângă și să se roage. „Doamne îndură-te de necazul meu, lasă-mă să duc grâul la copii, să nu moară de foame, și apoi mă întorc, să mă mănânce lupul”. Și cum îmi spunea mama mai târziu. Dumnezeu parcă i-a dat lupului minte, căci s-a întors și a luat-o înspre câmp.

Într-o zi, când și mama și tata au înțeles că moartea le bătea la ușă, o pasăre, zburând de pe undeva, s-a lovit cu pieptul de ferestruica bordeiului, apoi a prins ceva să ciugulească de pe pervaz. Tata a ieșit afară, minunându-se că pe cantul ferestrei se află un pumnișor de mei. De unde se luase? Cine-l pusese? Apoi a văzut că și pe jos era semănat câte-un bobușor. Tot strângându-le, a ajuns la magazia de cereale a colhozului. Era noaptea, dar se vedea de lună ca

ziua. Ușa magaziei era întredeschisă și prin preajmă nu se afla nici un paznic. A pătruns înăuntru cu mare băgare de seamă, și-a dezbrăcat cămașa, ea făcut din ea desagă, a pus în ea grâu cât a putut duce, l-a adus acasă și l-a ascuns. Crezând că cineva l-ar fi putut oblici „furtul”, s-a pus să-i aștepte pe acei care ar fi venit să-l aresteze. N-a venit nimeni. S-a mai dus odată și iar și-a umplut cămașa cu boabe. A măturat apoi urmele și s-a culcat Dimineața s-a trezit la ușă cu magazionera. S-a cam speriat tata de ivirea ei neașteptată, dar ea îi zice:

— Opaîț, vină și fă ceva că nu se închide lacătul. Fă-mi și-o cheie.

A reparat tata lacătul, dar a făcut două chei, una pentru sine. Nu s-a folosit imediat de cheie, zicându-și că va lua grâu din magazie, când i se va termina acel adus în cămașă. Dar când s-a pornit, totuși, „la furat”, de ușă atârna un lacăt nou, pe care nu avea cum să-l descuie. A luat, însă, o jordie, a fixat de capătul ei o cutie e conserve, o vâra printr-o gaură și scotea atâta grâu, cât nimerea în cutie. Și lucrul acesta l-a repetat de nenumărate rânduri, noaptea, și așa foamea s-a retras, treptat, din bordeiașul lor.

O dată a venit în aul șeful NKVD-ului din raion, ca să se convingă că nici un „dușman al poporului”, deportat acolo, nu fugise. A văzut zălubița președintelui și nu-și putea lua ochii de pe ea. L-a întrebat pe președinte cine i-a meșterit-o și acela l-a răspuns că Opaîț A vrut ca tata să-i facă și lui una asemănătoare, promițându-i că se va interesa cum a nimerit familia noastră în acea pustietate kazahă. Tata i-a spus povestea cu „primarul Opaîț”, din care cauză pătimea departe de Bucovina, pierzându-și mama și un copil, apoi l-a rugat pe președintele ca să i-o cedeze pe a lui enkavedistului, că, în schimb, o să-i facă o zalubiță mai sănătoasă și cu mult mai frumoasă.

A trecut un timp și mama a avut un vis frumos. Parcă a venit la ea Maica Domnului, în odăjdii albe, de lumină, și i-a zis: „Ileana, pentru credința voastră, pentru patimile îndurate, pentru lacrimile vărsate, pentru zbuciumul din sufletele voastre, v-am miluit și vă lăsăm să vă întoarceți acasă”. Mama s-a trezit, a început să plângă, apoi l-a deșteptat pe tata:

— Inga, măi Silvestru, ce-am visat. Și-a zis Maica Domnului să ne pregătim de drum, că degrabă ni s-a da voie să ne ducem acasă.

Nu lungă zăbavă a sosit iarăși în aul enkavedistul din raion și i-a spus tatei că au fost reluate cercetările și că s-a dovedit că nu dânsul fusese primar în Cireș, ci Opaț Silvestru al lui Doroftei, că s-a comis o greșeală, greșeală ce va fi în curând reparată.

Tata, mama și frații mei mai mari s-au întors la Cireș în anul 1947. N-au găsit nici cai, nici vite, nici batoză și nici plug sau grapă. În timpul războiului gospodăria n-a fost trecută în Fondul României, căci a administrat-o fratele mamei, Arcadie Muhă, secretarul Regimentului 10 Jandarmi în Cernăuți. După a doua venire a sovieticilor, avutul l-a mătrășit călicimea satului. Dar nu aceasta era pierderea cea mai mare. Părinții s-au îngrozit, când au aflat cum le-au fost vâdate rudele apropiate și cu câtă cruzime au fost ucise fără ca ele să se fi făcut cu ceva vinovate în fața stăpânirii bolșevice.

Avusese mama o soră mai mare, Catrina, măritată cu un gospodar pe nume Ichim Spivac. Și casa lor se afla sub pădure, în cătunul Lujoc, departe de vatra satului. În 1944 pe stăpânii în satele bucovinene o făceau așa-zișii sriboci (membri ai detașamentelor de luptă împotriva naționaliștilor burghezi). De frica lor bieții gospodari luau uneori calea codrului, căci îi prindeau și-i băteau, le luau lucrurile de preț, păsările și animalele, trebuiau hrăniți și adăpați cu băuturi tari, că de nu, te trimiteau la munci silnice în regiunea Cercului Polar. Într-o zi, o droaie de sriboci s-au pornit la prădăciune spre casa lui Ichim Spivac. Mătușa

Catrina, văzându-i venind, a luat-o tupilată spre pădure ca să se salveze de batjocură, iar unchiul Ichim s-a vârat într-o căpiță de paie. Ei au zărit femeia și au pus rămășag că cine va nimeri-o, o să câștige o oacă de holercă, după cum se laudă, mai târziu, unul dintre acești „eroi”. Au prins să tragă, pe rând, și ea tot fugea. Când a vrut să treacă pârlezul, s-a împiedicat într-un par și a căzut cu capul în jos. Un glonte a nimerit-o și mătușa Catrina și-a găsit moartea în poziția în care se afla, adică cu capul spânzurând și cu picioarele aninate după prăjina de sus a gardului. Sribocii au tras la întâmplare și gloanțele l-au găsit și pe unchiul Ichim în ascunzătoarea sa. După această „bravură”, au intrat sribocii în grajd, au împușcat porcul și l-au aruncat într-o căruță, au ucis rațe, găini, au luat ce le-a mai căzut la mână și, fiindcă bietul câine lătra și se zmuncea la ei, au tras și în

el. Au vrut apoi să aprindă casa, dar unul dintre ei a zis că nu face de stricat chibitele cu ea.

La câteva zile au văzut vecinii să nu ieșea la Ichim fum din hogoag, că nimeni nu umbla la fântână și s-au neliniștit. S-au dus unii să vadă ce se întâmplă. Primul a intrat în gospodărie unul Cușnir. A dat cu ochii de mătușa Catrina. Spânzura pe gard, în dreptul pârlazului, o cioară îi ciupea un picior, iar alta, cu capu-n jos, scobia cu ciocul în ochii mătușii. După mirosul cadavrului ce se descompunea, l-a găsit Cușnir și pe uncheșul Ichim în căpița de paie.

Un alt frate de-al mamei, Costică Muhă, văzând că sribocii veneau la casa lui, s-a urcat în pod și s-a vârat într-un poloboc cu buci. Sribocii și-au dat seama unde putea fi și și-au descărcat din capul scării pe rând, armele în poloboc, luând viața unui om nevinovat.

Fratele mamei, Vasile Muhă a fost ridicat pentru a fi escortat, chipurile, într-un lagăr. Nimeni nu știe ce i s-a întâmplat pe drum, că nici în lagărul de la Cerepcăuți n-a ajuns, nici nimeni nu l-a mai văzut de atunci.

Mama mai avea soră, Minodora, măritată cu Gheorghe Rusu, felcer în satul învecinat Budineț. Au fost duși ambii în lagărul de la Cerepcăuți, în vara anului 1940, dar, având bani, s-au răscumpărat de la paza rusească și au fost lăsați într-o noapte ca să fugă. A trecut la Vicșani, e partea românească a Bucovinei, și numai la 6 kilometri de graniță, într-un tranșeu proaspăt săpat de militarii român, mătușa l-a născut pe Neiu, vărul meu, actualmente profesor de geografie în București.

În șura și șoproanele noastre, noua putere a instalat SMT-ul. Tatei, întors din Kazahstan, i s-a propus să lucreze în curtea lui, ca reparator al inventarului agricol. N-a vrut să fie argat în propria-i ogradă. Mama, însă, ca să poată sta în casa ei, a consimțit să pregătească bucate pentru tractoriștii care locuiau chiar la noi. După ce am venit pe lume (în 1948), s-au făcut încercări ca familia noastră să fie strămutată în regiunea Zaporjie. Timp de un an și jumătate am locuit pe la rude, ca fugari, departe de vatra satului, numai să nu fim iarăși scoși din Cireș. Dacă am fi locuit în casa noastră, ea ne-ar fi fost demolată, materialele de construcție ar fi fost duse la gară, încărcate într-un vagon și odată cu ele am fi fost și noi transportați

într-o zonă de stepă din sudul Ucrainei. Cât nu se apropia stăpânul de casă, gospodăria nu-i era stricată și părinții mei după atâta chin îndurat timp de șase ani în Kazahstan, s-au văzut siliți să înfrunte alt calvar, cel de a nu se putea apropia de cuibul fericirii lor. Noroc că a zdohnit Stalin și campania de strămutare a populației din nordul Bucovinei în sudul Ucrainei s-a sfârșit.

Din cauza invaziei sovietice și a dezmățului stalinist în Bucovina, nu mi-am cunoscut bunica, surioara, decedate în Kazahstanul de Nord, alți doi frațiori, morți acasă în ajunul deportării, mătuși și unchi, martirizați de sriboc semidocti, care nu erau asiatici cu ochii înguști, nici ruși aduși de la Vologda ori de la Reazem, ci oameni de-ai noștri, dezmățați, căroro li s-au pus armele în mâini ca să tragă în frații lor de sânge, ca să ne terorizeze, să ne împutineze, să ne dezdădăcineze, să ne deposedeze de avut și să ne țină de frică. De aceea sufletul meu plânge și acum, de aceea inima mea sângerează. Dar după atâtea pierderi umane mă mândresc doar cu părinții, care au avut coloană vertebrală, care au ținut la demnitatea națională, care n-au uitat în nici o împrejurare că erau români și creștini și le cinstesc, ca să fiu recunoscător, memoria și le admir curajul cu care au înfruntat valul distrugător al urgiei bolșevice.

Zi de doliu și de mare bucurie în istoria Boianului

Maria TOACĂ

Era o zi prea fierbinte pentru începutul lunii mai. La poarta casei părintești liliacul izvoră melancoliei dintr-o copilărie tot mai îndepărtată. Nu știu de ce nu știu de unde așteptam o bucurie. Lumina azurie, albastrul fragil al liliacului anunțau apropierea unei întâmplări fericite. Și ea a venit de dincolo de șosea, prin glasul unei bătrâne care striga cu sufletul la gură: „L-au eliberat pe Ilașcu! Ilie Ilașcu e liber!”. Mătușa pășea sprinten pe drum, de parcă îi întinseseră picioarele, ducând vestea mai departe, iar mama, preluându-i cuvintele, le-a răspândit repede printre femeile din ogrăzile învecinate. Priveam la fețele lor luminate de bucurie ca la o minune antică. Vedeam miracolul transformării clipei într-o duminică mare. Am încercat să-mi exprim îndoiala: „Poate n-a înțeles ceva mătușa Domnica...”. „Am auzit la radio cu urechile mele”, mă încredința vecina, când se întorcea spre casă, după ce a cutreierat jumătate de sat. În acea zi epocală pentru destinul unui martir al neamului românesc din Basarabia am înțeles că până atunci nu mi-am cunoscut consătenii.

Cu aproape zece ani în urmă, tot într-o zi fierbinte, dar cu miros de spice coapte, un fost profesor de-al meu de la școala din Boian, cel mai glumeț și mai imprevizibil dintre toți, mi-a mărturisit: „Abia acum am cunoscut sufletul boincenilor”. Venit dintr-un sat basarabean din județul Edineț și statornic la Boian, profesorul de biologie Mihai Lungu se contopise definitiv cu istoria vetrei lui Neculce. Mai mult poate, decât alți boiceni, ei l-a ajutat pe colegul său Vasile Bizovi să readucă acasă victimele regimului totalitar stalinist și să le adune într-un lăcaș al nemurii - monumentul funerar pe care au fost înveșnicite numele dispăruților în anii 1940-1941, 1944-1945 și 1945-1953.

... Drumul mă poartă aproape în fiecare sâmbătă prin Boian, prin fața aceluși lăcaș simbolic, înălțat din nestematele memoriei consătenilor mei. Într-o zi am observat că din gârdulețul ce înconjură monumentul au rămas doar urmele. „Vânătorii” de metale colorate a

ridicat netrebnicia până și la gardul de la biserică și la cele câteva vergi de fier ce străjuiau durerea câtorva generații. Greu de crezut că într-un sat de oameni gospodari cineva a putut să atenteze la relicvele memoriei. Mai ales că acel gârduleț a fost izvodit cu ultimele eforturi ale boincenilor, când se epuizaseră banii adunați din casă-n casă.

Boincenii au fost printre primii din nordul Bucovinei care au eternizat în granit Golgota celor mai iubiți fii, dispăruți în infernul epocii comuniste. În ziua puciului de la Moscova din august 1991, când toate telegrafele din, fosta Uniune transmiteau hotărârile G.K.C.P. - ului cu amenințări neosta liniște, Vasile Bizovi căuta pe cineva care să-i bată la mașină cu grafie latină listele celor ce aveau să fie înveșnicți pe pedestalul monumentului. Se grăbea să obțină permisiunea organelor securității de stat, căci martirii neamului nu puteau fi aduși la baștină fără „binecuvântarea” instanței respective. După o spaimă de câteva zile, i-a venit inima la loc. De fapt, nici în acele momente tulburi nu credea că ar putea să apară vreo stavilă în HrUmu|lor Spre casă. Doar a deschis sute de porți, a vorbit cu sute de oameni, adunând lacrimile demult secate și primind din sărăcia lor bănuți pentru înălțarea monumentului. Nu putea să le refuze bătrânelor care scoteau, poate, ultima rublă dintr-un nod de batistă. Astfel, monumentul durerilor comune a fost zidit cu prinusul tuturor gospodarilor - și mai săraci, și mai bogați.

Reactualizând marginea acelor zile asemănătoare săptămânii patimilor, mă regăsesc într-o seară rece de duminică, cu ploaie și vânt pătrunzător. Profesorul Vasile Bizovi, umblând din om în om, a ajuns și la părinții mei. Incomodată că stau în tihna casei, m-am gândit cu părere de rău că nu s-a găsit cineva mai tânăr pentru această lucrare. Dar nu în fața oricui și-ar fi deschis țărani noștri sufletul, nu oricui i-ar fi încredințat durerile și banii pentru o cauză atât de sfântă.

În duminica inaugurării monumentului oamenii s-au întâlnit cu sufletul împăcat, căci toți, într-o măsură mai mare sau mai mică, au plătit tribut trecutului. Au venit la o masă mare a pomenirii - cu flori, cu lumânări, cu colaci mulți, cât așteptarea lor de o viață, - ca să cinstească amintirea părinților, a fraților și a surorilor care n-au avut parte de morminte creștine. Sentimentele de nobilă mândrie le-au deșteptat cuvintele scrise sub numele dragi: „Monumentul este înălțat din donațiile bănești ale cetățenilor din Boian, Lehuceni, Cotul Hotinului, Arboreni”, inițiatoare fiind filiala Societății de cultură românească „Mihai Eminescu”. Vasile Botă, unul dintre cei mai

activi membri ai grupului de inițiativă, a dat citirii numele a 178 de suflete eternizate în negrul granit.

Cu ochii înrouați de lacrimi, boincenii au ascultat cuvintele venerabilului părinte Boris Țapu despre tragediile primilor ani postbelici. În 1947, în biserica de la Hliniță se instalase judecătoria. Un cizmar analfabet era împuternicit să facă „dreptate”. Când o mamă cu pruncul la sân l-a rugat să nu fie alungată din casă după ce bărbatul i-a fost condamnat la 10 ani închisoare, cizmarul-judecător s-a înfuriat și i-a „naționalizat” până și scutecele copilului. Mai târziu se lăuda că în acea zi sentințele proclamate de el ajungeau la... 120 ani de pușcărie...

Și mai zguduitoare au fost dezvăluirile supraviețuitorilor calvarului stalinist Numai speranța că prin chinuri se va mântui a ajutat-o pe Savina Hostiuc să învingă moartea. Nu pot uita cuvintele ei, rostite la dezvelirea monumentului: „Am fost ridicați în 1940, în zori de zi - șase copii împreună cu părinții. Fratele mai mic avea numai șase săptămâni. Aproape de Sadagra mama a vrut să alăpteze copilul. Abia atunci am descoperit că, de spaimă și fierbânțeala grabei, am uitat de frățior. Tata, când s-a întors escortat de soldați la Boian, a găsit ușa și ferestrele bătute în scânduri, iar pe copilași plângând în casă. Numai oile și vacile noastre pășteau libere pe imaș. După doi ani de chin în Siberia au murit amândoi părinții. Aveam 12 ani, când am rămas orfană printre străini. Frățiorii mai mici au fost luați la casa de copii. Am fost dusă de-acasă copil de zece ani, dar m-am întors femeie căsătorită, cu trei prunci în brațe. Când am călcat iarba acasă, am sărutat pământul drag... Oameni buni, nimeni nu cunoaște mai bine decât mine cât de frumos și de scump îi pământul nostru!”.

Astăzi, în plină democrație, se mai vehiculează ideea că, chipurile, românii masacrați la Fântâna Albă, măcelăriți în lunca Prutului, ridicați în miez de noaptea și mânați în stepele Kazahstanului și în Siberia, au încălcat legile satului. Puteau oare să încalce legile niște țărani umili într-un imperiu al nelegiuirilor? Care lege a încălcat Maria Pavel din Boian, mamă a 16 copii, revenită acasă numai cu numele înscris pe monument?

Vasile Bizov a dat glas unor pagini însângerate, păstrate până atunci numai în arhivele sale: „Au fost nimiciți intelectualii, toată floarea satului. Au fost arestați primarii Dumitru Botă de la Hliniță, Ion Maruțac din centru, Gheorghe Vaipan din Lehuceni. Au dispărut

familii întregi. Azi în Boian nu există familiile Puiu, Glodeanu. La Onega au murit frații Iurcu, Juc, familia Cebotarencu, Mihai Dârda cu feciorul Florea. Cebotarencu - tatăl îi dădea fiului ultimele fărâme de pâine, dar nu l-a putut salva de la moarte. Trei frați din Lehuceni - Ion, Florea și Petru și Petre Vaipan - împreună cu tatăl lor, Ilie, au fost împușcați undeva pe aproape de graniță”.

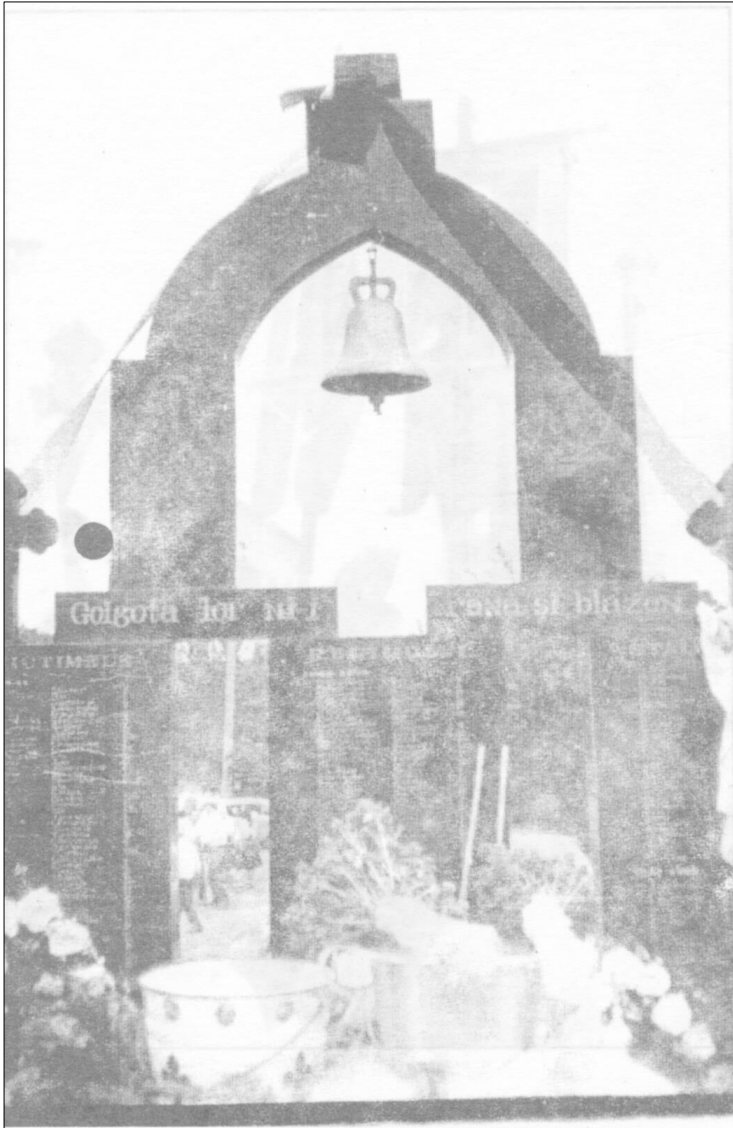
Urmașii lui Iuda își îndeplineau cu zel datoria. Carii căinței nu i-au ros nici o clipă. Nici unul dintre ei nu și-a pus capul în ștreang, chinuit de remușcări că a trimis la moarte sigură mame și copii nevinovați.

Dimpotrivă, își înmulțeau păcatele în chefuri și dezmăț, lăsând în urmă o rușinoasă amintire.

Astăzi, când trec prin Boian, mă copleșesc durerile unor pierderi irecuperabile. De mult nu mai este în viață veselul Mihai Lungu, a plecat dintre noi și Vasile Bizovi; nedovedind să vadă în cimitirul satului un monument în memoria românilor căzuți pe câmpul bătălie pentru patrie, nu demult s-a topit ca lumânarea preotul Boris Țapu.

Odată cu plecarea lor s-a sfârșit o epocă de efervescență națională la vatra Boianului. Și cine știe câtă apă va curge pe Prut până vor răsări alte vlăstare viguroase din rădăcinile lăsate de inimoșii bărbați care și-au găsit liniștea eternă după o mistuitoare ardere pământescă...

Din folclorul deportaților

1.
Frunzuliță de negară.
Șuieră un tren în gară;
Nu șuieră ca să steie,
Șuieră ca să o ieie.
Noaptea pe ia miezul nopții
Bolșevicii-umblau ca hoții.
Au venit la noi în sat.
De ei nimeni n-a scăpat.
Au intrat și pe la noi
Și-au strigat la mama doi:
- Luați-vă bulendrele,
V-așteaptă siberiile!
Din somn dulce ne-au sculat,
Ne-au gătit de deportat.
Pe tata l-au arestat.
Mâinile i le-au legat.
L-au arestat kadeviștii
Și ai noștri „activiștii”.
Plângând, mama a întrebat:
-Spune, finule, curat
Tată de ce-a i arestat?
Pentru care greu păcat
Tu ne scoți noaptea din sat?
Și care ne este vina
Că ne duci din Bucovina,
Osândiți și chinuiți
Și de moarte pregătiți?
Noi nu ne cunoaștem vina.
Patria ni-i Bucovina.
Lasă-ne să stăm acasă.
Nu ne fă inima arsă...

Şase ani am chinuit.
Prin străini ne-am prăpădit.
Am dus foame şi nevoi.
Mulţi au murit dintre noi.
Când acasă am venit.
Casa goală am găsit.
Dar eram şi bucuroasă
C-am ajuns din nou acasă.

2.
Mi-am pus gând să fug acasă.
Dar kazahii nu mă lasă.
Am mai stat doi ani de zile.
Fără mamă, fără nime.
Acasă când am pornit
Am trecut pe la mormânt
Acolo-am îngenuncheat.
Cu durere am strigat,
- Mamă, mamă, ieşi afară
Şi du-mă la noi în ţară;
Nu mă lăsa supărată
Şi-aşa de înstrăinată.

3.
Drag îmi este câmpul verde
Şi măicuţa cu cinci fete.
Şi-a bătut un mare vânt.
De-o soră ne-a despărţit
Am dat-o tare departe,
O pădure ne desparte,
O pădure-ntunecoasă
Şi-un gard de sârmă ghimpoasă.
Măiculiţă te-aş ruga
Să vii să tăiem sârma.
Că mi-i dor de dumneata.
Măiculiţă, eu plâng tare
După-a mele surioare

Și mă rog lui Dumnezeu
Ca să vă visez mereu.
Când ne lasă soarele.
Să uzi, mamă, florile
Și floarea de tămâiță
Că-i pusă de-a mea mânuță.
Când o fi vreo nuntă-n sat.
Să te duci neapărat
Să te-nchini din partea mea.
Dăruind o floricea.
Că eu sunt tare departe,
O pădure ne desparte,
O pădure-ntunecoasă
Și-un gard de sârmă ghimpoasă.

4.
Foaie verde măgheran,
M-am întors din Kazahstan.
Am plecat tânăr de-acasă,
M-am întors cu barbă deasă
Mă-ntreabă creanga de tei
Unde-mi sunt părinții mei;
Mă-ntreabă și grădina
Unde-i tinerețea mea.
Eu le spun că le-am lăsat
În pustiu îndepărtat,
Între tufe de pelin.
Din pricina lui Stalin.

5.
Înainte de război
Au venit rușii la noi.
Gospodari în sat erau,
Îi prindeau și-i deportau.
Cu tot cu copii îi luau,
În vagoane îi încărcau
Și-n Siberia-i duceau.

Pruncii, săracii, plâneau.
Lapte mamelor cereau...
În Siberia-i dădeau jos
Și îi duceau în colhoz.
Toată ziua ei munceau,
Sara la copii veneau
Și flămânzi îi adormeau.
Foaie verde și-un lipan,
Poate-oi mai trăi un an.
Și acasă când ne-om duce,
Ne-a da mama lapte dulce
Și panică rumenioară.
Nu ca asta de amară.

Înregistrat de prof. pens. Ion A. POSTEUCĂ

Calvarul din timpul refugiului

Mircea FRUNZĂ

locuitor al comunei Vama, județul Suceava

Nu am un jurnal al vieții mele. De aceea nu cred că voi reuși măcar parțial să arăt suferințele, pe care le-am tras ca român născut în comuna Igești, județul Storojineț.

În 1939 m-am înscris la o școală profesională din Cernăuți, dar din cauza ocupării părții de nord a Bucovinei de către ruși, am întrerupt învățătura. Când au revenit românii, mi-am reluat studiile însă în martie 1944 rușii au invadat din nou nordul Bucovinei și pentru mine a început calvarul vieții.

Pe data de 21 martie 1944, m-am prezentat la directorul școlii și l-am întrebat ce aveam de făcut, fiindcă rușii se apropia de Nistru. El mi-a răspuns că puteam pleca cu școala la Timișoara sau cu premilitarii. Centrul de pregătire a militarilor era deja evacuat și atunci m-am gândit să vin la părinți, ca să ne refugiem împreună în România. Ne-am pregătit de plecare, dar în zilele de 23 și 24 martie am dat o mână de ajutor autorităților comunale la împachetarea arhivei și eliberarea adeverințelor de proprietate celor care se refugiau și ne întrebau ce lucruri puteau lua cu ei, ce să facă cu bătrânii etc. Primăria nu avea posibilitatea de a le asigura transportul, căci gata de a părăsi comuna erau 90 la sută din igeșteni. În seara zilei de 24 martie 1944, primarul și organele de poliție au stabilit la orele 8. Am venit acasă, am pus în căruță alimente, o parte din lucruri și furaje pentru cai. Eram împreună cu tata, cu mama și cu fratele Vladimir. Mai trebuia s-o luăm și pe sora de la Ciudei, comună învecinată cu Igești.

Dimineața toți sătenii erau în alertă și fiecare pleca din Igești cum putea. Când am ajuns la primărie, reprezentanții autorităților lipseau, căci ieșiseră din sat în puterea nopții. Am încercat să dau un telefon la Ciudei. Cineva de la celălalt capăt al firului ne-a spus să plecăm imediat și a închis aparatul. Am pornit înspre Pătrăuți, ca să ajungem coloana de care și de oameni, unii dintre care împingeau

roabe și cărucioare încărcate cu lucruri de primă necesitate. La deaiul Pătrăuților sute de asemenea atelaje s-au împotmolit. Noi aveam cai mai buni, am trecut prin șanț, am luat-o puțin peste câmp și am reușit să trecem înainte. Dar atunci am zărit-o și pe sora de la Ciudei, care, la fel, se împotmolise. Am luat caii noștri și am scos câteva căruțe, până am ajuns la sora, care avea în căruță pe socrul ei bolnav și o cumnată cu trei copilași mici. I-am scos și pe dâșii la drum și, împreună, am pornit spre Rădăuți. Împreună cu sora și cumnata ei am prins în Rădăuți ultimul tren, în care am urcat cu mare greutate. Părinții erau foarte supărați că ne despărțeam, dar am făcut aceasta pentru a mai ușura căruțele.

Trenul s-a pus în mișcare. Printre sutele de oameni rămași pe peron am zărit-o pe mama, care se înghesuia să ajungă la vagonul nostru, ca să ne dea un pachet cu mâncare. Din grabă nu luasem nimic și cu noi erau și cei trei copii mici, care cereau apă și mâncare.

Am ajuns în gara Dornești. Toate liniile erau ocupate de sute de vagoane venite dinspre Cernăuți. După vreo 12 ore am plecat și până la Bacău am făcut două zile și două nopți. Aici ne-am ridicat în alt tren și după alte două zile (din cauza aglomerației de pe căile ferate) am ajuns la București. Dar și capitala era plină de lume care venea din Transilvania, Basarabia, Bucovina, de aceea nu puteam să urcăm într-un tren care să ne ducă undeva mai departe. În gară ni se dădea ceai și pâine, dar copiii se îmbolnăviseră și nu mai știam cum o s-o scoatem la capăt. Norocul nostru a fost că autoritățile puneau la dispoziția părinților cu copii autobuze, care îi duceau în Triaj, ca să poată urca în vagoane. Sora a luat un copil, cumnata ei avea dureri de coloană și nu putea face nimic, fapt pentru care i-am luat eu pe ceilalți doi copilași. Militarii cu greu mi-au permis să urc în autobuz. În Triaj am urcat în trenul de Timișoara, dar mai apoi, când a intrat în gară, vagoanele s-au umplut până la refuz. Pe linia de alături se afla un tren militar și un ofițer ne-a rugat să-i deschidem geamul, ca să-și urce soția. Am reușit s-o ajut să între în vagonul nostru, însă ofițerul a spart geamul. El ne-a aruncat o pătură ca să-l astupăm. Soția lui venea din Basarabia și era bolnavă. Aiura întruna, dar am putut înțelege că trebuia să coboare la Pitești. C greu am ajutat-o să coboare, iar noi, ceilalți, ne-am continuat drumul. Cumnata surorii mele era repartizată la Drăgănești. Dar fiindcă dânsa era bolnavi și

mai avea și trei copii minori, sora a însoțit-o, iar eu am rămas singur. Mi-am adus aminte că cu doi ani în urmă cunoscusem la Cernăuți un croitor din Turnu Severin. Îi știam numele și speram că o să-l gădesc. Am coborât, deci, în Turnu Severin și l-am găsit ușor, fiindcă avea un magazin și atelier de croitorie chiar în centrul orașului. M-am angajat la el, dar stăteam la un centru de refugiați, unde existau dormitoare și unde aveam mâncare. Joi, înaintea Sfintelor Paști, patronul m-a luat cu totul la el. Sâmbăta seara m-am dus la biserică, la slujba de înviere, apoi am venit acasă și gazda m-a poftit la masă. În momentul când rosteam rugăciunea, s-a întrerupt curentul electric și a început alarma. Am deschis un geam. Afară se vedea ca ziua. Avioanele lansau rachete luminoase. Apoi a început un groaznic bombardament.

Am intrat într-un adăpost improvizat, care s-a prăbușit ușor. Am ieșit din el și vedeam groaza de la hotelul „Traian”, care a fost lovit și ardea. De pe geamuri, cuprinși de flăcări, săreau oameni, dar nu știu dacă cineva a reușit să se salveze din acel iad îngrozitor. Bombardamentul a ținut vreo două ore, dar bombele cu explozie întârziată ne-au ținut până dimineața la pământ. Pe la orele 6 am intrat în casă. Tencuiala de pe tavan căzuse peste bucatele de pe masă. Din ele nu se putea gusta, dar nici nu mai aveam poftă de mâncare.

Soarele a răsărit printre flăcări și nori grei de fum. M-am dus la centrul de refugiați. Clădirile erau întregi, dar toți refugiații și personalului de serviciu s-au adăpostit în parcul unei școli. Bombele au căzut pe adăposturi și era un amestec de pământ și trupuri sfâșiate. Mi-am adus aminte de o cunoștință de la Cernăuți, care se internase în Spitalul grecesc. M-a dus acolo, da n-am găsit pe nimeni, căci și spitalul a fost bombardat, iar bolnavii, cred, au fost duși la alte spitale. Pe la orele 9 s-a dat din nou alarma. Am fugit din oraș spre o pădurice. Cam peste o oră au apărut iarăși avioanele care aruncau bombe asupra orașului. Un avion, fiind lovit de antiaeriană, făcea cale întoarsă și ca să se ușureze, arunca bombele la întâmplare, din care două au căzut aproape de mine...

Miercuri după Paști a mai fost bombardament și mi se părea că mă obișnuisem cu o astfel de situație. Dar vineri după Paști, când s-a dat alarma am fugit în parcul din fața primăriei, știind că acolo erau

trei adăposturi. În primul nu am putut intra, căci era plin, în al doilea - la fel. Nu am ajuns nici în al treilea, fiindcă o bombă a căzut drept la intrarea în primul adăpost, unde au murit 35-40 de persoane. În al doilea au fost câțiva răniți, iar eu am fost aruncat într-o groapă. Atunci am hotărât că dac scap cu viață nu mai rămân în oraș. Am ajutat la scoaterea răniților, pe care l-a luat ambulanță după ambulanță. Când am ajuns acasă, n-am mai avut ce găsi: clădirea fusese lovită... Nu am putut scoate nici o cămașă, totul era distrus...

Spre seară am plecat spre gară, dar și gara și portul au fost bombardate. Am întâlnit doi elevi de la Liceul „Regele Ferdinand” din Storojineț și ei m-au îndemnat să merg cu dânșii la Baia de Aramă, unde erau repartizați tinerii din Bucovina. Am trecut munții Mehedințului pe jos. La Baia de Aramă la dispoziția tineretului refugiat se aflau dormitoare și cantina. Ziua lucram pe plantații și era bine. De la Turnu Severin am dat adresa mea de la centrul refugiaților. Un cumnat și-a cerut un permis și m-a căutat la adresa indicată. Când a văzut mormanele de moloz în care s-au transformat clădirile respective, a fost sigur că n-am putut să scap de acel iad.

După două săptămâni m-a răzbit dorul de ai mei și am plecat la Drăgănești, la sora. Nici ea nu știa nimic despre părinți și despre ceilalți, pe care îi lăsaserăm în drum spre țară, dar situația se înrăutățea și nu puteam face nimic. Am intrat într-un atelier unde îmi câștigam existența. Am aflat că în Caracal se formase un centrul de pregătire militară. M-am înscris voluntar, dar peste două luni s-a declarat armistițiul și centru s-a desființat. Am venit din nou la Drăgănești, am lucrat tot la acel patron și într-un timp scurt am reușit să deschid un mic atelier de croitorie.

Totul părea că merge bine dar rușii au început vânatoare de oameni și la începutul lunii februarie a anului 1945 ei m-au băgat în lagărul de la Slatina, unde erau formate transporturi pentru Rusia. Cu prilejul aniversării Armatei Roșii comandamentul lagărului a dat dispoziție ca să fie pregătită masă și pentru cei 60-70 de prizonieri cam câți eram atunci în acel lagăr. Comandantul lagărului ne-a vorbit în limba rusă, cu toate că știa puțin și româna. A ridicat paharul cu vin în cinstea Armatei Roșii și toți au sărit în picioare. E și încă un prieten n-am pus mâinile pe cămile de vin. A venit drept la mine și m-a înjurat pe rusește, apoi mi-a spus că trebuia împușcat. Mi-a aruncat vinul în față și pe haine, m-a scos afară și a dat ordin unui

ostaș să nu mă scape din ochi. Dar când s-a terminat festivitatea, comandantul a ieșit afară și a ridicat sentinela de lângă mine. Se părea că mânia îi trecuse, dar ceilalți prieteni mi-au spus că nu am făcut bine, refuzând să ridic cana cu vin, că n-o să fiu iertat, însă eu nu regretam. A doua zi, pe când eram afară, comandantul, care locuia într-o clădire din incinta lagărului, a ieșit la geam și a zis să-i aducă cineva un chibrit. S-a oferit cineva de lângă mine, dar el a precizat că anume Frunză să i-l aducă. Mă aștepta la ușă. Când am vrut să i-i dau, el a scos din buzunar alt chibrit și și-a aprins țigara. Atunci am înțeles că m-a chemat pentru altceva. A luat un pistol automat și l-a pus pe un scaun. Mi-a zis să iau loc. Am executat, căci și așa abia mă țineam pe picioare de frică. Mi-a poruncit să iau o revistă de pe masă. Când am ridicat revista, sub ea se afla un pistol de calibru mic. M-a întrebat dacă știu câte cartușe-s în el. Greu i-am putut spune. A tras pistolul spre el și m-a întrebat dacă sunt fascist, l-am răspuns că nu. Și el s-a răstit: „Atunci de ce n-ai băut vinul în cinstea Armatei Roșii!” i-a răspuns că nu eram băutor. „Minți!” a răcnit. „Trebuie să ridici cana!” Nu mai aveam ce să-i spun. Mă gândeam să-i spun că-i uram, dar m-am oprit. A început să mă înjure și să-mi zică că meritam să descarce pistolul în mine.

A urmat o serie de discuții, am mai prins curaj și m-am ridicat de pe scaun. Am declarat că nu eram cu nimic vinovat și că dacă el credea că e bine, să mă împuște. S-a uitat lung la mine cu acei ochi de cerchez, apoi m-a luat de piept și m-a așezat pe scaun. Prin capul meu treceau fel de fel de gânduri. Mi-a venit să mă opun, dar mi-am dat seama că nu aveam nici o șansă, fiindcă el era cu mult mai voinic. N-a trecut mult timp și rusul s-a schimbat. M-a servit cu o țigară. Nu eram fumător, dar nu puteam să-l refuz. A vrut să-mi aprindă țigara, dar și-a dat seama că nu eram fumător. S-a bucurat că nu l-am refuzat. M-a întrebat dacă beau ceva bun, i-am spus că da și am băut cam 100 grame de coniac, pe când el băuse vreo 400 grame. A început să-mi zică că a întâlnit mulți oameni, dat ca mine nu, că dacă-l ascult îmi dă drumul din lagăr. Mi-a întins mâna și mi-a dat de lucru pe afară.

Toți mă așteptau cu îngrijorare, căci mascarada durase cam o oră și jumătate. Le-am povestit că rusul m-a iertat, dar lor nu le venea să creadă. A doua zi m-a chemat iarăși și mi-a pus niște condiții: în timp de o săptămână să-aduc o listă cu refugiați și cu toți acei ce-i vorbesc de rău pe sovietici în zona Drăgăneștilor. Nu mi-a

cerut dacă accept sau nu, ci mi-3 poruncit ca a doua zi dimineață să mă prezint la comisia de triere din incinta lagărului.

În aceeași zi mă uitam înspre câmp și am văzut cum un cetățean privea la noi prin gardul de plasă înalt de 3 metri. M-am dus înspre el și din mers m-a întrebat dacă îmi ajuta adeverința prin care aș-i fi putut dovedi că în 1940/41 am fost elev la un liceu din București, l-am mulțumit și l-am rugat să-mi mai dea una pentru un prieten. Mi-a dat două în alb, ștampilate, le-am completat și a doua zi le-am prezentat comisiei. Așa am dovedit că în 1940 nu am fost sub ocupație rusească. Comisia mi-a eliberat o adeverință în baza căreia puteam, ca cetățean român, rămâne în România. Puteam, deci, părăsi lagărul, numai că comandantul n-a semnat actul și m-a chemat din nou în biroul său. L-am urmat. M-a întrebat de unde am avut adeverința și de ce nu l-am dat-o lui. A deschis, în cele din urmă sertarul, mi-a semnat actul, mi l-a dat și mi-a adus aminte că în cinci zile mă aștepta cu lista pe care mi-a cerut-o.

Pe la orele 11 am ieșit din blestematul de lagăr, crezând că am scăpat și de bestia de comandant. Am venit la Drăgănești, unde se aflau sora și cumnatul întors de pe front. Le-am povestit totul; dar ei mi-au zis să nu fac una ca aceasta, dar nici eu nu mă gândeam ca să-mi trădez oamenii mei, care sufereau și ei în felul lor.

Între timp am primit și ceva vești despre părinți, fratele, de care mă despărțisem la Rădăuți, și despre o altă soră. Trecuse un an de la acea despărțire și am aflat că și ei au avut de înfruntat mari necazuri. Mama și fratele se aflau în satul Argel din județul Seceava. Mă pregăteam să lichidez toate comenzile de la atelierul de croitorie, ga să pot pleca acolo, dar exact în după amiaza celei de a cincea zi de la ieșirea mea din lagăr, o mașină neagră, în care se afla comandantul ce mă aștepta cu lista, s-a oprit în fața atelierului. Eu nu aveam decât ușa din față. La un moment dat mașina s-a pornit, a făcut vreo 50 de metri, ca să poată fi întoarsă, iar eu în acest timp am fugit prin grădină, spre un teren cu pomi. La întoarcere comandantul nu s-a oprit la atelier, ci s-a dus la primărie, de unde a trimis doi jandarmi să mă aducă. Sora mea le-a spus că eram plecat și ea nu știa unde. Cineva din vecini le-a spus că mă aflu în cutare grădină, ei au venit și m-au rugat să-i urmez până la primărie. Nu prea aveam nădejde că voi scăpa. Când am văzut mașina, mi s-au tăiat picioarele, dar nu aveam de ales. Comandantul m-a introdus într-un birou, m-a primit frumos și mi-a zis că m-a așteptat la Slatina. Nici nu știu ce i-am

răspuns, dar el s-a uitat la mine și m-a rugat ca a doua zi să mă prezint la Slatina. Apoi s-a întreținut cu primarul, căruia i-a ordonat să-mi pună la dispoziție și un mijloc de transport până la Slatina.

A plecat. Primarul m-a oprit și mi-a spus ce ordin primise. Urma ca a doua zi pe la orele 8 să vin la primărie.

Am ajuns acasă. Le-am spus la ai mei că trebuia să părăsesc localitatea. Mi-am pregătit câte ceva de drum, am încercat apoi să mă odihnesc nițel, dar cum adormeam visam ceva rău și strigam după ajutor. Sora și cumnatul s-au îngrozit, văzând cum mă zbăteam în pat. Pe la orele 3 de după amiaza nopții m-am pornit pe un drum al altui calvar. Ai mei m-au condus până la biserica din Drăgănești. Acolo, despărțindu-se, le-am spus că porneam spre Bucovina, ca să mi se piardă urma și s-o găsesc pe mama. Am mers pe jos până la Roșiori, am găsit apoi mașină până la Alexandria, de unde am plecat la Buzău ca să iau tren spre Moldova. În gară rușii care treceau spre front făceau ravagii, se agățau de civili și îi jefuiau ca în codru. Mi-au luat ceasul de le mână și portmoneul cu acte și bani. Bani mai aveam ascunși, dar rămăsesem fără acte. Nu m-am urcat în tren fără acte, am încercat să găsesc un transport de ocazie. După vreo trei ore am urcat într-un camion cu butoaie goale și pe la orele 2 de noapte am ajuns în Focșani. Acolo șoferul mi-a zis că pleca în altă direcție și că trebuia să cobor. Nu mi-a luat bani și eu, rămas într-un oraș în care nu cunoșteam pe nimeni, nu știam încotro să mă duc. Am zărit lumină la un hotel, am mers acolo dar fără acte n-am fost primit. Am luat-o razna printr-un oraș trist și fără lumini, oraș distrus de război...

După un timp am zărit undeva o luminiță ce ardea într-un geam cu gratii și m-am dus bucuros într-acolo. Mirosea a pâine coaptă. Eram ud și-mi era foame.

M-am rugat de muncitori să mă primească înăuntru, dar ei mi-au arătat lacătul de la ușă. Erau închiși pe dinafară. Mi-au dat printre gratii câteva bucăți de pâine caldă și mi-am astâmpărat foamea. Dar a dat peste mine o patrule și m-au întrebat ce căutam acolo la o oră târzie. Am spus adevărul și ei m-au sfătuit să părăsesc locul și să plec spre gară că nu-mi fac nimic.

În gară sute de oameni dormeau pe jos. Și mirosul care domnea acolo nu m-a lăsat să intru și să mă încălzesc. Peste o jumătate de oră a venit un tren care pleca înspre Bacău. În Bacău am ajuns ziua. N-am coborât pe peron, ci pe partea cealaltă, ca să evit un posibil control, de documente. Spre ghinion, a sosit un tren militar rusesc cu tunuri și

tancuri. Dintr-un cort de e vagon au coborât trei soldați, dintre care una era femeie, au venit drept la mine, dar n-au avut ce-mi lua, că eram deposedat de lucruri încă de la Buzău. Atunci rusoaica a văzut că aveam bocanci buni și mi-a zis să-i descalf și m-am opus. Rușii m-au trântit jos și rusoaica îmi desfăcea Siretul de la un bocanc. Am tras piciorul, am mai încurcat lucrurile, cu toate că rușii mă țineau la pământ, și, spre norocul meu, trenul lor s-a pus în mișcare. Unul m-a înjurat, m-a lovit cu cizma în cap și câteva minute nici n-am putut să mă ridic. A pornit și trenul cu care venisem. Au alergat câțiva oameni și m-au dus în sala de așteptare. Acolo am povestit toată pățania mea și am fost sfătuit să nu merg mai departe spre Pașcani sau Suceava, că acolo rușii prind oamenii și îi trimit în Rusia. Eu nu mă simțeam bine și vorbeam aiurea din cauza loviturii în cap. Echipa sanitară m-a dus la infirmeria de lângă gară. Acolo mi-am revenit destul de repede, dar nu știam încotro s-o iau: de întors, nu mă puteam întoarce, să-mi continui drumul spre Suceava nu aveam curajul.

M-am interesat în gară cum aș putea ajunge la Argel, unde se aflau mama și fratele, fără ca să trec prin Suceava. Un ofițer m-a povățuit să plec la Piatra Neamț și de acolo să trec munții pe la Rarău, căci astfel voi ajunge la Câmpulung.

Așa am și făcut. Până la Piatra Neamț am avut tren, dar mai departe am luat-o pe jos. Am ajuns la Bicz, am dormit la un om care cunoștea foarte bine munții și el m-a îndrumat pe unde să merg. A doua zi am pornit spre Rarău din Slătioara. Am mai luat niște informații și am pornit de unul singur. După vreo două ore de urcat, am întâlnit o patrulă militară. Mi s-a cerut legitimația, eu nu aveam nici un act. De aceea patrula m-a predat comandantului. Acolo am povestit ce mi s-a întâmplat cu actele, comandantul m-a înțeles, după două ore mi-a dat drumul, dar m-a făcut atent că drumul era destul de greu și numai dacă mergeam repede puteam ajunge până la lăsatul amurgului la Mănăstirea Rarău. Se făcea noapte, eu grăbeam pasul, dar nu dădeam de nici o mănăstire. Am crezut că am rătăcit, nu știam ce să fac și soarele asfințise. Mă rugam lui Dumnezeu să mă ajute, ca să ies din acea situație. Ca să mă întorc, nu mai aveam putere, ca să cobor, nu cunoșteam poteca. Uitându-mă spre cer, am zărit printre brazi o pândă militară. Mi-am zis că acolo o să fiu ferit de animale, fiindcă mai departe auzeam lupii urlând. Scara, fiind ruptă, am urcat-o cu greu. Am ajuns sus și am văzut niște haine cazone și niște bocanci. De groază nu am intrat înăuntru. M-am uitat spre apusul de

soare și printre brazi am văzut crucea mănăstirii, care era aproape. M-am dat jos și am luat-o în direcția mănăstirii. M-am înfățișat starețului și l-am rugat să mă găzduiască o noapte. El mi-a zis că se poate, dar când mi-a cerut actele și eu nu aveam ce să-i arăt, a căzut pe gânduri. Mi-a spus că a fost pe acolo cu două seri mai înainte niște indivizi și le-au luat tot ce aveau și și-au bătut joc și de lucrurile sfinte. Erau înarmați și starețul credea că au fost ruși. l-am povestit pe scurt situația mea, el m-a încurajat, apoi a început să-mi destăinuiască că călugării de acolo o duceau foarte greu de când rușii intraseră în țară.

Mai aveau vreo două kilograme de făină de porumb, din care au făcut o mămăligă mare, apoi starețul i-a spus unui călugăr s-o împartă în optsprezece felii (erau șaptesprezece călugări, iar al optsprezecelea eram eu). M-a poftit să intru într-o sală mare și dintr-o oală de borș s-a tunat în optsprezece străchini. Aceasta era tot tainul călugărilor. Mai mult nu aveau ce să mănânce.

Am participat la rugăciunea, care a ținut aproape o oră. A doua zi dimineața starețul m-a condus și mi-a arătat încotro s-o iau ca să ajung la Câmpulung și, pe urmă - la Argel. De acum eram fericit că ajunsesem pe pământul Bucovinei. Spre casă m-am pomenit în comuna Deia. Acolo aveam o verișoară învățătoare. Ea mi-a spus că mama și fratele, Vladimir, într-adevăr se aflau în Argel. Eram istovit și fără vlagă în mine, dar n-am putut să rămân acolo. Ea nu mă lăsa, zicându-mi că se fac multe controale pe drum. l-am spus că nu aveam acte și dânsa s-a îngrijorat. l-a venit însă o idee bună. Se avea bine cu primarul. Ne-am dus la el. Era un om extraordinar de cumsecade și un bun român. În acea seară mi-a dat un fel de buletin cu fotografie, în care scria că mă născusem în Deia. Acel document avea să-mi fie de mare folos.

A doua zi am mers pe jos, până la Argel. Întâlnirea a fost ca după o sută de ani. Plângeam și ne povesteam prin câte am trecut. Plângeam eu, plângea mama Hermiona, plângea fratele, Vladimir... Și din povestirile noastre ar ieși și astăzi o carte a durerii, o carte de sute de pagini, o carte a calvarului românesc. De aceea, încheind, îi blestem pe acei ce-au împărțit Bucovina noastră în două, stabilind hotare nedrepte între frați, între părinți și copii.

Pe frontul de răsărit cu un batalion din Focșani

*Alexandru Miron ZEGREA,
locuitor al satului Prisăcăreni, fostul județ Storojineț*

Din anul 1937 până în primăvara anului 1940 mi-am făcut serviciul militar la români. Primele șapte luni le-am făcut în batalionul 10 jandarmi din Târgu-Ocna, pe urmă am fost repartizat în județul Cahul, în comunele Tochilea-Răducan și Minjir, unde șef de secție era plutonierul Toader Blajiu. În primăvara anului 1940 urma să fiu lăsat la vatră, dar în preajma Sfințelor Paști, cu un grup de vreo 50 de bucovineni am fost transportat la Cernăuți, la Regimentul 8 Vânători. Comandantul regimentului ne-a dat concediu pe un termen de 30 de zile, dar peste numai o jumătate de lună ne-am pomenit chemați la regimentul 17 artilerie, unde am fost instruiți ca tunari. Am devenit trăgător de tun și în ajunul „eliberării” am ost rechemat la regimentul 8 vânători, de unde, cu o echipă de tunari, am fost trimis pe cea mai înaltă creastă a Cosminului. Am ocupat poziții, am săpat tranșee și adăposturi pentru tunuri, apoi le-am camuflat.

Am stat pe poziții timp de trei zile. Avioane sovietice survolau spațiul aerian al României, dar nu aveam voie să deschidem foc. Ploua și noi stăteam în tranșee fără mâncare. În cele din urmă am primit ordin să ne retragem în târgul Siret. Pe partea dreaptă a șoselei se retrăgea armata română iar pe cea stângă - înainta armata sovietică. Trecând de orașul Siret, ne-am oprit într-o comună și iarăși am ocupat poziții, fortificându-le. N-a trecut mult timp și s-a dat ordin ca bucovinenii și basarabenii să fie aduși la frontieră și predați autorităților sovietice. Am fost aduși, însă sovieticii nu ne-au primit, fiindcă nu eram îmbrăcați cum se cuvenea, după părerea lor. Am rămas ai nimănui și ne-am văzut siliți să lucrăm pe la gospodari pentru mâncare și straie. Așa au trecut vreo trei săptămâni și numai după cea de a treia încercare am fost predați și am revenit acasă.

Rușii s-au retras în vara anului 1941, în Bucovina s-au reinstalat autoritățile române și abia în iarna anului 1942 am fost chemat la un batalion din Focșani. Când am ajuns la Focșani,

batalionul respectiv era plecat pe Frontul de Răsărit. Am fost echipat și mi s-a spus că eșalonul putea să fi ajuns în Tiraspol. Cu alte trenuri am ajuns la Tiraspol și exact acolo am dat de eșalonul în care se afla efectivul Batalionului 500. Am mers cu trenul până la Dnepropetrovsk, iar de acolo drumul nostru spre linia frontului a continuat pe jos. Efectivul acestui batalion era completat a patra oară cu forțe proaspete.

În prima linie a frontului luptam timp de o săptămână, iar apoi pentru două săptămâni eram trecuți la „odihnă”, adică stăteam la posturi de pază. Când nimeream pe linia întâia adeseori rămâneam flămânzi din cauză că cei cu aprovizionarea ori erau omorâți, ori răniți. Primele lupte crâncene, la care am participat, au fost cele de la Cotul Donului. O greșeală, o neatenție costa scump. Săptămâna când mă aflam pe linia întâi era foarte lungă. Timpul trecea greu și proiectilele, care zburau neconținut, puteau oricând să-ți scurteze viața. Cu trecerea timpului, m-am obișnuit și cu acea situație anormală, adică cu bombardări și explozia minelor și proiectilelor. Nu mă gândeam că orice clipă îmi putea fi fatală. Într-o localitate de pe țărmul Mării Azov, unde eram dislocați, tocmai în momentul când ofițerii noștri se aflau la popotă, dinspre mare în acea cantină au fost lansate trei proiectile. Ofițerii au fost omorâți sau răniți. În zilele când nu erau lupte, când se ținea numai linia frontului, trebuia, de asemenea, să fii gata la orice. Pe front nu te gândești la fapte eroice, ci îți îndeplinești datoria. Uneori erau și cazuri neobișnuite pentru viața de pe front. Bunăoară, în vara anului 1942 între liniile de front a nimerit un câmp de harbuji. În zilele liniștite ne furișam după harbuji, dar și soldații ruși apăreau în câmp. Nu-i deranjam nici noi, nu ne deranjau nici ei.

Batalionul nostru a suferit mari pierderi și în toamna anului 1942 fost dislocați ceva mai departe de linia frontului, și anume în Rostov-pe-Don. Aici păzeam podurile, alte obiective militare. La fiecare capăt de pod se aflau doi nemți și doi români. Podurile erau minate, iar lângă ele erau instalate radare și tunuri. De poduri nu era permisă nici apropierea avioanelor germane. Dacă ele apăreau la o distanță mai mică de 500 metri, atunci erau distruse.

Îarna anului 1943 a fost foarte geroasă. Am fost adus la Dnepropetrovsk și păzeam acolo podurile de peste Nipru. La post

săteam 3 ore, iar peste alte 6, luam iarăși în primire postul. Eram bine echipați și îmbrăcați, dar, totuși, în zilele de iarnă și trei ore sunt lungi. Germanii, cărora li se încredința paza podurilor, erau oameni vârstnici și aceștia suportau mai greu nopțile și zilele geroase. Într-o zi, când mă aflam la post, au apărut două avioane germane și se apropiau de pod, dar au fost distruse de către tunari.

În vara anului 1943 am primit concediu pe un termen de două săptămâni. După concediu, m-am întors la Dnepropetrovsk, de unde am primit ordin să ne retragem la Nikolaev. Drumul de la Nikolaev l-am parcurs pe jos și din întregul batalion au rămas în viață 30 de persoane. Acolo ni s-au încredințat diferite misiuni, dar și paza gării. Într-o zi l-am întâlnit pe consăteanul meu Petre Grosu, care pleca pe front și acolo, în cea de a treia zi, călcând pe o mină, și-a găsit moartea. Pe consăteanul Arcadie Calancea l-am văzut în trenul sanitar, care pleca în țară cu răniți. Am reușit să vorbesc cu el. Nu o singura dată un alt consătean, Eusebie Zegrea, a dovedit pricepere și iscusință pentru a-i aproviziona pe militarii rămași din batalionul nostru cu produse alimentare. El cunoștea germana și lucrul acesta îi permitea să vină în contact cu șefii depozitelor de alimente ale armatei germane. El completa formularele respective și primea produse.

Din Nikolaev grupul nostru s-a deplasat cu trenul în Dobrogea, iar de acolo - la București. După o scurtă refacere, la începutul anului 1944 am fost trimiși la Vidra să montăm spitaluri de câmp. Am revenit la București. În afara orașului se afla secția a patra a marelui Stat Major și noi am stat la posturi.

După armistițiul de la 23 august 1944, am fost demobilizați. Grupuri de foști ostași români am fost predați, la frontieră, sovieticilor. În luna octombrie 1944 împreună cu Dumitru Cojocar din Carapciu am ajuns acasă. În Prisăcăreni, pe baza moșiei boierului Grigorcea, a fost organizată o gospodărie agricolă de stat. Șeful fermei din cadrul acelei gospodării, Ion Lupuleac, mi-a propus să vin la lucru. Anume aceasta m-a salvat de escortarea la munci silnice în adâncul Rusiei, de unde foarte mulți români bucovineni nu s-au mai întors la baștină.

După război în acea gospodărie s-au stabilit și oameni din alte regiuni ale Ucrainei, deoarece aici le erau repartizate camere din

casele în care au locuit angajații lui Radu Grigorcea. Într-o zi un bărbat tânăr m-a întrebat dacă am fost pe front și prin ce locuri am luptat, l-am răspuns afirmativ. Iar el și-a amintit de un caz când a fost făcut prizonier. Îl chema Ivan Sânița și era din Moghiliov-Podolsk. Această întâmplare nu m-a bucurat, lată că într-o zi se apropie de mine Ivan Sânița și zice că ar vrea să mergem împreună la vânatoare. Am acceptat această „tovărășie”, dar cu îngrijorare. Oare ce gânduri avea? Oare nu se va răzbuna? Eram foarte atent. Am mai fost cu el la vânat nu o singură dată și am înțeles că era un om sincer. Ne-am împrietenit, am devenit chiar și cumetri, căci i-am botezat doi copii. Odată Sânița mi-a mărturisit că într-o oarecare măsură l-am salvat pe un timp de front... Care a fost întâmplarea cu acest Ivan Sânița.

Într-o zi din vara anului 1942 a fost format un grup de cercetași, conducerea căruia mi-a fost încredințată mie. Între liniile de front era o distanță de vreo trei kilometri și jumătate. Ne-am deplasat în zori de zi spre răsărit și, după ce am parcurs cam doi kilometri, am auzit vorbe rusești. Ne-am ascuns în niște tufari să așteptăm. S-au ivit cinci soldați sovietici, vorbind. Când s-au apropiat, i-am somat să arunce armele și să ridice mâinile. Nu s-au așteptat la așa ceva. Au aruncat armele. Ne întorceam cu prizonieri de care aveam nevoie. Unul dintre ei șchiopăta și rămânea în urma celorlalți. Ce i se întâmplase? Poate că avea ceva la talpă? l-am verificat încălțăminte și n-am găsit nimic. Camarazii săi au zis că-l dus ei. Cum să-l duceți, dacă-i sănătos? l-am tras două palme, și i-am zis că dacă nu merge, îl împușc pe loc. A mers fără să șchiopăteze. La statul major am predat prizonierii. Și acesta care tot făcea mofturi era acel Ivan Sânița, cu care mai târziu m-am împrietenit în satul meu de baștină Prisăcăreni...

A înregistrat în iarna anului 1996 Ion COVALCIUC

Prizonier de război fără armata făcută

*George GORCEA,
tehnician silvic, locuitor al satului Pârteștii de Jos, județul Suceava*

Născut la Pârteștii de Jos la 17 octombrie 1925, într-o casă de agricultori cu cinci copii, am urmat școala primară din sat, apoi în 1937, părinții m-au dat la Liceul ortodox de băieți „Mitropolitul Silvestru” din capitala Bucovinei, căci tot la Cernăuți făcea studii secundare și fratele meu mai mare Nicolae, cel care mai târziu avea să ajungă medic și să dețină într-un timp și funcția de director al „Spitalului Bega” din Timișoara. În satul natal m-au silit să mă întorc, cu studiile liceale neterminate, evenimentele din vara anului 1940, iar a doua oară m-am refugiat din Cernăuți în martie 1944, când trupele sovietice se apropiau de Nistru și partea de nord a Bucovinei urma să fie reocupată de ele.

După cel de al doilea refugiu din Cernăuți n-am stat mult timp în comuna natală, căci și Pârteștii mei au căzut sub ocupație sovietică. M-am retras în Vatra Dornei, așteptând zile mai bune, dar după actul de la 23 august 1944, unitățile sovietice au înaintat și spre acest pitoresc oraș din sudul Bucovinei. Pe data de 28 august ostașii sovietici au blocat Vatra Dornei, au prins 300 de oameni, încercuindu-i pe strada Negrești. După două zile au format trei coloane a câte o sută de oameni fiecare, pornindu-le, pe jos, înspre Roman. Distanța era cam de 200 km, fiecare grup era escortat de zece soldați sovietici și pe zi primeam ca hrană doar câte o bucată de pâine

În Roman am stat trei zile în cazarma Regimentului 4 artilerie grea, transformat în lagăr. Într-o noapte am fost urcați (circa 3000 de oameni) în vagoane de marfă și până la trecerea Nistrului am „călătorit” cu geamurile închise, fără a face nici un zgomot, fiind amenințați cu împușcarea. După trecerea Nistrului soldații au dat obloanele jos, dar drumul nostru spre necunoscut a durat, cu staționarea prin gări, circa două luni și jumătate. Primeam câte o bucată de pâine neagră și la cinci zile - câte o cană de apă. Norocul

nostru a fost că era frig și că ne puteam răcori buzele arse, lipindu-le de ușa vagonului, pe care se punea gerul.

În drum spre Siberia, am făcut o carantină de șapte zile în orașul Tambov, unde era un mare lagăr de triere, situat în mijlocul unei păduri. Am fost repartizat în lotul care mergea spre Siberia.

Am ajuns dincolo de munții Uralr, în orașul Nijnâi-Taghil, acolo fiind internat într-un lagăr de prizonieri de 20.000 persoane. Am fost scos la săpat canale adânci de patru metri. Am muncit din greu până în vara anului 1945, când m-am îmbolnăvit grav. Am fost dus la lazaretul lagărului și, datorită unor oameni buni, am putut birui moartea. La sfârșitul anului 1945, când s-a format primul transport cu prizonieri spre România, printre care erau mulți răniți de pe front, care au supraviețuit în condițiile lagărului, am nimerit și eu în acel colț. Am fost cel mai tânăr prizonier din lagărul de la Nijnâi-Taghil, eram băiat cu armata nefăcută și în momentul eliberării împlineam vârsta de 20 de ani.

Țin minte că în ziua de Sf. Dumitru (26 Octombrie 1945) am trecut frontiera pe la Ungheni, fiind predați la niște ofițeri români, care ne așteptau la capătul podului de peste Prut. Am sosit la Ițcani cu un tren de marfă, iar de acolo, pe jos, am venit acasă, la Pârtești. Prinții n-au știut nimic despre mine, mă credeau mort sau pierdut fără urmă, fiindcă din lagăr nu ni s-a dat voie să scriem scrisori.

Fotografia pe care o anexez la această relatare despre faptul cum am devenit prizonier la ruși, fără a fi în cadrele armatei române și fără să particip la operații militare împotriva lor, am făcut-o la Vatra Dornei, cu bunicul meu, cu o lună înainte de a fi înhățat de ocupanții sovietici.

Colindul prizonierului

I. TUMURUC

Sub fereastra amintirii ne-adunăm.
Cântecul de altădată-l colindăm.
Și-a cernut un înger florile tiptil
Peste fruntea mea senină de copil.
Mamă, mamă, cresc nămeții, suferim.
Flori de gheață peste gene, Velerim.
Brazii ard în visul vechiului cătun.
Noi cântăm colindul unui nou Crăciun.
Doamne, cerne-n focul inimii zăpezi.
Fruntea noastră, mamă, iarăși s-o dezmierzi.
Gândul nostru, gândul țării să-mpletim,
Flori de măr într-o cunună, Velerim.
Răbufnește-n vuiet stepa către cer,
Brazii-și leagă-n vârfuri cântul, Lerui-Ler.
Trec, în caravană, magii dorului
Peste fruntea rece-a luptătorului.
Mamă, mamă, cresc nămeții și pierim
Fără țară, flori de gheață, Velerim.

Tragedia de la Buda-Mahala din primăvara anului 1944

Prof. șc. Ion TIMCIUC

În primăvara anului 1944, în preajma Sfințelor Paști, mama, făcând mici reparații în casă, ne-a trimis să-i aducem lut de cel bun, pentru astupat găurile din podeaja de pământ, dintr-o buză de deal de la marginea pădurii. Am luat hârlețul, doi săcușori și ne-am dus împreună cu fratele mai mare, Vladimir, să împlinim voia mamei. Am trecut Stanihorul, un pârau ce izvorăște din pădurea Budei, traversează satul și se revarsă în Prut, am trecut și valea învăluită în

zdrențe de ceață alburie, ne-am mocoșit cu săpatul lutului, am aburcat sacii în spate și făceam cale întoarsă, ba odihnindu-ne, ba mai mergând oleacă. Deodată, pe lângă noi a trecut foarte grăbit un militar sovietic. Aproape alerga înspre pădure și nici nu ne-a băgat în seamă. Apoi au răsunat niște împușcături și pădurea le-a purtat ecoul până departe.

Am ajuns acasă și i-am povestit mamei ce-am văzut și ce-am auzit. Mama i-am făcut semnul crucii, dar n-a spus nimic. A luat donița, a muls vaca, ne-a îmbiat să bem lapte crud, apoi ne-a trimis la treabă. Pe data ceea a început să latre câinele și în casă a intrat un bărbat tânăr, vânos, căruia i se zicea Handrabuleac. Era plin de noroi, transpirat, gâfâia și, ducându-și mâna la inimă, zise:

— Tu, Mărie, dă-mi ceva să beau, că mă stinge setea.

Mama i-a adus un ulcior de chișleac și Handrabuleac l-a băut pe nesuflete.

— De unde vii? l-a întrebat mama și curioasă, și cu un fel de spaimă în glas.

— Din pădure, a urmat răspunsul. Am scăpat ca prin urechea acului. Pe-ai noștri i-au împușcat rușii... ne-au luat prin surprindere și aveam doar paza noastră.

Mama a scos un „ah!” dureros și a scăpat din mână celălalt ulcior cu lapte acru, pe care vroia să i l dea lui Handrabuleac.

Omul s-a lăsat greoi pe laviță și s-a sprijinit cu coatele de masă:

— A fost trădare. Căci nu stăteam într-un singur loc. Puneam sentinele înspre toate adăposturile noastre.

— Cum s-a întâmplat de v-au dat de urmă? vru mama să știe.

— Stăteam fără grijă. Așteptam pe cineva să ne aducă vești și mâncare. Se vede că soldații ruși au știut precis unde ne aflam și unde ne erau postate sentinelele, care n-au mai dovedit să ne alarmeze. Soldații au ocupat poziții în vale și noi eram sub deal. Au tras cu mitraliera. Cei ce-au luat-o la fugă, printre copaci sau au încercat s-o ia la deal au fost secerăți până la unul.

— Și tu cum a scăpat?

— Au mai scăpat și alții trei. Ne-am înfundat în pădure într-un șanț adânc și plumbii nu ne-au ajuns din urmă. Am ieșit în sat prin altă parte a pădurii...

Du-te, la îndemnat mama, căci poate te caută. Am copii, bărbatul mi-i în armata română pe front, și nu-mi trebuie belea pe cap. Caută-ți o ascunzătoare și nu ieși din ea până nu s-or limpezi lucrurile.

După ce Handrabuleac a ieșit în drum și s-a făcut nevăzut, mama s-a dus la cumnata ei Fruzina și i-a spus ce a auzit. Amândouă au pornit spre pădure, să se încredințeze dacă așa era cum spusese Handrabuleac, iar nouă ne-a poruncit să stăm în casă. Noi nu le-am dat ascultare și ne-am luat pe urma lor, să-i vedem pe acei budeni, pe care i-au împușcat rușii. Am intrat în pădure și ne-am îngrozit. În diferite locuri și în diferite poziții zăceau treisprezece persoane răpuse de gloanțe. Poate erau mai multe, dar atâtea am dovedit să număr. Am dat de ruda noastră Maria Timciuc și m-am cutremurat. Marioața (așa i se spunea în sat), o fată de 19 ani, foarte frumoasă și voinică, zăcea cu fața în sus, cu ochii deschiși și cu buzele întredeschise. I se vedeau doi dinți galbeni, de aur, și se părea că zâmbeste. Numai pumnii îi ținea încleștați pe niște firicele de floarea-păștelui. Am scuturat-o, am vrut s-o ridic. Degeaba, era moartă. Am izbucnit în plâns. Când am ridicat ochii, am văzut o scenă mai îngrozitoare. Un flăcău pe care îl cunoșteam, pe nume Antoniu, după ce l-au nimerit trei gloanțe în cap, a căzut între gemănările uni copac uriaș, și stătea parcă în picioare. Rușii, crezând că e viu, au tras în el până l-au sfârtecat pe de-a-ntregul...

N-am mai avut chip să rămânem în pădure. Au venit soldați ruși și ne-au izgonit. Pe urmă au strâns cadavrele, au săpat o groapă și le-au aruncat în ea. Nimeni n-a avut voie să-și ia morții acasă, să-i privegheze, să-i bocească și să-i înmormânteze creștinește în cimitirul satului.

De fapt, cine erau aceste victime ale dezmățului bolșevic? Erau tineri din satul Buda, comuna Mahala, care de frică să nu fie luați la munci silnice în Rusia, se ascundeau în pădure. Grupul nu era chiar atât de numeros, dar știa cum să se ferească de capcanele pe care le puteau întinde oricând iscoadele stăpânirii rusești. Comunicau cu cei de acasă numai prin oameni de încredere. Când exista pericolul de a fi descoperiți, era declanșat așa-zisul sistem de semnalizare. În jurul adăposturilor vremelnice erau zi și noapte postate sentinele. Cel ce a trădat grupul rușilor i-a informat pe

ocupanți că în pădurea Budei acționa un detașament de partizani români, care organiza, chipurile, acțiuni subversive împotriva Armatei Roșii care, în martie 1944, invadase din nou nordul Bucovinei. Soldații sovietici au tras în băieții și fetele care se ascundeau în pădure de frică să nu fie ridicați și escortați în lagărele de-muncă, ca în „partizani”.

După ce s-a dat țărâna peste cadavre, a început vânătoarea persoanelor care au fost în legătură cu grupul din pădure. Dumitru Timciuc, tatăl Marioanței, mai avea doi băieți, Dumitru și Ion. Primul era trecut de 18 ani, al doilea, însă era un băiețandru. Se vedea că dâșii, ca și un tânăr cu numele Zvereanschi, erau bănuți că ar fi dus vești și mâncare celor din pădure. Într-o noapte pe poarta gospodarului Timciuc a fost lipită o hârtie, ce conținea avertismentul că dacă Dumitru și Ion nu se vor preda în 24 de ore, părinții lor vor fi ridicați și duși în Siberia.

Probabil că frații au stat în la cumpănă, dar când au aflat că părinții lor au fost transportați cu o căruță la gară pentru a fi deportați au mers la primărie și s-au predat. Atunci părinții lor au fost coborâți din tren și lăsați să se întorcă acasă, dar pe Dumitru și Ion Timciuc îi aștepta răzbunarea bolșevică. Dumitru a fost împușcat în închisoarea din Cernăuți, Ion a fost exilat în Siberia, dar a rămas cu zile.

Nimeni n-a avut voie să însemne cu o cruce locul masacrului din pădure Budei. Doar noi, copiii de atunci, făceam, cu lama cuțitului, cruciulițe în scoarța fagilor, întru pomenirea martirilor. Abia acum ne gândim noi, budenii, să ridicăm un monument funerar acolo unde cu 57 de ani în urmă a fost vărsat sânge nevinovat.

Tabelul victimelor staliniste din satul Buda, comuna
Mahala, fostul județ Cernăuți

Împușcați la Lunca în februarie 1941	
1. Bodnari Nicolae	6. Nandriș Petru
2. Grigorașciuc Ștefan	7. Nandriș Vasile
3. Ilinciuc Florea	8. Popiciuc Petru
4. Malovschi Florea	9. Rautchi Ion
5. Mândrescu Florea	10. Vasiliniuc Ion
Morți în locurile deportării din Siberia	
1. Bodnar Dumtru	23. Maslovschi Aurel
2. Burega Ion	24. Maslovschi Gheorghe
3. Cataranciuc Eudochia	25. Maslovschi Domnica
4. Cataranciuc Gheorghe	26. Maslovschi Mihai
5. Cataranciuc Ilie	27. Maslovschi Sain
6. Cataranciuc Măria	28. Mândrescu Aurica
7. Cataranciuc Ștefan	29. Mândrescu Florea (nebotezat)
8. Chificeac Gheorghe	30. Nandriș Domnica
9. Costeniuc Constantin	31. Nandriș Vasile
10. Costeniuc Natalia	32. Nandriș Domnica
11. Dolgan Gherasim	33. Popiciuc Ana
12. Dolgan Constantin	34. Popiciuc Silvia
13. Grigorașciuc Vasilca	35. Purici Eudochia
14. Huzun Dumitru	36. Purici Dumitru
15. Huzun Ilie	37. Purici Nistor
16. Ilinciuc Maria	38. Purici Vasile
17. Ilinciuc Ursachi	39. Rautchi Elena
18. Isac Alexandru	40. Rautchi Ștefan
19. Isac Axinia	41. Scrabonschi Eleonora
20. Caulea Gheorghe	42. Vasiliuc Eudochia
21. Leahu Ioan	43. Zahariciuc Ștefan
22. Lunjeac Petru	

Morți pe front în anii 1941-1945	
1. Bodnari Toader	4. Huzun Dumitru
2. Cataranciuc Ion	5. Lunjeac Mihai
3. Grigorașciuc Gheorghe	6. Paulovici Toader
Morți în lagărele de muncă din Karelia	
1. Carp Petru	10. Nica Ștefan
2. Cataranciuc Mihai	11. Popiciuc Ion
3. Dolgan Nicoiaie	12. Popiciuc Petr
4. Harabagiu Ion	13. Șnaider Florea
5. Hușulescu Ilie	14. Tatrciuc Ștefan
6. Ilinciuc Ilie	15. Timciuc Vasile
7. Marcovschi Ion	16. Zahariciuc Toader
8. Maslovschi Florea	17. Zlotari Ion
9. Musac Toader	18. Zlotari Sandu
Persoane ucise de NKVD în 1944	
1. Antonie Nicoiaie	8. Leahu Eudochia
2. Cataranciuc Gheorghe	9. Mândrescu Toader
3. Cataranciuc Mihai	10. Timciuc Maria
4. Cataranciuc Vasile	11. Timciuc Dumitru
5. Costeniuc Vasile	12. Zapotinschi Grigore
6. Iroftei Petru	13. Zvireanschi Ilie
7. Istrati Elena	
TOTAL: 91 persoane	

Aceste liste au fost întocmite de vrednicul gospodar din Buda-Mahala, Sain MÂNDRESCU

Faptă creștinească și românească

C. DUMITREANU

Om gospodar și cu credință în Dumnezeu, păstrător de tradiții și datini, Sain Mândrescu a avut o copilărie zbuciumată. A crescut fără mamă și din pruncie și-a dat singur de radă. Când s-a mai ridicat, s-a dus la școala de mecanizare din Stăucenii Hotinului. A lucrat mulți ani ca tractorist și șofer, și-a întemeiat o familie trainică, bazată pe dragoste, bună înțelegere, armonie și pe legile omeniei. Are un fecior și o fiică. Nicolae lucrează la o firmă din Cernăuți, Fruzina este medic în orașul Kiev, capitala Ucrainei.

În anii dezmățului stalinist a pierdut în gulagurile siberiene 13 unchi, mătuși, veri și verișoare. De atunci îi sângerează sufletul, de atunci imensa durere a pierderii nu i se mai molcomește în suflet. În 1996, sfătuindu-se cu vrednica dumisale soție, s-a decis să ridice la intrarea în satul Buda, comuna Mahala, o troiță în amintirea tuturor consătenilor răpuși de foame și de frig în locurile deportării și ale întemnițării, de gloanțele bolșevice acasă, în timpul campaniei de escortare a tineretului la munci silnice la minele din Donbas sau în pădurile din Karelia. A alcătuit mai întâi listele victimelor staliniste din sat, a procurat apoi materiale de construcție. Într-o zi s-a deplasat la Gura Humorului și l-a adus de acolo pe Gavril Mureșan, care i-a sculptat troița din lemn de stejar. Din suma de 1200 de dolari cât a costat acest monument, amenajarea lui, gravarea în plăcile de marmură neagră a numelor celor decedați departe de baștină și împușcați în pădurea de la marginea satului, 600 i-a depus personal, iar restul au adunat gospodarii și biserica Sfântul Ștefan cel Mare din Buda.

A făcut o faptă creștinească și românească totodată dl. Sain Mândrescu. Într-o duminică însorită de la mijlocul verii anului 2001 a avut loc sfințirea Troiței în prezența a sute de budeni și mahaleni, de către protoiereul Dumitru Mititei, ajutat de tânărul preot Ioan Mititei, cantorul Dumitru Todiraș, minunatul cor bisericesc, condus de profesorul școlar Mihai Sainciuc. La mitingul de doliu

care a urmat, au vorbit cu durere primarul comunei Mahala, dl. Ion Bândiu, directorul școlii din localitate, dl. Octavian Voronca, scriitorul Dumitru Covalciuc, sosit de la Cernăuți, precum și gospodarul Sain Mândrescu, care cu lacrimi în ochi a povestit despre năpasta care s-a abătut asupra nordului Bucovinei și a satului natal odată cu instaurarea puterii sovietice în ținutul răpit României.

Preotul-paroh Dumitru Mițței în timpul sfințirii Troiței

Mărioara și Sain Mândrescu în fața casei lor din Buda-Mahala

Troiță ridicată de vrednicul gospodar Mândrescu în memoria victimelor staliniste

Plăcile de marmură cu numele budenilor morți în gulaguri

Osândiți la exterminare

După deportările și masacrele din anii 1940-1941, un nou val de năpăstuiiri s-a abătut asupra românilor nord-bucovineni în 1944, când frontul se îndrepta spre Vest. Sute de conaționali au fost ridicați și duși în așa-numitele „lagăre de muncă” din Karelia, lângă lacul Onega. Printre ei s-au numărat și vreo 50 de bărbați din Tereblecea, sat din fostul județ Rădăuți, o parte dintre care au rămas să-și doarmă somnul de veci departe de baștină, fără să aibă măcar un mormânt creștinesc.

Despre condițiile inumane la care ei au fost supuși ne relatează în acest interviu dl. Vasile T. Șlemcu, unicul dintre tereblecenii trecuți prin suferințele de ia Onega care mai este în viață.

— *Ce vârstă aveți, bade Vasile?*

— 77 de ani.

— *Deci, în 1944 erați încă un flăcăiandru...*

— Ba aveam de acum nevastă. Rămas degrabă fără mamă, cu încă două surori, m-am căsătorit la vârsta de 18 ani, ca să aibă cine să ne îngrijească. Așa că, atunci când am fost dus la Onega, eu și Georgică Bulcuc eram cei mai tineri printre consăteni - aveam câte 20 de ani.

— *Mai țineți minte cine v-a luat de acasă?*

— Primarul de atunci, Ilie Bobul, și doi milițieni - striboci, cum le spunea lumea.

— *V-au spus unde vă duc?*

— Nu ne-au spus nici pentru ce ne iau, nici unde ne duc. Atâta au zis, să ne luăm de îmbrăcat și mâncare de drum. Am fost urcați într-un mărfar, câte 40 de oameni în vagon. Și la 4 august am pornit-o spre necunoscut. 12 zile și nopți, pe o zăpușeală insuportabilă, ne sufocam în vagoanele cu ușile încuiate.

— *Și ce ați găsit la capătul aceluia drum lung și chinuitor?*

Un ținut care ni se părea sălbatic, cu păduri nemărginite, mlaștini, țăntari și întinsul fără capăt al unui lac, care am aflat că se chema Onega. Am fost ticsiți în niște barăci pe jumătate în pământ,

în care ne mâncau de vii păduchii și ploșnițele. Eram păziți, ca în închisori, de soldați înarmați. Nu puteai face nici un pas în afara lagărului. Și apoi, unde să-l faci? Rar când vedeai un băștinaș, iar localitatea cea mai răsărită, Medvejegorsk, era cam departe. Ne venea foarte greu și din cauza necunoașterii limbii ruse. Nu înțelegeam ce ne spun, ce vor de la noi nacialnicii. Noroc că se găsea un cunoscător al limbii ucrainene, care ne mai lămurea câte ceva.

— *Tata, Onofrei Crețu, fie-i țărâna ușoară, mi-a spus că vorbea câte dată în germană cu un evreu, medic în lagăr, de la care mai afla ce se întâmpla. Dar acesta era periculos, el putea fi bănuțit că e neamț și trimis într-un lagăr de prizonieri. La un moment dat, pentru a nu-l expune pericolului, medicul, om cumsecade, i-a interzis să mai vorbească în germană.*

— Ne obișnuisem să facem totul și fără explicații. Eram mânați la lucru ca turma de oi. Iar acolo era clar ce trebuia să facem.

— *Și ce trebuia să faceți?*

— Unii tăiam păduri, aruncam butucii într-un râu, pe apa căruia ajungeau în lacul Onega, unde alții îi scoteau la mal pentru a fi încărcăți în vagoane și transportăți mai departe. Era o muncă foarte grea. Slăbiți de puteri, pe un frig de până ia 40-45 de grade, căci iarna începuse chiar în septembrie, îmbrăcați în sumanele sau cojoacele luate de acasă, încălțați în galoși, mulți degerau, vedeam seara, la întoarcerea în barăci, că lipsește cutare sau cutare. Înainte de a fi îngropați morții erau dezbrăcați, de hainele lor folosindu-se cei rămași pentru nu se știe cât timp în viață. Apoi o parte din noi a fost la săpatul canalului Marea Albă - Marea Baltică, unde munca era și mai istovitoare. Mulți românași s-au prăpădit acolo.

— *Pe lângă munca istovitoare de câte 12-15 ore pe zi și gerurile cumplite, un dușman de moarte al oamenilor era foamea. Țin bine minte un caz povestit de tata. Împreună cu alți doi colegi de baracă au dat peste un cal gata să piară. După ce l-a ucis și i-au scos măruntaiele, au turnat peste el apă să înghețe. Apoi mergeau pe ascuns, tăiau din el câte o bucată, o opăreau și o mâncau așa crudă.*

— Mâncarea - dacă aceasta putea fi numită mâncare - consta dintr-o ciorbă, în care pluteau câteva bucățele de sfeclă furajeră degerată, dintr-un cap sau o coadă de pește putred și o fărâmă de pâine din tărâțe și rumeguș de lemn. După peștele sărat, dacă nu te

puteai reține și beai apă, te apuca dezinteria din cauza căreia mulți au murit. Ne-am mâncat și opincile din piele de porc sau de vită cu care venisem de acasă. Însă cel mai rău era de fumători, care pentru țigară de mahorcă dădeau porția de pâine. Aceștia au murit în primul rând. Cine mai luase de acasă ceva ruble putea să cumpere un cartof, o cană de lapte de la pușinii localnici de mare ajutor mi-au fost cele 500 de ruble, pe care mi le-a trimis odată soția Măriuța, Dumnezeu s-o odihnească, că m-a părăsit prea degrabă.

- *Dar cum ați primit rublele acestea? Căci poșta funcționa prost, scrisorile nu ajungeau la destinatar. De la tata, de exemplu, vreo jumătate de an nu am primit nici o veste deși, cum aflasem mai târziu, el a trimis mai multe scrisori.*

Lipsa scrisorilor l-a făcut pe primarul Mie Bobul să bănuiască că tata s-a întors clandestin și se ascundea acasă. Urla la mama, la bunica, la sora mea și la mine să-i spunem unde-i tata. Apoi a luat o furcă și o tot înfingea în fânul și paiele din șură, poate va da de tata. (Astăzi, venind la Tereblecea, îl văd uneori, încovoiat de povara celor 84 de ani și de blestemele consătenilor. Nu-i mai port ură. Or, timpul moaie inima omului. Mă întreb doar cu scârbă ce l-a făcut să slujească cu atâta slugărnice regimul comunist?)

- Într-adevăr, scrisorile se prindeau în drum. Unele, totuși, ajungeau. Primirea banilor amintiți era însă să mă coste viața. Eram urmărit de unul, care probabil, aflase acest lucru și noroc de tatăl dumitale că a intervenit, că m-ar fi tăiat cu cuțitul.

— *În iadul de la Onega s-au stins 12 terebleceni în floarea vieții. Iar cei rămași cu zile la eliberare erau numai schelete. Tata, care la plecare avea vreo sută de kilograme, la întoarcere nu cântărea nici jumătate din ele. Iar rana de la un picior degerat nu i s-a mai închis până la moarte.*

— Eu și până a fi luat la Onega eram mărunțel la trup, iar după cele 10 luni de muncă istovitoare, de chin și foame nu cântăream nici 40 de kilograme. Când am ajuns acasă, arătam ca un copil de 7-10 ani, încât nu le venea să creadă că sunt eu nici soției, nici vecinilor. Dar, mulțumesc lui Dumnezeu, că numai El mi-a dat zile și mă ține pe pământ și astăzi. Căci ceilalți consăteni, împreună cu care am înfruntat iadul pe pământ, au trecut în lumea umbrelor. După câte știu au murit toți cei luați la Onega și din satele învecinate...

— Când ați fost pus în libertate, vi s-a înmănat vreun document ca participant la „restabilirea economiei naționale a Uniunii Sovietice”, vi s-au acordat unele indemnizații, ceva procente la pensia de bătrânețe?

— Nimic. Nici o copeică mai mult la pensia de colhoznic, care e vai de ea. Noroc, că, deși puterile m-au părăsit, mai pot îngriji de o bucățică de pământ, mai țin un purcel, câteva păsări. Cât ar fi viața de grea, de ea nu te mai sature. Iar că ți-ai adus aminte de chinurile la care a fost supusă atâta lume la Onega, e bine. Las' să afle generațiile tinere prin câte au trecut bunicii și părinții lor. Și nu da. Doamne, să se mai repete așa ceva!

Înterviu realizat de Ion CREȚU

Tabel nominal cu persoanele din satul Tereblecea
duse la onega în 1944

1.	Aurite Dumitru Andron	20.	Jolobai Gheorghe Grigore
2.	Belciuc Constantin Eusebie	21.	Lăcustă Ion Ioachim
3.	Belciuc Manole Nichifor	22.	Lăcustă Ion Isac
4.	Belciuc Vasile Eusebie	23.	Melniciuc Nicolae Vasile
5.	Bodor Iacob Dumitru	24.	Mintioan Sârbu Mie
6.	Bulbuc Gheorghe Ion	25.	Nimigean Gheorghe Ilie
7.	Crăciun Haralambie Toader	26.	Nimigean Ion Toader
8.	Cojocari Gheorghe Pamfir	27.	Nimigean Ștefan Ilie
9.	Crețu Arcadie Ion	28.	Nimigean Vasile Cozma
10.	Crețu Onofrei Ion	29.	Nimigean Vasile Pintilei
11.	Dubău Ion Gheorghe	30.	Olar Dumitru Ion
12.	Dubău Vasile Gheorghe	31.	Panciuc Vasile Ananie
13.	Dubău Vasile Pavel	32.	Pauliuc Vasile Emilian
14.	Duceac Gheorghe Mitrofan	33.	Rusu Vasile Ion
15.	Epure Dumitru Nichita	34.	Sancki Constantin Ion
16.	Furtună Sârbu Vasile	35.	Siminovici Dumitru Iacob
17.	Gabor Radu Vasile	36.	Socaci Ilie Pavel
18.	Hapca Ion Vasile	37.	Socaci Vasile Cozma
19.	Hodoroabă Constantin Pavel	38.	Șlemcu Cozma Dumitru

39.	Slemcu Vasile Toader
40.	Vasilas Ilie Marcu
41.	Vasilas Gheorghe Simion
42.	Vasilas Petru Toma

43.	Vasilas Ștefan Gheorghe
44.	Vasilas Ștefan Ion
45.	Zotic Lazăr Ananie

Tabel cu persoane ridicate din satul Băhrinești, fostul județ Rădăuți, și duse în lagărele de muncă de pe țărmul lacului Onega

Decedate la Onega

1.	Buhnealon
2.	Buhnea Nicolae
3.	Ciubotaru Ion
4.	Cudelcu Pancratie
5.	Horobet Onufrie
6.	Ionuță Nicolae
7.	Ionuță Toader
8.	Isopescu Ion
9.	Lazarescu Nicolae

10.	Miculescu Zaharie
11.	Patraș Gheorghe
12.	Patraș Ilie A.
13.	Patraș Ilie N.
14.	Păun Dumitru
15.	Tofan Nicolae
16.	Topală Filip
17.	Vacariuc Gheorghe

S-au întors la baștină

1.	Broască Nicolae
2.	Diacon Corneliu
3.	Cozac Mihai
4.	Diacon Gavrilă
5.	Cornea Spiridon
6.	Ionuță Toader
7.	Ionuță Ștefan
8.	Ionuță Vasile
9.	Isopescu Gheorghe
10.	Lazarescu Nicolae
11.	Miculescu Grigore

12.	Patraș Nicolae
13.	Patraș Dumitru
14.	Prepelită Ștefan
15.	Oleniuc Alexandru
16.	Tofan Ion
17.	Ungurean Dumitru
18.	Ungurean Loghin
19.	Visan Pazian

Preluat din „*Plai Românesc*”,
nr. 1 (151), Ianuarie 2001

PARTICIPANȚI LA REZISTENȚA ANTISOVIETICĂ

Revolta de la Crasna

Prof. pens. Ștefan MOTRESCU

Românii din nordul Bucovinei, în general, și populația localității storojinețene Crasna, în particular, au avut de suportat două așa-numite „eliberări”:

— invazia sovietică din iunie 1940, în consecința odiosului act Ribbentrop-Molotov;

— ocupația de la sfârșitul lunii martie a anului 1944, în consecința războiului care se apropia de sfârșit și valul căruia se rostogolise pe teritoriul României.

Cu toate analogiile dintre ele, o analiză mai minuțioasă ne duce la concluzia că între aceste două evenimente există multe diferențe și că greșesc cei ce le confundă.

Prima invazie a fost pusă la cale din timp și, evident, a fost bine pregătită. Sovieticii știau ce au de făcut și, odată cu armata, teritoriile ocupate au fost împăienjenite cu diverși politrucii, „ilegaliști”, „luptători pentru fericirea poporului”, pentru „reunirea Basarabiei și Bucovinei de Nord cu Patria Sovietică”, cu comuniști; „patrioți”, trădători și alte cozi de topor.. Aceștia, fiind bine informați, au modelat teritoriile ocupate după chipul și asemănarea... Au urmat păcălelile, dezinformările, teroarea, masacrele și deportările în masă, care au lăsat urme de neșters în memoria populației supraviețuitoare.

Cu totul altfel a arătat ocupația din primăvara anului 1944. După ani de lupte grele, pierderi materiale și mane uriașe, după mizerie, sărăcie și persecuție neîntemeiate, sovieticii au intrat în țările învecinate. Luarea cunoștinței de stilul de viață, modul de gospodărire, etica și spiritualitatea popoarelor din aceste țări au produs o triplă impresie:

— marii comandanți de oști era preocupați de probleme strategice și tactice. Acumulând o mare experiență de război, învingând groaza ce o aveau la început față de mașina germană de război, ei plăsmuiau planurile operațiunilor, realizarea cărora în majoritatea cazurilor le aducea izbândă. Se pară că pentru ei, soarta populației civile ca și cea a ostașilor de rând, era o noțiune mai mult abstractă decât reală, iar unele greșeli ce se infiltrau în operații, erau iertate prin scopul urmărit. Voi pomeni doar de una. Prima mare formațiune militară sovietică ce a intrat în Crasna, și-a instalat bateria de tunuri pe dealul ce domină Huța Veche, numit Arșița. Altă formațiune a ajuns în partea opusă - la Zubrovița. Trei zile la rând unii au tras în alții, crezând că aveau în față dușmanul. Atunci casele gospodarilor au rămas fără geamuri. Un obuzier de câmp trăgea rar, dar când împușca, sticlele se făceau puzderie;

— Ostașii de rând, mobilizați din toate colțurile Imperiului Roșu, la contactul cu noi, localnicii, rămâneau de-a dreptul șocați. Amenajarea gospodăriilor din Crasna le trezea invidia. O spun cu toată convingerea, deoarece mai târziu am avut ocazia să conversez cu mulți ostași, care, demobilizându-se, nu s-au mai întors la baștină lor, ci au rămas să trăiască printre noi. La întrebarea, dacă după 30 de ani nu-i era dor de plaiurile natale, de rude, unul, originar din Mordovla, mi-a răspuns: „nu n-am ce vedea acolo. Ce să vezi? Niște bordeie săpate în pământ, o viață de câne? Aici am gospodărie „nemțească, serviciu de onoare”. Această pătură a ostășimii, simțind că se apropia demobilizarea, se străduia să se chivernească cu trofee, obținute prin orice mijloace.

Eram cu mama, când au intrat în casă doi cercetași. Aceștia au fost primii ruși pe care l-am văzut. Erau îmbrăcați în haina de camuflaj, cu cetine și frunze pe corp și pe căști. Unul mi s-a părut a fi deosebit de fioros - era smolit la față și cu ochii înguști. Ne-au amenințat cu automatele, vârandu-rte într-un ungher și au început să scoțoască. N-a rămas nici un colț necercetat. Fiecare tacâm, pahar, sertar au fost verificate metodic, iar ce le era pe plac dispărea sub camuflaj. Am reținut și primele cuvinte

rostitute în rusă: „Hozeaika, hleb dai, soloninu!” mama, plângând le-a pus ceva pe masă. Au îmbucut lupește, mai au mai pus câte ceva pe sub maschalat. Atunci au observat că pe masă ticăia un ceasornic deșteptător (CFR). L-au „privatizat” și pe el și au dispărut tot atât de repede cum au și intrat. În comportare erau brutali și mai erau și foarte neglijenți. La velnița din sat rezervoarele erau pline cu spirit de înaltă calitate.. Ca să nu se trudească, unii militari ruși împușcau în cisternă, își umpleau gamele și lăsau spiritul să curgă până la nivelul sacrificat. La Ioachim al lui Ștefan, unde era cazată comanda unității, trăgeau cu brandurile. Un proiectil a căzut pe grajd, distrugându-i și călicindu-i gospodarului vaca. Mai târziu, în plină vară, când cireșele erau coapte, ei doborau cireșii la pământ, mâncau cât puteau și, dacă erau grăbiți, se aprovizionau cu crengi încărcate cu cireșe și plecau, scuipând sămburii, precum scuipă unii cojile semințelor de răsărită. Nucile nu le plăceau; înfingeau dinții în coaja încă fragedă, scuipau și înjurau.

Ar fi bine de știut că una dintre cele mai frumoase localități montane din Bucovina, Seletinul, a ars complet din pricina neglijenței. Seletinul a fost până atunci o localitate turistică, în care funcționau 12 restaurante și unde veneau la odihnă turiști din Franța și din alte țări, fiindcă ciuperci, fragi, zmeură și afine ca acolo nu creșteau parcă nicăieri. Spre Seletinul din creierii munților se călătorea pe „țufiscă” (cale ferată îngustă). Localitatea a fost incendiată din cauză că soția unui comandant sovietic a aruncat cărbunii din sobă direct pe pragul unei case. Astăzi din toată această renumită localitate a rămas un sat huțănesc și numai scheletele unor clădiri, cum ar fi templul evreiesc, ne mai amintesc de faima Seletnului de odinioară.

Totuși, politica oficială n-o promovau nici comandanții supremi, nici ostașii de rând, ci așa-numita verigă medie - gradații de la locotenenți, la căpitani și maiori, cadre selectate din rândurile intelectualității marelui popor rus, instruite „blitz” și mobilizate pe front. Erau erudiți, oarecum omenoși, mențineau odinioară și disciplina în unități și, principalul, se credeau cu adevărat eliberatori, promotori ai unicului sistem ortodox-socialist. În zonele „eliberate” instalau comandaturi sovietice, conduse de vreun căpitan sau locotenent-major, misiunea cărora consta în menținerea ordinii, protecția populației civile și, bineînțeles, în propagarea noului sistem. Aceste comandamente erau dislocate de obicei în conacurile boierești părăsite sau în casele gospodarilor mai înstăriți. Anume aceste comandamente au lansat ordinul obligatoriu de evacuare, a populației din cea mai mare parte a Crasnei și din Vîcovu de Sus și de evacuare totală a

populației din Huța Veche, Straja, Falcău... Evident, sovieticii se așteptau la mare rezistență din partea nemților pe crestele munților. Gestul părea foarte uman, dacă n-ar fi fost trista amintire a deportărilor din 1941. Gospodarii din Crasna s-au înțeles între ei „să nu ne lăsăm ridicăți!” Oamenii erau foarte solidari și decizi să-și apere familiile. Se știa că în cazul când cineva era ridicat cu forța, toată lumea trebuia să se adune într-unui din cele două locuri stabilite și să protesteze. Erau gândite și mijloacele de comunicare și felul de a se da alarma (curieri, șine de fier atârnate etc). Văzând că oamenii se opuneau evacuării, sovieticii au început a trimite căruțe din satele mai îndepărtate Bobești și Broscăuți, pentru a forța evacuarea. Gospodarul Mitric Ion al lui Pamfir s-a furișat spre o căruță, i-a scos o roată, a fărmat-o, zicând: „Acu du-ne, dac-ai cu ce!”.

Am ținut la aceste preliminarii, pentru a putea fi mai bine înțeleasă atmosfera creată la Crasna în ajunul și chiar în ziua tragicului eveniment, ce-l voi înșira în continuare.

Doi frați - Motrescu Istrate și Vasile, porecliți Căcărază, mânau prin lunca Sirețelului niște vite rămase fără stăpân. Soldații de la comendațura din Ciudei încartiruită în casa gospodarului Mitric Ioachim al Marghioalei, s-au luat după ei. Frații au lăsat vitele și, pe căi lăturalnice, au ajuns la locul stabilit din Crasna-Putna, unde s-au amestecat cu oamenii, ce se adunau după înțelegerea avută. Soldații următori au luat și ostași de la comendațura din Crasna, cazată în casa lui Mitric Ioachim al lui Ștefan (Brahă) și au purces spre locul adunării. Un moș cu autoritate, Ursache Grigore, poreclit Botuză, a sărit cu parul la unul din soldați, înjurându-l: „Rășțața ta, mă negrule!...” dar, bineînțeles, n-a putut să-i oprească, și așa s-au pomenit față-n față soldații înarmați cu pistoale automate și mulțimea mereu crescândă. A urmat o scurtă perioadă de tratative. Rușii cereau să le fie dați frații pe care i-au urmărit. Atunci Popiuc Nicolai, poreclit Pițilică, care știa rusește, s-a apropiat de unul dintre soldați, ca să-i explice ceva. Deoarece țeava armei era îndreptată spre pieptul lui, el a încercat s-o înlătore cu mâna. A urmat o rafală scurtă și Pițilică s-a prăbușit ciuruit de gloanțe în abdomen. Tot atunci a căzut Constantin Bândiu, gospodar din satul vecin Ciudei, confundat cu unul din cei doi frați Motrescu. Bândiu a murit pe loc, în convulsii, mușcând iarba cu dinții. Oamenii s-au repezit la un gard de răzlogi și s-au „înarmat” cu pari. Soldații continuau să tragă din plin. A mai căzut moșneagul Pleșca Ion al lui Vasile. Un glonte i-a pătruns în subsuoara stângă și a ieșit prin umărul opus.

Oamenii s-au aprins și au încercat să se avânte în lupta corp la corp, dar soldații trăgeau întruna, culcându-i la pământ. Mitric Toader al lui Ioachim (Gaiță), a fost rănit la picior și tot restul vieții a șchiopătat. Mitric Ion al lui Pantei a fost rănit la grumaz. Răni adânci au mai primit Mitric Istrate al lui Florea (Carol), Pleșca Vasile al lui Zaharie (Pleșcanul). Rănită a fost și Iliuț Victoria Nichitoaiei. Mitric Auruța, sora sumănarului, a fost împușcată în gură. Soțul ei, Mitric Gheorghe al lui Nicolai, a fost împușcat în mână. Motrescu Istrate al lui Gheorghe a fost împușcat în cap și într-o mână. O rană în piept a primit Tănase Osalcuic...

Nu se știe cât ar fi durat acest masacru, dacă n-ar fi intervenit o întâmplare salvatoare. Doi frați, feciorii lui Florea - Dumitru și Costan - fiind fugari, se aflau ascunși în casa din apropiere. Auzind împușcături au ieșit în gang și au început să tragă din ZB-uri. Efectul a fost uimitor. Soldații sovietici, strigând: „Nemți! Nemți!”, s-au retras, lăsând oameni însângerați, morți și răniți.

Iată ce ne povestește un martor ocular, Olaraș Gheorghe al lui Toader:

— La Ioachim al lui Ștefan Brahă se afla comanda militară rusească. Aveam 18 ani, abia am adus vitele de la păscut. La Ioachim soldații mi-au spus să nu merg mai departe. Totuși, m-am furișat până la Toader al lui Gaiță. Acolo am văzut morți și răniți. Am luat căruța de la Popiuc și i-am dus acasă, i-am învelit picioarele cu propria-mi bundiță. I-am mai cunoscut pe Bândiu din Ciudei, pe Victoria Nichitoaiei, pe Auruța cu soțul ei, Gheorghe al lui Nicolai al lui Bălancei, dar și pe alții...

Oamenii au rânduit morții, și-au vindecat rănilor. Preoți în sat nu erau și toată rânduiala înmormântării a căzut în grija a doi călugări de la Mănăstirea Putna.

Evenimentul relatat a avut răsunet până departe de hotarele Crasnei. Despre el s-a știut la București, s-a scris în manifestele care au fost aruncate peste Crasna și peste împrejurările sale. Din motive lesne de înțeles, nu dețin nici un exemplar din aceste manifeste, dar oamenii vârstnici au memorizat câte ceva: „Vitejia eroilor din Crasna, care au sărit cu pari la bolșevici, nu va fi uitată în veci... Este o pagină glorioasă în istoria neamului românesc...”

Vitregia sorții a rânduit, însă, altfel lucrurile.. Amintirea despre această rebeliune a fost un tabu și de abia acum, după peste o jumătate de veac, câte ceva se poate vorbi. Evacuarea totuși a avut loc. Până la 23 august 1944, crășnenii au pribegit prin Bobești, Broscăuți și Panca, lăsând fără îngrijire case, acareturi, animale, ogoare. Rezistența militară

din partea nemților într-adevăr a avut loc, dar nu în partea Crasnei, ci la Cârlibaba, pe muntele Oița, pârâul Colacului din Câmpulung Moldovenesc. La cârciuma lui Spiridon din Ciocănești, lăutarul Pasăre adeseori cânta „Jalea căsnenilor”.

După această rebeliune și după înăbușirea ei în sânge, mulți crășneni au luat calea munților, unde, ca răzbnători ai poporului, ani la rând i-au hărțuit pe ocupanți, băgând groază în noile cadre de conducere. Aceștia au murit cu armele în mâni, nedorind să se supună regimului bolșevic.

*Popiuc Nicolai
(Pițilică)-n. 1902*

Mitric Ion (a lui Pantei) - n. 1925

*Pleșca Ion (a lui Vasile
- Moșu) N. 1881*

*Mitric Istrate (a lui
Florea - Carol)*

*Mitric Toader (a lui
Ioachim al lui Gaiță)*

Tănase Osalciuc

Pentru neamul meu am fost gata de sacrificiu

Ștefan PETRIU

locuitor al comunei Plaiul Cosminului

În 1940, în toiu verii, când sovieticii, trecând Nistrul, vechi hotar al României, au invadat nordul Bucovinei, mergeam pe al 17-lea an. Eram la tata și la mama patru frați și patru surori, locuiam în comuna Plaiul Cosminului, sau Molodia, cu i se mai zice, și ne lucram pământul, căci, având nouă fălci, nu eram calici. N-am părăsit baștină, când rușii puneau stăpânire pe un ținut care nicicând nu le aparținuse și asupra căruia nu aveau nici un drept istoric, nu neam refugiat adică în România, ca alți gospodari, ci ne-am văzut de treburile gospodăriei, fără ă ne amestecăm în politică și fără a avea vreo comportare cătuși de puțin ostilă față de puterea bolșevică. Chiar dacă nu arătam că am fi avut ceva cu bolșevicii, aceștia aveau să dovedească prin fapte nelegitime că aveau ceva cu noi. Pe la sfârșitul verii în comuna noastră, de la Cernăuți, orașul care ne-a fost reședință de județ, au venit niște militari sovietici și au intrat, făcând-o pe stăpânii, și în curtea noastră. Chipurile, tata le-ar fi fost dator un stog de fân, pe care, ca să-i îmbune, ei ar fi fost gata să-l cumpere. Tata, sârmanul, se codea: avea vite, avea oi și nu putea să rămână fără-un nutreț pe iarnă. Militarii ruși l-au tot bătut la cap și până la urmă, tata a căzut de acord. A numit suma, dar rușii au zis că i-or da numai după ce va aduce încărcători, cărora tot ei aveau să le plătească pentru lucrul. Când fânul a fost încărcat în câteva care, rușii au cerut să le fie întinsă masa și să li se aducă holercă. După ce au mâncat, au băut și s-au șters pe la guri, tata le-a zis:

— Cu mine n-o să vă meargă, că eu nu-s făcut din două paie! Plățiți-mi fânul și duceți-vă în drumul vostru. Și mai plățiți-le și oamenilor care s-au trudit la încărcatul căruțelor, că așa-i omenește.

Auzind că tata ar avea oarecare pretenții la ei, și, încalcând tocmeala, un ofițer s-a înfuriat și a descărcat în plafon toate cartușele din magazia pistolului său automat. Tata, om în vârstă, s-a

speriat, a început ă tremure ca varga, mama a izbucnit în plâns, iar rușii, fără să le plătească o lețcaie, au luat fânul s-au dus spre Cernăuți.

Din acel moment s-a zămislit în mine sentimentul urii față de ocupanți. Nu-i mai puteam suferi și pregăteam o acțiune de răzbunare împotriva oaspeților nepoftiți. Eram gata să pun mâna pe armă, să-i stârpesc la tot pasul, dar a dat bunul Dumnezeu și la un an de zile eroica Armată Română a curățat Bucovina de bolșevici și de iscoadele lor. Viața a reintrat în făgașul ei normal, ne vedeam iarăși de treburile gospodărești, trăiam omeneste, dar la începutul anului 1944, împingând frontul spre hotarele României, sovieticii au ocupat din nou Bucovina.

Nu știi cum s-a făcut, însă din nou familia noastră a devenit ținta batjocurei bolșevice. Noi am fost siliți să predăm statului cote de produse agricole atât de mari, încât tata nici în zece ani nu le-ar fi putut achita. Din cauză că n-a putut face față acestor cote exagerate, chiar atunci, în vara anului 1944, tata, mama și o soră au fost ridicați și duși în adâncul Siberiei, de unde Ie-a venit doar numele.

După această bravură rusească, s-a găsit ac și de cojocul meu. Mi-a venit ordin de încorporare în armata roșie, ca să lupt împotriva fraților mei de sânge. Nu m-am prezentat la cercul de recrutare din Cernuți. Ne-am hotărât, mai mulți tineri, să nu facem armata la ruși, căci români eram, și români trebuia să rămânem. Enkavediștii a pus mâna pe câțiva băieți din contingentul meu, i-au dus în satul vecin Ceahor, sat de sub geana Cernăuților, l-au băgat într-o șură părăsită și i-au împușcat. Faptul aceasta m-a revoltat peste măsură. Nu puteam să-i las pe ocupanți să-și facă mendrele și m-am răscolat împotriva lor. Îi atacam oriunde îi întâlneam pe militarii sovietici, pe enkavendiști, pe milițieni și pe activiștii locali ai puterii sovietice. Îi dezarmam, îi dezbrăcăm, le dădeam o mamă de bătaie și, înainte de a-i pune pe fugă, îi sfătuiaam să se care de pe pământul românesc. Asta a fost la început. Îi băteam și-i dezonoram pe unii, dar veneau alții, ca lăcustele flămânde, și își băteau joc de oamenii noștri. A trebuit, nu lungă zăbavă, să organizez un grup de rezistență antisovietică, grup care avea ramificații în toate satele din jurul Cernăuților și al Cosminului. Detașamentul creștea, membrii

lui erau înarmați cu arme capturate de la ocupanți. Dispuneam de puternică rețea de informatori în rândurile populației civile, căci simpatizanți aveam destui, iar adăposturile le aveam în cazematele săpate în adâncul numiților codri. Ura populației românești față de ocupanți era atât de mare, încât într-o singură noapte puteam ridica la luptă împotriva lor mii de oameni.

Fără îndoială, după unele momente de panică, autoritățile s-au pregătit de ofensiva generală împotriva așa-zișilor partizani români din pădurile Cosminului și ale Cuciurului Mare. Mă îmbrăcam în uniformă de ofițer sovietic, intram fără teamă în oricare primărie și-i luam la rost pe reprezentanții autorităților locale de ce n-au pus încă mâna pe „partizanii lui Petriu”. Astfel, aflam de la ei detalii privind locul și timpul desfășurării raziiilor enkavendiste, nume de provocatori sau de participanți la acele razii, apoi aveam grijă ca operațiile enkavendiste împotriva noastră să eșueze.

Odată, în vara anului 1944, pe când intram împreună cu trei camarazi în satul Cosmin, am fost somați de către un milițian, care a îndreptat împotriva noastră automatul ce avea în magazie 72 de cartușe.

— De unde veniți și încotro țineți cale? Ne-a întrebat în limba rusă, deși nu prea cunoșteam această limbă.

I-am răspuns românește și am băgat de seamă că înțelegea totul:

— Am fost la un unchi bătrân și l-am ajutat la prășit porumbul și acum ne întorcem acasă.

— Dar unde vi-s sapele? Ne-a mai întrebat cu uimire în glas.

— Le avea uncheșul pe ale lui, și nu le-am mai cărat pe-ale noastre.

— Îndată o să văd cine sunteți și ce căutați pe aici. Hai, direcția spre primărie!

Ne-am supus. Ce puteam face? Eu nu eram înarmat decât cu un cuțit de vânătoare. Unul avea la el un revolver, iar altul - o pușcă cu țeava scurtă, pe care o ținea sub haină. Înțelegeam bine că, dacă totuși mă lăsam dus la primărie, acolo puteam fi recunoscut și înhățat de către enkavediști. Am rămas ceva mai în urmă, mi-am dat un pumn în nas, sângele mi-a țâșnit pe nări și atunci i-am spus

milițianului că mă durea capul și că mi n dat sângele pe nas, fiindcă toată ziua, la prășit, am stat cu capul în soare. Ma m aplecat să iau un smoc de iarbă, cu care, chipurile, să mă șterg de sânge. Aplecându-mă, l-am ochit binișor pe milițian și, fulgerător, l-am izbit cu capul în burtă. El s-a prăvălit în șanț și în cădere, a scăpat automatul din mâini. I l-am luat, iar camarazii mei, năpustindu-se asupra lui, i-au provocat câteva leziuni. N-am lăsat să-l nenorocească și ne-am văzut de drum.

Acest caz a băgat cu adevărat groaza în lichelele stăpânirii, care au cerut întăriri de la Cernăuți, ca să poată curați pădurile Cosminului și ale Dumbrăvii Roșii de partizani, Dar nici noi nu le-am prea dat răgaz autorităților ca să organizeze acțiuni energice împotriva noastră. Am declanșat un adevărat război de partizani împotriva ocupanților și a căpeteniilor bolșevice ale satelor noastre nimerite de robia sovietică. Din ascunzătorile noastre, trăgând cu mitraliere și automate, aruncând grenade, am rărit binișor rândurile celor care umblau să ne prindă. Într-o zi, împotriva noastră a fost adusă o unitate militară. Văzând, după primul atac, că Codrii Cosminului erau o citadelă de necucerit, comandantul și-a retras efectivul, pe motiv că era destinat frontului și nu luptelor cu partizanii. A doua zi, prin surprindere, am atacat o coloană militară ce înainta în direcția Herța-Dorohoi. Panica a fost mare. Militarii au sărit din camioane și nu știau unde să se ascundă...

Ne-am gândit să ridicăm într-o noapte, de voie ori de frică, toată Bucovina împotriva sovieticilor. Am dat ordin de mobilizare forțelor anticomuniste din zona de operații, un ordin de probă, și am văzut cum bărbații își sărutau nevestele și copiii și porneau la lupta împotriva celor ce ne-au călcat moșia voievodală. Puteam începe o operație îndrăzneată, dar aveam presimțirea că printre camarazii mei se puteau afla și trădători. Le-am spus celor mobilizați că alarma a fost falsă, că am vrut să verific spiritul lor de sacrificiu, că numaidecât îi voi ridica la un atac împotriva rușilor, dar ceva mai târziu.

Mă preocupa un gând adânc și tainic: cine erau trădătorii? Căci mulți băieți de-ai mei au început să cadă în capcanele întinse de bolșevici. Pe aceștia i-au purtat enkevendiștii prin păduri, adică pe urmele noastre, dar noi de fiecare dată ne schimbam pozițiile,

așa că n-am putut fi luați prin surprindere. Dacă vedeau că cei prinși nu le puteau fi nici de un folos, rușii îi împușcau și, fapt caracteristic, în aceeași șură părăsită din Ceahor.

Un bun prieten de-al meu, pe nume Nicolae Tihon, de loc din satul Cosmin, avea un frate, Mitruță, care făcea parte din detașamentul local de luptă împotriva partizanilor români și ucraineni. Acest Mitruță Tihon părea a fi la început un om de-al nostru. Venea adeseori în pădure, ne aducea vești, de-ale gurii, dar eu simțeam că el umbla să ne dea pe mâinile ocupanților, care îl cumpăraseră. Într-o seară el i-a adus lui Nicolae știrea că din România le sosise o soră și că trebuia musai să treacă pe acasă, s-a vadă, că-l aștepta cu nerăbdare.

Nicolae, camaradul meu, se pregătea de întâlnire cu soră-sa. L-am interzis categoric să se ducă chiar în acea seară la căsuța lui. Abia a treia noapte i-am dat voie să între în sat, dar nu singur. L-am însoțit. Afară ploua și bezna era adâncă. Într-adevăr sora lui Nicolae și a lui Mitruță era venită din România. Am stat puțin de vorbă cu ea, dar când am vrut să ies, mama lor a început să mă înduplece:

— Unde te duci. Ștefane, pe așa o vremeială? Rămâi la noi, hodinește-te, bea un pahar de rachiu, mănâncă, și în zori ți-i căuta de cale. Enkavediștii și agenții lor de bună samă nu umblă prin ploaie. S-or fi adăpostit și ei pe undeva.

Am mai rămas preț de un sfert de ceas. Am observat, însă, că Mitruță, pe neobservate, se retrase. Inima mi-a zvâcnit cu putere. Am sărit drept în picioare și am dat ordin:

— Nimeni nu rămâne cu masul aici! Pornirea!

— Mai stai două-trei minute, m-a îndemnat fata, ca să mai grăim, ca să mai povestim.

Și inima mi-a zvâcnit pentru a doua oară.

— Ne ducem în drumul nostru, copilă, am șoptit, iar fata iarăși m-a reținut cu glasul-i mios:

— Fănică, Fănică, de ce te grăbești? Nu vrei să dormi și tu o noapte la cald, pe perne de puf de găscă? Nu vrei să dormi pe brațe moi?

De data aceasta parcă mi s-a vârât un ac în inimă, așa de tare m-a spart pârdașnica.

Am împins-o de la mine și-am ieșit. De pe cealaltă parte a drumului enkavediștii ocheau în noi, gata să tragă de cum se deschidea ușa și ne-am fi îndreptat spre poartă, l-am simțit, le-am intuit mișcările. M-am dat fulgerător după stălpul porții, ca să nu mă atingă gloanțele, și am tras în ei cu sete. Am auzit gemete, apoi am prins cu urechea cum cineva fugea prin băltoacele care creșteau în urma ploii. Am știut ce aveam de făcut. Ne-am strecurat înspre Voloca-pe-Derelui, avându-ne de răfuit acolo cu un milițian sovietic, care își bătea joc de țărani din acea comună și care nu era străin de faptul că am fost atrași în acea noapte într-o cursă ekavedistă. Eram numai trei. Nicolae Tihon tot rămânea în urmă. Vroia să fugă și să scape de noi. Îl tot îndemnam să iuțească pasul, dar el se văicărea că nu mai putea merge din cauză că a mâncat ceva cu lăcomie și l-a prins pântecăria. S-a oprit, s-a descins, s-a refăcut că se lasă pe vine, dar a sărit într-o parte, atras un foc asupra noastră și a rupt-o la fugă. N-am împușcat după el, să nu facem multă gălăgie. Și nici nu l-am mai căutat în acea noapte ploioasă. Știam când și unde ne va da socoteală. Oricum, eram și foarte buimăcit de comportarea prietenului meu de până atunci. Ne-am continuat drumul spre Voloca, am trecut Dereluiul, dar nu pe pod, ca să nu ne ciocnim de iscoade ale stăpânirii, și, cu băgare de samă, am ajuns la casa în care locuia milițianul. Mai mult n-avea să-și bată joc de românii din acea frumoasă comună...

Baza noastră se afla într-o căsuță de sub dealul Budacului, la Cosmin. În acea căsuță locuiau un moșneag și o nevăstuică tânără, pe care o chema Mărioara. Ea ne cocea pâine, ne pregătea bucate, pe care, punându-le într-o cofă, cobora la vale și le lăsa lângă o fântâniță, de unde se întorcea cu vadra plină cu apă. Iscoadele stăpânirii ne-au prins, totuși, urma. În acea căsuță am fost încercuiți într-o noapte de către milițieni și de membri ai detașamentului local de luptă împotriva partizanilor. Când au început să mijească zorii, cei de afară au început atacul, l-am culcat pe camarazi la pământ, am crăpat puțin ușa de la tindă, capul l-am băgat sub prag, iar cu dreapta am aruncat o grenadă. Trăgând apoi cu înverșunare rafale din pistolul automat, am ieșit în drum, am sărit peste un pârâuaș și îndată mare m-am pomenit într-un huzeag, unde mi-am găsit salvarea.

M-am prins să-l caut pe Nicolae Tihon, dar am aflat că s-a predat autorităților și că enkavediștii l-au purtat pe locurile pe unde

a umblat cu mine și, dacă nu m-au găsit, l-au dus la Ceahor și l-au împușcat. Așa păteau trădătorii!

Războiul se apropia de sfârșit și împotriva noastră, a partizanilor români din Codrii Cosminului, erau aruncate forțe proaspete. Camarazii mei continuau acțiunile împotriva ocupanților care ne-au ruptam de ia Țara Românească. Luptam pentru limba strămoșească, luptam pentru izbăvirea neamului nostru din Bucovina. Pentru Țara mea Românească nici rănile nu mă dureau. Umblam îmbrăcat și femeiește, și în uniformă de ofițer sovietic, și în uniformă germană, și în straie de enkavedist. Pe unde treceam, praf îi făceam pe cei ce îi impuneau pe țărani să achite față de stat cote mari de produse agricole, ce scotoceau prin podurile gospodariilor și le luau și ultimul grăunte, ce ne trimiteau băieții la Donbas, la restabilirea minelor de cărbune, iar bărbații tineri - la munci silnice pe țărmurile arctice al Mării Albe și în Karelia, unde jumătate de an era numai zi, iar jumătate - numai noapte.. Ajutor de nădejde am avut întotdeauna din partea consătenilor mei Ilie Lahun și Gheorghe Ciubotar. Când intram în plaiul Cosminului, satul meu, puterea sovietică era la pământ.

În legătură cu faptul că tot mai mulți bărbați erau ridicați din sate și duși la muncă silnică sau în exilul siberian, aria noastră de acțiune s-a extins din Codrii Cosminului până în Codrii Tureticiei și cei ai Cuciurului, unde acționa și detașamentul lui Hudiur. În iarna anului 1945 m-am gândit să trec pe teritoriul României, deoarece raziile împotriva noastră erau tot mai frecvente și de proporții tot mai mari. Cu un grup de nouă combatanți (feciori din Plaiul Cosminului, Lucovița și Cosmin) am pornit în direcția Tureticiei și, ca să putem trece gardul de sârmă ghimpată am pândit și am atacat o patrulă grănicerească sovietică. Ni s-a luat, totuși urma, rachetă după rachetă spărgeau cu fâșii de lumină întunericul, dar noi înaintam cât puteam înspre partea românească. Neam băgat acolo într-o casuță părăsită, am pus mitraliere în geamuri și în ușă și eram gata să respingem atacul grănicerilor sovietici, dacă ar fi îndrăznit să ne caute dincolo de linia de demarcare.

Unul dintre noi. Ion Sidor din Plaiul Cosminului, avea mama și surorile în comuna Domnița, județul Ialomița. Am dat până la urmă de mama lui Ion. Lucra acolo pe moșie, deși proprietarul fugise într-o țară din vest. Am lucrat și noi acolo vreo două săptămâni dar într-o zi, din vina șefului de post, mama și surorile

lui Ion au fost ridicate și escortate la Brăila, la comandamentul trupelor sovietice, pentru a fi trimise cu forța în URSS, căci nordul Bucovinei făcea parte, vezi Doamne, din Imperiul Roșu. N-am mai avut la ce rămâne la Domnița. Ion s-a întors la Plaiul Cosminului, unde mai avea o soră, dar a fost arestat. Ekavediștii l-au purtat prin păduri cu mâinile legate cu sârmă, lovind în el și întrebându-l unde adică se ascundea „Petriu cu banda”. L-au dus și la vestitele mele cazemate. Ion Sidor n-a scos nici un cuvânt. A fost dus și la Ceahor și acolo l-au împușcat într-un beci întunecos.

Eu am ajuns la Rodna, în părțile Aradului și m-am angajat ca infirmier la un spital militar, evacuat în timpul operațiilor militare din Iași. Rămăsesem doar cu Gheorghe Sidor, fratele lui Ion, căci ceilalți s-au împrăștiat care încotro. Când s-a terminat războiul, am lucrat prin gări la încărcat și descărcat vagoane.

M-am stabilit cu traiul în comuna Tălmaciu, județul Sibiu, unde Cioinul se întâlnește cu un alt râuleț, și am lucrat la o fabrică de cherestea. Acolo m-am căsătorit cu Eva Boca din acel sat și tot acolo mi-am construit și casă.

La 26 septembrie 1956, am fost ridicat din Tălmaciu de securitate și dus la Brașov, de unde, cu avionul am fost transportat la Iași. După câteva zile am fost escortat la Suceava, unde mi s-a luat primul interogatoriu de către un anchetator sosit de la București. Mi s-a spus că sovieticii mă cer pentru o săptămână la Cernăuți, în scopul desfășurării cercetărilor și că după aceea voi fi adus iarăși în România. L-am crezut pe anchetator, dar la pichetul de grăniceri din Grănicești, de unde aveam să fiu dus la graniță și dat pe mâna sovieticilor, am înțeles că n-o să mai văd niciodată România.

La graniță m-a luat în primire căpitanul sovietic Lazarov, care m-a aruncat în închisoarea din Cernăuți. Ca să nu fiu torturat, am mărturisit sincer de ce am luptat împotriva puterii sovietice, pe câți ocupanți i-am atacat, pe câți -am dezarmat și la câți le-am stins tusa pentru că își permiteau s-o facă pe stăpâni pe un pământ românesc, cum a fost și este Bucovina. Procesul a început în iarna anului 1957. Eram acuzat de organizarea luptei armate împotriva regimului sovietic, de trecerea clandestină a frontierei și de activitate subversivă orientată împotriva URSS.

Știam că mă aștepta pedeapsa capitală, știam că am să fiu executat, de aceea nu m-am temut să declar că la peste o sută de

ocupanți sovietici Petriu Ștefan le-a fost nașul în botezul de foc. Atunci cineva din completul de judecată m-a întrebat:

— Dacă ai fi acum în libertate, ai mai trage în reprezentanții autorităților sovietice?

— Aș trage, căci voi ne-ați rupt de la Țară și că tot voi ne-ați dus la moarte sigură părinții, frații și surorile în Siberia și Kazahstan, că voi ne-ați sărăcit, că voi călcați pe un pământ ce nu-i al vostru...

Din răspunsurile unui „șef” din satul meu de baștină, audiat în calitate de martor, am înțeles cum am putut fi găsit după atâția ani de ruși tocmai în părțile Sibiului. M-am întâlnit într-o zi, la Sibiu, cu un consătean de al meu, refugiat ca și mine. Ne-am sărutat, am lăcrimat, am vorbit despre Bucovina dragă, am cinstit câte-o bere și, ca să avem o amintire frumoasă despre întâlnirea noastră, ne-am fotografiat. La un timp consăteanul meu i-a scris surorii sale rămase în Plaiul Cosminului o scrisoare și în plic a pus și o fotografie de a noastră. În scrisoare i-a scris că m-a întâlnit, că locuiam în cutare sat, că aveam familie, că mi-am construit o casă și așa mai departe. Sora lui lucra ca femeie de serviciu la primăria din sat și, fără să-și dea seama a arătat scrisoarea și fotografia cui nu trebuia. Astfel sovieticii mi-au dat de urmă și au cerut să fiu extrădat.

Sentința ce mi-a fost pronunțată la proces a fost aspră, dar nu capitală. Eram condamnat la 25 de ani de detenție. Și timp de două decenii și jumătate am tot fost purtat din lagăr în lagăr, ca să nu prind rădăcină într-un loc și să nu pot organiza grupuri subversive. La 26 septembrie 1981, am fost pus în libertate dintr-un lagăr din Ural. Primul meu gând a fost să mă întorc la soție, în România, dar autoritățile sovietice n-au vrut să audă așa ceva. După multe greutateți m-am stabilit în satul meu de baștină de lângă Cernăuți și până la dezmembrarea URSS-ului am fost mereu supravegheat de către autoritățile respective. Am casă, am masă, sunt sănătos și mă țin cu nădejdea că pământul acesta n-o să fie până la urmă al celor ce l-au luat cu hapca. De toate am văzut, numai limba rusă nu s-a prea prins de mine, căci în orice lagăr nimeream, nu era nevoie, s-o vorbesc, că ele, lagărele, erau bucușite de români de-ai noștri. Am suferit, dar nu-mi pare rău. Aș mai suferi încă pe-atâta, numai să văd împlinit visul românilor din Bucovina.

Doisprezece ani într-un gulag de dincolo de cercul polar

*Simion OPAIȚĂ
fost deținut politic, gospodar din comuna Ropcea,
fostul județ Storojoneț*

În vara anului '1940, când trupele sovietice au invadat partea de nord a Bucovinei, mă aflam în Armata Română. Fiind demobilizat ca și mii și mii de bărbați tineri din teritoriile ocupate, m-am întors acasă, în comuna Ropcea, comună din vecinătatea vechiului târg al Storojinețului. În sat erau deja instalate organe ale puterii sovietice și Ropcea, fostă vatră răzeșească, era „cârmuită” de Ion Semko și Simion Smereka, doi oameni de nimic, care până în 1940 nici n-au fost luați în seamă de gospodari. Și aceștia, fiind slugi ale ocupanților, vroiau cu orice preț să ne „boteze” în apele înroșite de sânge ale bolșevismului. Noi nu ne-am dat și până prin februarie 1941 legile rusești au fost mai moi, dar după alegerile „libere” din acea iarnă, sovieticii ne-au pus gând rău de pierzanie. Oamenii, unul câte unul, erau chemați la primărie și acolo li se spunea că aveau dreptul să dețină doar o vacușoară, că la celălalt avut trebuiau să renunțe și așa mai departe. Li se mai spunea că, în orice caz, mai puteau ține pe lângă casă câte trei oi, câteva găini, apoi pământul ce-l posedau nu trebuia să depășească hectarul, căci altfel nu vor nimeri în lista celor ce urmau să fie „deschiaburiți”.

Lumea s-a îngrijorat și mulți gospodari s-au sfătuit pe ascuns să treacă în România și să scape de batjocura stalinistă. Într-o noapte ne-am adunat sute și sute în pădurea Pătrăuților, de unde urma să pornim spre graniță. A fost fixată data și ora exodului nostru spre patrie, dar un provocator a anunțat autoritățile. La timpul potrivit am simțit furișarea înspre noi a soldaților ruși, trimiși să ne prindă. Noi cunoșteam bine locurile, ne-a înghițit pădurea, dar un băietan din Iordănești, nimerind în raza reflectorului a fost răpus de un glonte. Nu murise, pierduse mult sânge și soldați l-au dus la casa Zamferei Himiniuc, care se afla la marginea pădurii, au luat un hârleț, au săpat o groapă, apoi l-au scos

din casă și l-au aruncat în ea de viu. Abia la trei zile au venit părinții băietanului cu căruța, l-au dezgropat, l-au așezat pe pomostină, iar deasupra au pus vreascuri, ca să nu vadă nimeni ce aveau în căruța? Pe atunci foiau în toate părțile provocatorii și agenții secreți și dacă nu te purtai cu băgare de seamă, te puteai trezi după gratii.

În noaptea când ne-am adunat să trecem în România agenți secreți au fost și printre noi. Fără să bănuim ce ni se va întâmpla, ne vedeam de treburile noastre gospodărești. Dar într-o noapte, pe motiv că am fi organizat lumea să treacă clandestin în România, am fost arestat împreună cu frații mei Ion, Vasile și Petrea. Ne-am pomenit în închisoarea din Cernăuți și acolo ne-au chinuit moscalii până a început războiul. Avioanele germane se roteau deasupra Cernăuților, noi stăteam în închisoare, eram mulți, câtă frunză și iarbă, toți dezbrăcați până la piele, și ne rugam lui Dumnezeu să cad o bombă peste pușcărie, ca să nu mai fim chinuți de năpârcile staliniste.

Bombele au fost slobozite peste aerodromul din Cernăuți, făcând praf avioanele sovietice de acolo, dar nici una n-a căzut pe închisoare. În cea de a treia zi de război am fost scoși din celule și porniți, între arme și câini, spre adâncul Rusiei. Ne mânau din urmă ca pe niște animale, ne loveau cu paturile armelor, ne îmbrânceau, ne suduiau, nu ne dădeau nici apă, nici mâncare. Cine nu mai putea merge, era scos din rând, dat pe malul șanțului și împușcat. Am ajuns până la Hotin, în apropierea Nistrului, și acolo coloana noastră a nimerit sub un bombardament ucigător. În timp ce soldații care ne escortau ridicau țevile și trăgeau în avioane, s-a creat o mare învălmășeală. Folosindu-se de ea, frații mei Ion și Vasile au reușit să dispară. Aș fi luat-o și eu la picior, că eram iute ca o scânteie, dar m-a zăluzit explozia unei bombe. Am nimerit din nou în convoi, am trecut Nistrul și am ajuns în Podolia, la Cernăuți. Și iarăși o escadrilă germană a semănat groază și moarte în rândurile celor care ne duceau sub arme. Am reușit să mă strecur într-un lan de secară și, pas cu pas, ceas cu ceas, m-am furișat spre Ropcea mea natală.

Încă înainte de începerea războiului, pe când mă aflam în închisoarea din Cernăuți, cu voia lui Semko și Smereka, din satul

meu a fost deportați Vasile Borcea cu un copil, Aglaia Mihalețchi, fostă învățătoare, cu toată familia. Dumitru Dascaluic cu copiii, Natalia Sorocean, Lintea Borcea, Nazarie Costinean, Alecu Sanduleac și membrii familiei sale, precum și alte vreo treizeci de familii. Din aceștia doar vreo câțiva aveau să se mai întoarcă la baștină, ceilalți aveau să prunduiască cu oasele lor drumurile desfundate ale Kazahstanului și ale Siberiei.

La noi s-au reinstalat autoritățile românești, de aceea nu aveam cu nimeni nimic și-mi vedeam de treburi. La un timp am fost concentrat în Armata Română. Când s-a făcut armistițiul, ni s-a spus: „Bucovinenilor și basarabenilor, pământurile voastre le-au ocupat din nou rușii, așa că faceți ce vreți: ori rămâneți în țară, ori vă duceți acasă”. Mulți i-au schimbat uniformele în straie țărănești și s-au împrăștiat în toate părțile. Pe unii i-au prins rușii, i-au băgat în lagăre s-au i-au încărcat în vagoane și i-au dus ia minele de cărbune din Donbas. Eu m-am apropiat de graniță și am tot pândit momentul ca să pot trece în partea ocupată, la mama. Abia în 1945 am reușit să mă strecor înspre casă. Am bătut într-o noapte la geam și mama, speriată, a întrebat:

— Cine-i?

— Eu, Simion, nu te teme, deschide. Mi-a deschis, dar lampa n-a aprins-o.

— Dragul mamei, mai bine nu veneai. Pe câinele de Semko l-au cruțat românii, nu l-au împușcat și nu l-au jupuit de viu, și-acum, acest Semko, iarăși călărește satul. Umblă cu o droaie de sriboci după el și, pe unde trece, nenorocește lumea. Bate Semko, bate și Vasile Todiriuc, bat Ilie Guzic, Dumitru Bobilteanu, Gheorghe Bârsan, Dumitru Carliiciuc, bat ai noștri, nu bat rușii... Ei i-au împușcat pe Gheorghe al lui Onofrei Vicovan, de 16 ani, pe Ștefan al lui Nicolae Miglei, de 15 ani, pe frățiorii Dumitru și Ilie Irinci, pe Dumitru al Raiftei, pe Constantin Costmean, zis Putinică, pe doi băieți ai Verianei Ursulean... Pe Măria Orișciuc au pândit-o iscoadele bolșevicilor și când ea a vrut să plece cu cei trei copilași ai ei în România, i-au ieșit în cale și au împușcat-o în căruță, așa cum ținea un prunculeț în brațe... La ce ai venit acasă, Simoane? Nu ți-a fost bine în România? Te-or împușca și pe tine nemernicii...

— Lasă, mamă, că poate nu ne-a paște primejdia. N-am nimic cu Semko, cu Todiriuc și cu toată droaia lor de derbedei.

— Eh, rămâi, dar fii cu băgare de seamă.

Între timp la Ropcea, s-a înființat colhoz. Nu m-am dat la lucru în colectivă. Îmi lucram pământul moștenit de la tata, dar simțeam că eram urmărit, fiindcă aveam doi frați și două surori în România. Viața devenea tot mai grea, tot mai de nesuferit și oamenii din nou își urzeau planuri cum să treacă în România. Cunoșteam un loc sigur pe unde se putea strecura „dincolo”, pe mulți îi treceam granița, la mulți le aduceam scrisori de la rude, de la copiii plecați pentru totdeauna în Patria istorică. Eram bucuros că m-am întors la Ropcea, căci așa le puteam ajuta consătenilor să scape de năpasta bolșevică. Dar, cum se zice în popor, ulciorul nu merge de mai multe ori la apă. Cineva mi-a luat urma, m-a pârât grănicerilor și eu trebuia să-mi aleg una din două: ori să trec și eu pe partea cealaltă, cu totul, ori să mă astâmpăr. Gândul că trebuia să mă salvez, rămânând în România, îmi dădea mereu târcoale, dar n-o puteam lăsa pe mama singură și fără sprijin la bătrânețe. Grănicerii ruși au știut când și unde să-mi întindă lațul. Și eu, ascultând de mama, am căzut în el ca un neghiob.

Președinte la Ropcea era un omulan pe nume Varzar. Parcă nu făcuse nimănui rău, parcă era cumsecade și parcă de el nu trebuia să te temi. Dar veneticul era agent secret. A venit, trimis de grăniceri, la mama și i-a zis:

Mătușă, să nu mă ocolească Simion al dumnilale, că n-am nimic cu dânsul. Să vină la mine, că-i dau de lucru și atunci nimeni n-o să-i poarte grija. Dacă, totuși, nu vine, voi fi silit să trimit oameni cu cincisăse căruțe, care să-i desfacă casa cea nouă și să aducă materialul la colhoz. Căci știi dumneata bine că material trebuie pentru grajdurile de vite...

Biata mamă m-a îndemnat să merg cu ea la președinte. Preschimbați în straie civile, grănicerii mă așteptau în biroul lui Varzar. Unul m-a întrebat:

— Dumneata ești Opați Simion?

— Da, l-am răspuns.

— O să vii cu noi la Hliboca.

Mi-am dat fulgerător seama că vroiau să mă aresteze. M-am întors către mama și-am întrebat-o:

— Vezi ce-a i făcut?

Mama a izbucnit în plâns, iar eu, pe neașteptate, m-am năpustit asupra grănicerilor, i-am izbit de pereți, de s-au lăsat să cadă ca snopii de seară. M-am aruncat spre geamul ce era deschis, dar cel care mi-a pus întrebări, nu știu cum s-a făcut că nu leșinase. A scos revolverul și m-a nimerit în cap, mai sus de frunte. M-am aruncat asupra lui și l-am izbit la pământ. Parcă m-am salvat. Sângele mi-a curs în ochi. L-am șters cu podul palmei. Unul dintre grăniceri s-a mișcat. L-am lovit cu piciorul de-a înțepenit. M-am pornit spre ieșire și o clipă am șovăit. O căutam cu ochii pe mama. Mama dispăruse, iar acea șovăială mi-a fost fatală. S-au mai năpustit de afară vreo câțiva inși, lovindu-mă în capul însângerat cu mânerele revolverelor. Eram voinic, sănătos, mi-am încordat brațele și i-am azvârlit pe toți pe podele. M-aș fi putut răfui cu toți; le stingeam tusa și luam calea codrului. N-am observat, însă, că într-un colț al încăperii se afla sribocul Ion Volcinski. El mi-a tras un pat de armă în spate și m-a doborât. Mama a apărut și ea de undeva: răcnea să nu mă o moare, iar eu, de jos, am striga la ea:

— De ce m-ai adus aici?!

Grănicerii și sribocii au luat-o și pe ea la bătaie, umplând-o de sânge. Ca să n-o nenorocească, m-am lăsat legat. Cu mâinile și picioarele legate și cu o funie aruncată jujău după grumaz, de care eram tras, dacă m-aș fi împotrivit să merg cu ei, grănicerii m-au aruncat într-o căruță, cu care am fost dus la primărie. De acolo au sunat la Hliboca, de unde au trimis o mașină de grăniceri cu câini. La Hliboca, mi-au turnat o vadră de apă rece în cap, chipurile m-au spălat de sânge, apoi a venit un doctor și mi-a pansat rana. Mamei i-au dat drumul acasă, dar pe mine m-au escortat la Cernăuți, la închisoarea unității de grăniceri.

Trei luni am fost ținut într-o celulă fără geam și doar o dată pe zi primeam un polonic de ciorbă. În acele trei luni nu mi-au dat voie nici să mă spăl nici să-mi rad barba. În fiecare noapte mă scoteau la interogatorii. Mă întrebau una și aceeași: câți ropceni am trecut peste graniță și câți grăniceri sovietici am culcat în timpul „operațiilor banditești” împotriva lor. N-aveau dovezi, dar ceva-

ceva știau. Nu le mărturiseam nimic și după trei-patru ceasuri de chin și batjocură, adus în celulă, nu eram lăsat să-mi odihnesc ciolanele „înmuiate” cu iscusință de zbirii staliniști. Eram ținut în picioare cu mâinile duse la ceafă...

Am fost în cele din urmă, judecat de Tribunalul militar al districtului Subcarpatic și, conform articolului 54 - IB, am fost condamnat la 25 de ani de detenție, 5 ani fără drepturi cetățenești și 10 ani fără dreptul de a mă întoarce în regiunea Cernăuți. La închisoarea din Lvov, unde am fost aruncat după proces, am nimerit în locul nr. 12, în care erau deținute elementele cele mai periculoase pentru statul bolșevic. Nu primeam altceva de mâncare decât un fel de zoi sărate, după care setea mă stingea de pe lume.

Peste trei săptămâni am fost urcați în vagoane și duși în celălalt capăt al lumii, la Vladivostok, spre Japonia și Coreea. Am fost băgați într-un lagăr de pe teritoriul unui port maritim. După un timp, imbarcați pe vapor, ne-au pornit spre „vestita” Kolâma* la urșii polari. Văzându-mă nimerit dincolo de Cercul polar, mi-am făcut semnul crucii și m-am rugat: „Doamne, îndură-Te de mine și ocrotește-mă. Dă-mi puteri. Doamne să ies de aici, să-mi mai văd o dată Țara și apoi ia-mă la Tine...” Eră un ger de vreo 50 de grade și noi, fiind îmbrăcați subțire, în portul nostru românesc (aproape toți deținuții de acolo eram români), simțeam cum ne îngheață sângele în vine. Am primit haine mai groase și am fost împrăștiați care și încotro, că până la urmă nici nu mai aveam cu cine vorbi românește. Am fost repartizat într-o brigadă, cu care am fost scos la munci silnice, și din momentul acelei repartizări cu români de-ai noștri nu ne-am mai întâlnit.

La minele de aur, unde mă speteam ca un rob, dacă nu îndeplineai norma, trei zile nu primeai mâncare. Dacă nu te îndreptai, erai băgat la carceră apoi la „bur”, iar de la „bur” - pe lumea cealaltă. Celor care mureau, le erau spărți creierii cu un suhac de fier, ca să fie siguri călăii că nimeni nu se prefăcea că șt-a dat suflarea. Cadavrele erau aruncate într-o văgăună și lăsate acolo pentru totdeauna. Am avut noroc că eram voinic și sănătos, altfel nici ciolanele nu-mi putrezeau pe întinsurile albe și veșnic înghețate de dincolo de Cercul polar...

După ce a pierit Stalin, situația noastră s-a mai îmbunătățit. Am scris o jalbă la Moscova, în care am arătat că am fost judecat pe nedrept și peste un timp cazul meu a fost rejudgecat. Șeful lagărului mi-a dat o caracteristică bună, iar procurorul m-a laudat chiar, zicând că „vina” mi-am răscumpărat-o priri m? mcă cinstită. Aveau și de ce să-mi dea rușii drumul acasă, căci fiind într-o echipă de cercetași, descoperisem o zonă de minereu de aur...

M-am întors la Ropcea după doisprezece ani. Limba n-o uitasem, căci tot timpul o vorbisem în gând și în ea mă rugasem bunului Dumnezeu, dincolo de Cercul Polar, ca să se îndure de suferința mea și să trimită izbăvire neamului meu năpăstuit de bolșevici.

Încetul cu încetul am adulmecat cine m-ar fi putut vinde că salvam vieți omenești, trecându-i pe cei urmăriți de ruși în Româna, că uneori, când era cazul, mă și încăierasem cu grănicerii sovietici, de fiecare dată biruindu-i. Și căutările mele atente^ fără să stârnească bănuieli, m-au dus înspre Toader Prodan din Storojinet. Am dat numaidecât ochii cu această iudă. Era acest Toader Prodan atât de jigărit când l-am întâlnit, încât mi s-a făcut milă de el. A oprit caii, căci se afla într-o căruță, și a înlemnit. Nu i-am zis nimic, l-am afumat palmă și m-am dus mai departe. Pe urmă, am descoperit o puzderie de martori falși...

Ceea ce am aflat în sat despre purtarea cozilor de topor în primul deceniu de putere sovietică m-a cutremurat. Cât n-am fost acasă, floarea satului s-a irosit pe la munci silnice în Donbas, Karelia, Arhanghelsk, Republica Komi, pe țărmul lacului Onega, la Peciora, la Viatka, în lagăre de muncă din Armenia. Toți bărbații duși pe țărmul Mării Albe la munci peste puterile lor, de-o vorbă, au murit acolo, numai Petrea Opaîț, Cozma Meglei și Gheorghe Costinean au venit oarecând în oase și piele. De răul lui Semko, Todiriuc și Cuzic, băietănașii și fețișoarele dormeau ca păsările sălbatice prin huceaguri și lunci, pe sub maluri de pâraie, în vâgăuni, căci dacă le cădeau în labe, îi trimiteau haidăii c forța la minele de cărbune din Donbas. La Gheorghe Costinean faimosul Semko a venit cu cincisprezece soldați, care au început să-i dărâme casa. Costinean fi s-a opus, dar ei, blestemații, l-au legat de-un pom și nu l-au slobozit până ce n-au năruit pereții. Semko a mai ordonat

dărâmarea caselor lui Constantin Vasilovici, Domnicăi Costinean, Valeriei Nichifor, Magdalinei Costinean. Motivul? Nu vroiau să se înscrie în colhoz.

Însoțit de doi sriboci, Cuzic și Todiriuc, au tăbărât în casa lui G. M. Costinean și l-au forțat să scrie cerere de intrare în colhoz. L-au bătut cu paturile armelor până a sărit sângele de pereți. Când omul a leșinat, Cuzic și-a dat pantalonii și a făcut la om în gură treaba mare, stingând: „îndată te trezesc din morți!” Acești samasari staliniști nu erau din satul nostru, ci erau ruteni aduși din Camenca și Volcineț, sate învecinate, pentru a-i ține în frâu pe năpăstuiții români. De groaza lor Chirilă al lui Nistor Vicovan a lăsat-o pe maică-sa moartă pe masă și a fugit în România. Jumătate de ropceni și-au salvat viețile, fugind peste graniță. În sat au rămas numai bătrânii. Dar și cu bătrânii se războiau staliniștii. O bătrână de 66 de ani pentru că a strâns din miriște un kilogram și jumătate de spice, a fost dată de aceștia pe mâna autorităților și condamnată la 7 ani de închisoare.

Toți anii de când m-am întors din gulag i-am trăit ca într-o cușcă. Vroiam să-mi răzbun consătenii uciși și maltratați, duși în străinătăți ca să nu se mai întoarcă, dar știam bine că eram supravegheat. Apoi când a-ș fi fost în stare să-i calc pe bățatură, pe toți foștii sriboc din Ropcea i-a strâns Dumnezeu. Au fost blestemați de lume, au zdohnit ca niște câini și nimeni nu le-a plâns din urmă.

Mi-am mângâiat întotdeauna sufletului cu gândul că va veni o vreme când românii din nordul Bucovinei, cedați și uitați, vor spune în glas tare prin câte au trecut și câte au pățimit, fiind ruși de la sânul țării, ca să li se întoarcă doar numele. Și acest timp a venit. Le spunem pe toate, cu dârzenie, căci n-am tremurat în fața ocupanților sovietici. Numai că țara nu ne prea aude și, se pare, cei de sus nici nu vor să știe despre calvarul celor mai români dintre români. Oare până când?

Către Bucovina toată

Vasile Vorobeț

Azi te cântă, te desfată
Poetași crescuți în vată
Și-ți dedică luni poeme
Ei, născuții fără vreme;
Doar în asta li-i bravura
Că-și clătesc cu ele gura.
Dulce, dulce Bucovină,
Plângi, măicuță, și suspină!

Toți acei ce te desfată
Nu știi că ești mutilată.
Că din trunchiul unui neam
Dușmanii au rupt un ram?
Bieții nu știu nici acuma
De e fiica sau e muma!
Dulce, dulce Bucovină,
Plângi, măicuță, și suspină!

„Din Boian la Vatra Dornii
Au umplut omida cornii”.
Vai de el român, sărmanu',
C-a uitat unde-i Boianu'?
Se trezește azi și plânge
Fără lacrimi, fără sânge.
Dulce, dulce Bucovină,
Plângi, măicuță, și suspină!

Să știți bine, venetici.
Rădăcina ni-i aici!
Stau strămoșii mărturie.
Crucite sunt chezășie.

Țara-i trunchiul unui neam.
Din care lipsește-un ram!
Dulce, dulce Bucovină,
Plângi, măicuță, și suspină!

Peste Prut și peste Tisă
Ne stau frați cu mâna-ntinsă
Și de-atâta vreme-așteaptă
Să le-ntindem mâna dreaptă;
Nu le-o dăm nici pe cea stângă
Și-i lăsăm așa să plângă.
Dulce, dulce Bucovină,
Plângi, măicuță, și suspină!

Ștefane, Măria Ta,
Oastea când ți-i aduna
Cum, sunând în corn odată.
Adunai Moldova toată
Și dușmanii trăgeau jugul,
Îmbrăzdând dealuri cu plugul?
Așteptăm ziua, să vină.
Dulce maică. Bucovină!

CUM AM TRĂIT, CUM MAI TRĂIM

Cât costă o literă sau cum a trebuit să demonstrez că eu
sunt eu

Prof. șc. Ion A. POSTEUCĂ

Odată cu instaurarea regimului totalitar-bolșevic, „eliberatorilor” nu le-au fost pe plac denumirile satelor noastre românești și într-o neagră zi le-au rebotezat. Apoi s-au apucat să facă același lucru și cu unele nume și prenume de-ale românilor. Așa au apărut nume și prenume, la care bieții români nici nu puteau să viseze, iată că peste noapte Ion a devenit Ivan, Toader - Fiodor, Ștefan - Stepan, Viorica - Vera, Aurica - Avrora etc. Au terminat cu numele noastre naționale și s-au apucat de unele prenume care nu le erau pe plac. Astfel, cei cu prenumele Pătrăuceanu s-au pomenit că-s Patrovcean sau Petrovcean. Sănăuceanu - Sanovcean, Frătăuceanu - Fratovcean, nemaivorbind de așa prenume ca Avasiloaie, Ailoaie, Acostăchioaie, care au fost total schimonosite.

N-a fost trecut cu vederea de către noii „făcători de minuni” nici numele pe care îl purta familia noastră: din Posteucă am devenit Postâvka și Postevka. În cele ce urmează o să povestesc prin câte am trecut, până am demonstrat că adevăratul meu nume este Posteucă.

În anul 1999, prin luna august, m-am întâlnit cu un prieten, care, printre altele, mi-a spus că anii de studii se calculează în vechimea muncii. La începutul anului 2000 am încercat și eu să rezolv această problemă, dar n-am știut cât mă va costa. Într-o bună zi m-am adresat la secția raională Hliboca de asigurări sociale. Am fost primit destul de rece, cum de obicei se procedează acolo cu vizitatorii, dar, totuși, mi s-a spus că pentru a rezolva această problemă nu-mi trebuie decât o copie a diplomei de studii superioare. M-am străduit să nu zăbovesc cu prezentarea acestui act oficial. Când i-am dus doamnei respective copia, dumneai a căutat ceva într-un dulăpior, a găsit ceea ce căuta - dosarul meu de pensionare. A citit ceva în el și mi-a spus pe un ton foarte autoritar:

„Aici e cu totul alt nume!” l-am cerut explicații. Mi-a spus că în dosarul de pensionare sunt Posteucă, iar în diplomă - Postivka. Mi-a mai spus că trebuie să plec la Cernăuți, la Universitate, unde-am absolvit facultatea cu 40 de ani în urmă, și acolo să-mi aduc în ordine numele. Am luat calea Cernăuților. La Universitate am bătut la ușile a vreo șase cabinete, până, în sfârșit, am ajuns în secția de cadre. O doamnă mi-a ascultat păsul și mi-a declarat că așa ceva nu pot face.

— Dar ce să fac eu? am întrebat.

— Această problemă o poate rezolva numai judecătoria raională Hliboca.

Fac cale întoarsă la Hliboca. Deschid ușa judecătoriei. O doamnă mi-a zis că mai întâi de toate să-mi caut avocat. M-am dus la biroul de avocați. Am găsit o doamnă care a căzut de acord să mă ajute la rezolvarea problemei, l-am prezentat copia buletinului de identitate, copia diplomei, copia certificatului de naștere, adeverința de la primărie că într-adevăr figurez prin cărțile de acolo cu numele de Posteucă. Pe urmă i-am explicat de ce în diplomă sunt scris Postivka. l-am spus că prin anii 1947-1948 secretarul de la primăria din sat mi-a adus certificatul de naștere unde era scris negru pe alb că eu sunt Postivka. Cu acest nume am terminat școala medie, universitatea, iar prin anii '60 ai secolului trecut am scos de la Arhivele Statului din Cernăuți actul de naștere adevărat, unde scrie că-s Posteucă. Doamna avocat m-a ascultat atentă, a scris ceva pe o foaie, pe care a anexat-o la celelalte acte, apoi mi-a spus că trebuie să aduc de la Universitate o adeverință în care să se declare că acei de acolo nu mă pot ajuta cu nimic.

Am luat din nou calea Cernăuților. La Universitate, la secția de cadre, când au aflat ce doresc, au strâns din umeri, fiindcă o asemenea adevăriniță n-a fost eliberată nimănui. Am rugat să mi se spună ce să fac. Probabil că unei doamne i s-a făcut milă de mine. A dat un telefon unui jurist. Acela a chibzuit îndelung, apoi a zis că nu era nimic strașnic dacă mi se elibera o asemenea adevăriniță.

Cu adevărinița în buzunar mă întorc la Hliboca, bucuros că am rezolvat totul cu bine. Avocatul m-a asigurat că mai mult nu-mi trebuia nimic. Mi-a dorit succes, apoi m-am grăbit spre biroul judecătoresei. Secretara m-a întrebat ce doresc și din ce sat sunt venit. Era vinerea și doamna judecătoare nu-i putea primi în audiență pe cei din satul meu. Locuitorii satului Stănești beneficiau de primire doar în zilele de marți. De nici o excepție nu putea fi vorba. Dar secretara m-a sfătuit că dacă nu vroiam să mai bat un drum până la Hliboca, să merg la poștă, să pun toate actele într-un plic mare și să-l expediez pe adresa judecătoriei.

Știind cum lucrează poșta, am hotărât să vin în centrul raional marțea. Când am ajuns la ușa judecătoresei, am răsuflet ușurat, crezând că în acea zi voi rezolva cu bine problema. Doamna judecătoare m-a primit, mi-a citit actele și mi le-a întors, fiindcă doamna avocat ar fi făcut o greșală în documentul pe care mi l-a scris. Alerg la avocat cu actele subțioară. Aștept și tot aștept, dar ea nu se ivește de nicăieri. L-am rugat pe un alt avocat să mă ajute. Cu greu, cu greu, a înlăturat el greșeala. În pas alergător m-am întors la judecătorie. Totul era în regulă, dar mai trebuia o adevăriniță de la secția raională a învățământului public, precum eu, după absolvirea Universității din Cernăuți am fost repartizat la lucru anume în raionul Hliboca, în satul Stănești.

Nu puteam înțelege ce legătură era între această adevăriniță și numele meu, dar am luat apă în gură și m-am dus la secția raională de învățământ. Șefa secției de cadre lipsea și avea să se prezinte la serviciu abia a doua zi. Am mai pierdut o zi, dar am obținut și această adevăriniță. Doamna judecătoreasă m-a primit, deși nu era marțea. N-a mai avut obiecții și m-a convocat la o convorbire pentru marțea următoare. Aproape o săptămână m-am tot gândit cu cine voi sta de vorbă, doar nu aveam proces de divorț.

La judecătorie, marțea, secretara m-a anunțat că judecătoreasa era undeva plecată, însă, în ce privește convorbirea, nu era nevoie de ea. Mi-a scris o hârtie prin care mă informa că pe data de

31 martie 2000 eram obligat să mă prezint la proces, dar nu singur, ci însoțit de un lucrător din cadrul secției de asigurări sociale, din cauza căreia am fost nevoit să mă adresez judecătoriei. M-a îndemnat să merg la poștă, să cumpăr un plic, să i-l aduc, ca să pună în el acea invitație pentru secția raională de asigurări sociale, l-am zis că mă pornesc încolo și o să înmânez personal citația. A căzut de acord. Șeful secției de asigurări sociale a citit hârtia și, bosumflat, mi-a replicat că, deși eu nu ei, am deschis procesul, nici un funcționar de-al lor nu avea ce căuta la judecată.

La 31 martie m-am prezentat la judecătorie, însă judecătoria era bolnavă, Procesul era amânat pentru data de 5 aprilie. Am venit din nou. Secretara mi-a spus că la ei era defect telefonul și că eu trebuia să mă duc să-i anunț pe cei de la secția de asigurări sociale despre începerea procesului. M-am dus. Ce era să fac? însă cei de acolo au încuiat ușa cabinetului și nu m-au lăsat să intru. M-am întors la judecătorie și am lămurit situația.

Procesul a început fără participarea celor de la asigurări și a decurs după toate canoanele juridice. În final mi s-a adus la cunoștință că cererea mea era satisfăcută, că ia 21 aprilie trebuia să vin după rezultat, dar să aduc și o copie a cărții de muncă. Nu puteam înțelege ce legătură avea una cu alta, dar am făcut-o și pe aceasta, căci cu legile statului nu te joci în bumbi.

La 21 aprilie m-am prezentat din nou la judecătoria raională, ca să primesc mult așteptata hotărâre. Erau orele 9. Am fost sfătuit să aștept până ce sosește secretara. Dânsa și-a făcut apariția după câteva ore. Era în dispoziție proastă și m-a întrebat dacă am scris cerere să-mi înmâneze hotărârea completului de judecată.

— N-am scris, fiindcă n-am știut.

— Atunci scrie!

— Dați-mi un model, după care să scriu.

— Mergi în camera vecină și-l scrie acolo!

Ușa de la camera vecină era încuiată. M-a trimis să caut un avocat ca să-mi scrie acea cerere, care, după câte am văzut mai târziu avea numai trei rânduri, scrise de mână. La biroul avocațesc nu era nimeni. M-am întors la judecătorie. Ușa la camera din vecinătatea biroului secretarei era acum deschisă. Am intrat și i-am lămurit unui domn ce-mi trebuia. A strâns din umeri și mi-a spus că el așa ceva nu scrie. Am revenit la secretară și i-am lămurit situația. Am avut mare noroc, fiindcă ea tocmai discuta cu un avocat, care,

în cele din urmă, mi-a scris cererea în limba ucraineană. Cu cererea în mână am fost trimis de secretară la o altă doamnă, pe care o chema Marusia. Am încurcat ușile și secretara s-a răstit la mine ca la un copil. Am găsit-o, după alte momente de tensiune nervoasă, și pe Marusia. Ea mi-a luat cererea și m-a rugat să aștept pe culoar. Mi-am făcut semnul crucii cu limba. Am mai așteptat. Marusia a ieșit peste câteva minute cu cererea mea în mână și mi-a spus să vin peste o săptămână după rezultatul final. La 28 aprilie, în Vinerea Mare, m-am prezentat la respectabila doamnă să-mi dea la mână hotărârea judecătoreiei. Mare mi-a fost mirarea când mi-a apărut în față chiar doamna judecătoreie cu un zâmbet amabil pe buze, anunțându-mă că n-are cine-mi înmâna hotărârea, deoarece dumneai le-a permis subalternilor să lipsească de la serviciu și să se pregătească de întâmpinarea Sfințelor Paști. M-a rugat să trec pe la Hliboca peste o săptămână, că doar n-o să fie sfârșitul lumii.

Numai că între timp a mai apărut o problemă. Judecătoreasa mi-a fixat întâlnirea pentru 4 mai, în zi de joi. Pornindu-mă spre casă, m-am gândit că până joi nu era chiar atât de mult. Mai rău era dacă-mi zicea să vin pe 4 august sau pe 4 decembrie. La un moment dat, însă, mi-am amintit că secretara îmi spusese cândva că hotărârile judecătoreiei se înmânează numai și numai vinerea. M-am întors și m-am interesat când ar fi mai bine să vin: joi sau vineri. Un domn, arătându-se înțelegător, m-a îndemnat să fac, totuși, drumul spre Hliboca vineri, că nu am bani de aruncat în vânt. Așa am hotărât să fac. Dar vinerea n-a fost zi lucrătoare. În schimb, s-a lucrat sâmbătă. Când m-am prezentat în fața unei doamne, spunându-i păsul, alături se afla un domn care a auzit ce-i povesteam. Probabil că era un șef, căci i-a ordonat doamnei să nu mi dea nimic, fiindcă trebuia să vin vineri. Am avut mare noroc că doamna nu l-a ascultat și mi-a înmânat copia hotărârii judecătoreiei raionale Hliboca din 5 aprilie 2000, în care era scris că Diploma O Nr. 554652, eliberată de către Universitatea de Stat din Cernăuți la 25 iunie 1960 cu numărul de înmatriculare 4631, pe numele lui Postivka Ivan Adamovici este, totuși, a mea, adică a lui Posteucă Ivan Adamovici. Dacă aș mai încerca să dovedesc că diploma respectivă este a lui Ion și nu a lui Ivan, mi-ar mai trebui o jumătate de an, de aceea să rămână așa!

Mandat de primar pe 10 luni sau „Nedonoșennî predsedateli”

Prof, șc. Nicolae MOTRESCU

Nu demult, aflându-mă la Storojineț, m-am întâlnit cu un fost primar dintr-un sat românesc din raionul nostru, care, de la distanță îmi întinde mâna și mă întreabă în rusește:

— Kak dela, nedonoșennî predsedateli?

De la bun început trebuie să lămuresc că în martie 1990, când au avut loc primele alegeri locale mult-puțin libere și democratice din perioada postbelică, am fost ales primar la Crasna pe Sirețel pe un termen de 5 ani. Peste 10 luni am fost nevoit să predau mandatul altuia. Mai pe scurt, am fost mazilit!

Surprins de noua mea poreclă, i-am întrebat pe fostul coleg de unde a luat el așa o expresie, atât de potrivită cu situația în care m-am pomenit. Și dânsul mi-a mărturisit că așa mă numesc funcționarii din „casa albă” din raion, când vreau să se distreze pe socoteala mea și râd de mine de se dau pe spate. După ce m-am despărțit de el, am început să chibzuiesc de ce oare mi se zice „nedonoșennî” și nu „bâvșâi”? Probabil, ca să fiu numit numai „fost primar” e prea puțin. Am ajuns la concluzia că „fost” li se dă ca titlu aceluia care și-au dus mandatul până la capăt, adică care și-au exercitat funcția până le-a expirat termenul, ca la carte. Dar li se dă și celor, care au părăsit postul de primar înainte de vreme, din cauze motivate: boală, schimbarea locului de trai etc. Dus pe gânduri, analizând și buhnindu-mă cu capul în trecătorii de pe trotuar, am ajuns la concluzia că de o așa poreclă se pot învrednici foarte puțini foști primari, adică numai aceia, care au fost destituiți înainte de vreme.

Și, după cum prea bine se știe, orice copil născut cu sau fără vreme (pierdut) are o mamă și un tată. De aceea și eu, tot gândindu-mă așa, am început să-mi caut cu înfrigurare „părinții” mei ca născători de primar. Am căutat-o cu înfrigurare pe „mama”, a cărei sarcină a fost întreruptă cu rnut înainte de vreme. După multă bătaie de cap am ajuns la concluzia că „mama” nu-mi putea fi altcineva, decât fostul regim totalitar comunist născător, educator și modelator de personalități și oameni de conducere credincioși lui. Într-adevăr, timp de 70 de ani această „mamă” a purtat ca sarcină în imensul ei bårdăhan, a născut și a încălzit la sânul ei pe acei pui de șarpe, care au tot încolțit, poate, milioane de oameni nevinovați, pe cei mai valoroși luându-i dintre noi.

Dar „tatăl”? Cine-i el? Meditând adânc, am dat și de el. În calitate de tată al funcției de primar au apărut crăsnenii, electoratul adică oamenii simpli. Ei demult își doreau să aibă un primar băștinaș, cunoscut de toată lumea din sat și care, la rândul său, ar cunoaște toată lumea și să mai aibă și autoritatea respectivă. După multă zăzanie electorală, s-au creat circumstanțe favorabile alegerii mele în postul de primar. Dacă ar fi fost numai cu atâta! Dar oamenii m-au vrut tot atunci și deputat de Crasna în Consiliul Regional Cernăuți. Deci, și cu această lovitură crăsnenii au spulberat cinci contracandidați de ai mei tradiționali - șefi și șefuleți din Crasna, care se socoteau pilonii principali ai partidului comunist în particular, și ai regimului, în general. Așa că, eu nefiind nicicând membru de partid, neocupând până atunci nici un post de conducere și dușman al sistemului rhonopartinic totalitar, m-am trezit deodată în funcții de răspundere pentru Crasna mea natală. A fost aceasta o abatere de la normalitate, o anomalie? Tot atunci în postul de primar al Storojinețului a fost ales unul ca și mine, un nemembru de partid și care a avut mai apoi aceeași soartă ca și a mea. Ce-a fost asta? Un semnal că pârâiau baierile sistemului totalitar? Că oamenii au simțit suflul libertății, care plana deasupra capetelor noastre?

După cum prea bine se știe, vechiul sistem-„mamă” era vigilent și foarte precaut în alegerea oamenilor săi. Fiecare persoană era minuțios verificată și reverificată. Nu se înșira așa cu oricine, mai ales când era vorba de un act intim și de responsabilitate.

Toate legile scrise și nescrise ale „mamei” cereau cu orice preț păstrarea „purității” și „nobleței” sângelui „albastru”. Fenomenul de „corcitură” trebuia evitat. De aceea în timpul campaniei electorale din partea „mamei” s-a observat o împotrivire teribilă. În acea perioadă funcționari și funcționărași de toate gradele de pe loc și de la raion au declanșat pe toate fronturile o acțiune de defăimare la adresa mea. Eram numit în fel și chip, pentru a mi se denatura, în ochii lumii, imaginea reală.

Fiind profesor de matematică la Școala nr. 1 din Crasna, cu mulți ani în urmă, la o conferință a pedagogilor, care se ține, de obicei, spre sfârșitul lunii august, adică în ajunul începerii anului școlar, am luat cuvântul (în timpul restructurării gorbacioviste) și am supus unei critici dure munca secției raionale de învățământ și a comisiilor de control frontal al școlilor. Într-un an șef al comisiei raionale de control a fost numit un oarecare inspector B. Starykov.

Printre funcțiile pe care le avea el atunci, ca șef al echipei, intra și discuția personală cu fiecare pedagog în parte, între patru ochi. Discutând cu învățătorul G. Ursachi, a început să-l laude, dar nu-i spunea exact pe nume. Învățătorul a intervenit și i-a spus numele și prenumele adevărate. Atunci inspectorul a scos din vestita-i mapă o foaie cu lista „neagră” și care conținea numele a vreo zece profesori și învățători din școala noastră. Neobservat, Ursachj și-a plimbat privirea de-a lungul listei și s-a găsit și pe el. Brusca atitudinea șefului față de dânsul s-a schimbat, iar lauda a fost înlocuită prin critică și amenințări. Atunci am aflat despre listele „albe” și „negre” ce se întocmeau dinainte la secția raională de învățământ și că de ele depindea atitudinea șefului echipei de control față de fiecare membru al corpului didactic. Și atunci, la conferință, în fața florii învățământului public, a unui prezidiu atât de mare, alcătuit din fel de fel de șefi raionali și regionali, unul mai grav decât altul, am fost atât de obraznic și am divulgat toate mârșăviile acestea. Imediat au fost găsiți căței, dar mai ales cățelușe, care prin cuvântările lor au încercat să refacă prestigiul secției raionale de învățământ, știrbit de un oarecare „anormal”, a cărui declarație trebuia pusă la îndoială. După conferință, în stradă, profesori necunoscuți mă îmbrățișau, îmi strângeau mâna și mă felicitau.

Când se înaintau candidați pentru deputații în Sovietul Suprem al URSS pentru primele alegeri libere și ultimele din acel stat, ne-a venit ideea să înaintăm și un român. Pe atunci Societatea de Cultură Românească încă nu era constituită. Noi, românii, aveam doar Catedra de Limba Română la Universitatea Cernăuțeană, Redacția gazetei „Zorile Bucovinei” și Redacția principală a emisiunilor în limba română la radiodifuziunea și televiziunea regională. Grupului nostru de inițiativă i-am propus o listă cu numele câtorva români de frunte din actuala regiune Cernăuți. Până la urmă a fost preferat profesorul universitar Grigore Bostan. Despre intenția noastră am anunțat direcția școlii, care a căzut de acord sau, cel puțin, nu s-a opus. S-a convocat și o ședință a colectivului, la care trebuiau să se pună toate lucrurile la cale. Toți au primit propunerea cu un entuziasm firesc. Urma să-i cerem domnului Bostan consimțământul de a candida. Dacă îl obțineam, adunam toată intelectualitatea din Crasna, care ar fi întrunit numărul necesar de persoane pentru a înainta candidatura respectivă. În timpul ședinței directorul școlii a fost chemat în cancelarie. Când s-a întors, ne-a comunicat că „de sus” ni se interzicea să ne ocupăm cu asemenea lucruri, care n-ar fi fost de nasul nostru. M-am uitat repede prin geam și am văzut-o în curtea școlii, cum se urca într-o mașină, pe Victoria Sergheevna, instructoare la comitetul raional de partid. Ochiul neadormit și vigilența partidului au stat de veghe și s-a acționat prompt și energic ca și în atâtea rânduri.

Aceste fapte și încă multe altele au făcut ca serviciile respective ale statului, prin cățeeii lor, să fie cu ochii pe toți acei din Crasna, care voiau să schimbe lucrurile în mai bine. De aceea în ambele tururi de scrutin ia alegerile locale pentru deputații în Consiliul Regional Cernăuți, la numărătoarea voturilor o mână invizibilă a întrerupt curentul electric la cele două localuri de votare: la primărie și în sala sportivă. Dar reprezentanții Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu” și ai RUH-ului au prevăzut din timp o asemenea ticăloșie. În momentul stingerii luminii, pe mesele pline de buletine numai ce răsturnate din urne, au țâșnit din toate părțile fășiile de lumină ale lanternelor. În al doilea tur de scrutin curentul electric a dispărut aproximativ o oră.

Numai când au văzut că teancul de buletine cu numele meu este cu mult mai mare decât al celui alt candidat că posibilitățile de falsificare erau practic reduse la zero, probabil că tot acea mână nevăzută a aprins lumina. Organizatorii scrutinului și „băgătorii de seamă” încercau să ne lămurească că din cauza vântului, undeva a căzut un stâlp și astfel s-a defectat linia de transportare a energiei electrice. Afară, însă, era o liniște perfectă: seara era caldă, cu cer senin de început de primăvară, fără nici o boare de vânt.

Peste câteva zile urmau alegerile în consiliul local și apoi deputații (51 la număr) alegeau primarul. Așa era încă pe atunci. Ca să nu nimeresc nici în Consiliul Local Crasna, pe sectorul unde locuiesc s-a făcut încercarea de a fi înaintat candidat în deputați preotul nostru Vasile Paulencu, abia venit în localitatea noastră. Acest lucru s-a făcut fără știrea sfinției sale. Nu este greu să ne dăm seama că alegătorii aveau să-și dea voturile pentru paroh, ca persoana cea mai autoritară și influentă din comună. Aflând despre aceasta, preotul și-a retras candidatura și-a fost înaintat pe un alt sector, de lângă biserică. Atunci „prieteni” mei au luat hotărârea să fie introdus pe sectorul meu, în calitate de candidat în deputați, milițianul satului, care ar fi întrunit mai multe voturi decât mine și eu n-aș fi ajuns deputat în consiliul local. Au fost depuse toate eforturile, a fost folosit întregul arsenal de Siretlicuri, de care dispuneau autoritățile locale și raionale, au fost mobilizate toate forțele pentru a nu permite pătrunderea în structurile de conducere ale statului a „elementelor nesănătoase”. Dar poporul, prin deputații săi, a fost hotărât și într-un asemenea moment de cumpănă, de strămtoare, a reușit să „însărcineze” sistemul - „mamă”, care, în pofida voinței sale, a fost nevoită să cedeze, să suporte o asemenea „rușine”, involuntar mergând la un asemenea act conjugal. Și, deoarece una din părțile participante la acest act a fost luată cu forța, se poate vorbi despre un viol adevărat, de toată frumusețea. De atunci fostul regim - „mamă” a rămas îngreunat și cu mine. Așa că de atunci „mama” trebuia să mă poarte în uriașul pânțec al ei nici mai mult, nici mai puțin decât timp de cinci ani. Tatăl, ca orice bărbat, și-a făcut datoria, văzându-și mai departe de treburi.

Acuma toate grijile rămâneau în spatele „mamei”: să mă poarte, să mă nască, să mă crească, să mă instruiască și să mă educe, adică să mă modeleze în spiritul timpului.

În mod normal, după toate legile naturii, în a doua jumătate a sarcinii, fătul ar trebui să înceapă a se mișca, să deie semne de viață. Dar, nenorocitul de mine a început să se foiască și să se zvârcolească chiar din stadiul embrionar! De la început simțeam cum „mama” își aluneca mereu mâinile pe suprafața concavă a pântecului, parcă căutându-mă printre alții. Ei, simțeam, deci.

Îngrijorarea. Aveam impresia că purtătoarea mea nu prea înțelegea fenomenul. Era nevoie de o consultație din partea unor specialiști în materie. Și, probabil, aceștia au sfătuit-o să întrerupă de urgență sarcina. Ce știi, dacă el de pe-acum nu prea are stare, dar peste cinci ani? În loc să se nască un sprijinitor și apărător al ei, se va naște un monstru? Dar dacă se vor naște mai mulți ca dânsul? Să-ți fie pe urmă propriii plozi groparul? S-a gândit cât s-a gândit „mama”, înfricoșată și holbată, și s-a hotărât să mă avorteze.

După ce am luat în primire primăria, conform cerințelor serviciului, am început a umbla pe la ședințe, seminare și sesiuni atât raionale, cât și regionale. Am început a intra în contact cu diferiți șefi, mai mari sau mai mici. Mulți mă vizitau la primărie cu diferite ocazii. Pe o seamă îi cunoșteam, pe unii - nu. Dar toți, însă, mă cunoșteau în rezultatul reclamei, negative desigur, făcute de către oponenții mei în timpul campaniei electorale: „Acesta-i primarul din Crasnoilsc Motrescu”. Unii mă felicitau și se uitau la mine binevoitor, alții - pieziș, a mirare și nedumerire. Cum de s-a putut întâmpla să cad, așa ca din senin, printre ei, cu totul din alt mediu, cu viziuni contradictorii poziției lor tradiționale? Am fost deodată parcă plasat dintr-un sistem de coordonate în unul străin mie, unde totul se măsură cu alte unități de măsură, unde prea puține se potriveau cu firea mea, unde aspirațiile mele erau incompatibile cu ale lor.

Că unii slujitori ai vechiului regim nu erau bucuroși de prezența mea în primărie, am simțit mai bine peste o lună de zile, pe data de 6 mai, ziua Sfântului Gheorghe pe stil vechi, când a fost organizat primul pod de flori peste Prut.

Nu știu de unde s-a iscat zvonul că românii din ambele părți, la punctul de trecere a frontierei Crasna - Vicovul de Sus vroiau să forțeze gardul de sârmă ghimpată și să se întâlnească. La nenumăratele ședințe-consfătuiri se elabora pianul de acțiuni întru evitarea oricărui incident de frontieră, adică să fie apărată inviolabilitatea graniței de stat a URSS. Eram întrebat de șefi, în special de către ofițeri de securitate, despre intențiile și dispoziția crăsnenilor. Zadarnice au fost explicațiile mele că crăsnenii n-au intenții rele, că și populația din alte sate este calmă și pașnică, că e zi de sărbătoare și că toți vor sta pe la casele lor, că poate să fie doar vreo unul-doi gură cască, dar și aceia numai în stare de ebrietate, însă nepericuloși, că, în fine, Prutul nu curge prin Crasna și că putem fi liniștiți.

Cam cu două săptămâni înainte de 6 mai, la o zi-două aceste ședințe erau convocate la pichetul de grăniceri. Eram invitat, desigur. Veneau ofițeri superiori de la detașamentul din Cernăuți, șefi ai executivului raional Storojineț și, fără îndoială, reprezentanți ai comitetului raional de partid. Ședințele le conduce V. V. Juk, primul secretar al comitetului raional de partid, un om destul de plăcut și modest, dar pătruns până în măduva oaselor de spiritul comunist. Aproape de fiecare dată îmi spunea ca o avertizare: „Și dacă, totuși, va avea loc incidentul și ne vom pomeni ambii după gratii?”. Probabil că nu numai dânsul, dar și mulți alții ar fi vrut să mă vadă după gratii, dar nu aveam atunci nici un motiv de neliniște.

Înainte de 6 mai 1990 foștii primari din satele din zona de frontieră au primit ordin de sus să organizeze câte un grup a câte 20 de bărbați tineri, așa-zisul grup de intervenție, în cazul unui eventual incident la frontieră. Zis și făcut, în ziua respectivă plutonul era gata de acțiune, având la dispoziție o mașină de serviciu. Trebuia să țin legătura cu raionul și să raportez din jumătate în jumătate de oră despre „situația” din Crasna. Însă pe la prânz am primit un ordin nou și cu un conținut diametral opus: să dizolv grupul „băieților” și să adun de urgență un alt grup compus din bărbați și femei în straie naționale și fiecare să aibă buchete de flori. Cu acest alai urma să purcedem la graniță. S-a îndeplinit, în grabă, și ordinul acesta. Când am ajuns la graniță, am rămas uimit de lumea sosită din toate satele din jur și de la noi, desigur.

Lumea era foarte agitată și se afla în așteptarea unui eveniment care trebuia să se întâmple. Din partea grănicerilor au fost luate toate măsurile de dezamorsare a vreunui eventual conflict. Afară de efectivul de grăniceri de la pichetul nostru au fost aduși grăniceri și din cazarma din Cernăuți. Toți erau înarmați cu puști automate și cu alte muniții prinse la cingători. Erau culcați pe burtă, unul lângă altul, pe ambele părți ale drumului, ținând fiecare, de zgardă, câte un câine. Pe o ulicioară staționa o mașină-platformă uriașă, care trebuia împinsă în drum, pentru a-l închide la caz de „pericol”. Era greu de străbătut prin mulțimea, care, din mers îmi spunea că acolo, la stâlpul vârgat, în zona neutră, ne aștepta o declarație românească, cerânci să se întâlnească cu frații lor de dincoace. La barieră, unde ne așteptau grănicerii, am fost opriți. La întâlnire aveau să participe doar trei persoane din Crasna - primarul, viceprimarul și secretarul primăriei. Ne-au însoțit doi ofițeri din Cernăuți: V. Ciubuc și Gh. Chelbșu. Acolo, în zona neutră, ne aștepta frumoasa delegație românească, alcătuită din bărbați, femei și copii, țărani, elevi, profesori. Mai era acolo și un preot. Cei mai mulți erau în straie naționale și cu câte un buchet de flori în mână. Ne-am salutat, s-au rostit scurte cuvântări de felicitare și ne-am despărțit.

În timp ce mă aflam acolo, mi-am aruncat privirea într-o parte și în alta a gardului de sârmă ghimpată. De-a lungul ambelor garduri era negru de lume. Fiecare grup se afla lângă gardul său, uitându-se cu milă unul la altul. Mi-am amintit atunci de cuvintele, pe care le-a rostit, pare-mi-se, badea Cârțan: „Cine a mai pomenit graniță prin mijloc de Țară?” După acest eveniment, toată lumea s-a împrăștiat, fără să se întâmple vreun incident. Oamenii se duceau pe la casele lor cu inimile sfâșiate, sângerânde. Atunci s-au convins autoritățile că eu am avut dreptate, când le spuneam că cunosc caracterul și firea confrăților mei. Această întâmplare mi-a marcat toată viața și o să-mi rămână vie în memorie cât timp voi trăi. Și totuși, cum n-ar fi fost evenimentul, trebuie de-i dat aprecierea cuvenită. Pentru prima dată după aproape 50 de ani, deși numai la stâlpul vârgat, dar a avut loc o întâlnire oficială româno-română, impusă autorităților sovietice de către poporul de jos. A fost un început!

Peste numai trei zile, la 9 mai 1990, când am rostit cuvântarea în limba română (ceea ce nu s-a întâmplat până atunci), cuvântare prilejuită de deschiderea mitingului de doliu la obeliscul de pe mormântul comun al ostașilor sovietici căzuți în timpul războiului pe teritoriul Crasnei, am spus printre altele că ar fi bine să fie pomeniți într-un mod oarecare și consătenii noștri morți prin deportări sau în lagărele de muncă din Karelia. Că mare lucru dacă cineva pe undeva are grijă de osemintele lor, care poate încă albesc prin râpe și văgăuni siberiene, kazahe sau karelofine. Atunci am povestit și despre acei crăsneni, care au căzut sau au fost răniți în timpul revoltei din Crasna-Putnei, care a avut loc în primăvara anului 1944.

După acest miting, din inițiativa primăriei și a oamenilor care au supraviețuit acestor urgii, am hotărât să alcătuim listele crăsnenilor exilați și neîntorși la baștină în perioada dezmățului bolșevic. A venit pe urmă dl. Gheorghe Frunză de la ziarul „Zorile Bucovinei”, fost deportat, și ne-a propus același lucru. Pentru tocmirea listelor am invitat la primărie câțiva oameni în vârstă, foști primari sau lucrători ai primăriei, care cunoșteau bine lumea. Acești oameni s-au apucat cu mare avânt de lucru. Listele au fost verificate și răsverificate, ca să nu rămână vreo persoană exilată în afara lor. Au fost multiplicare, introduse într-o mapă specială, care se păstra în dulapul secretarului primăriei. Când a venit Gh. Frunză să ia un exemplar, dispăruse mapa. Am răscolit toată primăria, am interogat pe fiecare lucrător. Degeaba! Acea mână păroasă și invizibilă a avut grijă ca să nu iese la iveală toate crimele pe care le-a comis URSS-ul, care în acel an 1990 mai stătea copăcel, deși se zbătea în convulsii de agonie.

Nu peste mult timp am înțeles că nu numai că nu sunt sprijinit de către autoritățile de mai sus, dar chiar și ignorat de acestea. Tot în luna mai a aceluiași an 1990, s-a sărbătorit Ziua Grănicerilor. La pichet s-au adunat delegații și mulți șefi din tot raionul și din întreaga regiune. A sosit și multă lume fudulă, necunoscută de mine. De obicei, când are loc o manifestare mai mare, când se primesc oaspeți mai înalți, când se dă în exploatare un obiectiv important, partea festivă trebuie s-o deschidă primarul localității date.

La această sărbătoare a sosit până și I.N. Hnatâșin, pe atunci șeful executivului regional. N-am fost numit pentru a deschide festivitățile, n-am fost ales nici în prezidiu. M-au lăsat uitat într-un ungher al sălii, de parcă nu mai eram în acel moment „stăpânul Crasnoilscului”, cum mi se spunea adesea, când se vorbea de neajunsuri și nereguli în activitatea mea. Mi-am dat seama că autoritățile nu doreau să mă scoată în față și să mă arate la cei străini, ca ei să nu se mai obișnuiască cu mine. Nu m-am simțit nicicând atât de înjosit și umilit ca atunci. M-a cuprins un sentiment de stupeoare și dispreț, de repulsie față de conducerea raională și regională. Astfel a fost sfidată Crasna, au fost sfidați crăsnenii, românii din nordul Bucovinei.

Evenimentele care se precipitau, înghesuindu-se unele pe altele, nășteau probleme, care necesitau o rezolvare nestandardă. Regimul sovietic în destul de îndelungata lui experiență avea o mulțime de variante și soluții standarte, soluții fixe pentru problemele, care se perpetuau sistematic unele și aceleași, dar dimpotrivă, era neputincios când apăreau problemele nestandarte, neîntâlnite până atunci.

Se apropia ziua de 15 august, ziua Sfintei Marii - hramul mănăstirii Putna. Peste un an se împlineau 120 de ani de la Marea sărbătoare de la Putna, organizată de către Mihai Eminescu și prietenii săi Ioan Slavici, Vasile Morariu ș.a. Atunci, în 1871, marele nostru poet a vizitat Crasna împreună cu bucovineanul Vasilică Morariu (din Ceahor, fiul viitorului mitropolit al Bucovinei și Dalmației Silvestru Andrievici-Morariu), care au adus preotesei Eufrosinia Pietrovschi un car cu saci de făină de grâu, ca ea să coacă cozonaci pentru sărbătoare. În 1991, crăsnenii au repetat gestul strămoșilor lor. S-au copt două faietoane cu vârf de colaci, s-a dat fiecărui pelerin câte un colac în mână, ca fiecare să-l ducă la Putna lui Ștefan cel Mare. Asta avea să aibă loc în 1991. În 1990, însă, filiala Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu” împreună cu biserica, preoții și toți enoriașii din sat de la noi (ca și din alte sate) au organizat un mare și frumos pelerinaj, pe jos, cu prapuri și icoane, așa ca demult, mergând oamenii la Putna pe aceleași drumuri și cărări, pe care au mers moșii și strămoșii noștri.

Aceasta a fost prima trecere în masă a frontierei de către credincioșii de aici la cei de dincolo din întreaga perioadă postbelică. Și aici a trebuit de înfruntat o mulțime de obstacole, deoarece fostul regim nu era obișnuit cu asemenea manifestări naționale nestandarde. Aveam noroc de comandantul detașamentului de grăniceri din Cernăuți, adică de Piotr Lușki, un om care nu prea strălucea la intelect, dar destul de bun la suflet și înțelegător. Era coleg cu mine în Consiliul Regional Cernăuți și aveam nevoie reciprocă unul de altul. Se purta frumos cu mine, colegial chiar, și-mi semna toate documentele și listele pelerinilor fără multă dificultate. Și totuși, pe lângă toată colegialitatea, ca o cătană ce era, ia urmă, nu se putea reține să nu-mi spună pe un ton grav și sever: „Răspundeți cu capul!” Mie nu-mi rămânea altceva să fac, decât să-mi asum această răspundere. Și dacă în momentul trecerii frontierei apăreau unele probleme, șefii raionali și regionali nu întârziiau nicicând să arate cu degetul la mine și să zică: „Și încă se socoate stăpân al Crasnoilscului!”

Tot în aceeași vară se reconstituie Societatea Pentru Țultura și Literatura Română din Bucovina, cu sediul la Gălănești - Rădăuți, al cărei președinte a fost ales inginerul Mircea Irimescu. Societatea „Mihai Eminescu” m-a inclus și pe mine în delegația jior-d-bucovineană la congresul de reconstituire. Am plecat pe trei zile, dintre care două erau zile libere, fără să anunț șeful meu direct din raion, motiv pentru care luni dimineață am fost convocat la Storojineț. A avut loc o discuție între patru ochi, destul de dură. Șeful executivului raional m-a avertizat că nu am dreptul, în viitor, să părăsesc localitatea fără să anunț pe verticală, în sus; fără consimțământul lui. Am înțeles eu bine că nu-l durea pe șef capul că am lipsit din Crasna câteva zile. Nu se putea împăca cu faptul că eu, om al statului sovietic, am participat la un for românesc de suflet. Și mai ales unde? În România! Eu aproape că nu-i azeam tonul grav, jdeoarece purtam în suflet încărcătura spirituală primită la Congresul de la Gălănești. Acolo am întâlnit oameni adevărați, cu rațiune curată și gândire liberă. Tot acolo am avut fericirea să-l întâlnesc pe consăteanul meu, doctor de profesie, Arcadie Percec, statornicit după război în București, autor de cărți în domeniul medicinei și om care s-a dus dintre noi în 9 martie 2000.

Pe tatăl său, Samoil Percec, primar în Crasna-Putnei, în 1940 l-au luat rușii chiar din primărie și, cum l-au dus, nu s-a mai întors.

Pentru prima dată în viață la Gălănești am trăit trei zile românește. De aceea temerea de renaștere a conștiinței naționale a românilor nord-bucovineni trezea nervozitatea în comportamentul șefilor.

Tot în același an, la 14 octombrie 1990 adică, a sosit și ziua sfințirii noii biserici din Crasna, „Catedrala de pe Valea Sirețelului”, cum avea s-o numească în „Zorile Bucovinei” publicistul Gh. Frunză. Timp de 47 de ani parohul din Crasna, Victor Zavadovschi, a ținut aprinsă făclia credinței în Dumnezeu. Nici o duminică sau sărbătoare, sub regimul dominației antihriste, nu s-a închis ușa bisericii vechi de la noi. Acest preot, împreună cu alți slujitori ai bisericii, în pofida prigoanei și interdicțiilor de tot felul, a statornicit o tradiție puternică și sănătoasă a credinței creștine ortodoxe în sat. Trei factori - credința încă nealterată în Dumnezeu a crăsnenilor, lipsa de spațiu în vechiul lăcaș sfânt și venirea tânărului preot Vasile Pauhtncu în locul celui bătrân și bolnav, au determinat ca în anul 1989, să se înceapă construcția noii biserici. În decurs de 18 luni, crăsnenii cu forțele și cheltuielile absolut proprii au ridicat o mândreață de biserică ce urma să fie sfințită de sărbătoarea Acoperământului Maicii Domnului. Acesta avea să fie primul eveniment creștin de o așa de mare amploare din nordul Bucovinei din Perioada postbelică. Trebuia de rezistat și de dat riposte oricărei încercări de împiedicare a sfințirii ei sau, cel puțin, de a reduce din amploare și însemnătatea sărbătorii. Cu trei zile înainte de sfințire am fost convocat de către Ghenadi Mazur, șeful administrației raionale, care mi-a cerut informații referitoare la ce aveam de gând să facem la Crasna. Când i-am spus șefului că am trimis invitație pentru 3000 de persoane din România (dar au venit circa 5000!), el a sărit drept în sus, prefăcându-se la față. Cu buzele tremurânde, m-a întrebat dacă eu și toți cei din Crasna ne dăm seama de ceea ce facem. M-a „sfătuit” să trimit, până încă nu era târziu, o altă invitație și să reduc numărul invitațiilor măcar până la o mie de persoane.

Eu i-am răspuns că la Adunarea Națională a Românilor din Regiunea Cernăuți, care a avut loc în luna septembrie a aceluiași an, m-am ridicat în scenă și am poftit toată lumea să vină la primul hram al Crasnei și că, din lipsă de timp, nu mai pot schimba nimic. Atunci șeful nu s-a mai putut stăpâni și a erupt, spunându-mi că am să mă izbesc odată cu fruntea de a lui și că atunci nimic nu se va alege din mine. La rândul-mi, fără să-mi măsoar cuvintele, i-am replicat: „Vom vedea a cui frunte va fi mai tare!” Șeful s-a mai liniștit și și-a chemat toți locțiitorii, ca să stăm la sfat.

Desigur, acest eveniment făcea parte din cele nestandarte, neîntâlnite până atunci pe parcursul perioadei de dominație sovietică. Reușita sărbătorii presupunea implicarea a mai multor servicii raionale, cum ar fi miliția, inclusiv cea rutieră, uniunea raională de consum cu magazine ambulante cu mâncare și băutură, presa, televiziunea ș.a.

Toată lumea venită din ajun de peste graniță și din alte părți mai îndepărtate a fost primită cu ospitalitatea caracteristică crăsnenilor și cazată pe la gospodari. Seara târziu, când am tras o raită cu mașina până la biserică, să mai văd ce se întâmplă, am găsit câțiva crăsneni supărați că nu le-au ajuns musafiri.

În ziua sfințirii, când am ieșit dis-de-dimineată de acasă, ce mi-a fost dat să văd? Curgea lumea, venită care pe jos, care cu căruțe, care cu mașini particulare sau cu autobuzele. La intrarea în sat, miliția își făcea de zor datoria în ce privește parcare autovehiculelor. Din toate ulițele și ulicioarele satului, lumea se îndrepta spre drumul central, formând un fluviu viu, ce se îngroșă pe măsura apropierii lui de biserică. Atunci am trăit într-adevăr momente nebănuite. Așa ceva, cel puțin noi, generațiile de după război, în etate de până la 50 de ani, n-am văzut. A fost pentru prima dată în perioada postbelică când Biserica din Nordul Bucovinei a adunat în jurul ei o asemenea masă de credincioși.

După oficierea serviciului divin și după târnosire, a avut loc un concert pe o pajiște din lunca Sirețelului, în timpul căruia ne-au cântat și ne-au încântat Sofia Vicoveanca cu Ansamblul „Ciprian Porumbescu” din Suceava, formația populară „Tălăncuța” din Chișinău, având-o ca principală solistă vocală pe Măria Iliuț, originară din Crasna, precum și un grup de artiști amatori locali.

Așa a dat Dumnezeu că toate s-au petrecut cu bine, fără nici un incident. Și iarăși temerile raionului nu s-au îndreptățit, fiindcă românul e din fire pașnic și liniștit.

În timp de zece luni Crasna a găzduit atâtea formații de artiști profesioniști și amatori din România și Moldova cu instrumentiști virtuoși și soliști vocali de primă mărime ca Sofia Vicoveanca, Gheorghe Turda, Nicolae Sabău, Angela Buciu, Nicolae Glib și încă mulți alții, câte n-a văzut acest sat de la prima sa atestare documentară.

În timpul relativ scurt în care am exercitat funcția de primar încercările conducerii raionale de a mă descrie numai în culori negre în fața lumii s-au ținut lanț. Pe atunci erau în uz taloanele pentru unele produse alimentare și produse de primă necesitate, ca zahărul, uleiul, votca, săpunul, chibriturile ș.a. Pe trimestrul al treilea al anului 1990 de la primărie s-au pierdut cam 200 de asemenea taloane. Împărțirea taloanelor la populație am încredințat-o lucrătorilor din primărie. Probabil că tot acea mână invizibilă, de care vorbeam mai sus, a vrut să-mi mai facă un „bine”. Iarăși am căutat, am controlat, am chestionat, dar în zadar! Nu li s-a dat de urmă! Unii oameni mai înțelegători, mai cumsecade, n-ar fi insistat atât de tare să le obțină. Dar ce să faci cu acei care pentru un kilogram de zahăr sau pentru o votcă sunt în stare să-i vâre primarului mâna în beregată? Am plecat la șeful meu de la raion să mă umilesc împotriva voinței mele. Acolo m-au ascultat cu atenție și „compătimire”.

zicându-mi că taloane îmi pot da câte poftesc, numai că de unde să ia produsele prevăzute, căci ele au fost distribuite prin sate și depozitele au rămas pustii. Dar, totuși, ca să nu cred că mi se refuză definitiv și ca să nu plec disperat de la Storojineț, mi-au spus să încerc la regiune. Am plecat ia Cernăuți, la secția respectivă. Iarăși umilit, am întins mâna, am cerșit. Am primit un răspuns identic cu cel de la raion. Nu-i nimic. Totul a fost repartizat pe raioane. Amărât și oarecum disperat, m-am întors iar la raion. Șeful, care știa prea bine că așa cum m-am dus, așa mă voi întoarce, a convocat o ședință cu toți adjuncții săi și șefii de secții. La adunare a fost chemat și juristul executivului. Din nou am fost ascultat, dar cu o mâi mare atenție și cu o mai mare „compătimire”.

Șeful și-a întrebat subalternii dacă întrevăd o ieșire din situație, la care toți au strâns din umeri. S-au gândit, poate, că, speriindu-mă prea tare, voi depune singur cererea de demisionare din post. Numai după ce s-au convins că nu mă pregăteam să scriu o asemenea cerere, au declarat că nu sunt în stare să-mi rezolve problema, să mă întorc acasă și să mă descurc cu oamenii cum pot. Atunci, fără să mă gândesc prea mult, le spun că văd o ieșire din situație. Am cerut să mi se dea un camion și trei zile libere, ca să mă deplasez la Chișinău, la dl Mircea Druc, primul ministru al Moldovei, pe care-l cunoșteam și care mă cunoștea, ca el să-mi umple caroseria cu câțiva saci de zahăr, câteva lăzi de votcă și de săpun, cu chibrituri etc. Atunci m-a trăsnet prin cap următorul gând: cum adică un român din Ucraina a nimerit într-o belea și frații din Moldova și din România n-o să-l ajute? Hai, că între Ucraina și România există o graniță inviolabilă, dar în Moldova se putea trece liber, ca într-o republică încă sovietică. Nu cred că domnul Druc le va refuza crăsnenilor ajutorul dezinteresat. Cuvintele mele parcă ar fi fost un par cu care le-am dat fiecăruia în cap. I-am paralizat, au amuțit cu toții. Nici nu știu dacă mai sufla cineva. Cuvintele „primul ministru al Moldovei, Mircea Druc” au avut parcă un efect de hipnoză. Nu-mi dau seama cât de mult a durat starea asta de șoc. Poate un minut, poate două, dar poate cinci.

Șeful executivului raional, fiind totuși mai tare de fire, primul a ieșit din starea aceasta și mi-a spus cu jumătate de glas să merg ia tipografie, să comand numărul necesar de taloane „că vom găsi marfa necesară, ca să le acoperim”. Astfel dl. Mircea Druc m-a scos dintr-un impas, din care se părea că nu mai exista ieșire.

Toate acestea, precum și multe alte întâmplări i-au produs se vede, destule dureri de cap „mamei” mele, dureri care au grăbit destituirea mea din funcția de primar. Am devenit prea incomod pentru „buna” mea „mamă”.

În timpul puterii sovietice comportamentul „mamei” față de fătul din burtă era în funcție de vremea când acesta începea a se foi. Dacă plodul începea a se zvârcoli prea degrabă, atunci era aruncat afară. Dacă începea să se miște la timpul convenit, sarcina era purtată până la capăt și „copilul” se năștea normal, cu vreme. Termenul nu i se prelungea. De ce? Fiindcă, totuși, s-a mișcat.

Însă dacă fătul stătea acolo liniștit și tăcea chitic și, în timp ce se dezvoltă, nu se zvârcolea nicicând și nu ieșea din cuvântul „mamei”, atunci ea, „mama”, lua decizia de a prelungi durata sarcinii cu încă un termen, și încă cu unul etc. Mai mult decât atât. Acestora le creă acolo un microclimat deosebit, având un efect de seră, care-i proteja de orice lume muritoare din exterior. Astfel, cu ei „mama” își consolida puterea. Așa se întâmplă că pe unii îi lăsa să petreacă și să huzurească în măruntaiele ocrotitoare ale ei până la adânci bătrânețe. Ba mai mult decât atât, pe cei mai devotați, care nu știau altceva decât să lingă mai jos de brâu, îi scotea de acolo numai când trebuia de-i dus* cu picioarele înainte direct la cimitir, fără să mai aibă contact cu lumea muritoare din afară.

După ce am fost înlăturat din post și am devenit „nedodoșennâi predședateli”, se vede că fosta mea „mamă” era atât de pornită împotriva mea din cauza „obrazniciilor” mele, încât nici nu mă suporta prin preajma ei. Așa s-a făcut că, după primărie, nici nu eram primit la lucru la Școala Medie nr. I din Crasna, unde lucrasem până la alegeri timp de 28 de ani în calitate de profesor de matematică. Legea spunea clar că aveam dreptul să mă întorc la vechiul loc de muncă, să-mi fie întoarse aceleași ore, pe care le-am avut înainte. Însă peste tot locul mi se spunea că nu se poate, că trebuia întocmit un contract de muncă, ca să mi se păstreze locul pe perioada în care mi-am exercitat funcția de primar. Am bătut pragurile tuturor instanțelor raionale, dar fără nici un rezultat. Am fost și la regiune. La fel - nimic! Eram deputat în Consiliul Regional Cernăuți, persoană cu imunitate, dar șomer.

Am stat așa cât am stat, iar am scris o cerere și din nou am purces pe la toate instanțele raionale și regionale. În această cerere am indicat și motivul pentru care, bănuiam, nu mi se redeschideau ușile școlii.

În timpul aflării mele la primărie, directorul școlii noastre a organizat, cu un grup de elevi, o excursie în România, prin punctul de trecere Crasna - Vicovul de Sus. Scopul afișat era un schimb de experiență între școala noastră și cea din Vicov. Observând ceva suspect în timpul pregătirilor pentru plecare, la trecere am asistat și eu. Pe atunci lucrul vameșilor îl făceau șeful pichetului și grănicerii.

Fiecare elev avea câte un pachet de carton (cică cu rechizite școlare). Când s-au descris pachetele, ele erau pline cu marfă de vânzare și numai deasupra era pus câte un rând de caiete. În lista excursioniștilor era introdus, ca instructor, fiul șefei secției raionale Storojineț a învățământului public. Fiul doamnei Kacianowska era posesorul unui ruczac enorm, umplut cu marfă scumpă. E clar că toată marfa a fost întoarsă. Juniorul Kacioanowski s-a supărat foc, a umplut sacul și a șters-o la Storojineț, lăsând elevii în voia soartei. Despre acest eveniment rușinos la care elevii au fost luați numai pentru acoperire, s-a scris în toamna anului 1990 în „Zorile Bucovinei”, articolul „Lăcomia strică omenia”, semnat de Gh. Frunză. Cum era de așteptat, supărarea fiului a trecut la maică-sa, șefa pedagogilor din raion. Trebuia cândva ca ea să se răzbune.

Mai o aventură neplăcută pentru mai mulți șefi a fost contrabanda cu mărfuri peste graniță. În munți, într-un loc numit Răstoace, este o poartă în graniță. Această poartă dă în satul Straja din România. Pentru a ușura trecerea mărfurilor (televizoare, aspiratoare, frigider, mașini de spălat, magnetofone etc.) era folosit un faeton fără cal, împins peste graniță de către aceia, care asigurau contrabanda.

Un brigadier din Crasna și-a confecționat un faeton ușurel și elegant, nu pentru a transporta anumite încărcături, ci ca să-l poarte numai pe el. Într-o bună zi acest faeton a dispărut. Se spune că a fost furat, să facă servicii la punctul de trecere. Îl țineau ascuns acolo în munți, între tufișuri. Până acolo mărfurile erau transportate cu un faeton mare, tras de cai. Acolo mărfurile erau mutate în faetonul de serviciu, fără cai, și era împins sau tras ușurel, fără zgomot, de trei-patru inși. Îl tfeceau poarta și transmiteau ștafeta.

Împreună cu fostul șef al pichetului ne-am apropiat de urmele mafioților. Dar din neatenție și lipsă de experiență (am făcut prea multă zarvă) am ratat ocazia de a pune mâna pe ei. Acei care stăteau în spatele contrabandiștilor (șefi raionali și regionali) au acționat prompt și șeful pichetului a fost transferat în altă parte. Efectivul grănicerilor a fost schimbat completamente și cel pou nu mai era inițiat în porcăriile respective.

Aceste întâmplări „mămuca” nu mi le-a putut ierta.

Eram în a treia lună de șomaj și problema mea nu se rezolva. Un coleg, deputat în Consiliul Regional Cernăuți, mi-a declarat: „Le-ai călcat la prea mulți pe bătătură”. El, fiind jurist, mi-a învățat cum să procedez. A fost convocată sesiunea extraordinară a deputaților în Consiliul local Crasna, la care a fost invitat procurorul raionului Storojineț, Marcu Lupuleac. Corpul deputaților a înaintat o scrisoare-avertisment către procuror, în care se spunea că vor fi boicotate toate sesiunile viitoare, până când nu voi primi lucrul vechi. A doua zi am primit de la secția raională de învățământ ordinul de reintrare în serviciu și pe trei luni de șomaj mi sa plătit de la primărie.

Dar necazurile mele nu s-au terminat. La școală mi s-au dat nu orele pe care le aveam la început și nu în clasele în care predasem până la alegeri. În clasele mele preda un domn primit la lucru pentru a mă încurca. Elevii au rezolvat singuri problema. După sunetul la clasă, foștii mei elevi veneau în sala unde predam lecții, lăsându-l pe noul profesor singur în clasă. Întâi o clasă, apoi alta și așa de câteva ori, până când direcția școlii n-a avut încotro și mi-a retrocedat clasele și orele.

Cam acestea au fost urmările faptului că am umblat vertical și nu îndoit, în acea perioadă cine avea simțul demnității, o ducea greu. Nu peste mult timp, în august 1991, uriașul bårdăhan al „marnei” a plesnit. Prin breșa obținută a erupt, ca dintr-un vulcan, duhoare și o parte din conținut. Însă, deoarece burta nu s-a desfăcut complet, cei rămași înăuntru se uită cu îngrijorare în sus, rămași descoperiți, și nu le prea priește aerul proaspăt, care este încărcat cu iz de libertate și democrație. Mai încurca ițele, aflându-se în diferite posturi, și speră că se va găsi un meșter-faur, cu braț de fier și voință de oțel, care să le cârpească gaura, ca să se întoarcă „în timpurile bune și nu chiar atât de îndepărtate”. Cei mai mulți șefi de acum sunt din garda cea veche. Adică trăim în timpuri noi, dar cu oameni vechi. Unde s-a mai pomenit așa ceva? O absurditate, care ne trage ca într-un sorb!

Astă-i povestea primarului, „născut înainte de vreme”. Așa am fost primar în Crasna, ales de către popor și respins de regim sub binecunoscuta lozincă „Poporul și partidul sunt unite”.

Vox Populi

Vasife BIZOVI

Încă Doxachi Hurmuzachi, mare vornic al Moldovei, ne-a chemat să apărăm ce avem mai sfânt: legea, limba și moșia. Doar moșia de la Cernauca a fost numită „Meca românismului”. Juristul, filosoful, esteticianul Simion Bărnuțiu, ideologul Revoluției din 1848 în Transilvania, ne îndemna să ne apărăm ființa și naționalitatea,

dreptul la limbă și cultură, la progres și bunăstare. Cât de actuală este adresarea lui Bărnuțiu pentru noi, românii din Ucraina, când forțele negre ne impun să ne lepădăm de graiul nostru, de ființa noastră: „Să nu ne vindem țara și limba, căci pierzându-se odată nu se mai poate câștiga. Uniți-vă cu poporul toți... țineți cu poporul toți ca să nu rătăciți, pentru că poporul nu se abate de la natură, nici nu-l trag străinii așa de ușor de partea lor, cum îi trag pe unii din celelalte clase, care urlă împreună ca lupii și sfâșie pe popor dimpreună cu Paceaștia... Așa, fraților, aduceți-vă aminte, că vor striga din mormânt străbunii voștri. Fiilor. Noi încă am fost înconjurați de inamic în pământul nostru, cum sunteți voi astăzi și de multe ori am suferit doar și mâi rele decât voi; fost-am cu Goții, dar nu ne-am făcut Goți, fost-am cu Hunii, dar nu ne-am făcut Huni, fost-am cu Avarii, dar nu ne-am avarit, fost-am cu Bulgarii, dar nu ne-am bulgărit, cu Sașii și nu ne-am nemțit, nu vă nemțiți, nu vă rusiți, nu vă unguřiți nici voi, rămâneți credincioși neamului și cum ne-am luptat noi pentru limba și Romanitatea noastră, luptați și voi să le apărați ca lumina ochilor voștri”.

Din istoria zbuciumată a neamului nostru știm că turcii cât erau de turci și cât ne-au stăpânit, nu s-au atins de ceea ce am avut mai sfânt - de școală, biserică, datini, cultură. Dar astăzi naționaliștii ucraineni se ating de sufletul nostru, de limba noastră, insistând în mod brutal (ei zic că aceasta-i lege”) prin circulara 33 a Ministerului învățământului, ca elevii din clasele a IX-a, a XI-a, a XII-a să dea examene în limba și literatura ucraineană (în mod obligatoriu), iar la limba și literatura română - examen numai la dorința elevilor. Mâine-poimâine nici dorința de studiere a limbii române nu va fi acceptată de organele de stat ale Ucrainei. Această-i o batjocură la adresa românilor din Ucraina, o încălcare de drepturi, o desconsiderare a limbii noastre, o primejdie de deznaționalizare. Circulara 33 poate fi considerată drept complot împotriva școlilor românești din Ucraina. Ea (circulara 33) are scopul să ne decapiteze.

Odată cu trecerea la alfabetul latin a școlilor românești din Ucraina, autoritățile republicane și regionale ne-au „mângâiat” un pic, majorându-ne numărul de ore la limba și literatura română, acordându-ne chiar și ore suplimentare; studierea limbii materne s-a realizat în clase pe grupe. Și, deodată, na-ți-o bună! S-a finit cu grupele, s-a redus considerabil numărul orelor la studierea limbii și literaturii române în majoritatea claselor (în special la ciclul primar) și, „colac peste pupăză”, nu le trebuie elevilor din clasa de absolvire nici examen la limba maternă. Și dacă elevii noștri susțin examene în clasa a IX-a, în clasa a XI-a la limba ucraineană, ei sunt obligați să susțină toate examenele de admitere la instituțiile de învățământ superior din Ucraina la fel în limba ucraineană. Și atunci, „La revedere!” cu studențimea românească din Ucraina! Oare va rămâne speranța ca acești absolvenți să învețe în România, Basarabia?

Într-o toamnă, prin septembrie, la Gimnaziul „Ion Neculce” din Boian-Hlinița, a venit un reprezentant al Ministerului învățământului din Ucraina, care îi iscodea pe gimnaziști că, cică, n-ar fi mai lesne să susțină la universități examenele numai în limba ucraineană, dar pentru aceasta toate materiile din clasele V-XI în școală să fie predate în limba lui Șevcenko?

S-au găsit vreo trei eleve (din familii mixte), care au aderat la această „capcană”, însă majoritatea elevilor au optat pentru limba maternă. Mi s-a întipărit în memorie răspunsul unui gimnazist:

— Nu toți dorim să învățăm la universități. Și-apoi, eu vreau să mă însor cu o româncă. Să grăim în limba mamei, a lui Creangă și Eminescu. Dar ca să știu bine limba ucraineană, limba de stat, trebuie să avem adevărați profesori de limba ucraineană. Toate materiile școlare să fie predate în limba maternă - asta-i dorința legitimă, unanimă a elevilor noștri!

O problemă importantă în funcționarea limbii române în școlile noastre constă în asigurarea elevilor, învățătorilor, profesorilor cu literatură didactică, artistică, științifică. Bibliotecile școlare sunt sărace în literatură română. Predarea limbii și literaturii române în școlile noastre se realizează, ținându-se cont de Programa în vigoare aprobată de Ministerul învățământului din Ucraina, dar manualele școlare sunt opera creativă a autorilor din trei țări: Ucraina, Moldova, România.

În unele școli românești, ca să fie accelerată studierea limbii ucrainene, sunt organizate așa-numitele săptămâni și zile ale limbii ucrainene (ca pe timpuri - săptămâna limbii ruse în școală, când pe parcursul a 6 zile toate materiile trebuiau predate în limba lui Pușkin). Firmele multor școli nu sunt scrise și în limba română. Se observă abandonul graiului matern în favoarea celui ucrainean în mai multe sate de ale noastre. Firmele primăriilor, magazinelor, instituțiilor de cultură sunt scrise numai în limba lui Șevcenko. Este împiedicat cineva să le scrie, paralel, și în limba lui Eminescu? Nu! Aici vinovați suntem noi înșine. Vinovată este și lenea noastră spirituală. Vinovat este și spiritul nostru de concesie, de cedare a pozițiilor în fața celui mai mare și mai tare. Oare încă nu ne dăm cu toții seama că suntem la noi acasă, că suntem stăpâni pe destinul nostru, că cea mai de preț moștenire pe care ne-au lăsat-o înaintașii - limba - trebuie s-o transmitem nealterată și generațiilor care vin? Mare profet a fost Mihai Eminescu, care a constatat: „Limba română la sine acasă e o împărăteasă bogată căreia multe popoare i-au plătit bani în metal aur, pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimica. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat, în mai bine de o mie de ani, însemnează a o face împărăteasă cerșetoare”.

PERSONALITĂȚI BUCOVINENE

Mandicevschi - o familie de muzicieni

Emil SATCO

În Bucovina de altă dată muzica era una din ocupațiile predilecte ale celor mai multe dintre familiile de intelectuali, mare parte boieri români. Seratele muzicale, reprezentațiile teatrale, reuniunile culturale etc. erau realizate, de regulă, de artiști neprofesioniști, dar cu o solidă pregătire profesională, obținută după ani și ani de studii cu profesori, de obicei străini.

Familii cum au fost cele ale Flondorilor (care au dat doi compozitori de marcă și o solistă vocală apreciată în lumea operei occidentale), Saghin (trei cântăreți de operă și o profesoară de conservator), Scarlat (doi compozitori și mai mulți interpreți), Morariu (cu un renumit cvartet de coarde), Goian, Miculi ș.a., au marcat puternic viața muzicală a Bucovinei. Între acestea familia Mandicevschi ocupă un loc deosebit. Din sânul ei s-a ridicat acea personalitate complexă care a fost Eusebie (compozitor, dirijor, muzicolog) și fratele acestuia, compozitorul cu destin tragic, Gheorghe Mandicevschi. O scurtă prezentare a acestei familii se impune.

Preotul Vasile Mandicevschi (1824-1896), originar din satul Băhrinești, fostul județ Rădăuți, s-a căsătorit cu Veronica Popovici, o descendentă a unei vechi familii moldovenești (Bălășescu). Din această căsătorie au rezultat opt copii (patru băieți și patru fete): Aurora, Virginia, Eusebie, Constantin, Erast, Măria, Ecaterina și Gheorghe.

Tatăl cunoștea câteva limbi străine și avea pasiunea Călătoriilor. Virginia (1855-1933) a ținut loc de mamă pentru frații săi, suplinind-o cu abnegație pe mama sa, care a fost bolnavă mulți ani. Ea avea pasiunea pianului, fiind o foarte bună interpretă. Fratele său, Eusebie, îi va dedica multe din lucrările sale și se va îngriji să-i trimită, din îndepărtata Viena, note și compoziții personale. Constantin (1859-1934) a ajuns profesor de istorie, director de liceu și, după 1918, directorul Bibliotecii Universității din Cernăuți. A fost un erudit și s-a îngrijit de punerea în valoare a operei fratelui său. Împreună cu ceilalți frați forma un cvartet, el cântând la vioară. Un merit deosebit îl are în trezirea interesului fratelui său, Eusebie, pentru folclorul românesc. El a avut o fiică, care a ajuns pianistă la Opera din Munchen (Maria Bella). Erast (1862-1944) a fost magistrat. Măria (1865-1940) a studiat canto și a făcut parte din corul vestitei Societăți Muzicale „Armonia” din Cernăuți. Gheorghe (1870-1907), după studii muzicale la Viena, unde l-a avut ca profesor pe Eusebie, fratele mai tără, era un abil contrapunctist. A fost dirijorul corului „Armonia” și profesor de muzică la Seminarul Teologic din Cernăuți și la școli secundare de aici (1900 -1907). Puținele compoziții, rămase de pe urma sa, dezvăluie un talent deosebit, căruia viața nu i-a permis să se manifeste deplin. El denotă „o putere de expresie și o considerabilă tehnică polifonică” (Liviu Rusu). A scris un vodevil („Piatra din casă”), pe un libret de Vasile Alecsandri, un cvartet de coarde și muzică corală (coruri bărbățești: „Stelele”, „Dorul”, „Nu mai plâng”, „Răspunsuri religioase pentru cor bărbătesc”, „Seara-i tristă”, „Liniștea”, „O seară”, „Valul lui Traian”, „Frumoase floricele; coruri mixte: „M-am pogorât din cer”, „Cântările corale pentru Liturghia Sf. Ioan Christostom”, „Cântec funebral”, „Visuri”, „Cântecul captivului”, „Viorica”, „Cântec de mai”, „întrebarea”, „Cântec de toamnă”, „O rămâi”).

Ecaterina Mandicevschi (a murit în 1957 la Cluj), a fost profesoară de muzică la Cernăuți. A ținut o permanentă legătură cu fratele său, Eusebie, căruia îi trimitea creații de poeți români spre a fi puse pe muzică, și-i solicita compoziții corale pentru elevii săi.

Un caiet care i-a aparținut, în care Ecaterina a notat cu grijă lista compozițiilor celor doi frați ai săi, se află în Fondurile Documentare ale Bibliotecii Bucovinei „I. Gh. Sbiera” din Suceava.

Cea mai proeminentă figură a familiei a fost, fără îndoială, Eusebie Mandicevschi. Născut la 18 august 1857 în Cernăuți, acesta va urma studiile liceale (1867-1875) în orașul natal, după care se va înscrie la Universitatea din Viena. Înainte însă de a păși pragul Universității din capitala Austriei, unde se va bucura de îndrumarea unor profesori vestiți, precum Eduard Hanslick, Gustav Notterbohm și Robert Fuchs, el s-a pregătit cu compozitorul Isidor Vorobchievici și a urmat cursurile Societății Filarmonice din Cernăuți. Aici se distinge prin vocația sa de compozitor. Deși avea numai 16 ani, se ambiționează să compună piese muzicale pentru vioară și pian, o sonată în la minor și să dirijeze propria-i compoziție - o cantată, de mai mare întindere, pentru soliști, cor și orchestră. Câteva compoziții le prezintă la un concurs din orașul Leipzig, rezultatul fiind obținerea unei burse de studii pentru Viena. Activitatea sa în orașul muzicii, Viena, este mult prea complexă și bogată pentru a fi cuprinsă într-un singur articol. Câteva elemente ale acesteia merită, însă, să fie relevate. Mai întâi se cuvine a fi amintită contribuția în domeniul alcătuirii și dirijării unor formații corale, care i-au adus faima atât lui, cât și soției sale. Albine (de Vest). Astfel, între 1879 și 1921 a înființat și a condus 6 coruri, dirijând, un timp, și orchestra Societății „Amicii Muzicii” (1892-1896). Din 1887 și până la sfârșitul vieții a funcționat ca arhivar și bibliotecar la Gesellschaft der Musikreunde din Viena, o societate în jurul căreia gravita viața muzicală a capitalei austriece. Ca profesor la Conservatorul vienez (din 1896), a predat istoria muzicii, teoria instrumentelor, armonia, contrapunctul și literatura cântului, creându-și o faimă deosebită. Mari satisfacții și notorietate de muzicolog erudit i-a adus-o slujba de arhivar, care i-a permis studierea în profunzime a operelor unor mari personalități: Brahms, Haydn, Beethoven, Bach etc. El a preluat și a adnotat multe din compozițiile clasice.

Un capitol deosebit din viața sa îl constituie prietenia cu Brahms, care a durat de la 1879 până la moartea marelui compozitor (1897).

Mandicevschi îl prețuia mult pe compozitorul mai vârstnic (cu 24 de ani), care nu ezita să-l consulte „nu numai în probleme de muzicologie, ci și în ceea ce privește valoarea compozițiilor sale” (L. Rusu).

Deși avea puțin timp pentru propria-i creație, Eusebie Mandicevschi a făcut numeroase studii muzicologice, care i-au adus notorietate în viața muzicală vieneză și europeană, publicate în reviste sau lucrări separate. Astfel, a reușit să editeze integral opera unor titani ca Franz Schubert, Joseph Haydn, Johannes Brahms, precum și o serie de studii critice asupra unor compoziții» căs Beethoven. J.S. Bach etc. În domeniul creației muzicale el a compus: muzică de teatru („Junețe și bătrânețe” - vodevil pe un text de Ecaterina Mandicevschi, și „Un bal mascat în noaptea de Sf. Nicolae” - operetă pentru copii); muzică coral-simfonică și de cameră (30 de Variațiuni pe o temă de Haendel, pentru pian); muzică corală și muzică vocală. Prelucrările sale de folclor ating aproape perfecțiunea. Însă cea mai importantă parte a creației sale rămâne, totuși, muzica bisericească (în special liturghiile). Din păcate, din opera sa nu s-a tipărit la noi decât o colecție de compoziții sub îngrijirea muzicologului bucovinean Liviu Rusu¹.

Eusebie Mandicevschi s-a stins din viață la 13 iulie 1929, acoperit de onoruri (orașul Viena l-a proclamat cetățean de onoare). El este socotit un clasic al creației muzicale românești și primul mare compozitor care a întins o punte între creația muzicală românească și cea europeană.

¹ Eusebie Mandicevschi, Opere alese, București, Editura Muzicală, 1957.

Zaharie Voronca, „Detruimchiatul”

Dumitru COVALCIUC

Se naște în suburbia cernăuțeană Horecea în 1851, adică cu un veac și jumătate în urmă, și este fiul lui Toader Voronca, rezultat din cea de a doua căsătorie a acestuia. Toader Voronca era urmașul lui Dumitru Oroancă, a cărui origine era macedoromână și care moștenise de la părinți mai multe caravane negustorești, circulând între Lipsea (Leipzig) și Constantinopol. Pe linie paternă Zaharie Voronca, dârzul arborosean de mai târziu, a avut doi frați: Orest a fost profesor de matematică la Cernăuți, dar n-a lăsat nici un urmaș, iar Dumitru, stabilindu-se în Vechiul Regat, a ajuns șef de gară la Focșani. Frate dulce i-a fost numai Dionisie, om politic și ziarist bucovinean. În perioada 1898-1909 a fost, pe rând, redactor responsabil al publicațiilor cernăuțene „Sentinela”, „Apărarea Națională”, „Apărarea neamului”, a scris articole incendiare împotriva dinastiei habsburgice și, pentru faptul acesta, a fost chemat de către stăpânirea austriacă la nenumărate procese, în timpul cărora a pierdut imensa avere, moștenită de la Toader Voronca. A trăit, până la urmă, din veniturile soției sale Eufrosinia de Galer, care l-a susținut în activitatea sa național-patriotică.

Nu avem deocamdată la îndemână date privitoare la copilăria lui Zaharie, dar știm că studiile primare și gimnaziale și le-a făcut în capitala Bucovinei și că, după cum mărturisește în câteva pasaje din monografia sa consacrată satului Mihalcea, unde descrie cununia religioasă a poetului bucovinean Dimitrie Petrino, în septembrie 1865 era „școlar” în Cernăuți! Și, zice Zaharie Voronca, elogiind evenimentul, că „la Isaia dăntuiește” a plouat cu galbeni și sorocoveți printre zaharicalele semănate în biserică, încât ochii școlarilor români, printre care se afla și scriitorul acestor șire, în scânteierea lor de bucurie la vederea dulciurilor alese și a monedelor de nobil metal ce le căzură în mână, rivalizau cu sclipirile din petalele de fire de aur ale miresei, ce se revărsau din creștet până în călcăie, ca niște raze ale soarelui care se întindeau de

la marginea orizontului apusean până la ușa cea mare, deschisă a zidului cu epitaful „Unul în trei ipostaze Dumnezeu”. (Mireasa era Victoria de Bruchenthal, fiica proprietarului din Mihalcea, iar cununia ei cu Dimitrie Petrino, zis și „Alecsandri al Bucovinei”, a avut loc la 26 septembrie 1865 în Catedrala Ortodoxă din Cernăuți, abia târnosită, de pe frontonul căreia „epitaful” a dispărut, din îndărătnicia cuiva, în zilele noastre).

După terminarea studiilor secundare, Zaharie Voronca urmează cursurile Institutului Teologic, transformat în 1875, odată cu inaugurarea Universității germane, în vestita Facultate de Teologie. Participă cu entuziasm la constituirea primei societăți academice studențești românești de la această universitate (la îndemnul lui Teodor Ștefanelli și Gherasim Buliga), care va avea un rol deosebit în cultivarea național-culturală a tineretului român din cea mai estică provincie a Imperiului Habsburgic. Desfășurând o intensă activitate, orientată la deșteptarea națională a românilor bucovineni, membrii „Arboroasei” (înființate la 10/22 decembrie 1875) au fost puși în urmărire de către poliția secretă austriacă. Aceasta aștepta momentul potrivit ca să-i aresteze și acest moment s-a ivit în curând. În octombrie 1877 se împlinea un secol de la decapitarea domnului Moldovei, Grigore Ghica, și un veac de la așa-zisul jurământ de credință al Bucovinei față de Casa de Habsburg. În calitate de membru al comitetului de conducere al „Arboroasei”, Zaharie Voronca a propus la o ședință ca pe adresa primăriei municipiului Iași să fie expediată o telegramă de condoleanțe cu prilejul centenarului morții năprasnice a domnului țării, care a protestat energic împotriva ocupării, de către Austria, a părții de nord-vest a Moldovei. Propunerea a fost acceptată și Voronca a fost însărcinat cu trimiterea telegramei. Conținutul telegramei este publicat de către presa ieșeană și Agenția austriacă din Iași sesizează Viena Oficială. Guvernatorul Bucovinei, Alesani, fiind înștiințat despre aceasta printr-o adresă guvernamentală, ordonă o descindere polițienească la sediul „Arboroasei”. Primul este interogat Zaharie Voronca, vicepreședinte al societății, pe atunci student în anul III, și tot lui i se înmânează ordinul de desființare a „Arboroasei”.

Și acesta, și ceilalți membri ai comitetului - Orest Popescu, Constantin Murariu, Eugen Siretean și Ciprian Porumbescu (președinte) - sunt arestați și aruncați după gratii în închisoarea din Cernăuți (unde Porumbescu se va îmbolnăvi grav). La 1 februarie 1878, Tribunalul penal începe procesul intentat arborosenilor, după care urmează verdictul pronunțat de către rector în fața senatului universitar.

Dacă ceilalți se aleg doar cu muștrări, Voronca este eliminat din Universitate pentru două semestre. El pleacă la Iași și este angajat ca profesor suplinitor la Liceul Nou. O cunoaște în Moldova pe Elene Niculiță, la fel de origine macedoromâncă (născută la Bârlad în 1862), cu care se căsătorește și se întoarce în Bucovina. Nu-și mai continuă studiile teologice ci, împreună cu marea folcloristă Elena Niculiță-Voronca, se stabilește la Mihalcea, sat din imediata apropiere a Cernăuților. Aici va fi preot până la evenimentele din 1918, la care participă cu entuziasm, agitându-și enoriașii să se pronunțe pentru unirea Bucovinei cu România, apoi, până la moartea sa, survenită la 17 iulie 1920, stavroforul Zaharie Voronca va exercita funcția de consilier consistorial la Cernăuți.

Nu și-a ales din întâmplare parohia din Mihalcea. O mătușă de a sa, pe nume Forgaci, neavând copii, i-a dăruit acolo 80 hectare de pământ și i s-a mai dat de la stat o sesie parohială de 20 hectare. Apoi, fiindcă învățătorii veniți din Galiția încercau să rutenizeze învățământul primar, școala din Mihalcea avea un legat de 150 florini anual, căci proprietara de altădată, Pulcheria de Buchenthal, născută Costin, a pus să se întăbuleze pe moșie acest venit, ca predarea să se facă în școală numai în limba română, fapt ce s-a întâmplat după 24 octombrie 1869, când proprietara a decedat. Evident și slujbele în biserica din Mihalcea pe atunci erau oficiate în limba română.

În Lăpușnean, Alexandru Arseni, Ion Filip, Vasile Peteicic, Iacob Cutula, mihălțeni care l-au cunoscut destul de bine, mi-au mărturisit în vara anului 1969, în timpul unei anchete pe teren, că Zaharie Voronca a fost un preot bun, cunoștea rânduielele bisericesti, dar era un om foarte aspru și, pe deasupra, mai era și zgârcit.

Era omul ce avea 125 kilograme și un metru și 89 centimetri înălțime, era omul ce te dădea gata dintr-o singură cătătură. Într-o zi din timpul primului război mondial, l-au bătut cazacii în văzul enoriașilor, că n-a vrut să se roage în biserică pentru sănătatea țarului Nikolai. Și de atunci umbla mereu încruntat.

Mihălceanul Ion Pita, născut în 1884, care a păscut vitele la Zaharie Voronca din fragedă copilărie până la vârsta de 16 ani, își amintea că sătenii o numeau pe soția preotului, adică pe folcloristă, „Elena Stepanovna”, că ea se afla mereu pe drumuri - când la Camena, când la Criva, când la Broscăuți și când la Corovia sau Cuciur, unde înregistra de la femei bătrâne cântece și basme, credințe populare. Când lipsea mult, preotul trimitea argații s-o caute, fiindcă o temea, iar ea era amarnic de frumoasă. Scenele de gelozie aveau loc în văzul argaților, când cobora din trăsură și când alerga să vadă ce-i fac pisicile (avea vreo 30-40!). Când Zaharie Voronca s-a mutat la Cernăuți, cineva i-a dat foc la gospodărie: a ars totul - vite, grajduri, șură, hambare. După moartea preotului nimeni n-a mai văzut-o pe Elena Niculiță-Voronca prin Mihălcea, de parcă n-ar fi legat-o nici o amintire de acel pitoresc sat bucovinean.

Întreaga sa viață Zaharie Voronca a militat, cu scrisul și cu poava, pentru cauza națională a românilor bucovineni. A colaborat cu articole și predici la revista „Bucimul”, scoasă în 1908 la Câmpulung de către Temistocle Bocancea, la alte publicații bucovinene, cum ar fi „Candela”, „Revista politică”, „Sentinela”, „Patria”. S-a remarcat nu numai ca publicist, ci și ca istoric regional. A publicat broșuri de popularizare a istoriei. În 1898 a tipărit la Cernăuți cartea „Quousque tandem”, în 1901 a editat culegerea de schițe și articole „Reamintiri”, iar în 1912 - monografia „Mihălcea cu neamurile boierești ce au stăpânit-o”.

După pseudonimul cu care semnase unele materiale din presa bucovineană a vremii, i se spunea „Detrunchiatul”. Detrunchiat este și stejarul ce simbolizează Moldova, cu ținuturile sale răpite la 1775 și 1812, apoi unite cu mama în istoricul an 1918, stejar ce veghează somnul vrednicului preot și cărturar Zaharie Voronca în vechiul cimitir din Cernăuți.

A decedat la aproape doi ani de la Marea Unire (avea 69 de ani) și inscripția de pe acel stejar îi caracterizează lupta de-o viață pentru îndeplinirea idealului național.

Dormi tihnit în Arboroasa,
Nu mai suntem detrunchiați;
Te-au închis, c-ai plâns pe mama.
Azi la sânu-i adunați.

Un dascăl uitat - Nicolae Simionovici

Prof. Victor DOBRESCU

S-a născut la 12/24 august 1883 în orașul Siret din Bucovina. Părinții săi au fost Ioan V. Simionovici și Maria, născută Ienachevici. La vârsta de 10 ani a rămas orfană de tată. A urmat Școala poporală de băieți din Siret în limba germană, limba română a învățat-o ca obiect. A continuat la Gimnaziul superior ortodox român din Suceava, apoi la Pedagogiul din Cernăuți în limba germană. La examenul de maturitate din iulie 1903 și din calificarea pedagogică din noiembrie 1905 a obținut calificarea de învățător pentru predare în limbile română și germană la școlile populare din Bucovina.

Activitatea lui didactică se poate împărți în trei faze și-o întrerupere:

- a) - la catedră;
- b) - în administrația școlară;
- c) - în controlul școlar;

Activitatea la catedră a desfășurat-o la șase școli: Mănăstioara (Sf. Onufrie), Siret, Câmpulung, Lehăcenii Tăutului și Cernăuți în perioada 1903-1938. Cel mai mult a funcționat ca învățător superior la Câmpulung, Lehăceni, unde a îndeplinit și funcția de director, și Cernăuți între anii 1926-1938. Un an a stat^{ub} ocupația rusească a Bucovinei, fără serviciu, când s-a refugiat cu familia din zona frontului, doi ani a fost mobilizat în armata austriacă și trimis pe frontul din Italia, unde a căzut ca prizonier în 1917 și apoi s-a înrolat în Legiunea Română ce se formase în Italia. Întreruperea a ținut de la 1 septembrie 1914 până în toamna anului 1919, când s-a reîntors în Bucovina din cauza războiului.

În timpul dominației austriece a Bucovinei, a căutat să înlocuiască în învățământ spiritul străin, impus de legile școlare austriece, cu un spirit românesc.

Astfel, a exemplificat: cum să se predea învățământul istoriei în școlile populare române din Bucovina, ținând la o adunare a

„Reuniunii învățătorilor români” din districtul Câmpulung (la 4 decembrie 1907) o lecție-model despre voievodul moldovean Ștefan cel Mare și publicând materialul în revista „Școala” din Cernăuți, în nr. dublu decembrie 1907 - ianuarie 1908.

La Mânăstioara, Câmpulung și Lehăceni a ținut în lunile de iarnă cursuri de repetiție cu elevii ieșiți din obligativitatea școlară, dar care n-aveau terminate cele 6 clase populare, prevăzute de legea școlară austriacă. La Câmpulung a activat și ca bibliotecar al Bibliotecii districtuale a învățătorilor, înzestrând biblioteca cu cele mai alese cărți românești, pedagogice și literare. La Școala primară nr. 10 din Cernăuți, unde a funcționat între anii 1927-1938, a ținut lecții model în fața elevilor practicanți de la Școala normală de băieți din Cernăuți, sub conducerea profesorului de pedagogie I. Florea.

După primul război mondial, deoarece nu-și putea continua serviciul la Lehăceni, căci clădirea școlii a fost distrusă, ca, de altfel, întregul cătun, a fost detașat de către Inspectoratul școlar al provinciei Bucovina ca referent la Revizoratul școlar al județului Cernăuți, unde a funcționat între anii 1919-1925. În controlul școlar a îndeplinit funcțiile de revizor școlar al județului Cernăuți și inspector general primar al ținutului Suceava 1938/1939, când a fost trecut la pensie. În timpul serviciului său a îndeplinit și alte sarcini didactice: Profesor suplinitor la Școala Industrială de Ucenici Câmpulung (1907-1913), precum și la Școala Industrială de Ucenici nr. 2 din Cernăuți. În 1922 a fost cooptat ca membru în Comisia de reformă a învățământului primar la Cernăuți și București. În 1923 a fost membru în Comisia de examinare a învățătorilor minoritari din Bucovina. A fost ales președinte al „Asociației învățătorilor din Bucovina” (1938). În cadrul organizației profesionale a învățătorilor a început să activeze încă din anul 1911 în calitate de secretar al „Asociației învățătorilor români” din districtul Câmpulung. În cadrul Asociației regionale a învățătorilor din Bucovina a activat între 1920-1938, îndeplinind funcțiile de secretar, vicepreședinte și președinte. În această calitate a fost membru de drept în Comitetul central al „Asociației generale a învățătorilor din România”, colaborând cu președintele său D.V. Toni.

La Cernăuți a luat parte și la mișcarea culturală românească. La 29 iunie 1924 a înființat cu intelectuali localnici o secție a „Ligii

Culturale” din București pentru municipiul Cernăuți și suburbii, el fiind ales primul președinte. Între anii 1929-1939 a fost membru în comitetul „Societății pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina”, având un timp funcția de secretar. În 1935 a conferențiat despre „Activitatea extrașcolară a învățătorilor” la un curs de propagandă organizat de Societate. Materialul a fost publicat în revista „Școala” din Cernăuți în septembrie 1911. Considera necesitatea activității extrașcolare ca indispensabilă. Face o privire a diferitelor manifestări extrașcolare a învățătorilor din România veche. Transilvania, Banat și Bucovina, împarte activitățile extrașcolare în doua mari grupe Activități profesional-culturale - biblioteci populare, case de cetire, cercuri culturale, serbări școlare, șezători sătești, cursuri de adulți, coruri școlare, teatru sătesc; și activități economico-sociale: societățile de patronaj, cooperativele școlare, casele de economie, cantinele școlare, societăți cooperatiste, bănci populare, societăți de arendare și societăți de consum.

A fost foarte activ pe teren publicistic. Între anii 1907-1914 a colaborat la revista „Școala” din Cernăuți, redactată de profesorul G. Tofan. A tratat numeroase probleme cu care se confrunta atunci învățământul românesc și se străduia să încadreze mișcarea învățătorilor în jurul intereselor generale ale poporului român. Unele din articolele sale au fost reproduse de publicații de prestigiu din țară. Astfel, în 1912 Ziarul „Neamul Românesc” al profesorului N. Iorga de la Vălenii de Munte a reprodus art. „Un album artistic, închinat vechiului meșteșug al artei decorative populare”, iar în 1914 Revista Generală a învățământului din București a reprodus art. „Să ne aprofundăm în cunoașterea vieții poporului nostru”. După primul război mondial, organizațiile ale învățătorilor din Bucovina i-au încredințat conducerea și redactarea presei învățătorilor. A condus între anii 1921-1923 revista „Școala”, iar între 1921-1936 publicația „Voința Școlii”.

Urmașul său la conducerea presei a fost învățătorul Vasile Olinici, care în 1940 aprecia astfel activitatea sa: „Noi care am trăit vremurile... dintre anii 1921-1936, ne putem da seama ce rol important a avut presa învățătorilor în toate luptele noastre. Împrejurările de atunci cereau îndrumătorului scrisului cult, pe lângă orizont cultural, curaj deosebit, adâncă pătrundere a tuturor chestiunilor profesionale, mai ales perseverență și stofă de

luptător”. Prietenul Simionovici le-a posedat din belșug pe toate și de aceea a putut îndruma presa profesională pe calea cea dreaptă...

În calitate de autor și în colaborare a redactat o serie de manuale școlare:

1. Geografia județului Cernăuți, 1926;
2. Un set de manuale pentru clasele I-IV în colaborare cu scriitorul Cezar Petrescu, Craiova, 1931;
3. Alt set de manuale pentru cls. I-IV, 1936;
4. Geografia județului Cernăuți, Storojineț, Rădăuți și Suceava, 1937;
5. Geografia județului Cernăuți, 1942.

A colaborat la publicațiile vremii: *Vremea Nouă* (Galați), *Învățătorul* (Cluj) *Dacia* (București), *Voința* (Gura Humorului), *Calendarul Învățătorilor* (Fălticeni). Pentru munca depusă a fost recompensat prin: Mulțumire pentru activitatea școlară și extrașcolară prin adresa MIP din 4 iulie 1935. Medalia „Meritul Cultural pentru Școală” cls. II prin D.R. din 18-01.1936; Gradația de merit de la 1 septembrie 1946 prin adresa MEN din 27.05.1947. La 1.XII.1939, a fost pensionat, iar la 28.06.1940 a plecat pentru a doua oară în pribegie, fiind nevoit să-și petreacă amurgul vieții în locuri străine. La 1.02.1944 și-a abandonat casa din Cernăuți, unde a trăit 25 de ani, și s-a stabilit la Râmnicul Sărat. În 1970, s-a mutat la Bârlad, la fiul său Octavian. După ieșirea la pensie a continuat să cerceteze și să scrie despre trecutul învățământului din Bucovina. A adunat o serie de figuri marcante sub formă de evocări omagiale în lucrarea: „Memoria Școlii Românești de pe plaiurile Sucevei” (1774-1944), care cuprinde 65 evocări structurate în 3 capitole:

1. Constructori culturali;
2. Misionari ai învățământului românesc (1881-1918);
3. Portrete de învățători (33).

Câte un exemplar dactilografiat au primit de la autor următoarele instituții:

Biblioteca orașenească Câmpulung-Moldovenesc și Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava.

Această lucrare a fost bine apreciată de către profesorul Ilie Popescu-Teușan de la institutul de Științe Pedagogice din București. În 1973 mai era în viață.

Vasile Tovarnițchi, omul și pedagogul

*Eugen TOVARNIȚCHI,
directorul Liceului „Mihai Eminescu” din Carapciu pe Siret*

Cum să povestești o viață de om? Cum s-o spui, cum s-o depeni? Doar ea se compune din zile și nopți nenumărate, din pace și zăbucium, dintr-un noian de gânduri și sentimente, din bucurii, speranțe și dezamăgiri. Și totuși, amintindu-mi de versurile lui Gr. Vieru: „Dar mai întâi/Să fii sămânță,/Tunet să fii./Ploaie să fii./Lumină să fii”, citez să afirm că mai întâi de toate Vasile Tovarnițchi a fost semănător de lumină, a introdus în solul Bucovinei sămânța cărții, ce ne dă hrană sufletească. Activitatea dumisale pedagogică e ca un suflet ce ne cheamă să luptăm pentru dreptate, pentru adevăr, pentru înflorirea culturii noastre naționale. Datoria lui primordială a fost cea de a menține aprinsă făclia graiului nostru matern, a spiritualității românești pe aceste mirifice plaiuri de la poalele bătrânilor Carpați. El insista mereu asupra unui singur lucru: „Școala să fie școală. Lecția e ceva sfânt”. A trăit mai mult pentru sat, decât pentru familie, străduindu-se să lase lucruri bune și frumoase și adesea ne spunea: „Cine pe acest pământ urme nu lasă, degeaba-i mai face umbră”. Consătenii nu l-au uitat, îl pomenesc de bine și memoria lui este legată de „Podul lui Tovarnițchi”, „Liceul lui Vasile Tovarnițchi” etc.

Cred că ne privește de-acolo de unde-i, și-i pare bine că făclia aprinsă de el arde continuu prin faptele noastre.

Vasile Tovarnițchi, proeminent pedagog român din actuala regiune Cernăuți, s-a născut la 2 octombrie 1930 în familia lui Ion și a Magdalenei Tovarnițchi, țărani înstăriți din Carapciu pe Siret, fostul județ Storojineț. În 1937 a fost dat la școala primară din satul natal, iar în 1942, absolvind 4 clase, s-a înscris la Liceul „Regele Ferdinand I” din Storojineț. Aici a văzut și a învățat multe, iar cunoștințele obținute le-a folosit ulterior în practica pedagogică.

Între 1945-1947 și-a continuat învățătura la Școala de 7 ani din Carapciu, după terminarea căreia este trimis la Pătrăuții de Jos ca învățător de clasele primare.

Din august 1949 până în ianuarie 1952 este învățător, apoi și șef de studii la Școala nr. I din Cupca, apoi a fost transferat, în 1952, ca șef de studii la Școala nr. I din Iordănești. Între anii 1948-1952 a urmat, prin corespondență, Școala Pedagogică din Cernăuți.

După război la Școala de 7 ani din Oprișeni directorii se schimbau ca mănușile. Până la începerea anului școlar 1952/53 rămăseseră doar 3 zile. Școala din Oprișeni era nereparată, iar în fruntea corpului didactic de acolo nu se afla nici director, nici șef de studii. Șefii din raionul Hliboca l-au trimis ca director școlar la Oprișeni pe Zaharia Mihailiuc, originar din Brusnița. El a consimțit, dar a pus o singură condiție: „Merg, dar să-l numiți pe Tovarnițchi șef de studii”. Așa, din 1952 până în 1955, a lucrat ca profesor de istorie și ca director de studii la Oprișeni. Greu a tras în plug alături de Zaharia Mihailiuc, dar au făcut ordine în școală. Aici a condus corul școlii, a participat la activitatea artistică de amatori a satului, a pus în scenă „Piatra din casă” de V. Alecsandri și alte piese de teatru.

Din 1955 până în 1957 Vasile Tovarnițchi a exercitat funcția de adjunct al directorului Casei de copii din Carapciu, fiind, în același timp, și profesor de istorie la Școala medie din satul natal.

În a doua jumătate a anilor 50 ai secolului trecut, concomitent cu activitatea pedagogică, el a studiat la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău, absolvind cu mențiune facultatea de istorie. Fiind un student sârguincios i s-a propus să rămână în capitala Basarabiei, ca asistent universitar, dar el a respins această ofertă. Părinții îi erau bătrâni și aveau nevoie de sprijin. Și a mai fost ceva - mândria de bucovinean. În legătură cu aceasta, adeseori îl pomenea pe Creangă, care zicea că mai bine să fii în satul tău fruntaș, decât codaș la oraș.

În 1957 a fost numit director al Școlii nr. 2 din satul Iordănești, o perioadă de doi ani a activat pe postul de director-adjunct al Școlii serale din Carapciu, iar în 1961 i s-a încredințat conducerea Școlii Medii din Carapciu, unde a lucrat, fără întrerupere, până la 26 martie 1994.

Deritecătoarea Floarea Cârciu își amintește cu durere despre ziua când Vasile Tovarnițchi a pășit pentru ultima dată pragul școlii atât de dragi inimii sale: „A trecut pe la toate etajele, a deschis toate ușile cabinetelor. Când a ieșit din școală, s-a oprit pe trepte, s-a uitat lung, cu mâna streășină la ochi, la balcon. A coborât agale treptele, de parcă le-ar fi numărat. Când s-a apropiat de poartă, s-a mai întors o dată, uitându-se în jur. Apoi a închis poarta și nu s-a mai întors”. L-au adus în holul școlii, pe năsalie, 12 bărbați tineri, unde îl așteptau copiii, carapceni și oameni sosiți din satele vecine, foștii săi elevi veniți de pretutindeni, reprezentanți ai Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu”, societate printre membrii fondatori ai căreia s-a numărat, iar apoi, ca deputat în Consiliul Regional Cernăuți, a luptat ca ea să fie înregistrată. Evident, pe ultimul drum au venit să-l petreacă și foștii colegi din școlile prin care a lucrat. Ion Popescu, deputat în Rada Supremă a Ucrainei, scriitorul Vasile Tărățeanu, savanta Alexandrina Cernov.

Întreaga sa viață Vasile Tovarnițchi și-a consacrat-o binelui public, colegilor de serviciu, conașionalilor. A fost, mai întâi de toate, un om al satului. De aceea a refuzat în diferite rânduri să ocupe posturi de răspundere, ca șef al Secției Raionale Hliboca a învățământului Public, șef al Direcției Regionale a învățământului, șef al Institutului Regional de Perfecționare a Calificării Cadrelor Didactice, director al Liceului Pedagogic din Cernăuți. Bunurile materiale se aflau pentru dumnealui pe planul al doilea. În 1969, de pildă, a participat, ca traducător, la Conferința partidelor comuniste de la Moscova. Cu acest prilej un demnitar de partid s-a oferit să-i ajute a-și procura un autoturism „Volga”. A refuzat, zicând că n-are bani să și-l cumpere și nici permis de conducere.

În memoria acestui harnic și distins pedagog din actuala regiune Cernăuți a fost instituit premiul „Vasile Tovarnițchi”, care se acordă, anual, celui mai bun elev din școala pe care a condus-o mai bine de trei decenii. Pentru succese înalte la învățătură, prima laureată a acestui premiu a devenit Olga Suceveanu, actualmente studentă la Facultatea de Matematică a Universității Naționale din Cernăuți.

Trec anii, Vasile Tovarnițchi nu se mai află printre noi, și nouă ne pare că dumnealui nu ne-a părăsit cu totul, că e dus numai într-o deplasare, ca să deschidă porțile cerului și ca să-i vorbească lui Dumnezeu despre necazurile românilor din nordul Bucovinei.

Prof. pens. Aure! I. TOVARNIȚCHI

În familia noastră Vasile era cel de al treilea fecior și lui i s-a dat numele bunelului dinspre mamă. Părinții se căinau că familia creștea, dar bunurile materiale nu se înmulțeau. Copilăria noastră am petrecut-o în muncă. În 1937, Vasile s-a dus la școala din sat, avându-i ca învățători pe soții Ștefaniuc, care i-au insuflat dragostea față de carte și l-au îndemnat să obțină studii liceale. În 1941, când trebuia să susțină admiterea la Liceul „Regele Ferdinand” din Storojineț, pentru care s-a pregătit minuțios, Vasile s-a îmbolnăvit. Îl durea un picior și trebuia să meargă, împreună cti tata, pe jos de la Carapciu până la Storojineț. A întârziat cu câteva ore. La rugămintea tatei, directorul liceului i-a permis să susțină examenele - trei chiar în aceeași zi. În după amiaza zilei directorul i-a comunicat tatei că Vasile obținuse media necesară pentru a deveni elev al liceului. A învățat acolo până la începutul primăverii anului 1944, și n-a întâmpinat dificultăți, precum nici n-a avut corigente. În iarna anului 1944 m-ani despărțit de Vasile și de părinți pentru o perioadă de trei ani. Din 1946 am început să port corespondență cu părinții, iar la scrisori îmi răspundea Vasile. El mă sfătuia să fug din tabăra militară, în care munceam, dar atent, fiindcă corespondența era supusă cenzurării.

Întors, în sfârșit, la baștină, l-am găsit pe Vasile adolescent fără viitor. Cucu, șeful Școlii nr. 2 din Iordănești, l-a aranjat la lucru neoficial. Dând acolo de el, un instructor de la raion pe nume Isenko, l-a scos din școală. Această izgonire a fost una din cele mai triste amintiri ale fratelui meu Vasile. Cu timpul s-a aranjat la învățătură, prin corespondență, la Școala Pedagogică din Cernăuți, iar în 1948 a fost primit ca învățător pentru clasele primare la Pătrăuții de Jos, unde a fost apreciat de către directorul de atunci Condriatic.

A lucrat în mai multe școli până în momentul când a fost numit director la Carapciu, apoi a luptat ca această școală să fie transformată în liceu, iar liceul să poarte numele marelui nostru poet Mihai Eminescu.

Cu toate că era mai mic cu nouă ani decât mine, eu țineam întotdeauna cont de sfaturile pe care mi le dădea. În el găseam un sprijin mai mare decât în părinți. Fiind bănuțit odată că m-aș fi îmbolnăvit de tuberculoză, mi-a fost recomandat un medicament - „Vtizovit”, pe care nu-l puteam găsi nicăieri. Vasile mi l-a procurat. Despre marea lui autoritate și popularitate o mărturisește și următorul exemplu. În 1959 eram pornit să susțin examenele de admitere la Institutul Pedagogic din Tiraspol. Vasile mi-a dat o scrisoare către prorectorul Institutului „Ion Creangă” din Chișinău, pe care-l chema Boțu. El avea ore de primire și la ușa biroului său se afla multă lume. Aflând cine sunt, m-a primit fără rînd, a citit scrisoarea, apoi i-a sunat colegului său de la Tiraspol, recomandându-i să mă primească la studii, căci, poate, voi poseda aceleași capacități intelectuale și organizatorice ca fratele Vasile.

Am vorbit despre supărarea lui Vasile când a fost alungat din școala din Iordănești. A doua mare supărare a lui în viață a provocat-o o nereușită la un examen la limba rusă.

*Marcel TOȘCIUC,
profesor de istorie la Liceul „Mihai Eminescu” din Carapciu*

Dacă în viață am obținut ceva, aceasta se datorește faptului că mai mult de 30 de ani am avut norocul să fac parte din colectivul pedagogic condus de Vasile Tovarnițchi. Îmi amintesc bine toamna anului 1962. Elevii din clasele mijlocii și mari trebuiau să acorde ajutor gospodăriei agricole colective la recoltarea cartofilor. În frunte cu diriginții lor, clasele respective, primind inventarul necesar de la administratorul școlii, se îndreptau spre câmp. Eu am procedat altfel. Am aranjat elevii în careu, le-am împărțit coșurile, sapele, căldările, apoi le-am dat însărcinări concrete. Directorul școlii urmărea cu atenție ceea ce făceam. Era, probabil, nemulțumit că iroseam timpul. Ajungând în câmp, ni s-a repartizat parcela de pe care urma să strângem cartofii, și ne-am apucat de lucru.

Celelalte clase au pierdut mult timp, organizându-și felul de muncă în câmp, târăgându-l. La o ședință, directorul a subliniat că era mulțumit cum organizam eu lucrul cu clasa al cărei diriginte eram. Calitățile organizatorice le-am deprins în armată, fiind plutonier.

Vasile Tovarnițchi nu numai că iubea natura, ci și participa la protecția ei. Sub conducerea lui s-au desfășurat lucrările de înverzire a anumitor spații din sat, din jurul bisericii, școlii. În 1970 în parcul din centrul satului au fost sădiți 100 de castani. Copacii sădiți în timpul stăpânirii habsburgice se usucă, dar aleea frumoasă de castani tineri și viguroși și azi ne amintește de omul care a contribuit la reamenajarea parcului. Într-o zi de primăvară domnul director mi-a propus să urc în mașină. Mergeam să vedem podul numai ce construit, care leagă cele două maluri ale Siretului. Îmi spune deodată că ar fi bine să se sădească pe ambele părți ale drumului, până la pod, arbori, care să crească și să bucure ochii trecătorilor. Am înțeles sensul „excursiei”. Împreună cu elevii claselor superioare am organizat a doua zi sădirea puieților de salcâm. Primăvara a fost secetoasă și am organizat, evident, udarea copăceilor. Zâmbetul de pe fața directorului îi trăda bucuria interioară. De câte ori trec pe drumul spre Siret, vara, mirosul florilor de salcâm și zumzăitul albinelor îmi amintesc despre osârdia lui Vasile Tovarnițchi, despre grija lui pentru înfrumusețarea și a acestui colțișor de natură a satului natal.

În anul 1985, a fost terminată construcția școlii noi. Aceasta a fost principala realizare din timpul vieții sale. Rămăseseră în urmă nopți nedormite, zbuciumul sufletesc, grijile de tot felul. Satul a primit un frumos lăcaș al științei de carte. A început iarăși lucrul de înverzire a spațiului din jurul școlii. Puieții i-a adus personal directorul dintr-o regiune învecinată.

Printre primele în regiune, în 1989 școala noastră revine la grafia latină. Pentru realizarea acestui scop Vasile Tovarnițchi a trebuit să plece la Kiev, cu o geantă mare, încărcată cu caiet ale elevilor din toate clasele, ca să-i convingă pe unii funcționari din cadrul Ministerului învățământului al Ucrainei că nu era nevoie de 7 ani, așa cum propuneau ei, pentru trecerea completă, în școlile cu

predarea în limba română, la grafia latină. El a demonstrat că la alfabetul latin se putea reveni, concomitent, în toate clasele.

Vasile Tovarnițchi a insistat ca în programul de învățământ al școlii să fie introdus, pentru elevii claselor IV-X, un nou curs - „Istoria neamului”. În clasele superioare acest curs l-a predat însuși directorul nostru.

Învățătorii și profesorii noștri ascultau cu deosebită atenție lecțiile predate de către Vasile Tovarnițchi despre istoria neamului. Și azi parcă îl văd, cu arătătorul în mână, în cabinetul de istorie, lângă standul „Bucovina de-a lungul secolelor”. Cu durere în suflet ne comunica cum la 7 mai 1775 Bucovina a fost încorporată Imperiului Habsburgic și cum la 28 iunie 1940 ea a fost cotoșpită (se are în vedere partea de nord a acesteia) de către URSS, în urma odiosului tratat Ribbentrop-Molotov.

Nu pot să uit vizitele organizate pentru întregul colectiv pedagogic la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava și la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. Aceste vizite, ca și altele, aveau un singur scop: preluarea experienței avansate în domeniul pedagogiei. De obicei, când ne întorceam acasă, urma o singură întrebare: „Ce ați văzut și ce se poate aplica în condițiile școlii noastre?”

Pe Vasile Tovarnițchi, omul, organizatorul, pedagogul, l-am stimat și prețuit nespun pentru sufletul lui mare, pentru bunătate, pentru neastâmpăr și inovație în practica pedagogică. M-am străduit să-i acord tot sprijinul, să-i urmez în totul ce făcea, fiindcă se făcea în interesul învățământului, al elevilor, al întregului corp didactic.

POEȚI ARBOROSENI

Vasile BĂCU

Întoarcerea poetului

*Cu prilejul revenirii Luceafărului,
în bronz, la Cernăuți*

Cel mai mult l-au așteptat teii,
pentru că nimeni altul
nu le-a închinat
cuvinte mai alese.
Vechiul oraș
sătul de regimuri și de politică
a pierdut numărătoarea anilor,
însă știa,
că undeva alături,
împotmolită în hățişuri de negocieri,
se află clipa reîntoarcerii

fiului - pelerin
în romanticul pustiu al stelelor.

L-au așteptat bătrânii țărani,
care și-au adus din Siberia
sufletele în traiste,
pentru că n-au putut exista
între cer și pământ
fără dulcea lui Bucovină

L-au așteptat nou-născuții
acestui hotar de milenii,
pentru că fără El
din inimile lor
neprihănite
n-ar fi izvorât niciodată
apa vie a limbii materne...

Rugă

Trist amurg de secol,
împovărat de roadă păcatelor.
Mușcând din întuneric,
ard ultimele lumânări ale răbdării
lângă altarul speranței.

Lacrimi de ceară picură,
spărgând timpanele liniștii
amețitoare,
se preling pe obrazul
plin de cicatrice al smereniei

Iartă-ne. Doamne!...

Motiv de toamnă

Peste noapte s-a întâmplat ceva
absolut invizibil.
Veșnic îndrăgostitul nuc
A început să freamăte
împovărat de griji.
Salcia și-a împletit crengile-n cosițe.
Frunze galbene au început
un dans feeric.
Admirându-le,
am aruncat privirea
în oglinda apei,
de unde mă privea un tânăr
atins ușor de taina nopții
ce trecuse.

Drum fără întoarcere acasă...

*în memoria bunului prieten
din copilărie Ion Petrovici*

Ai promis că vii la primăvară
De ce-n plină iarnă te-ai grăbit?
De a ta venire într-o seară
Toți copacii au îmbătrânit

Ai dorit mereu să vii acasă
La părinții buni și răbdători
De ce atunci, Ioane, în fereastră
Lacrimi răsărit-au și nu flori?...

Ți-ai adus feciorii la odihnă
Să le-arăți unde-i copilărit
Dar de unde oare atâta tihnă
Pe-al iău chip din zâmbet zămislit?

Ai dorit să vii ca-ntotdeauna
Un copil timid, neobservat
De ce atuncea de trei zile-ntruna
Clopotele bat la noi în sat?

N-am crezut în vestea dureroasă
Nici o clipă, frate, însă ieri
Am aflat că ai un loc de casă
În grădina tristă la Trei Peri...

A căzut o stea... în noaptea asta
A oftat un înger păzitor
Cerul și-a deschis în zori fereastra
Ca să-ți faci drum... nemuritor

25 ianuarie 2001

Timp prezent

Trecutul - un vis de copil,
viitorul - plin de orice,
numai nu de speranță.
Ajuns la timpul prezent,
simt lovituri de berbec
în zidul cetății eterne,
unde se află omenia
în stare de asediu.
Zidurile seculare
rezistă presiunii obraznice,
însă n-am nici un motiv
să fiu liniștit
pentru că simt
atât de aproape clipa,
când cineva dintre ai mei
va deschide porțile...

Nicolae ȘAPCĂ

Ocrotiți de luceafăr

În fiecare zi și-n fiecare viață,
Se-aprinde o rază bună și poate chiar măreață.

În fiecare noapte din fiecare stea.
Se varsă câte-o rază pe creștetul cuiva.

Din fiecare stea în fiecare seară,
A tale raze vii în gândul meu coboară.

Tu fiecare vis îl luminezi de-un veac.
Iar raza ce-l cuprinde e-al sufletului leac.

Tu luminezi prin epoci întregul Univers,
Păcat că nu cu toții aceasta-au înțeles.

Prin Tine e de geniu întregul neamul meu
O, Doamne, de ce unii îți fac numele rău?

Și dacă vor să-mi spună azi mie altceva
O, Doamne, ce au dânșii cu sfânta raza Ta?

E evident căci noi etern pe-acest pământ
Suntem sub ocrotirea Luceafărului Sfânt.

Visul florii

În gândul unei flori
Se-ascunde o albină
Ce-i așteptată-n zori
să vină iar, să vină.

Doar sărutarea ei
O sparge la inimă
Ca un încins scânteii.
Să vină iar, să vină.

Să cadă dintr-o rază
Ca mierea-i cristalină
Când soarele-n amiază-i
Să vină iar, să vină.

Când adierea serii
Un cântec dulce-ngână
Pe-a ei petală rece
să vină iar, să vină

Tot astfel își așteaptă
Un prinț în vis o zână
Ce-i dulce și-nțeleaptă...
Să vină iar, să vină...

În privirea...

în privirea unei stele
Am citit o poezie
cu o rază de cerneală
Ți-o consacru astăzi ție.
 În privirea unei frunze
 Am citit sinceritate .
 Ți-o aduc pe buze ție

Cu-n buchet de nestemate

În privirea unei doine
Am văzut privirea ta
M-am pierdut în adâncimea
Unui fluier ce doinea
 În privirea unei ape
 Am văzut ceva grăbit
 Unde-i steaua ce-mi privise?
 S-a pierdut la răsărit?

Izvor de poezie

În fiecare dimineată
Când zorile se varsă
Prin geamul meu deschis
Intră cineva în casă.
Îmbracă în lumină
Odaia și-al meu vis
Și pleacă tot prin geamul
Rămas demult deschis,
Îmi lasă o idee
Și-o simplă călimară
Îmi lasă o peniță
Repusă în cerneală,
Îmi lasă gândul tău,
Privirea ta duioasă –
Izvor de poezie gingașă, duioasă...

Ți-am trimis

Ți-am trimis un simplu gând
Să-l ascunzi în taina serii
Tu l-ai aruncat în vânt
Nu i-ai dat destinul vrierii.
Ți-am trimis doar un cuvânt

Să-l ascunzi în taina zilei
Iar tu i-ai săpat mormânt
Ca să nu-l audă nimeni.
 Ți-am trimis în dar o stea
 Ce mi-au dăruit-o mirii
 Când în visul meu lucea
 Constelația iubirii.
 Tu ți-ai prins-o-n piept cu dor
 Și-ai plecat fermecătoare
 Eu cu veștedul amor
 Suspinăm în depărtare.
Coboară-ți raza ta din cer
Și sparge bezna nopții sumbre
Să-ți văd surâsul efemer
Să văd măcar dulcea ta umbră.

La mijloc de luna mai

La mijloc de luna mai
înviat-au pe coline
Pe acest picior de plai
Flori și harnice albine.
La mijloc de luna mai
Ți-am adus în dar o floare
Un sărut doar vreau să-mi dai
Cât de dulce o fi oare?
Uite trece luna mai Cu ea pleacă primăvara
Și pe gura cea de rai înflorește lăcrămioara
Uite trece luna mai Iar noi doi și-aceeași lună
Ne-ntrebăm de ce nu stai?
Tinerete, tu nebună!
în florar, în florar.
Liliacul a-nflorit
în florar, în florar.
Ție ți l-am dăruit!

Grigore PETRESCU-ROTARU

Românilor de pretutindeni

Ascult tăcerea din vulcane.
Când, pentru-o clipă, obosesc
Și văd cohortele romane
Lângă Danubiu cum tot cresc...
Pe cai de foc și de speranță
M-avânt și steagul mi-l desfac,
Ca să se vadă la distanță
Că sunt cu sufletul de dac!
Îs mulți dușmanii, ca omida,
Și-Apolodor termină podul...
Zalmoxis și-a întors hlamida...
Degrabă corbi vor strânge rodul...
...Așa ne-a fost ursit exodul –
Ca râului cu-al mării val.
Să ne unim, să facem totul
Să nu uităm de Decebal!

Pentru păcatele noastre

Îmi este frig
în miez de august
și mi-i amar
în gura minții,
când văd ce soartă au avut părinții:
de două ori să nimerеști
doar într-o viață
pe patul de legendă-al lui Procust!
Dar, poate că așa e just,
că n-am ținut destul
la glia-mamă
și-acuma,
toți de-a valma, dăm de seama
pentru păcate din trecut?!
Vai, Doamne,
câte nu le-am petrecut
de când un soare-n fiecare
zi ne cheamă,
iar noi rămânem tot aici,
la lut durut,
ca să plătim
și ultima sa vamă!

Iscarioții

Când picură
din ceruri mană
în oaza-n care
se complac,
aruncă-n jur
de sub sprânceană,
câte-un surâs
și la sărac.

Îi „fericesc” pe toți
cu vorba,
dar una spun
și alta fac,
căci de le vin
la prag cu torba,
preschimbă pupăza-n
colac.
Au patru fețe
pentru-o ziuă:
de nord, de sud,
de est și vest...
au pus computere
la piuă
și apă chioară
trec prin test.
La vadul sufletelor noastre
pe unde-i cursul
mai onest,
trimit din zărilor albastre
vameși de gând.
voroavă, gest...
Ne fugăresc
prin lumea largă
dulăi de rasă,
de gulag,
și noi, supuși, plecăm
de parcă
nu i-am putea stropși
în parag!
Pilat cu fața de vulpoi
își spală mâna-n banii
noștri,
iar noi de ieri
pân' mai apoi
îi susținem
creduli ca proștii...

Străini, în două emisfere,
de frați, surori
și de părinți,
avem o mică mângâiere –
că n-am fost dați
pe trei arginți!

Fântânarul neamului

Mă cobor în adâncuri de hume
Nu după aur, argint ori cărbuni,
Ci după apă vie, ce-n lume
Poarte numele sacru - „străbuni”.
Sub rădăcini de pelin și de nalbă.
La hotarul din miez de moșie.
Plânge cu roșu Fântâna cea Albă
Deasupra celor făr' de sicrie!
Din seve de stejari și de sângeri
În Valea Cosminului sfântă.
Arcașii lui Ștefan iau chipuri de îngeri
Și-n luptă din nou se avântă!
Ruinele cetății Țâțânei
Tresar pe la Roșa sub iarbă.
Când din adâncul durut al țărâniei
Prin glasuri de daci ca să fiarbă.
Pe maluri de Nistru Hotinul
De-o mie de ani ne tot spune:
Când ți-e prieten streinul,
Mâna pe armă nu pune!
Mă cobor în adâncuri de hume
Nu după aur, argint ori cărbuni.
Ci după apă vie, ce-n lume
Poartă numele sacru - „străbuni”!

Columna limbii române

Etern ca apa în ocean.
Magnific soare ce zilnic ne răsare,
Iradiezi din an în an
Nimb de lumină tot mai mare;
Ești miez de dragoste și ești
Sublim de vise, apă vie.
Columna limbii românești.
Urcând mereu spre veșnicie.

OBICEIURI DE FAMILIE

Nunta la românii bucovineni de pe valea Siretului (I)

Doctorand Victoria COSTINEAN

În obiceiurile de familie căsătoria ocupă un loc aparte, fiind tratată ca o acțiune necesară, de neocolit, pe care indivizi de sexe opuse o fac pentru a-și regla mecanismele biologice și a le subordona ideii de continuitate. La baza formării familiei a stat din toate timpurile dragostea, urmată de buna înțelegere, ajutorul reciproc dintre părți, credința și fidelitatea. Căsătoria trebuie să le aducă soților urmași legitimi, care să le fie bucurie, sprijinul bătrâneților, dar să însemne și continuitatea neamului, căci vorba ceea, familia fără de copii e ca pomul fără păsări.

Multe povești populare, întâlnite la diferite popoare, tratează lipsa copiilor ca o tragedie. Totdeauna a fost importantă apariția legitimă a copilului după căsătorie, și nu mai devreme de nouă luni. În certificatul de naștere era indicat și faptul: născut legitim sau nelegitim. Copiii născuți nelegitim erau veșnic luați în derâdere, numiți „urzăcari” sau „din flori”. Acestora li se dădea numele mare al mamei, iar ca nume mic i se punea unul dintre cele mai urâte, de pildă Tololoi. De aceea, fetelor, care erau supravegheate cu strictețe de către părinți, li se interzicea să între la cineva în casă „după aprinderea opaițului” sau să stea de vorbă cu băietanii afară, și nu în casă. În prezența feciorului, fata trebuia să-și demonstreze calitățile de bună gospodină: în permanență trebuia să fie cu ceva ocupată. Dacă feciorul venea în zile de lucru, ea țesea, torcea, broda, pregătea bucate. Trebuia să fie umilă și tăcută. Discuția se desfășura

mai mult între flăcău și părinți fără ca la ea să participe fata. Era o mare rușine ca fata să se fi așezat pe laviță alături de flăcău. La plecarea acestuia, ei îi era îngăduit să-l petreacă doar până la ușă. Mai liber tineretul se simțea la horele, „strânsurile” satului, organizate duminica, în zile de sărbătoare și de hram. Aici fetele și flăcăii, întâlnindu-se, se cunoșteau mai bine, adică erau în largul lor.

Nu toate satele aveau strânsuri de hramul bisericii (Igești, Crasna ș.a.). În prezent, fiind influențate de satele învecinate au început și ele să respecte acest obicei. Anume la hore și strânsuri, în văzul tuturor, fetele tinere, de la 16 ani. erau „scoase la joc”. Părinții se străduiau ca fata lor să fie scoasă la joc de un băiat bun, din familie de gospodari, sau din rândurile rudelor. În semn de mulțumire ei îi făceau cinste cu băutură. Fata scoasă la joc se considera a fi bună de măritat (se cerea să aibă zestre și să știe a lucra. În prezent obiceiul scoaterii la joc a cam dispărut în satele de pe Valea Siretului, dar se mai păstrează în localitățile rurale ale raionului Noua Suliță (Berestea, Stălinești, Bălcăuți, Nesvoia).

Până la vârsta de 24 de ani fetele erau considerate tinere, dacă, însă, depășeau această vârstă, rămânând nemăritate, li se ziceau fete bătrâne sau stătute. Era o rușine să rămâi fără soț până la 24 de ani. O carte de judecată din 7 aprilie 1796 ne dă în vileag o întâmplare din viața unei fete de mazel din Igești, cu numele Ilinca Brahă, care avusese cu cineva un proces la judecătoria din Târgul Siretului. În fața judecătorilor nemți această fată și-a ascuns adevărata-i vârstă, motivându-și acțiunea prin faptul: „După obiceiul nostru moldovenesc e o rușine și urâciune pentru o fată, care până la 24 de ani nu capătă bărbat... Ca să mă feresc de aceasta și să nu-mi stric norocul, am zis că sunt mai tânără”. Fetele rămase nemăritate erau numite „fete mari”.

Feciorii erau buni de însurat după ce veneau de la oaste. Unui asemenea fecior i se spunea „băietan cu armata făcută”. Trecând de vârsta de 27-28 de ani, ei erau numiți „băietani stătuți” sau „de toamnă”. Cântecul pe care îl reproducem ne mărturisește despre perioada nunților și timpul căsătoriei flăcăilor:

Foaie verde foi de fân.
Zic fetele că-s bătrân.
Dar și eu în ciuda lor
Nici la vară nu mă-nsor, -
Nici la toamnă, nici la vară.
Nici la altă primăvară.
Trăiți, domnule maior!
Merg acasă să mă-nsor.
Să-mi iau fată cu moșie.
Ca să-mi placă numai mie.

(Inf. Ana Ionuț, 72 ani, s. Ropcea)

În trecut, ca și în prezent, nu li se permitea celor mai mici să se căsătorească înaintea celor mai mari din familie. Numai atunci când tinerii din familie atingeau vârsta când erau considerați „bătrâni”, cei din urma lor primeau binecuvântarea părinților și se puteau căsători.

În unele sate (Igești, de exemplu) la toate petrecerile, care se desfășurau seara, fetele erau însoțite de părinți. Cele mai frecvente petreceri erau „Jiocol” și „Claca cu scripcari”. „Jiocol” se făcea la casa unui gospodar. Fiecare flăcău mergea și invita o fată, prin următoarea formulă: „Cinstiți gospodari, dacă aveți chef și voie bună, vă poftesc cu fata la joc”. Evident, era concretizat locul petrecerii. Dacă părinților le era pe plac flăcăul, atunci acceptau invitația, mulțumindu-i, iar în caz contrar, se scuzau, născocind vreun motiv oarecare. La intrarea în casa unde avea loc „jiocol”, muzicanții le cântau un marș, iar calfele îi cinsteau cu holercă.

Apoi urmau clăcile de cules cânepa, inul, clăcile de tors, de scărmanat pene, de nisipit cu lut casele și stodoalele. Obiceiul însoțirii fetelor de către părinți a fost practicat numai în Igești și s-a păstrat până nu demult, odată cu dispariția „jiocului” și a dacilor, care au fost înlocuite cu discoteca.

În nunta nord-bucovineană nu vom găsi particularități distincte față de nunta românească în genere. Pentru această zonă sunt specifice cântecul (nelipsit la toate etapele nupțiale), strigăturile și orațiile. Ritualul include trei etape: cea premergătoare

nunții, nunta propriu-zisă și cea de încheiere (de după nuntă). Faza premergătoare include înțelegerea tinerilor, prinsul (alegerea) starostelui, starostitul, peșitul, logodna, „datul mâinii”. Toate etapele și treptele amintite se întâlnesc în fiecare sat din nordul Bucovinei, inclusiv în cele de pe Valea Siretului. Deosebiri esențiale întâlnim la Igești (sat răzășesc). Deoarece subzona etnofolclorică Valea Siretului a fost studiată prea puțin, vom încerca să facem o descriere mai detaliată a nunții din trecut și din zilele noastre cu scopul de a arăta ce s-a păstrat și ce a dispărut, ce elemente noi au apărut pe parcursul timpului.

Prinsul starostelui și starostitul

Această treaptă atât de importantă cândva a fost oarecum lăsată în umbră. În trecut rolul starostelui (peșitorului) îl juca un gospodar din sat, stimat de toți și bun de gură. El era trimis în casa miresei în ziua aleasă, în afară de marți, vineri sau în timpul postului, aducând vestea despre dorința mirelui. În prezent în rolul starostelui în cele mai dese cazuri apare mirele. Aflându-se alături de fată, el le mărturisește părinților ei dorința de a lua odrasla lor de soție. Dacă flăcăul este pe placul părinților, atunci ei cer și părerea fetei. În caz contrar, ei zic că nu au încă fată de măritat. Dacă răspunsul este pozitiv, starostele îi îmbie pe părinții fetei cu băutura, ca apoi și ei, la rândul lor, să-l cinstească. După înțelegere este fixată ziua logodnei. Starostii buni de gură au și o formulă de adresare către părinții fetei. Această formulă versificată este următoarea:

De dimineață ne-am sculat,
Tăt Răsăritu-am colindat.
Târgurile lumii le-am îmbiat
Și nime nimic nu ne-o-ntrebat.
Da cine sânteți D-voastră,
Să ne ațineți calea noastră?
Dar dacă doriți numaidecât să știți
Cine sântem și ce căutăm.
Să ne-ntrebați omenește.

Să vă răspundem gospodărește;
Să ne-ntrebați încet
Și vom răspunde drept;
Să nu ne luați cu întrebarea în grabă,
Că nu-ți avea nici o ispravă;
Că de veți grăbi,
Nimic nu-ți folosi,
Da și mai mult îți păgubi.
Tânărul nostru împărat (numele),
Cel mai bun băiet din sat,
Venindu-i vremea de-nsurat,
În zori de zi s-o sculat,
Cu rouă de flori s-o spălat,
Lui Dumnezeu s-o-nchinat,
Apoi flinta și-o luat,
Din bucium o buciumat.
Mulți voinici s-o adunat:
De prin văi și de prin sate
Trei sute și jumătate,
Toți cu armele-ncărcate.
La brâu cu pistoale bune, -
Toți frumoși din ceea lume.
Și la răsărit de soare
Au plecat la vânătoare.
Și-au vânat Țara de Jos
Fără de nici un folos.
Că prin văi și prin hârtopi
Găseau numai iepuri șchiopi.
Veverițe cu ochi mici.
Prin gârle - numai arici.
Și-atunci noi ne-am întors
Printr-un codru-ntunecos
Și cu dorul de vânat
Toată lume-am colindat
Și-am cutreierat:
Cerul albastru cu stelele.
Văile cu viorelele.

Păduri mari și înverzite.
Câmpii multe și-nflorite.
Dumbrăvi cu izvoară.
Cine bea - pe loc se-nsoară.
Și domnul nostru mire.
Fiind repede de fire.
S-a cam tare însetat.
La un izvor s-a aplecat
Și setea și-o astâmpărat.
Ridicându-se-n picioare,
A zărit lângă o floare
O urmă de fiară.
De care vânătorii se speriară
Și la picior o luară.
Mirele s-o supărat
Și mult pe gânduri n-o stat.
Buciumul la gură-o pus.
Pe toți la un loc ne-o strâns,
Să-i dezlegăm
Și să-i spunem
Că nu-i urmă de fiară.
Ci de fată mare.
Ce s-o prefăcut în floare.
Care pe noi ne-o mințit
Și-n codru ne-am rătăcit.
Unu-o zis că-i urmă de căprioară
Să-i fie mirelui de soțioară.
Ca frumusețea din rai,
Să-i fie mirelui de bun trai.
Alții au zis
Mai precis:
Că-i urmă de fată mare.
Prefăcută în floare.
Și crește într-o grădină
În altă țară străină.
Ea tot crește și-nflorește.
Da de rodit, nu rodește.

Că nici locu nu-i priește.
Da mai și se veștezește.
Da noi, cei mai cunoscători
Dintre bravii vânători.
Am stat drept.
Cu mâna pe piept.
Și-am zis că-i urmă de huhurez.
Nouă să nu ne mai crezi.
Atunci jupanul mire
Într-un picior s-o-nvârtit.
Din degete-o plesnit,
În scări s-o suit
Și cum ne-o zărit.
Pe loc ne-o poreclit:
Cu nasul turtit,
Mici de stat.
Buni de sfat.
Lungi de mână,
Buni de gură.
Buni băieți.
Da cam șireți.
Și ne-o poruncit
Pe cai să-ncălecăm.
Floarea s-o căutăm
Și să i-o aducem.
Pe cai am încălecat
Ca gându-am colindat
Bucovina-n lung și lat.
Ne duceam cu gândul,
De cutreieram pământul
Din casă în casă,
Mireasă să iasă,
Că nu-i glumă,
Mirele ne zugrumă.
Am mers pe brâul pământului,
În bătaia vântului,
Pe curs de izvoare.

Pe rază de soare,
Pe albastru stelelor.
Pe înaltul cerului.
Bând și chiuind,
Din pistoale împușcând.
Caii nechezând.
Pe nări foc vărsând
Și ca ziua luminând.
De când la D-voastră am ajuns,
Semnele nu s-au ascuns.
Noi pe loc am stat
Și de floricică-am întreat.
Și-am zărit-o pe fereastră
În casă la Dumneavoastră.
Și-amu mireasa ne-o dați
Ori de noi nu mai scăpați,
Că noi n-am venit cu mânie,
Nici cu ură și tărie,
D-am venit cu hârlețe de argint.
Să săpăm floricica din pământ,
S-o scoatem din rădăcină,
S-o sădim la-mpăratu-n grădină.
Acolo ea va-nflori
Și de rodit va rodi.
Și locul îi va prii.
Și tare bine i-a fi.
Da voi, gospodari de casă.
De gândiți că suntem hoți.
Ori de tâlhari ne socoti.
Noi avem și întărire
De la domnul nostru mire
Cu scrisoare latinească
Și pecete-mpăratească.
Cine știe carte, să vie, s-o citească!
Dar cine nu știe.
Ferească Dumnezeu să vie!
C-atunci va fi cinstea noastră
Și ocara Dumneavoastră!

După înțelegere sau „tocmit”, urmează o altă orație, în care se spune:

Noi am putea să mai stăm.
Despre multe să urăm.
Dar foarte ne grăbim,
N-avem timp să poposim.
Caii să-i adăpostim.
Dar dacă doriți să mai stăm
Și să mai urăm.
Să ne așterneți covoară.
Să descălecăm în pridvoară;
Să ne-ntindeți lăicere.
Să descălecăm ca boierii.
Că nu suntem țigani din șatră.
Să descălecăm în baltă.
Și nici ciobani de la oi.
Să descălecăm în gunoi.
Suntem vânători vestiți.
De toată lumea iubiți!

După starostie urmează logodna. Deoarece în majoritatea satelor de pe Valea Siretului nu era primit ca tinerii să se căsătorească după hotarele acestor sate, iar toate familiile se cunoșteau îndeajuns de bine, aici n-a existat obiceiul „mersului pe văzute”. Acest lucru mai are la bază și un alt motiv: se considera o rușine mersul fetei la mire înainte de nuntă, deoarece ea trebuia să fie „curată”, „cinstită” în fața altarului. Tot din acest motiv nu s-a practicat nici furtul, „răpirea” miresei, caz obișnuit pentru satele din Basarabia, dar și din alte raioane ale Bucovinei. Din spusele bătrânilor cazurile de „răpire” a miresei au fost deosebit de rare în zona Valea Siretului și ele s-au înregistrat la Igești și Ropcea. Despre aceasta ne mărturisește și cântecul înregistrat de la Ana Ionuț din Ropcea:

Pe-acel deal, pe-acea cărare
Vine-un voinicel călare.

Mână turmele la vale.
— Ia vezi maică la fereastră
Cine bate-n poarta noastră?
— I-un cioban cu turma sa.
El cerea apă să bea.
— Eu mă duc, măicuța mea.
Ca să-i dau apă să bea.
— Fata mamei cea frumoasă.
Nu te las să ieși din casă.
Că ciobanu-i frumúșel.
Nu te las să mergi la el.
Fata nici nu asculta.
La cioban că se ducea
Și-n cojoc mi-o învălea.
Și din gură așa grăia:
— Firea-i, maică, afurisită,
N-ai vrut să mă dai cu nuntă.

Logodna

Logodnei, „datului mâinii”, „încredințării” i se dă o importanță tot atât de mare ca și nunții. Ea are loc sâmbăta, duminica sau într-o zi de sărbătoare și neapărat în casa miresei. La ea participă mirele, mireasa împreună cu părinții, rudele apropiate, nașii de botez și viitorii nași de cununie, adică nunii cei mari. Nu a existat un număr strict de nuni ca în alte părți (ca, de exemplu, în raionul Noua Suliță). Câți nuni erau numiți din partea mirelui, atâția trebuia să pună și mireasa (de la două la zece perechi și mai multe chiar). În prezent în majoritatea cazurilor se pun două perechi. În cele mai dese cazuri logodna se face fără muzică, fără scripcari. Oaspeții sunt întâmpinați împreună cu părinții. Mireasa nu se ascunde ca în Moldova sau în sudul Bucovinei. Toți cei prezenți sunt poftiți să ia loc la masă. La logodnă se discută principalele probleme legate de nuntă, sunt fixate ziua nunții, mărimea zestrei, se vorbește despre „legături” darurile pentru nași și rudele apropiate ale mirelui, despre druște, vătăjei, se alege taraful care o să cânte la

nuntă. Înțelegerea se desfășoară sub formă de dialog între părinți. Încep discuția părinții feciorului, care, glumind, îi cer să le spună pentru ce i-a chemat la casa fetei. Se întâlnesc și orații de la logodnă, dar care s-au mai păstrat în puține sate.

Iată o asemenea orație:

Jupâniță mireasă, vă zicem grăbit
Bună sara, bun găsit!
Văd că ești voioasă
De sosirea noastră.
Ne-ai ieșit în cale
C-un colac frumos și mare.
Socru mare, fără vorbă multă
Să te pregătești de nuntă
Cu mândra crăiasă,
S-o ducem mirelui acasă.
Și-amu dacă vreți să scăpați.
Socru mare, să ne dați
Șase cofițe cu vin.
Șase năframe de in.
Să ne ștergem pe la mustețe
Și să le legăm la bețe.
Dar să nu fie împrumutate.
Ca să tragem vreo năpastă;
Să fie de-aici din casă.
De la cinstita mireasă.
Cu fir de aur cusute.
Din în subțire țesute.
Socri mari, ascultați
Și-n urechi vă băgați:
Când a da soarele-ndisară.
Mare oaste vă-mpresoară.
Dacă nu-ți avea bucate de ajuns.
Să vă cătați loc de ascuns.
Să lărgiți casa,
Să-ntindeți masa.
Pregătiți, socrii mari.

Pentru bucatele tari:
S-aveți buți de vin.
Pahare din plin.
Vaci bune și lăptoase
Și neveste frumoase.
Ca să ne servească.
Să ne pomenească.
Noi nu-ți cerem boi ori cai.
Că știm că de-acestea ai.
Dar cerem ceva ciudat.
Să nu crezi că ai scăpat
Zestre bună - cinci covoare.
Perne de gâscă, ușoare
Și mai mari, și mai mărunte.
Douăsprezece și mai multe.
Câteva scoarțe pestrițe.
Bătute în patru ițe.
Dulap mare cu oglindă
Din pomăt până la tindă.
Masă, scaune, divan,
C-am îmbiat aici de-un an.
Lada plină cu tulpane
Chitaiene, americane,
C-așa dă mama la față.
Când se cere măritată.
Cinstit socru mare,
Ți-ai luat grija din spinare
Și de-amu ce ai făcut
Nu mai e de desfăcut.
Și amu, poftim, cinstește
Și ce trebi împlinește!

După logodnă tinerilor li se spune logodiți. Fetei i se spune mireasă (Igești, Ciudei, Budințe, Pătrăuți), mnireasă (Crasna), nireasă (Ropcea). Flăcăul logodit este numit mire, mniri, niri. Fata logodită poartă în păr anumite floricele de culoare albă cumpărate de meșterițele din satul Voloca, iar mirele nu se deosebește prin

nimic de ceilalți băietani. Nu se mai practică prinderea florii în pălărie, năframei la traista primită de la mireasă în timpul logodnei.

Din cele descrise de Simion Fl. Marian referitoare la desfășurarea logodnei (datului mâinii) până la noi au ajuns puține obiceiuri. Au dispărut unele orații, miresele nu se mai ascund, preotul nu participă la logodnă, nu are loc schimbul de năframe și inele, ca simbol al unirii și credinței dintre cei doi tineri.

După ce tinerii s-au logodit, chiar în prima duminică sau zi de sărbătoare aceștia se duc la împărțășanie, ca apoi să se poate pricestui. În perioada dintre logodnă și nuntă (3-4 săptămâni) după săvârșirea serviciului divin preotul „strigă vestirile”, adică îi anunță pe enoriași despre căsătoria acestor tineri.

Vestirile sunt repetate trei duminici la rând cu scopul de a fi scoase în vileag motivele posibile ce ar putea împiedica nunta.

Luarea zestrei

Pregătirii zestrei pentru fată în satele de pe Valea Siretului i s-a dat și continuă să i se dea o mare importanță. Mama fetei avea grijă de țesăturile și obiectele necesare pentru casă, iar tatăl - de animale, pământ, bani.

În timpul cercetărilor efectuate pe teren s-au găsit informații referitoare la obiceiul alcătuirii foilor de zestre, întâlnite în toate ținuturile românești. Pravila de la Govora din 1640 obliga părinții să se îngrijească de zestrea fetelor. Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești, în „Capetele de poruncă” din 1714 poruncea ca foile de zestre să fie alcătuite de față cu trei martori, inclusiv preotul. Despre foile de zestre scrie și Nicolae Iorga în „Studii și documente”. Cum se alcătuiau ele în satele de pe Valea Siretului ne mărturisește istoricul regional Simion Reli în monografia „Satul Igești în vremuri vechi și noi”. El ne demonstrează cum a fost făcută o asemenea foaie dintre două familii în anul 1793, în care intra și vechiul obicei de a dăruia la logodnă galbeni. Zestrea fetei (lucrurile mai mărunte, printre care tulpane, basmale, pânză, cămăși, catrințe, fote, ștergere, bundițe, cojocele etc.) erau așezate în ladă sau „lădoi” din lemn de nuc, fag ori brad frumos ornamentat

cu figuri geometrice sau motive florale, împreună cu alte lucruri - covoare, scoarțe, țoluri, perine mari (cel puțin șase), mici (4), donița de muls vaca, lădoiul era așezat în căruță. De căruță era legată vaca. Dacă zestrea era luată după nuntă, pe ladă, gătită frumos, era așezată tânăra nevastă, iar în față mergea tatăl ei, ducând caii de căpăstru.

La luatul zestrei participau și participă neveste tinere, numite „sfește”, precum și druște, vătăjei, bărbați tineri dintre rude. Ajungând la poarta miresei, alaiul începea să-și dezvăluiască atitudinea față de acest eveniment prin strigături și cântece, care se întâlnesc în toate satele românești din actuala regiune Cernăuți și în cele din județul Suceava.

Cântecele și strigăturile și într-o parte și în cealaltă ale Bucovinei au același conținut, deosebindu-se doar prin pronunțare și pe linie melodică. Zestrea, „cumpărată” de mire de la mama miresei (soacra mică) sau de la o soră a ei, este jucată și dusă la casa unde o să locuiască tinerii (a mirelui).

Când alaiul ajunge la casa miresei, se cântă în felul următor:

Frunză verde doi bujori,
Bună sara socrilor!
Frunză verde de trifoi.
Sunteți bucuroși de noi?
De sunteți bănuitori.
Noi suntem întorcători.
De-ți zice: — Poftim, poftim!.
Noi pe-atâția mai venim.
N-am venit să-ți văd averea,
D-am venit să-ți văd plăcerea;
N-am venit să-ți văd pământul,
D-am venit să-ți văd cuvântul.
Noi nu vrem boi, nici cai,
Doar copchila să ne-o dai.
Noi altceva nu cerem,
Pe lângă copchila vrem
Șapte pernuți înfățate,
Lăicere rădicate.

— Noi pernuți nu prea avem,
Că găscuțe nu ținem;
Lăicere n-avem multe.
Că ni-s oile la munte.

Dacă zestrea se lua sâmbăta seara, atunci se aduceau și schimburile („șchimburi”) și se cânta:

Noi, Ileana, te-om ruga,
Ia deschide-ne poarta.
Că ne-o trimis mnirili.
S-aducem tulpanili
Și să luăm pernili.

Cântec din Ropcea

Bună sara de trei ori!
Sunteți bucuroși de noi?
Sunteți bucuroși ori ba.
Noi de-a sila ne-om băga.
Înainte suntem trii,
Înapoi - sute și mii;
Înainte suntem patru.
Din urmă vine tăt satu.
Suntem cam la șiesă suti.
Cu niri noiștrii-n frunți.
Soacră nică, ieși în prag
Și ne dă ce ai mai drag, -
Dă-ne-o floare de plig
Și zestrea ce-ai pregătit;
Dă-ne-o floare din fereastră.
Pe Gheorghina di nireasă.

Cântec din cireș

Foaie verde de trifoi.
De când sunt n-am fost la voi;

Nici acum n-aș fi venit.
Da Maria ne-o poftit.
Ne-o luat cu binișoru,
Să-i aducem puișoru.
Vai, săraca mireasa.
Mireasa și maică-sa!
Tătă noaptea n-o dormit,
O stat și o pregătit.
Au stat în colțul grădinii.
Ca să vadă cine vini.
Da noi oameni gospodari.
Am venit cu lăutari.
Foaie verde măr sucit.
Noi degeaba n-am venit.
Miresuica ne-o chemat.
Să ne deie ce-o lucrat:
Perne, țolură și covoare
Să împlem carul cel mare.
Noi luăm lada și fata.
Luăm tăte celea gata.

Strigături din partea celor de casă

Bucuroși de dumneavoastră,
C-ați venit la casa noastră.
Că eram tare mâhniți
Și credeam că nu veniți.
Ne-ți lua cu binili,
V-om da perinuțili;
Ni-ți lua cu voie bună.
Noi v-om da covor de lână.
Foaie verde de cucută,
la uitați-vă la ușă;
Foaie verde de strafîrî.
În uitați-vă la miri
Cât de-ncetișor el vini, -
Vine-ncet și legănat,

Că-i ficior de-aici din sat;
Vini-ncetișor și lin,
Că-i cu buzunarul plin.

(Pătrăuții de Sus).

Cântec la „vânzarea” zestreii

Poftim, miri, mai încoaci.
Că nimica nu ți-om faci!
Poftim, miri, mai încoa,
Poate-i cumpăra ceva
C-o sută cincizeci de mii.
Să ai zestre cât îi fi.
Iară dacă ni-i ruga.
Cu o sută ți-om lăsa.
Bani pe zestre nu cerem.
Numai de bomboane vrem.
Da mirili-i om de treabă
Și ne-a da o sumă-ntreagă.
Hai, miri, nu te zgârci,
Dă-ne două-trei hârtii.
Da de-acelea roșioari.
Că noi suntem multișoari.
Noi ceva doar ne-am gândit,
Zestrea-i musai de plătit.
Nu ne-mbieți cu copiei.
Că noi nu purtăm opinci.
Noi suntem astăzi în foti
Și-ncălțate în ciuboti.

(Pătrăuții de Sus).

Cântec din Crasna

Foaie verde viorele.
Voi, neveste frumoșele.
Stați mai jos pe scăunele.
Ce v-ați suit așa sus
Și preț la zestre ați pus?
Ia lăsați-o mai la preț.
Ca să puteți s-o vindeți.
Și noi ca s-o cumpărăm
Și ca fudui să mergem.
Neveste bune sunteți.
Frumoasă mnireasă-aveți.
Mare rușine faceți.
Zestrea vreți ca s-o vindeți.
Că noi când ne-am măritat.
Mamele zestre ne-au dat, -
Ne-au dat zestre ca la fată,
N-a cerut pe dânsa plată.
oi v-ați strâns așa de multe
Și cereți sute bătute.
Floritică de pe vale.
Să vie soacra cea mare.
Că ea aici a muncit
Și are drept de cerut.
Da neamurile n-au lucrat.
Noi nu plătim pe cântat.
Și noi de-asăară cântăm.
Da plată nu vă cerem.
Că George când ne-o poftit.
Nu ne-o spus că-i de plătit;
Și atunci când ne-o chemat.
Nu ne-o spus de cumpărat.
Foaie verde lemn sucit,
Mnirili nu-i om zgârcit, -
N-are bani de azvârlit.

Voi nici una n-ați lucrat,
N-a veți drept la cumpărat.
Noi înapoi ne ducem
Și zestrea nu v-o luăm.
Câte-o țără tați avem.
Trandafir frumos și-nalt.
Cât îi lumea-n lung și-n lat,
De-aiestea nu s-o-ntâmplat.
Așa neveste frumoase
Și la ruble lăcomoase.
De-acasă se târguiesc,
Mnirili ni-l bumbăcesc.
De nu le-om da ruble noi,
N-or avea ce da-n pripoi.
Trandafir mândru-nflorit,
De-acasă când ne-am pornit,
Soacra-așa ne-o sfătuit:
Să nu-mblăm de pe avere,
Să-i aducem mângâiere.
Că vrea o copchilă bună.
Pe Ileanu lui Panduri.
La masă cât am stătut,
Ileuța ne-o plăcut.
Cu dânsa ne-am sfătuit.
Că zestrea nu-i de plătit.

Strigături la jucatul zestrei

Perinuța cea de puf
Tăta noaptea buf! și buf!
Perinuța cea dintâi
Lui Ionică căpătâi.
Perinuța cea pestriță
Lui Ionică sub costiță.
Perinuța cea mai moale
Lui Ionică sub picioare.
Să trăiască-acei de casă,

C-au făcut zestrea frumoasă!

(Budineț).

U-iu-iu pe dealul gol.
Că mireasa n-are țol.
Dar i-a face mirile.
Când a tunde câinele!
Și-a tunde-un câine toflos
Și i-a țese-un țol frumos;
Și i-a face și-un scorțar.
Când a tunde-un hărmăsar!

(Igești).

Cântec după luarea zestrei

Poți să fii, soacră fudulă,
C-ai avut ce da din șură;
Poți să fii, soacră, făloasă,
C-ai avut ce da din casă, -
Zestre și perne frumoasă.
U-iu-iu și bghini-mi pare.
Că v-am prădat ziua mare
Fără puști, fără pistoale.
Numai cu mâinile goale.
Săraca mama cu fete
Numai zestre pregătește.
Multe nopți ea nu le doarme.
Toarce și țese covoare.
Foaie verde de-alior,
Mândră-i mama cu feciori:
Nici nu țese, nici nu coasă,
Da-i aduce zestrea-n casă.
Da mămuca cea cu fată
A rămas mai supărată.
Că i-o rămas casa goală
Ca ciolanul fiert în oală.

(Ropcea).

Pregătirea bucatelor pentru nuntă începe joia. Găluștele (sarmalele) le face bucătăreasa, ajutată de câteva femei. Înainte de a începe lucrul, aceste femei sunt cinstite cu băutură de către soacra cea mare, care le mulțumește și le dorește „să fie într-un ceas bun”. Alte bucate nelipsite sunt răciturile și friptura, în trecut la masă se mai servea mleşniță (un amestec de crupe de porumb și orez fierte cu lapte. La sfârșitul ospățului se serveau colăceii numiți „jemne”, care se coceau joia împreună cu pâinea și colacii.

Înainte de a fi coaptă pâinea, avea loc „cernutul făinii” de către o fată, ritual dat în prezent uitării împreună cu orațiile legate de el. La sfârșitul anilor 70 ai secolului XX acest obicei se mai păstra în satele românești din Sudul Bucovinei, adică din actuala regiune Odessa.

Bocete din zona valea Siretului

1.

O bătut un vânt tăios
Și-o dat stâlpul căsii jos.
Și-am chemat meșteri din țară.
Poate i-om rădica iară;
Și-am adus meșteri din lume.
Poate înapoi l-om pune.
Și dincotro vântul bate
Tot mă frige și mă arde.
Tătuță, la ce-ai gândit.
Când pe noi ne-ai părăsit? –
Suntem tare mâțâțai.
Cum om trăi sângurei?
Poate nu te-am ascultat.
Poate rău te-am supărat?
Nu știu perna-ți este moale
Ori nimica nu te doare.
Ori scorțarul îi mnezos.
Cum te-ai pus, nu te-ai întors.
Ieși, tătuță, până-n prag
Și-auzi vitele cum rag.
Nu rag că nu le-ai dat fân,
Rag după al lor stăpân.
Mult, tătuță, ai muncit.
Puțintel ți s-o venit.
Casa mare ți-a i făcut:
Cum o lași și mergi în lut?
Scoală-te, și nu te da,
C-or veni și te-or lua.
Te-or duce cu patru boi
Și nu-i mai veni napoi.
Roagă-i, tată, pe gropari
Să nu-ți zvârlă bulgări mari;
Pieptul tare te-o durut:

Cum îi ține-atâta lut?
Scoală-te, tată, pe-o mână
Și ia-ți sănătate bună.
Neamurile ți-o venitu.
Cu dânsele n-ai grăitu.
Scoală-te măcar pe-o coastă
Și te uită pe fereastră.
Casă mândră ai lăsat,
Strâmticică ai cătat.
Fără uși, fără ferești,
Acolo să viețuiești.
*Înf. Maria CUCAL, 75 ani;
s. Carapciu (26.1.1968).*

2.

Draga noastră floritică.
Cum te duci de tinerică...
Când ți-o fost dat să trăiești.
Tu te duci și putrezești.
Ți-ai pus floare la ureche
Și te duci fără pereche.
Bată-te pustia, moarte.
Cum nu faci nici o dreptate!
Tu pe unde poposești.
Neamurile despărțești.
Scoală, floritică, scoală,
C-au venit nănașii tăi
Ca să-ți pună vătăjei.
Dar cine te-a cununa? -
Popa cu cădelnița.
Dar nănaș cine ți-a fi? –
Dascălul cu cărțili.
Scoală, floritică, scoală,
La poartă la țăntirim
Două vorbe să vorbim,

Că de-amu ne despărțim.
Plângeți tare, neamurile.
Că de-amu nu-i a vedere;
Numa-amu și mai o dată.
Când om fi la judecată.
La scaunul cel de piatră.
La porțița de hârtie.
Cu îngerul care scrie.
Înf. Maria Bogdan, 24 ani;
s. Pătrăuții de Sus
(15.08.1972).

3.
Tare-i multișor de-asară,
N-ai făcut urmă pe-afară;
Țare-i multișor de ieri,
N-ai văzut soare pe ceri.
De-asară ai adormitu
Și cu noi n-ai mai grăitu.
Buzele ți s-o lipitu.
Limbuță ți s-o legatu
Și tu pe noi ne-ai uitatu.
Noi tare ne-am supăratu.
Că tu pe noi ne-ai lăsatu.
Ai lăsat stratul cu flori
Și te-ai dus dintre surori;
Ai lăsat codrul cu brazi
Și te-ai dusu dintre frați.
Înf. Lița LUPĂȘCU, 71 ani;
s. Igești (29.09.1973).

4.
Plânge tare, măi Vasale,
Zece lași pe mâini străine!
Dară mâna ti-o întinde.
Pe toți zece ți-i cuprinde;
Și ia cinci pe lângă tine.
Ca să nu ți-i bată nime. –
Că tata bate mai moale.
Unde dă el, nu te doare.
Dar străinul când te bate.

Se usucă carnea-n spate.
Părinte, noi te-om ruga,
Lasă-l, nu-l mai îngropa:.
Groapa nu-i pecetlui.
La copii poate-a veni.
La ușă să-i pgi lăcată,
Poate-om descuia vreodată:
A veni și-al nostru tată.
Măi Vasale, fă-ți pomană
Și nu mă lăsa vădană,
Cătu-ai văzut, dragul meu.
Vădană cât îi de greu:
Toată lumea te grăiește,
Nime nu te miluiește.
Ia-ți Vasale, sănătate.
Că te duci tare departe.
De mergeai pe drum de piatră.
Poate mai veneai vreodată;
D-așa mergi pe drum de lut.
Nu poți ca să vii mai mult;
Nu-i mai veni niciodată.
La copii să le fii tată.
Înf. Leontina BULAI, 46 ani;
s. Poieni (19.02. 1972).

5.
Roagă-te la sfântul soare
Să țină ziua mai mare,
C-asta-i zi despărțitoare.
Tare mult ai mai muncit.
Puțintel ți s-o venit –
O scândură de molid;
Tare mult ai mai lucrat
Pentru un capac de brad.
Lași o casă văruiță
Și iai una năruită:
N-are ușă de ieșit
Nici fereastră de privit.
Dragile tale sprâncene,
Cum s-or face buruiene;

Dragii tăi de ochișori,
Cum s-or face buregiori;
Dragile tale mânuțe,
Cum s-or face flori albuțe;
Dragile tale picioare,
Cum s-or face țarnă moale.
Inf. Alexandra TOVARNIȚCHI,
s. Carapciu.

6.

Frunză verde naragie,
De s-ar face mama gie,
Nu și-ar mai găsi copchii.
Au fost toți mari și voinici
Și nici unul nu-i pe-aici!
Surioară, draga mea.
Eu mai mult nu te-oi vedea
Draga noastră gospodină.
Mai în ceea săptămână
Ai pus totul în grădină.
Dar de plivit, n-ai plivit.
Că greu te-ai îmbolnăgit;
Te-ai îmbolnăgit cam tare,
N-ai avut leac de scăpare...
De departe m-oi uita
Sara la căsuța ta:
Luminița nu-i aprinsă
Și nici ușa nu-i deschisă.
Plâng și pomii din grădină.
Că sacă la rădăcină
Și se duce-o gospodină.
Ieși, puicuță, în livadă.
Megieșii să te vadă, -
Să te vadă la izvor.
Că de tine le-a fi dor.
Le-a fi dor și le-a fi sete.
Ochișorii ți s-or pierde.
Surioară iubitoare.
Tare inima mă doare.
Mă doare inima mea.

Că de-a mu nu te-oi vedea.

Inf. Anuța CREȚU;

s. Oprișeni

7.

Scoală-te măcar pe-un cot
Și-i vedea ce de-a norod,
Ia paharul și-l cinstește
Și la lume mulțumește.
Ce-a i gândit, ce-a i socotit,
Că de moarte te-ai gătit?
Să mai vii la înviere
Și ni-i fi de mângâiere;
Pe-nfloritul pomilor.
De dorul copiilor.
Eu astăzi am fost la târg
Și ți-am cumpărat comand.
Ce stai așa supărat
Ori nu-ți place ce ți-am luat?
Ce stai așa de scârbit,
Nu-ți place cum te-am gătit?
Brăul tău nu șede bine,
Că-i încins de mâini străine.
Inf. Zamfira SAMBORSKA,
s. Ropcea.

8.

Cine merge-n depărate
Măcar dă câte-o scrisoare;
Cine merge în pământ.
Nu ne dă nici un cuvânt.
Ia te scoală pe picioare
Și ne spune ce te doare.
Uită-te la răsărit.
Pomii cum au înflorit, -
Dar tu mergi la putrezit,
Ia te scoală, nu te da,
C-or veni și te-or lua
Și te-or duce-n Dealul Mare,
Unde vântul bate tare;
Soarele nu te-a mai arde

Și nici vântul nu te-a bate.
Ce căsuță ți-ai ales.
Fără uși, fără ferești? –
Într-însa cum să trăiești?
A ta casă îi de brad
Și-i trăi cu mare drag;
Casa noastră-i de nuiele
Și-om trăi cu mare jele.
Sunați, clopotele, tare.
Să se-audă-n depărtare!
Pe pământ, pe iarbă verde,
S-o pus Ileana și șede.
Cine trece, o întrebă:
Ce faci aici, Leană dragă?
Stau aici și mă gândesc.
Cum la drum să mă pornesc.
*Inf. Grafiņa CIURIUC; s.
Corcești.*
9.
Pe cărarea din ocol
Crește iarbă și mohor;
Pe cărarea din vecini
Crește iarbă și ciulini.
De acum Ion din casă
Dragul meu are să iasă.
De acum Ion din sat

Pentru noi s-o-nstrăinat.
Plâng și uși, plâng și ferești.
Că de-amu nu mai trăiești.
Bucură-te mănăstire.
Că frumoasă floare-ți vine.
Nu vine să înflorească.
Ci vine să putrezească.
Măicuța când te-a născut.
Tare bine i-o părut.
Când ai fost ia legănat.
Nu știi cin' te-o blăstămat.
Pe măicuța de-ai lăsat,
Încotro eu de m-oi duce,
Băietan nu mi-oi aduce;
Încotro eu de pornesc,
Băietan nu mai găsesc.
Din ai tăi dulci ochișori,
Răsări-or mândre flori
Și din scumpa ta guriță
Răsări-va peliniță.
Și-or merge fetițele
La strâns pelinițele.
Eu pe-acestea le-oi plivi
Și cu lacrimi le-oi stropi.
*Inf. Ecaterina SUCEVAN;
s. Suceveni.*

*Din colecția de folclor bucovinean a lui Dumitru
COVALCIUC*

FILOLOGIE

Cursurile universitare de vară de la Dorna Candreni

*Prof. Victor DOBRESCU,
or. REȘIȚA*

Localitatea Dorna Candreni face parte din Țara Dornelor din Carpații Orientali, încadrată de Munții Rodnei, Suhardului, Rarău, Giupalău, Călimani și Bistrița, drenată de râul Bistrița cu afluenții lui. Relieful deluros cu altitudini de 800-1000 metri, cu văi largi, terase, meandre, turbării, păduri de fag și conifere, exploatări forestiere, mine de mangan și turbă, cu izvoare minerale și stațiuni balneo-climaterice de la Vatra Dornei și Șarul Dornei. Dorna Candreni este comună în județul Suceava pe râul Dorna, avea 5000 locuitori în 1976. Există exploatări de andezite, prelucrarea lemnului, izvoare minerale feruginoase și carbogazoase. Este stațiune balneo-climaterică în devenite¹.

Profesorul George Tofan a sugerat în revista *Junimea Literară* (nr. 8-9/1906, articolul „Cursuri universitare feriale”) ideea înființării unor cursuri de vară pentru corpul didactic din Bucovina. Aceste cursuri își au originea în bunele relații dintre istoricul Nicolae Iorga și intelectualii bucovineni, care s-au stabilit în anul 1904 cu ocazia vizitelor în Bucovina și participarea la comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare la Mănăstirea Putna.

¹ *Mic Dicționar Enciclopedic*, Editura Științifică și Enciclopedică București 1978, p. 1254.

În 1906 românii din Bucovina organizează o excursie la București pentru vizitarea expoziției generale române și participarea la festivalul de cântece, la care au participat peste 2000 cântăreți și excursioniști. Inițiatorii și organizatorii excursiei au fost Societatea studentească Dacia din Cernăuți în frunte cu George Tofan, Filaret Doboș, C. Lungoci și alții.

Cu această ocazie intelectualii bucovineni s-au întâlnit din nou cu Nicolae Iorga. Ideea unității culturale a tuturor românilor era pentru George Tofan, ca și pentru marele savant unul din marile lor crezuri. Despre aceasta T. Bălan scria: „Tofan împlinea cu sfințenie rolul de discipol al marelui său dascăl, atunci când se străduia să aducă pe românii bucovineni în rândul mării comunități culturale românești”².

Participând la cursurile de vacanță de la Salzburg (Austria), George Tofan scrie un articol în revista „Junimea literară”, în care, propunea organizarea unor excursii asemănătoare, adaptate la specificul românesc, subliniind că „trăim în era conștiinței naționale,... unitatea culturală e steagul sub care se adună toate neamurile”. El cerea ca asemenea cursuri să fie organizate „unde va în România, într-o localitate cu poziții frumoase... la care fruntașii celor două universități române din Iași și București, ba chiar și alți bărbați cu nume în mișcarea literară sau științifică ar contribui cu știința și dragostea lor”³, urmând să facă comunicări din toate domeniile culturii noastre naționale, iar contactul între cursanți se va face de la om la om.

Ideea lansată de George Tofan „a căzut pe pământ bun. Importanța ei a remarcat-o cel dintâi Nicolae Iorga”, care a sprijinit-o cu autoritatea sa. La inițiativa acestuia cursurile s-au deschis la 8 iulie 1908 la Vălenii de Munte, care a devenit „o adevărată universitate populară cu caracter general românesc”. T. Bălan afirmă că Nicolae Iorga a recepționat ideea difuzată de George Tofan. Iorga a fost geniul înfăptuitor, în timp ce Tofan a fost fericitul lansator ai ideii (B. Teodorescu).

² Suceava - Anuarul Muzeului Județean XIII-XIV, 1987, p. 299.

³ Idem, p. 299.

Nicolae Iorga afirma în Neamul Românesc din 11 iunie 1908, că „mai mulți profesori au luat hotărârea de-a ține cursuri de vacanță la Vălenii de Munte”. Aceste cursuri au fost inițiate în primul rând pentru bucovineni, dar prin amploarea pe care au luat-o, au transformat Vălenii de Munte într-o citadelă a culturii românești⁴.

La aceste cursuri au participat numeroși intelectuali din Bucovina. Poetul Gavril Rucică afirmă că în primul an au asistat la cursuri, 150 cursanți, din care 10 bucovineni și 10 ardeleni. În anii următori numărul bucovinenilor participanți la cursuri a crescut, întărindu-se legăturile pe plan cultural cu românii din țara liberă și provinciile asuprite. La îndemnul lui Nicolae Iorga, trupa de teatru „Petre Liciu” sub conducerea actorului C. Belcot, a întreprins un turneu în Bucovina în anul 1912, prezentând spectacole la Cernăuți, Storojineț, Rădăuți, Șiret, Suceava și Câmpulung, unde au fost „îmbrățișați cu căldură de români, iar reprezentațiile au stârnit un viu interes”⁵.

Revista „Școala” III, nr. 6/1912 aducea la cunoștință cititorilor că la Vălenii de Munte cursurile se vor deschide la 1 iulie și auditorii vor avea prilejul de-a asista și la cursurile învățătorilor, care se desfășurau tot acolo și se făcea precizarea că „Aceste cursuri au fost cerute de bucovineni și după ce s-au înfăptuit tocmai ei nu se prezintă” în număr corespunzător, îndemnând cititorii să frecventeze cursurile, unde, pe lângă recreația trupească, vor putea asculta pe cei mai învățați români. Acest demers a avut ecoul cuvenit în rândul publicului, pentru că în anul 1912 s-au adunat la Văleni cei mai mulți români de peste hotare. La concursul de costume populare au participat circa 300 de țărani, remarcându-se costumele muscelene și bucovinene, care au fost premiate. Participarea bucovinenilor la cursurile de la Văleni s-a făcut cu sacrificii. Pe lângă cheltuielile cu transportul, masa și cazarea suportate de cursanți, au întâmpinat și opoziția autorităților austriece.

⁴ Ibidem, p. 300.

⁵ Ibidem, p. 300.

Astfel, în anul 1914 un grup de 37 învățători au fost împiedicați să plece, care trimit salutul lor cursanților și profesorilor, ce și-au jertfit liniștea și odihna binemeritată pentru îndeplinirea idealului național⁶.

La cursurile de la Vălenii de Munte au participat români din toate ținuturile, în straietele și cu rostirea lor, aducând cu ei tot entuziasmul și voința înfăptuirii unității naționale: bănațenii M. Gașpar și I. Diaconu, ardelenii A. Lapedatu, S. Mândrescu, I. Lupaș, O. Ghibu și I. Ursu; bucovinenii I. Nistor și G. Tofan și mulți alții... „Prin școala aceasta s-a clădit un singur suflet românesc”. Intelectualii bucovineni participanți, reîntorși acasă, au răspândit ideile propagate acolo; dar cum bine afirma G. Tofan, cu trecerea timpului s-a simțit nevoia ca „pentru cei ce nu pot pleca peste hotare, să se alcătuiască aici în țară astfel de cursuri, care să dea publicului român posibilitatea ca în vacanțe să-și recreeze trupul și spiritul”⁷.

În acest scop Asociația Corpului Didactic Român din Bucovina a propus înființarea unei Case Balneare la Dorna Cândreni, prin construirea unei clădiri din contribuția cadrelor didactice. La o adunare a Asociației învățătorilor, ținută la Vatra Dornei, s-a discutat această problemă la inițiativa învățătorului Samuil Ioneț. Învățătorul N. Simionovici, președintele Asociației, a îndemnat cadrele didactice să contribuie la constituirea fondului necesar. Apelul pentru colectarea sumelor necesare construirii acestui edificiu sunt reluate de către Asociația învățătorilor români din districtul Câmpulung, prin președintele său Emil Boca. Proiectata casă balneară nu s-a putut realiza din cauza izbucnirii primului război mondial⁸.

Concomitent, s-a acționat pentru organizarea unor cursuri de vară, asemănătoare cu cele de la Vălenii de Munte, care urmau să se desfășoare la Dorna Cândreni la inițiativa învățătorului Samuil Ioneț.

⁶ Ibidem, p. 300.

⁷ Ibidem, p. 301

⁸ Ibidem, p. 301;

Acesta s-a născut la 13 august 1878 în satul Ostrița, districtul Cernăuți, într-o familie de țărani, iar soția sa Eugenia Ioneț s-a născut la 20 ianuarie 1973, într-o familie de învățători din Lențești. S-au cunoscut în timp ce Samuil era elev la Pedagogicul din Cernăuți, iar Eugenia învăța arta populară. În 1899 Samuil termină școala și își începe cariera didactică ca învățător la Gura Humorului, continuând la Șarul Dornei și apoi, din 1907, la Dorna Cândreni ca director școlar. Aici a înființat ateliere școlare de tâmplărie, dogărie și sculptură, împletituri, țesătorii, cusături naționale. A mai organizat o bibliotecă pentru învățători, elevi și săteni și o farmacie școlară. Pentru cadrele didactice din Cândreni și Poiana Stampei a înființat primul cerc cultural din districtul Câmpulung⁹. Eugenia s-a angajat ca învățătoare maestră de lucru manual la Vicovul de Sus, la Voitinel și Vicovul de Jos, iar după căsătorie își urmează soțul la Dorna Cândreni. Încă de pe când erau învățători la Șarul Dornei au început colecționarea obiectelor pentru viitorul muzeu etnografic. În 1910 el deschide aici prima librărie românească din Bucovina „Lumina satelor”, unde aducea cărți din România. Eugenia, însă, de pe când funcționa la Vicovul de Jos a organizat o școală de industrie casnică cu 50 eleve și-a început culegerea motivelor ornamentale din satele Bucovinei¹⁰.

La Dorna Cândreni Eugenia Ioneț înființează o școală de artă populară cu fetele din sat și-a primit sarcina de-a conduce cursurile de artă populară și industrie casnică pentru învățătoare. În 1923 este numită maestră îndrumătoare pentru cursurile de lucru de mână în școlile primare din Bucovina, funcție pe care o îndeplinește până în anul 1929 când ea se pensionează. În 1921 publică albumul „Izvoare și cusături românești din Bucovina” (Cernăuți, 1923), cu o prefață de profesorul Alexandru Tzigara-Samurcaș, care aprecia: „Cu asemenea izvoare ca ale țaranului român, puține popoare se pot mândri. Ele sunt cea mai netăgăduită dovadă a superiorității etnice a neamului românesc”¹¹.

⁹ Ibidem, p. 301.

¹⁰ *Suceava - Anuarul Muzeului Județean*, V, 1978, p. 531.

¹¹ Idem, p. 532.

G. Tofan recomanda albumul învățătoarei Ioneț Eugenia M.Î.P. ca „fiind de cea mai mare trebuință pentru învățământul lucrului de mână în școlile primare”. Ea și-a întocmit albumul cu acest scop: „Am cules izvoarele din țara întregă, le-am cusut, apoi le-am desemnat. Am întocmit un album cu 100 foi cu vreo 1500 modele, cu dorința ca acesta..., să poată fi introdus ca material didactic în toate școlile”. Ea a mai întocmit încă patru „Caiete și izvoare pentru fiecare an școlar”, care însă n-au fost publicate. Cu albumele alcătuite s-a prezentat la Expoziția industriei casnice de la București din 1921, fiind premiată cu medalia de aur.¹²

În 1926, învățătorii Samuil și Eugenia Ioneț sunt transferați la Rădăuți, aducând cu ei zece lăzi cu obiecte lucrate de meșteri și creatori populari. Aici ei încep colectarea lucrurilor vechi de industrie casnică, găsind un mediu prielnic pentru acțiunea lor muzeografică. Încă din 1920 se propusese înființarea unui muzeu de antichități și etnografie la Rădăuți. Începutul fusese făcut. Cu obiectele colectate până atunci deschide o expoziție de etnografie, inițial la locuința proprie, apoi la școala unde funcționa. La 4 iunie 1934, se deschide pentru public Muzeul Rădăuți „Samuil și Eugenia Ioneț”. În 1938 se pensionează și învățătorul S. Ioneț, dar continuă să activeze la muzeu. În timpul celui de-al doilea război mondial colecția a dispărut. După război au reluat totul de la început și au reușit ca în 1948 să redeschidă muzeul. S. Ioneț a muncit la muzeu până la 9 septembrie 1952. În 1956 decedează Eugenia Ioneț, iar la 24 septembrie decedează și S. Ioneț¹³.

Învățătorul Samuil Ioneț a fost și un bun educator al tineretului școlar, dar și al celor maturi. La Șarul Dornei pe lângă biblioteca sătească a organizat un cor de țărani, precum și o „Judecătorie populară”, în cadrul căreia bătrânii satului împreună cu intelectualii, aplanau neînțelegerile ivite între săteni. A elaborat câteva articole cu caracter didactic apărute în presa de specialitate, un manual de geografie al județului Rădăuți pentru clasa a II-a primară, apărut în București în 1933.

¹² *Analele Bucovinei I*, nr. 1/1994, p. 195.

¹³ Suceava..., p. 531.

În prefață la manualul de geografie, îndeamnă pe elevi să-și cunoască și să iubească patria: „Pământul țării este mama noastră a tuturor. El ne hrănește cât trăim și în brațele lui ne odihnim după moarte. În pământul țării zac îngropați moșii și strămoșii noștri și toți vitejii neamului care l-au apărat... După acel trecut să vă întocmiți, frumos, viitorul vostru și al țării”¹⁴.

Din inițiativa învățătorului Samuil Ioneț s-a organizat la Dorna Cândreni în vara anului 1913 „un curs universitar asemănător celui de la Vălenii de Munte al domnului Nicolae Iorga. S-au prezentat peste 100 de cursanți din toată Bucovina. Ca profesori au fost dr. Ion Nistor, G. Tofan și E. Botezat. Problema perfecționării cadrelor didactice a preocupat Asociația Corpului Didactic din Bucovina în frunte cu președintele ei profesor G. Tofan: „Această perfecționare era pentru învățătorimea română de neapărată trebuință..., deoarece învățătorimea română ieșită din Școala Normală mai veche, primise mai puține cunoștințe de istorie și literatură națională”¹⁵.

La Dorna Cândreni funcționa un cerc cultural învățătoresc, care avea ca scop „creșterea învățătorilor ca învățătorii adevărați, creșterea copiilor de școală după normele pedagogice și creșterea populației pe tărâm cultural și economic”. Cercul dispunea de cea. 15 ziare și reviste, săptămânal se făceau lecții practice, se țineau conferințe pentru săteni, se organizau excursii cu copiii și se aranjau petreceri populare cu teatru, declamării, cântări și dans. Acest cerc a fost cunoscut în scurt timp în toată țara. În acest cerc a încolțit ideea de-a înjgheba și aici în țară cursuri de vară pentru învățători, idee care s-a și realizat, căci în vara anului 1913 s-au ținut cele dintâi cursuri cu învățătorii în Bucovina, cursanții având posibilitatea de-a se recrea și trupește¹⁶.

Inițiativa a fost sprijinită de Asociația învățătorilor români din Bucovina, prin filiala sa câmpulungeană. În revista Școala IV, nr. 7-8/1913 se publică un anunț-invitație, din care rezultă că: „Asociația câmpulungeană a luat o hotărâre frumoasă: să

¹⁴ Idem, p. 535.

¹⁵ Suceava, *Anuarul XIII-XIV*, p. 302.

¹⁶ Idem, p. 302.

organizeze vacanțele anului acestuia, începând cu ziua de 3 august 1913 în localitatea balneară Cândreni,... o serie de conferințe istorice, științifice și literare, care să fie un început pentru viitoarele cursuri de vacanță din Bucovina... și invităm pe, toți colegii să participe în număr cât mai mare”. Cursurile s-au organizat în perioada 3 - 17 august 1913, la ele participând circa 50 învățători și profesori din toate districtele românești. Cursanții deveniseră o familie la cursuri, seminarii, plimbări, la petreceri cu cântece și dans¹⁷.

Conferențieri la aceste cursuri au fost profesor universitar dr. Ion Nistor, dr. E. Botezat și profesor. Ei au captat atenția cursanților prin faptul că au căutat să dea îndrumări și să popularizeze cunoștințele de bază din specialitatea lor. Cursurile de științe naturale ale profesorului dr. Eugen Botezat, „cunoscut ca autoritate pe terenul specialității sale”, au avut un caracter practic. A efectuat experiențe la microscop, a dat explicații asupra organismului uman, a demonstrat originea geologică a munților noștri și-a organizat excursii în jurul Cândrenilor, dintre care cea mai interesantă și instructivă a fost la în Transilvania, unde s-a gustat din cel mai bun burcut și s-a studiat un mofet. Și-au mai făcut urcușul pe muntele, pe Valea Sacului și Moara Vracului (regiune carstică). Plimbările în împrejurimile localității, băile în râul Dorna și în cele de burcut din localitate au întregit plăcerile celor doritori de recreație¹⁸. Dar ploile căzute au stânenit îndeplinirea integrală a programului propus.

Cunoscutul istoric a ținut un ciclu de cinci conferințe, în care „cu competența-i cunoscută și într-un stil plăcut a tratat câteva probleme de actualitate: Pacea de la București, Provincia Dobrogea, Din istoricul școlilor din Bucovina și un rezumat al istoriei poporului român.” Profesorul a vorbit cursanților despre unele chestiuni literare și lingvistice: dezvoltarea literaturii de la început și până azi, epoca cronicarilor. Școala ardeleană, despre Caragiale, Iosif, Sadoveanu, Goga, Eminescu și Vlahuță; mișcarea actuală,

¹⁷ Ibidem, p. 303.

¹⁸ Ibidem, p. 304.

scriitoarele române, greșeli de limbă ce se întâlnesc mai des în vorbirea și scrisul românilor bucovineni¹⁹.

Prin modul cum s-au adresat ascultătorilor și prin competența pregătirii lor, profesorii I. Nistor, E. Botezat și G. Tofan și-au atras simpatia, stima și prețuirea participanților la cursuri. S. Ioneț aprecia că „începutul cursurilor a reușit de minune. Nu numai învățătorii, ci chiar și alți intelectuali, ba chiar gospodari au participat în număr mare la conferințele științifice și cu aceasta s-a pus bază trainică viitoarelor cursuri de vară”. Cursurile universitare de vară de la Dorna Cândreni au debutat cu succes, ele urmând să se desfășoare și în anii următori, organizatorii și animatorii bucovineni, urmărind transformarea lor într-o tradiție, fără a le concura pe cele de la Vălenii de Munte ale profesorului Nicolae Iorga. Într-un anunț din revista „Școala” V, nr. 4-5/1914, aflăm că biroul Asociației corpului didactic român din Bucovina, prin filiala sa din Câmpulung, face pregătirile necesare pentru cursurile de vară, iar pe lângă conferențiarii din anul trecut „se străduiesc să câștige și alți conferențiar”. Pentru vara anului 1914 s-au anunțat suficienți participanți, dar a fost declarată mobilizarea generală, căci începuse primul război mondial și cursurile s-au sistat²⁰.

După război cursurile au fost reluate în 1920 la Câmpulung, conferențiarii fiind profesorii R. Căndea, I. Gușuleag, Al. Procopovici de la Universitatea din Cernăuți și alții, care au vizitat expoziția de cusături românești de la școala primară Dorna Cândreni la 2 august 1920. Despre aceste cursuri învățătorul S. Ioneț scrie: „în ciuda unor greutăți, am deschis în 1913 în Cândreni un al doilea Văleni de Munte, unde toți participanții au fost întăriți în credința că idealul nostru se va împlini peste timp și așa a fost”. Cursurile n-au mai fost reluate în anul următor, deoarece animatorul lor, profesorul G. Tofan, a decedat în 1920, iar învățătorii Samuil și Eugenia Ioneț organizatorii lor, au fost transferați la Rădăuți²¹.

După 81 de ani la Dorna Cândreni are loc un experiment în cadrul temei „Carpați 2000” condus de medicul veterinar Radu Rey

¹⁹ Ibidem, p. 304.

²⁰ Ibidem, p. 305;

²¹ Ibidem, p. 305;

din Vatra Dornei, în care scop se vor organiza și cursuri de alt profil „Universitatea Montană” la care vor participa săteni, învățători, medici veterinari, agronomi etc. Modelul propus de dr. REY este rezultatul unei munci asidue și tenace, timp de 15 ani, în care a investit pasiune, entuziasm și chiar banii proprii. Acțiunea a început cu un studiu economic și sociologic, care s-a concretizat în modelul său tridimensional de revitalizare modernă a economiei și civilizației montane românești. Este vorba de o dezvoltare complexă a satului și de valorificare integrală a potențialului existent:

- Zoo-agricol (creșterea animalelor și folosirea intensivă a pământului);
- Mica industrie (cu resurse animaliere, agricole, pomicole și silvice);
- Turismul agro-montan²².

Pentru reușita acțiunii este necesar să-l cointeresăm pe țăran, prin a-l informa și a-i demonstra pe viu că se poate și este în avantajul său să devină prosper prin Universitatea pentru economia montană deschisă la Vatra Dornei în iarna 1981/1982 și cu filială la Dorna Cândreni. Lectori vor fi: dr. R. Rey, I. Vleju dr. inginer, Octavian Cîmpoieru, dr. farmacist O. Bojor, inginer chimist, I. Olaru, inginer Ep. Colibaba, inginer Ana Lostun, inginer geolog Romanică Ticel și dr. P. Țăranu²³. În cei 22 ani de existență au absolvit cursurile cea. 350 cursanți țărani dorneni cu diplomă. S-a elaborat și un îndrumar (Abecedar) pentru cursanți. În această direcție dr. Rey săvârșește o adevărată muncă de apostolat la nivelul începutului de secol XXI.

²² *Flacăra*, nr. 26/29. 06. 1984, p. 10.

²³ *Idem*, p. 10.

Câteva precizări referitoare la biografia lui Boleslav Hâjdeu

*Otilia COSINEAN,
studentă*

În istoria literaturii române este bine cunoscut numele de Hașdeu (Hâșdeu). Pleiada Hașdeilor începe cu Tadeu, care a scris în limba polonă, continuând cu Alexandru și Boleslav (fiii lui Tadeu), ca să culmineze cu Bogdan Petriceicu-Hașdeu (scriitor, lingvist, enciclopedist și istoric român, academician, profesor universitar la București) și prin fiica acestuia Iulia (1869-1888), scriitoare română de limba franceză. Toți Hașdeii în satul Cristinești din fostul județ Hotin își au începuturile unde își aveau moșia.

S-au făcut multe cercetări în ce privește viața și activitatea literară a acestor renumiți cărturari, care au animat procesul literar din nordul Basarabiei pe parcursul a mai multor ani. Scopul relatării noastre este de a preciza unele momente din biografia lui Boleslav Hâjdeu, fiindcă și acesta, prin modesta sa moștenire literară, a contribuit la dezvoltarea și popularizarea literaturii române atât în Basarabia, cât și în rândurile cititorilor de origine slavă, traducând din limba română în limba rusă și invers (mai ales folclor). În legătură cu acest fapt, cercetătorul chișinăuean V. Ciobanu scria în articolul său „Boleslav Hâjdeu și folclorul” următoarele: „Numele lui Boleslav Petriceico Hâjdeu este indisolubil legat de începuturile literaturii moldovenești (românești) în limba rusă”.

Este cunoscut faptul că Boleslav Hâjdeu, după absolvirea pensionului pentru fiii de nobili din Chișinău, s-a încadrat în serviciul cancelăresc, lucrând mai mult timp în capitala Basarabiei, apoi la Noua Suliță și în alte localități. În pofida faptului că îi lipseau unele studii speciale, Boleslav, ca mai toți membrii familiei sale, fiind înzestrat cu talent scriitoricesc, a creat câteva lucrări pe bază de tradiții istorice, a prelucrat legende populare românești, pe care le-a publicat între anii 1830-1840 în presa rusă („Molva”, „Sân Otecestva”, „Severnâi arhiv”, „Odeskii vestnik”).

Tot în aceste publicații au văzut lumina tiparului mai multe povești, impresii de călătorie și unele traduceri din alte limbi.

Printre lucrările mai importante ale lui Boleslav Hâjdeu am putea numi povestirile „Dabija”, „Hâncul”, „Un proces la sărdăria din Orhei” și „Comoara lui Petriceicu-vodă”. În anul 1844 a publicat în „Odesskii vestnik” trei legende moldovenești, și anume „Movilă”, „Hatmanul Kunițki” și „Bujor”. Se cere menționat și faptul că el a tradus și din limba germană („Poveștile valahe” ale fraților Albert și Arthur Schott), a scris și câteva articole de publicistică („Superstițiile poporului moldovenesc”, „Nunta la țărani basarabeni”, „Prejudecățile și vrăjitoriile moldovenilor” etc.). Este cunoscută, de asemenea, și activitatea lui Boleslav Hâjdeu privind culegerea folclorului ucrainean.

Evident, personalitatea lui Boleslav Hâjdeu a cointerestat pe mulți cercetători, iar despre viața și activitatea lui au fost scrise multe articole. Din articolul lui P. Balmuș și V. Malanețchi „Contribuții bibliografice referitoare la viața și activitatea lui Alexandru și Boleslav Hâjdeu” aflăm că acesta din urmă s-a născut la 20 decembrie 1812 în satul Viazovțadin ținutul Kremeneț. Prin 1855, după ce timp de zece ani a fost funcționar de cancelarie, îl găsim la Cristinești. Mai departe autorii menționatului articol reliefează că: „Un tabel cronologic al vieții și activității lui Boleslav Hâjdeu ar putea fi întocmit, desigur, pe baza statelor de serviciu, care, din păcate, deocamdată nu sunt atestate”. Nu dispunem nici noi de aceste date, dar o fericită ocazie ne-a oferit posibilitatea să precizăm unele date din biografia acestui om de cultură. Cu câțiva ani în urmă în cimitirul din satul Ropcea, fostul județ Storojineț, pe un fragment de cruce am putut citi următoarele:

„Boleslav Petriceico R. V. Hâjdeu
răp. în 11-111-1886 în Viena
adus în Ropce în 8-XI-1898
de soția sa Eufemia Hâjdeu
n. Nicolaevici și surori
Catinca Antonovici și Anastasia de Rei”

Astfel, din întâmplare, aflăm că Boleslav Hâjdeu s-a stins din viață în capitala Austriei.

Dar cu ce ocazie a plecat dânsul la Viena? Cu ce ocazie a fost adus și reînhumat la Ropcea după doisprezece ani de la moarte? Toate aceste întrebări mi-au dat mult de lucru. Mai întâi am cules diferite legende și povestiri populare, în care se vorbea despre Boleslav și Eufemia. Legendele erau frumoase și în toate se releva dragostea neobișnuită dintre ei, care a continuat, chipurile, și după moarte. Dar legendele nu lămureau cine a fost Eufemia și cum au ajuns osemintele lui Boleslav în cimitirul din satul Ropcea. Am observat, însă, că mai în toate povestirile despre Eufemia și Boleslav figura și numele de familie Galeriu. Am început a căuta un purtător al acestui nume, care ar fi locuit cândva în Ropcea de lângă Storojineț. Căutările m-au dus la Timișoara, unde l-am găsit pe dl Ion Galeriu, descendent al acestei familii. Într-o scrisoare dumnealui ne relata următoarele:

„... Aflând că sunteți din Ropcea, satul în care bunicul meu, boierul Ioan de Galeriu, mama mea Elvira de Galeriu și toată familia noastră a trăit până în jurul anului 1900... Bunica mea Arestia de Galeriu, născută Reus, a murit în 1889, iar bunicul meu, rămânând singur cu trei copii mici, s-a recăsătorit cu Eufemia, baroneasă de Hașdeu, văduvă în urma morții baronului Boleslav de Hașdeu (Hâjdeu). Boleslav era fratele lui Alexandru și fiul lui Tadeu (Hâjdeu), moșier în Cristinești, județul Hotin. Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838-1907) este fiul lui Alexandru cu soția Eliza Teofil Dansca (1824-1848), care este înmormântată tot la Cristinești. Deci Boleslav era unchiul lui Bogdan Petriceicu Hașdeu.

Căsătoria lui Ioan cavalier de Galeriu a avut loc la Viena în 1890.

În urma căsătoriei Eufemiei cu Ioan de Galeriu, ea s-a mutat de la Viena, cu toată averea ei, la Ropcea. A adus și osemintele lui Boleslav, pe care ie-a depus în cripta zidită în frumosul cimitir din Ropcea.

Bunicul meu, Ioan, a murit în 1900. Eufemia a murit în 1903 și a fost înmormântată alături de primul ei soț.

În 1934, copiii lui Ioan: Elvira, mama mea.

Alexandru și Alfons, unchii mei, au deshumat osemintele lui Ioan și le-au depus într-o criptă zidită alături de prima lui soție Areteia. Acest mormânt se află chiar în fața bisericii din cimitir...”.

Anume această scrisoare a încununat cu succes căutările noastre și a lămurit cum au ajuns osemintele lui Boleslav Hâjdău în cimitirul din Ropcea. Am mai putut constata că în timpul vieții sale scriitorul n-a fost nicicând în satul în care i-au fost reînhumate rămășițele pământești. Probabil că Eufemia (așa cum se relatează în povestirile bătrânilor din acest sat) l-a iubit mult pe Boleslav, căci și după recăsătorie a dorit ca osemintele lui să fie aduse de la Viena la Ropcea, unde ea se stabilise cu traiul. Ne confirmă aceasta și faptul că înainte de moarte ea a rugat să fie înmormântată alături de Boleslav, lucru pe care l-au și făcut rudele.

Bibliografie:

1. Balmuş P., Malaneţchi V. Contribuții bibliografice referitoare la viața și activitatea lui Alexandru și Boleslav Hâjdeu. Chişinău, 1980.
2. Ciocanu V. Boleslav Hâjdeu și folclorul, în culegerea „Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu”, Chişinău, „Știința”, 1984.
3. Hâjdeu Aleksandr. Izbrannoe. Poăzia. Proza. Publițistika. Pisima. Mâsli. Zametki. Analektî, Chişinău, 1986.
4. Romanenko N. B.P. Haşdeu I russkaia kulitura. Chişinău, 1978.

Limba română în Ucraina (proiect internațional de investigație sociolingvistică)

Prof. Klaus BOCHMANN,
șeful Institutului de Romanistică al Universității din Leipzig;
Gheorghe JERNOVEI,
dr. doc. la Universitatea Națională din Cernăuți

În luna septembrie 2000, la Universitatea din Cernăuți și la Slatina (Transcarpatia) a avut loc un simpozion științific cu participarea mai multor lingviști din Germania, România, Republica Moldova și Ucraina. Acest for științific s-a desfășurat sub genericul „Limba română vorbită în Ucraina”, care de fapt, este și obiectul de cercetare sociolingvistică al unui proiect internațional planificat pentru anii 1999 - 2001.

Colaborarea între lingviștii din Ucraina și Germania a început la Leipzig în decembrie 1999 și are la bază un acord oficial semnat între Facultatea de Litere a Universității Naționale Juri Fedkovičii din Cernăuți, Universitatea Națională „Taras Șevcenko” din Kiev și Institutul de Romanistică al Universității din Leipzig. Ea are un obiect de studiu bine determinat - limba română vorbită în Ucraina - și un scop umanitar foarte nobil - inițierea tinerilor cercetători (studenți care scriu tezele de calificare sau de licență, doctoranzi sau lectori universitari care au hotărât să se consacre studierii limbii române) în activitatea științifică din domeniul socio-lingvisticii.

Proiectul a fost inițiat de Institutul de Romanistică al Universității din Leipzig și constituie o parte componentă a unui proiect mai vast - „Limba română vorbită în Moldova istorică” care este în curs de realizare și la care participă lingviști de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și de la Institutul de Lingvistică din Chișinău.

Protagonist și conducător științific al proiectului este de mai mulți ani prof. dr. Klaus Bochmann, renumit romanist și romanist în lumea științifică actuală, directorul Institutului de Romanistică al

Universității din Leipzig și al Centrului de Studii al Limbii Franceze din Canada.

Din punct de vedere financiar un astfel de proiect este foarte costisitor și, bineînțeles, nici o instituție de stat - fie din Ucraina, fie din Germania - nu l-ar putea finanța integral. De aceea, ne bucurăm foarte mult că această funcție nobilă și-a asumat-o Fundația „Volkswagen” din Hanovra, care, sub forma de ajutor umanitar în domeniul cercetărilor științifice, acordă mijloacele necesare pentru realizarea lui.

Proiectul face parte dintr-un vast program est-european științific și de caritate, realizat sub genericul simbolic „Wege zum Europa” („Căi spre Europa”), lansat special pentru susținerea științei în fostele țări socialiste din Europa de Est și sperăm că proiectul va fi în viitor urmat și de altele.

Finanțarea proiectului pentru Ucraina prevede înzestrarea pe bază de ajutor umanitar a unui laborator de înregistrare audio și video a unor situații de comunicare în limba română și de transcriere a lor sub formă de texte, a unui birou cu mijloace informative și logistice moderne pentru prelucrarea textelor și a unei biblioteci specializate în domeniul sociolingvisticii, asigurarea materială a participanților ucraineni la conferințele de lucru din Germania sau din Ucraina, publicarea rezultatelor științifice sub forma unor monografii și a unei antologii de texte.

Proiectul prevede și organizarea unor întruniri științifice a colaboratorilor cu scopul de aprofundare a cunoștințelor studenților și doctoranzilor în domeniul sociolingvisticii, pragmaticii și glotopoliticii sub formă de prelegeri ținute de savanții din Germania sau de comunicări științifice ale lingviștilor din Ucraina, România și Republica Moldova. Conferințele științifice au loc atât în Germania, ia Leipzig, cât și în Ucraina, la Cernăuți sau în alte localități.

Însăși denumirea proiectului - „Limba română vorbită în Ucraina” - indică obiectul lui de studiu: limba populației românofone vorbită în regiunea Cernăuți, Transcarpatia, Odessa sau în alte regiuni ale Ucrainei.

Prin calificativul „vorbită” este subliniat faptul că obiectul de studiu îl constituie nu limba dialectală, nu limbajul folcloric, ci aspectul ei colocvial actual, cu toate particularitățile ei fonetice, lexicale, morfologice și sintactice.

Un astfel de studiu ține de două compartimente ale lingvisticii contemporane: sociolingvistica și pragmatica lingvistică, compartimente care contribuie foarte mult la renașterea filologiei ca știință clasică.

În mod concret, aspectul sociolingvistic al studiului nostru prevede conturarea ariilor socioculturale din fiecare zonă românofonă a Ucrainei cu scopul de a determina și de a caracteriza situația sociolingvistică din zona respectivă, pornind de la două premise obiective:

1) limba română din Ucraina este limba minorității etnice a românilor (moldovenilor) din toate regiunile Ucrainei și ea funcționează în anumite sfere sociale într-o măsură mai mare sau mai mică paralel cu limba de stat - limba ucraineană;

2) conceptul sociolingvistic de politică lingvistică (sau glotopolitică) este ansamblul tuturor a) *intervențiilor* unor b) *forțe sociale* în cadrul c) *obiceiurilor comunicative* ale unei unități de vorbitori.

Această definiție este valabilă pentru orice limbă vorbită într-un stat, indiferent de statutul ei sociolingvistic, fiindcă microconceptele definiției: a) *intervențiile* - legile, dispozițiile, toponimia, impunerea unui model pentru viața publică și politică, administrația, domeniul tehnic și științific etc.; b) *forțele sociale* - mass-media, literatura artistică și populară, societățile naționale de cultură, clerul și situația confesională, învățământul și problemele școlare, prezența unei intelectualități naționale etc.; c) *obiceiurile comunicative* normele de comportare comunicativă, mijloacele lingvistice în diferite domenii normate, normele existente fixate în scris și cele nefixate în scris etc. sunt în mare măsură universalii sociolingvistice.

Aspectul pragmatico-lingvistic al proiectului prevede orientarea spre studierea exprimării orale în limba română vorbită în Ucraina și, în special, analiza etnometodologică a conversației, a dialogului, stabilirea unor criterii de caracterizare a diverselor situații de comunicare, specifice pentru limba română vorbită în

Ucraina, precum și analiza și descrierea particularităților fonetice, lexicale, morfologice și sintactice caracteristice limbii române vorbite în Ucraina.

În mod practic, primul aspect prevede elaborarea unor chestionare sociolingvistice pentru diferite categorii de interlocutori (studenți, elevi, cadre didactice, intelectuali din domeniul agro-industrial etc.). Pentru al doilea aspect se prevede înregistrarea unor mesaje de limbă vorbită în diferite situații - fie instituționalizate (școală, universitate, liceu pedagogic, primărie, policlinică), fie neinstituționalizate (în stradă, la piață, în căminul studentesc, în familie etc.).

Această bază teoretică poate asigura un studiu și o descriere adecvată a limbii române vorbite în Ucraina la începutul acestui secol și în cel de-al treilea mileniu de existență a ei pe aceste meleaguri. În același timp, subliniem faptul că proiectul nu prevede nici o interpretare politică a fenomenelor lingvistice descrise și nici o descriere didactică recomandabilă a fenomenelor relevate pentru diferite forme de predare în învățământ, ci numai recepționarea și descrierea obiectivă a materialului lingvistic și elucidarea cauzelor și surselor de existență ale fenomenului lingvistic dat.

Suntem recunoscători redacției revistei „Glasul Bucovinei” pentru posibilitatea de a publica o serie de materiale care reflectă rezultatele cercetărilor. Primele două articole sunt consacrate unor probleme primordiale pentru studiul sociolingvistic efectuat - definirea conceptului de limbă vorbită în lingvistica est-europeană și a celui de limbă română vorbită în Ucraina sub aspect sociolingvistic și glotopolitic.

Limba română - concept al sociolingvisticii și glotopoliticii din Ucraina

Gheorghe JERNOVEI, Cernăuți

Un studiu sociolingvistic al limbii române din Ucraina presupune atât o analiză concretă a situației sociolingvistice actuale, cât și a unor probleme teoretice care țin de aspectul lingvistic general cum este și cel glotonimic, discutat de-a lungul mai multor decenii. Studiarea variantei vorbite a oricărei limbi-standard, ce funcționează fie în limitele administrative ale unui stat, fie în afara lui, nu presupune de obicei concretizarea numelui generic al limbii respective sub aspect sociolingvistic sau glotonimic. Nimeni n-a pus și nici nu pune la îndoială faptul că spaniola vorbită în America Latină nu este limba spaniolă, sau germana din Austria nu este limba germană. Altfel stau lucrurile în cazul când este vorba despre limba română vorbită în Ucraina.

Se părea că anul 1991 a fost momentul crucial în istoria limbii române vorbite în Ucraina. La Conferința științifico-practică, ce s-a desfășurat în luna mai 1991 (a Cernăuți sub genericul „Probleme de limbă și literatură”, a fost adoptată o rezoluție în care se afirma cu toată autoritatea științifică: „Este în afara oricărei îndoieli că, indiferent unde își au locul de trai - în România, în Republica Moldova, în Ucraina sau în alte părți, - românii vorbesc cu toții aceeași limbă...”¹

Atunci se părea, că problema s-a rezolvat pentru totdeauna și la noi, mai ales că lumea științifică occidentală își avea soluția încă din anii '50-'60. Dar în unele cercuri socioculturale din Ucraina (mai cu seamă din regiunea Odessa) se observă iarăși intenția de a separa etnic și de a contrapune din punct de vedere sociocultural (și chiar etnic) populația românofobă din Ucraina, identificată în perioada sovietică prin etnonimele *români* și *moldoveni*.

¹ *Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente*, Chișinău, 1996, p. 283.

Ca bază lingvistică pentru aceasta se caută posibilitatea de a reînvia „mitul lingvistic” despre „*limba moldovenească*”, ca limbă proprie numai *moldovenilor*. De aceea, clarificarea acestui neadevăr științific devine o problemă actuală și pentru proiectul „Limba română vorbită în Ucraina”, precum și pentru lingvistica ucraineană actuală.

Actualitatea acestei probleme este subliniată și de regretatul profesor romanist din Ucraina Stanislav Semcinski în articolul „Care este sensul sintagmei «*limba moldovenească*»”, publicat recent în prestigioasa revistă lingvistică din Ucraina „Movoznavstvo”². El menționează că rezolvarea problemei în discuție este „actuală nu numai pentru lingvistica romanică, dar și pentru cea ucraineană, deoarece în Ucraina locuiesc mulți moldoveni. Dar, în fond, pentru lingvistica romanică este absolut clar ce anume se ascunde sub denumirea de «*limbă moldovenească*». În același timp, pentru unii lingviști ucraineni nu este întotdeauna clar ce este «*limba moldovenească*» - o unitate lingvistică de sine stătătoare în raport cu limba română sau cele două concepte respective se intersectează în sensul lor sau un concept include în sine pe altul. Această «dilemă» devine foarte actuală acum, când unii reprezentanți ai moldovenilor din Ucraina promovează cerințele de a recunoaște «*limba moldovenească*» ca limbă aparte de cea română”³.

Pentru a trage o concluzie sociolingvistică, analizând aceste intenții, e necesar, la început, să facem o trecere în revistă a opiniilor științifice privind unitatea limbii române, unica limbă romanică standard din sud-estul Europei, și caracterul pseudoștiințific al „argumentelor” aduse în favoarea „*limbii moldovenești*”. O astfel de analiză este utilă atât pentru specialiștii în filologia română și romanică din Ucraina, cât și pentru funcționarii responsabili din organele de învățământ și din domeniul culturii, de care, în mare măsură, depinde acceptarea sau respingerea unui concept pseudoștiințific, indiferent chiar de

² S. Semcinski, *Jakii zmist u slovopolucennia: „moldavsika mova”?* în „Movoznavstvo”, 1999, nr. 6, p. 22-25.

³ Ibidem, p. 22

prezența unor interese extralingvistice ce ar putea să apară ca forță de influență.

Este clar că termenii *moldovenesc*, *moldovenească*, folosiți și în calitate de glotonime, precum și etnonimul *moldovean* apar numai după constituirea Țării Moldovei ca stat medieval în 1359 (primele datări textuale sunt: *moldovean* - circa 1431, DERS; *moldovenesc* - circa 1640, *Letopisețul* lui Gr. Ureche, precum și derivatele *moldoveni*, *moldovenie*, *moldovenisi* - 1705, *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir)⁴.

Până în această perioadă populația romanizată din sud-estul Europei folosea alte etnonime și glotonime pentru a se autodenumi sau a fi numiți de vecinii lor. În articolul deja menționat S. Semcinski scrie despre acest fapt astfel: „Limba latină din partea de răsărit a fostului Imperiu Roman, influențată din partea altor limbi (inclusiv cea daco-getă, greacă, cele slave de sud și de est, precum și ungară și turcă), treptat s-a transformat în limba română. Vorbitorii ei, care erau cetățeni ai Imperiului Roman, se denumeau pe ei înșiși *romani*, iar limba proprie - *romana* - de la denumirea latină a Romei. În fine, s-a întâmplat așa că numai românii ca etnie au păstrat în denumirea lor numele Romei sau al Statului Roman. În urma schimbărilor fonetice firești ce au urmat (Legilor fonetice) latinescul *romani* s-a transformat în *români* (sau *rumâni*); iar limba proprie ei și-au denumit-o *limba românească*.”

Cuvântul latin *romanus* poate fi considerat ca fiind polisemantic, deoarece el se opune altor cuvinte. La început, după cum a fost deja menționat, el denumea pe *cetățeanul roman* cu sens opus cuvântului *barbarus*, care denumea o „*persoană care nu aparține la Imperiul Roman*”. Acest sens s-a păstrat și după divizarea Imperiului Roman în cel de Răsărit și cel de Apus. Odată cu răspândirea creștinismului *romanus* a început să-l denumească pe *creștin* în sens opus față de *păgân*, care era numit fie *barbarus*, fie *păgânuș*.

⁴ N. Tiktin, *Rumanisch-Deutsches Worterbuch*. 2 Auflage, uberarb. U. Erganzte von P. Miron. Band II, D-O Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1988, p. 688.

Această opoziție semantică se păstrează în limba română, deoarece și acum, în situații specifice, *român* poate avea sensul de *creștin*. O astfel de opoziție semantică este prezentă și în limba greacă, deoarece la timpul lor grecii se deziseseră de denumirea lor proprie *elini* în favoarea denumirii *romei*; pe atunci *romeii* erau locuitorii imperiului de Răsărit și în același timp creștini, în timp ce elinii erau păgâni. La români, *român* însemna la fel și urmașii purtătorilor de limbă latină - cei ce vorbesc limba română⁵.

Paralel cu acest etnonim, încă în epoca latinei târzii și a românei comune medievale, începe să funcționeze adjectivul *romanicus*, cu care se constituie sintagma *limba românească*, și adverbul *romanisce*, cu sensul *românește*. Aceste unități lexicale au fost create prin sufixe cu ajutorul sufixului *-isc-*, care, după părerea lui S. Semicinski, este de origine tracică⁶.

Mai târziu, scrie în continuare S. Semicinski, „valahii au creat încă un cuvânt pentru denumirea propriei lor limbi, și anume *românie*, lexemă care se înscrie în paradigma derivativă a altor glotonime: *grecie* - limba greacă, *elinie* -limba elină, *jidovie* - limba ebraică, *latinie* - limba latină, *nemție* - limba germană, *sârbie* - limba sârbă sau slavă, *frânele* - limba franceză, *ungurie* -limba ungară și altele”.

Anume acest cuvânt este folosit de scriitorul moldovean Gh. Asachi în denumirea culegerii sale de fabule traduse. În același timp el folosește și verbul *a români* cu sensul de „*a transforma conform legilor române, a româniza*”. Verbul este folosit de Dimitrie Cantemir ca sinonim absolut al verbului *a moldoveni* (vezi a doua introducere la romanul lui *Istoria ieroglifică*).

Acest lucru confirmă că valahii (moldovenii, volohii, românii din Transilvania) foloseau cuvintele *românesc*, *românește*, *românie*, pentru denumirea propriei lor limbi⁷.

În 1829 în Moldova începe să apară ziarul cu denumirea „Albina românească”, cu suplimentul literar, care va apărea până la 1 iulie 1838, cu denumirea „Alăuta românească”.

⁵ Ibidem, p. 22.

⁶ Ibidem, p. 23.

⁷ *Dicționarul limbii române*. Serie nouă, București, 1975, tom. 9.

Este un lucru firesc, deoarece prima carte tipărită în Moldova cu susținerea mitropolitului de la Kiev Petru Movilă avea titlul „carte românească de învățătură”⁸.

E adevărat că în Moldova, după constituirea ei ca formație statală medievală, paralel cu sintagma *limba românească* este folosită și cea de *limbă moldovenească*, apărută, după părerea lui S. Semicinski, din cauza „evoluției semantice a cuvântului *român*.” în acest context, substantivul în forma sa de *rumân* s-a transformat într-un socionim, începând să desemneze noțiunea de *țaran șerb*. Pentru ca sintagma *limbă românească* să nu fie înțeleasă ca *limbă a țăranilor șerbi*, în Moldova au început să evite și să înlocuiască sintagma *limba românească* cu *limba moldovenească*, desemnând astfel aceeași limbă, pe care mai înainte o numeau *limba română*.

Conceptul *limba moldovenească* ține de doctrina pseudolingvistică politizată, ce și-a luat începutul în secolul al XIX-lea. Apărut sporadic în epoca medievală ca sinonim regional al glotonimului *limba română*, pseudonimul *limba moldovenească* este impus de autoritățile Rusiei țariste prin „Regulamentul organizării administrative a Basarabiei” din 1818, după ce această provincie a Moldovei a fost smulsă în urma războaielor ruso-turce pentru a fi alipită la Imperiul Rus. Această schimbare n-a căpătat totuși un caracter general. În 1812, când Rusia a răpit Basarabia, cărțile *moldovenești*, care se tipăreau, continuau să se numească *românești*⁹.

Referindu-se la dualitatea terminologică de ordin glotonimic și etnonimic (*românesc, român - moldovenesc, moldovean*), care s-a creat în perioada medievală, până la începutul secolului al XIX-lea, S. Semicinski conchide: „așadar, atunci nimeni nu pune la îndoială identitatea conceptelor *limba română* și *limba moldovenească*. Și nici nu putea fi altfel, deoarece între aceste limbi n-au fost și nu există nici un fel de diferențe structurale.

⁸ AS Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, Istoria limbii române literare, voi. I, De la origini până la începutul secolului al XIX-lea, ediția a doua, revăzută și adăugită, București, 1971, p. 114.

⁹ Ibidem, p. 23-24.

Unica diferență, care a apărut ulterior, - a fost introducerea grafiei chirilice în varianta limbii ruse pentru a scrie în *limba moldovenească*, în timp ce limba română folosea grafia latină. Acum însă, după revenirea așa-numitei «*limbi moldovenești*» la grafia latină, a dispărut și această diferență, absolut neimportantă. Orice text este constituit și rostit la fel și în *limba română*, și în cea «*moldovenească*»¹⁰.

De atunci, după 1812, începe o nouă perioadă în istoria glotonimului *limba moldovenească* - cea a politizării și transformării lui într-un politonim ideologizat. Falsul lingvistic a fost legiferat din nou la nivel politic în 1924, odată cu formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești, lată ce scriu despre această perioadă lingviștii din Chișinău A. Darul și I. Ețcu: „interesat de înstrăinarea nu numai fizică, ci și spirituală a populației din stânga Prutului de frații lor din dreapta Prutului, imperialismul rusesc a căutat prin toate mijloacele să inoculeze băștinașilor din est neîncredere, dispreț și dușmănie față de tot ce e românesc.”

În Transnistria sovietică vorbirea dialectală moldovenească a fost oficializată ca „*limbă moldovenească*” cu scopuri politice necamuflante. Cităm din raportul tov. Holostenko, secretar al comitetului regional moldovenesc al PC (b) al Ucrainei, la Conferința a IV-a regională din 1927: „Vedi, zanimaiasi naționalnâm stroitelstvom zdesi, na nâneșnei teritorii Moldavskoi Respubliki, ni v koem sluceae nelzea zabâti o perspektivah, kotorâe mî imeli v Bessarabii, ibo nașa granița ne Dnestr, a Prut. Poătomu vsea nașa rabota v âtoi oblasti doljna bâti postroena takim obrazom, citobî ne zamknutisea v toi teritorii, kotoruii mî seiceas imeem, a vsegda pomniti, cito rabota po naționalnomu stroitelstvu v budușcem budet prohoditi takje i sredi moldavan (i drugih națâonalinosteï}, naseleaiușcih Bessarabiiu. Kogda mî reșim țelâi read practiceskâh voprosov *moldav anizații*, mî doljnî ob atom pomniti.”¹¹

¹⁰ Ibidem, p. 24.

¹¹ *Kultura Moldavii za godî sovetkoi vlasti*. tom. 1, partea I, Chișinău, 1975, p. 147.

(„Deci, ocupându-ne aici de politica națională, pe teritoriul Republicii Moldova, nu trebuie să uităm, în nici un caz, acele perspective pe care le-am avut în Basarabia, deoarece frontiera noastră nu este Nistrul, ci Prutul. De aceea toată munca noastră trebuie orientată în așa fel, ca să nu ne limităm numai la teritoriul pe care îl avem acum, dar să reținem pentru totdeauna, că viitoarea politică națională se va desăvârși și printre moldovenii (și alte naționalități) care populează Basarabia. Când vom rezolva o serie de probleme practice de «moldovenizare», noi trebuie să avem în vedere și acest lucru.”)

Procesul acestei „*moldovanizații*” a căpătat o amploare atât de mare și o semnificație politică atât de categorică, încât doar recunoașterea faptului că știi românește putea avea urmări din cele mai grave, atrăgând după sine acuzația că ești „dușman al norodului”¹²

Acest proces se referă nu numai la limbă, ci și la întreaga cultură. Același tov. Holostenko mărturisea în raportul amintit: „Stavitsea vopros i o razvitii poăzii, literaturî i voobșce moldavskoi kulturî. Bâlo bî pravilno, esli bî mî skazali: «Davaite sdelaem tak: imeetsea bolșaiia literatura v Rumâniî i vozimiom âtu literaturu i budem na nei vospitâvati nașih moldavskih poătov, jurnalistov i.t.d?» Dumaiu, cito soverșenno nepravilno.

Mî doljnî vospitâvati nașu podrostaiușciuiu moldavskuiu inteligențiiu na kulture russkoi, ukrainskoi, cotoraiia, iavleaetsea kulituroi pobedonosnogo proletariata i rastiot i razvivaetsea po mere nașego soțialinogo striotelistva. To je i so șriftom: latinskii șrift truden dlea modovanina, poätomu ego primenenie zatormozit rabotu¹³. („Se discută și problema dezvoltării poeziei, a literaturii și, în general, a culturii moldovenești. Ar fi corect dacă am fi spus: «Există o literatură mare în România și vom lua aceasta literatură și îi vom educa în baza ei pe poeții noștri moldoveni, pe ziariști etc.» Cred că este absolut incorect.

¹² A. Dârul, I. Ețcu, *Cum a fost impusă denumirea „limba moldovenească” la est de Prut?*, în „Limba română”, nr. 4 (22), 1995, p. 33-34.

¹³ Ibidem, p. 35.

Noi trebuie să educăm noua intelectualitate moldovenească în spiritul culturii rusești, ucraineană, care este cultura proletariatului victorios și crește, și se dezvoltă pe parcursul construcției noastre sociale. Același lucru și cu grafia: grafia latină este grea pentru un moldovean, de aceea folosirea ei va îngreuna lucrul.”)

Pentru a dovedi acest postulat, se căuta o explicație etnologică științifică și, de aceea, tov. Holostenko susținea în continuare: „Moldovane - äto osobaia narodnosti, razvivšaiasea stoletia v osobâh usloviah i seiceas ne imeet nicego obščego s rumânskoi. la privedu konkretnâi primer. Vozmite moldavanina Kiora Buciușkanu i drugih, sideașcih na partkonferenții, i sprositate: ponimaiut li oni rumânski iazâk? Mî s Kiorom kak-to govorili poätomU povodu. la skazal, cito, kogda beru rumânskuiu gazetu, to eio prekrasno ponimaiu, a Kior ne ponimaet. Tak esli on rumân je on ne ponimaet svoego rodnogo iazâka? I vozimiom liubogo stoiășcego zdesi moldavanina, i on vam skajet, cito porumânski ne ponimaet”¹⁴. („Moldovenii - sunt un popor aparte, dezvoltat de secole în condiții deosebite, și acum nu are nimic comun cu poporul român. Voi da un exemplu concret. Să-l luăm pe moldoveanul Chioru Buciușkanu și pe alții, care se află la această conferință de partid, și să-l întrebăm: înțeleg ei oare limba română? Noi am vorbit odată cu Chioru în această privință. Eu i-am spus că, dacă citesc un ziar românesc, înțeleg totul foarte bine, iar Chioru nu înțelege. Deci, dacă el este român, cum de nu înțelege limba lui maternă? Și să-i întrebăm pe oricare dintre cei ce sunt prezenți acum în sală, și ei vă vor spune că nu înțeleg românește.”) Firește că tov. Chioru nu-și putea permite ceea ce-și permitea tov. Holostenko, deoarece astfel ar fi avut perspectiva de a muți pentru totdeauna.

În acest context politic, a început să se formeze și concepția pseudoștiințifică despre „*limba moldovenească*” ca una dintre limbile romanice răsăritene. Lingviștii din Chișinău, amintiți, scriu despre acest lucru astfel: „Bineînțeles, toată campania de care s-â pomenit mai sus avea un solid suport politic.

¹⁴ Ibidem, p. 34.

Tactica folosită de diriguitorii moldovenizatori era următoarea: mai întâi impuneau institutului respectiv o teză care trebuia să fie fondată (în ce mod nu-i interesa), urmând ca apoi tot ei să facă trimitere la autoritatea științifică a institutului în cauză¹⁵.

Astfel începe a doua etapă în istoria glotonimului „*limbă moldovenească*”, cea de încadrare lingvistică a lui în clasificarea limbilor romanice, pe de o parte, și de constituire a particularităților specifice pur lingvistice, care, cică, determinau această „limbă” în cadrul limbilor romanice. Despre aceasta A. Darul și I. Ețco scriu: „Chiar și unii dintre lingviștii cunoscuți din România au fost nevoiți să declare, bineînțeles, nu fără ajutorul organelor de conducere, că recunosc existența «limbii moldovenești».

Pe fundalul recunoașterii idiomurilor sud-dunărene (aromân, macedoromân și istroromân), care, într-adevăr, au trăsături individualizatoare, ca dialecte ale limbii române, afirmațiile acestea păreau cel puțin deșănțate. Lingviștii din partea locului au început atunci să ridice idiomurile sud-dunărene la rang de limbi, considerând că în compania acestora independența «*limbii moldovenești*» ar arăta mai credibilă. Astfel, numărul limbilor romanice urcă la 13, pe când lumea științifică cunoaște doar 9.

Se protesta vehement când vreo enciclopedie străină sau vreun manual editat în altă parte, enumerând limbile romanice, nu pomenea de «limba moldovenească» sau menționa că «este numită moldovenească de localnici limba română vorbită în Basarabia»¹⁶.

S. Semcinski scrie despre această perioadă astfel: „în anii regimului totalitar forțele politice de conducere propagau existența unei «*limbi moldovenești*» aparte, deoarece astfel era posibilă opunerea «statului sovietic moldovenesc» «statului burghez român». Această politică n-a încetat nici atunci când România a devenit «o țară de democrație populară» și un aliat al U.R.S.S., deoarece conducătorii români manifestau din când în când «abateri eretice» de la dogmele socialismului oficial”.

¹⁵ Ibidem, p. 34-35.

¹⁶ Ibidem, p. 35.

De fapt, această politică a luat naștere încă în perioada dominației țariste și a Imperiului Rus. Atunci deja, în fosta gubernie Basarabia, au fost lichidate toate școlile cu predare în limba română.

Aceeași politică imperială a fost reluată după anexarea Basarabiei în 1940. Grafia chirilică în varianta limbii ruse, recent reintrodusă, a fost declarată mai adecvată pentru „limba moldovenească”, decât grafia latină, care, cică, fusese impusă moldovenilor de către ocupanți. Vorbirea regională la nivel de grai a fost declarată limbă literară oficială, astfel încât erau recunoscute ca fiind construcții normative expresiile de tipul *omu aista îmi plase*, sau *m-o lovit la chișior* locul formelor literare *omul acesta îmi place* sau *m-a lovit la picior*. În mod constant erau inventate noi diferențe.

În anii '60-'70 s-a constituit o întreagă concepție sociolingvistică, promovată, mai ales, de cunoscuta lingvistă T. Iliășcenko care, pentru a justifica o astfel de politică lingvistică, „cerceta formarea cadrului sociolingvistic distinctiv, ce ar fi putut determina particularitățile distincte ale «*limbii moldovenești*» în grupul de limbi est-romanice (în care erau incluse româna, moldoveneasca, aromâna, meglenoromâna și dalmata - limbă moartă), ceea ce permitea includerea ei în clasificarea generală a familiei de limbi romanice”. În acest scop era necesară și identificarea unor particularități „pur lingvistice”, prin care s-ar fi putut argumenta „individualitatea «*limbii moldovenești*»”. În mod sumar, aceste particularități au fost formulate astfel:

1) până în 1991 a fost folosit, în planul expresiei, scrisul chirilic, în varianta rusească;

2) autorii români de peste Prut, originari din Moldova, au utilizat în scrierile lor dialectisme proprii „*limbii moldovenești*”;

3) termenul „*limbă moldovenească*” a fost întrebuințat în vorbirea orală și scrisă din Basarabia în toate timpurile;

4) „literatura moldovenească” din Basarabia de după 1812, spre deosebire de cea din Moldova de peste Prut, nu a contribuit la procesul de unificare a limbii române, cum s-a întâmplat în secolul trecut.

Aceste două aspecte, cel sociolingvistic și cel lingvistic, au fost, în fond, argumentele în baza cărora lingviștii sovietici din anii '60-'70 au încercat să creeze teza formării „*limbii moldovenești*”. Dar, deja, în 1956, la cel de al VIII-lea Congres internațional al romaniștilor, care și-a desfășurat lucrările la Florența, profesorul italian Carlo Tagliavini răspunde clar că nu poate exista o nouă limbă romanică - *moldovenească*. Același lucru îl face în modul cel mai convingător și profesorul german K. Heitmann.

Expunerea istoricului problemei, referitoare la politica pseudolingvistică care a creat conceptul de „*limbă moldovenească*”, precum și glotonimul respectiv în lingvistica contemporană, nu a fost făcută dintr-un motiv de interes politic, ci pentru a dezvălui adevărul care trebuie să fie cunoscut atât de conașionarii noștri care rămân încă în mentalitatea „moldovenizată”, formată de-a lungul mai multor decenii, precum și de persoanele responsabile din organele conducerii de stat, care, neștiind sau neglijând istoricul problemei și, îndemnați de „împrejurările create” (sintagmă inocentă, folosită în condiții similare), ar putea repeta greșelile unui trecut nu prea îndepărtat.

Argumentul științific, care a clarificat situația sociolingvistică în dihotomia creată *limba română* - „*limba moldovenească*”, s-a constituit încă în 1956 la cel de al VIII-lea Congres internațional al romaniștilor de la Florența, menționat deja, în raportul prezentat de lingvistul italian Carlo Tagliavini. Ideile lui au fost susținute în lucrările mai multor cercetători. În consecință, au fost formulate răspunsurile la cele „patru particularități” ale „*limbii moldovenești*”, care, chipurile, o delimitează de română, ca limbă romanică est-europeană.

Prima, așa-numita „deosebire” - *până în 1991 a fost folosit în planul expresiei scrisul chirilic în varianta rusească (ca individualitate a „limbii moldovenești”)* - nu ține de conținut, ci de formă. O limbă care folosește grafia, fie că în corespundere cu caracterul ei generic, inițial (cel latin pentru română), fie printr-o grafie impusă sau acceptată străină (fie chirilic, fie hieroglifele chinezești sau semnele scrisului devanagari) nu-și schimbă esența, nu devine o altă limbă.

Și acest argument științific s-a manifestat în mod elocvent în 1989, când s-a revenit la grafia latină și când a fost demascată toată goliciunea „deosebirii” dintre „moldovenească” și română.

Cea de-a doua „deosebire” - *autorii români de peste Prut, originari din Moldova, au utilizat în scrierile lor dialectisme proprii „limbii moldovenești”* este absurdă, deoarece nu numai oamenii de litere numiți aici, ci și alți scriitori români (munteni, ardeleni, bănațeni) pot folosi în scrierile lor, cu anumite scopuri stilistice, dialecte moldovenești, după cum și cei din alte zone dialectale pot folosi, la caracterizarea prin vorbire a personajului sau la crearea cadrului istoric sau geografic, dialecte bănațene, oltenești, dobrogene, maramureșene, precum și elemente lexicale din alte limbi.

A treia „deosebire” insistă asupra faptului că *termenul de „limbă moldovenească” a fost întrebuințat în vorbirea orală și scrisă din Basarabia în toate timpurile*. Bineînțeles, nimeni nu pune la îndoială perpetuarea în timp a acestei sintagme (deși există deosebiri între sintagma *limba moldovenilor* și „*limba moldovenească*”).

Folosită la nivelul uzului cotidian, fără un oarecare substrat politic, în sensul de grai regional, sintagma e înlocuită în mod firesc chiar de omul neinstruit prin „limba română”, atunci când vorbește de limba literară, îngrijită, normală.

În fine, „deosebirea” a patra, referitoare la faptul că *„literatura moldovenească” din Basarabia de după 1812, spre deosebire de cea din Moldova de peste Prut, nu a contribuit la procesul de unificare a limbii române, cum s-a înfăptuit în secolul trecut*, este neargumentată, deoarece hotarul politic de la 1812, nu a întrerupt contribuția la crearea fondului cultural și al limbii literare române unitare. Mai mult decât atât, prin filiera basarabeană și bucovineană (C. Negruzzi, C. Stamati, A. Donici, Iraclie Porumbescu, I. Gh. Sbiera ș.a.) literatura română a continuat tradiționalele relații literare româno-ruso-ucrainene cu repercusiuni benefice pentru procesul literar din țările contactante¹⁷.

¹⁷ Vezi mai pe larg: N. Mățaș, *Simulacrul adevărului științific*, în *Limba română*, nr. 3 (15), 1994.

Adevărul despre identitatea limbii române cu „*limba moldovenească*” și despre caracterul artificial al așa-numitelor „deosebiri” dintre ele s-a formulat într-un mod mai indirect încă din anii '50-, '80 și de majoritatea lingviștilor sovietici. În articolul deja amintit, N. Mățaș menționează: „Am putea numai să ne imaginăm chinurile și remușcările pe care trebuia să le fi suferit savanții onești în timpul regimului totalitar, când erau siliți să spună neadevăruri. Este suficient să parcurgi astăzi raportul renumitului romanist V. Șișmariov de la Sesiunea științifică unională din 1951, consacrată problemelor lingvisticii moldovenești, ca să-ți dai seama de aceasta. Savantul e nevoit încă din titlu să anunțe despre existența mai multor limbi romanice în sud-estul Europei, printre care și limba națională a R.S.S.M., nominalizată prin noțiunea «*limbă moldovenească*»”¹⁸.

Totuși, deși sunt utilizați termenii ceruți de regim - *limba română* și „*limba moldovenească*”, autorul confirmă constituirea unui standard romanic nord-dunărean de limbă, a unui standard unic, care nu e nici moldovenesc, nici muntenesc, la cizelarea și definitivarea căruia și-au adus contribuția atât scriitorii moldoveni, cât și cei munteni. Acest standard nu e altceva decât limba literară (normată) comună și pentru moldoveni, și pentru munteni, și pentru ardeleni¹⁹. Adică limba română literară îi unește pe românii din ambele Principate Dunărene și pe cei din Transilvania.

Chiar și lingvistul M.V. Serghievski, care încă prin deceniul al patrulea se străduia să demonstreze specificul „*limbii moldovenești*” în comparație cu limba română, se contrazice în ideea lui fixă despre două limbi est-romanice diferite, încât la un moment dat a declarat, contrar propriei voințe, că în ambele Principate s-a constituit o limbă literară unitară²⁰.

În 1972, fa Chișinău, a avut loc Conferința unională în probleme de tipologie a similarităților și diversităților dintre limbile

¹⁸ V.F. Șișmariov, *Limbile romanice din sud-estul Europei și limba națională a R.S.S. Moldovenești*, Chișinău, 1960.

¹⁹ Ibidem, p. 58-59.

²⁰ A. Evdoșenko, *Comoara din străbuni. Povară sau tezaur sfânt*, Chișinău, 1989, p. 64-67.

înrudite. Tezele referatelor unor somități științifice precum G.V. Stepanov, E.A. Referovskaia, R.A. Budagov, P.G. Piotrovski, A.I. Domașnev, A.D. Schweizer ș.a., precum și referatul colectiv din partea Moldovei sovietice lăsau să se întrezărească ideea că, în lumina teoriei variativității limbilor, la dezvoltarea căreia contribuie substanțial și școala lingvistică sovietică, se va revizui falsa teorie despre cele două limbi romanice orientale *româna* și „*moldoveneasca*”, recunoscându-se identitatea lor.

Cu atât mai mult, cu cât unul dintre corifeii de atunci ai lingvisticii G.V. Stepanov, promotor ardent al teoriei variativității și autor al mai multor studii în care apăra unitatea limbii spaniole vorbite în Spania și în țările Americii Latine, savant care în 1966, la Leningrad, la susținerea tezei de doctorat, afirmase literalmente că *româna* și „*moldoveneasca*” s-ar fi aflat exact în aceeași situație ca și diversele tipuri de vorbire spaniolă de pe glob, adică ar reprezenta una și aceeași esență, unul și același sistem, una și aceeași limbă și nu limbi diferite²¹.

Același lucru reieșea și din analiza materialului lingvistic descris în teza de candidat în științe a subsemnatului, intitulată „Categorii gramaticale a timpului și aspectului în limbile franceză, rusă și est-romanice” (Moscova, 1979), pregătită sub îndrumarea științifică a acad. R.A. Budagov și recomandată de cunoscutul romanist din Leningrad T.A. Repina. La nivelul sistemului temporal și aspectului *româna și* „*moldoveneasca*” prezentau aceeași normă (standard), una folosind alfabetul latin, cealaltă - cei chirilic.

În perioada postcomunistă, primul apel, la nivel științific, de a reveni la adevărul istoric în problema limbii române a răsunat la Cernăuți, în mai 1991, la Conferința științifico-practică internațională „Probleme de limba și literatura română în școala națională”, urmat de altele, formulate în cadrul numeroaselor foruri științifice din România, Moldova, Ucraina (Congresul al IV-lea al filologilor români de la Timișoara, iulie 1991; Conferința națională „Limba română azi”, Iași - Chișinău, august 1991; Congresul al II-lea al Societății „Limba noastră cea română”, ianuarie 1993;

²¹ Vezi mai pe larg: N. Mățaș, *op. cit.*, p. 81-83.

Congresul Academiei Americano-Române de Științe și Arte, București, 1993 etc.).

La nivel politic, ideea Integrității și unității limbii române a fost susținută de fostul președinte ai Republicii Moldova, dl. Mircea Snegur, în mesajul său prezentat Parlamentului Moldovei la 27 aprilie 1995: „Știința lingvistică dovedește că vorbirea noastră, graiul nostru moldovenesc constituie doar una din varietățile întregului glotic care are un singur nume generic - limba română. Limba română este numele corect al limbii noastre istorice, literare, de cultură și scrisă”²².

În această bază științifică, președintele Moldovei a înaintat Parlamentului propunerile de a modifica articolele 13 și 118 din Constituția Republicii Moldova, schimbând glotonimul „*limba moldovenească*” prin glotonimul *limba română*. Nu este cazul să comentăm decizia luată de parlamentarii din Republica Moldova; ei rămân responsabili față de adevărul științific și tot ei sunt responsabili de prestigiul politic și științific ai poporului pe care îl reprezintă în lume.

Pentru populația românofonă din Ucraina, mai puțin afectată de sindromul „*moldovenizării*”, problema limbii române n-a existat până nu demult: oficial, în învățământ, în mass-media, în beletristică și în alte domenii sociale se folosește limba română standard, unică pentru toți românii de pretutindeni, fie din Ucraina, fie din Basarabia, fie din România sau din alte țări.

Apariția în ultimii ani a unor societăți culturale ale „moldovenilor” din Ucraina care promovează așa-zisa problemă a „*limbii moldovenești*” în Ucraina constituie o încercare de a destabiliza echilibrul etno-lingvistic existent în Ucraina, revenind la aceleași concepte sovietice pseudoștiințifice ideologizate, de natură extralingvistică, care vor discredita în viitor politica națională a Ucrainei, ca stat european modern, și vor diminua prestigiul științific al Ucrainei pe arena internațională.

Problema identității lingvistice în spațiul est-romanice și cea a denumirii corecte a limbii populației românofobe din acest spațiu,

²² „Limba română”, nr. 3 (21), 1995, p. 49.

inclusiv românofonii din Ucraina, a fost abordată și de mai mulți lingviști ucraineni într-un șir de lucrări²³.

Profesorul Stanislav Semcinski scrie într-un articol: „Din cele mai vechi timpuri identitatea limbii pe teritoriile est-romanice dunărene era limpede nu numai pentru purtătorii limbii, ci și pentru vecinii acestora. Slavii de răsărit, în particular ucrainenii, îi numeau din timpuri cu un singur nume atât pe locuitorii Moldovei, cât și pe cei din Valahia, chiar și pe o bună parte din locuitorii Transilvaniei; toți erau pentru ei *volohi* (*valahi*). Domnitorul Moldovei Ștefan cel Mare era pentru ucraineni Ștefan Voievod voloskii, iar Moldova era numită Valahia, locuitorii ei - volohoveni, adjectivul *voloski*, *valaski* avea semnificația «*ceea ce ține de Principatul Moldovei*»²⁴. O asemenea întrebunțare a cuvintelor este atestată de nenumărate ori în documentele istorice.

Acest fapt demonstrează că ucrainenii îi identificau pe moldoveni, transilvăneni și munteni după limbă. În sprijinul acestui argument pot fi aduse cuvintele cunoscutului lingvist ucrainean O. Strijak din cartea apărută recent la Kiev: „în Ucraina de răsărit erau numiți volohi moldovenii și românii”²⁵. „Ucrainenii din epoca veche, - scrie S. Semcinski, - care locuiau în vecinătatea cnezatului moldovenesc îl numeau întotdeauna «*valah*»²⁶. Denumirea de „*valah*” se referea nu numai la etnia principală a cnezatului moldovenesc, dar și la populația românofonă din Valahia, care începuseră să-și denumească cnezatul - Țara Românească și la cei din Transilvania. Acest fapt este reflectat în definiția cuvântului respectiv în volumul 11 al Dicționarului limbii ucrainene: «*volohii*»

²³ Vezi o amplă bibliografie în disertația doamnei L.O. Lazarenco, *Leksicina interferenția v ustnomu rumunskomu movlenni v Ukraini (lingvisticinii ta sofiolingvisticinție aspekti)*, Kand. dis., Kiev, 1996.

²⁴ S. Semcinski, *Cu privire la necesitatea de a reveni la denumirea tradițională a limbii moldovenilor*, în „*Limba română*”, nr. 4, (22), 1995, p. 29-30.

²⁵ O.S. Strijak, Y. *videtnonimnoi (videtnoforonimnoi) gidronimii na shid vid Seredniogo Dnipro, Pitannia istoricinoi onomastiki Ukraini*, K., 1994, p. 10.

²⁶ *Slovníc staroucrainsikoi movi XIV-XV stoliti*, K., 1974, tom. 1, p. 192.

este denumirea generală dată întregii populații din cnezatele de lângă Dunăre și din Transilvania”²⁷.

O asemenea identificare a fost moștenită din timpul limbii protoslave (slava comună), în care *voloh* (*volh*) însemna *om care vorbește o limbă latină (romanică)*. Slavii au împrumutat această denumire de la germani care, după cum se vede, printre primii i-au numit pe latinofonii din fostul Imperiu Roman cu numele de *volcae*, pe care îl purtau niște triburi de origine celtică. Însă această denumire figura și în limba greacă, în care *blahoi*, ca denumire a populației est-romanice, exista încă din secolul al XI-lea și chiar mai înainte²⁸.

Ceea ce și-a găsit reflectare în limba ucraineană și în cea a grecilor era cunoscut și în Europa Occidentală. Aici învățații din Evul Mediu vorbeau despre identitatea limbii moldovenilor și a locuitorilor Valahiei. A se vedea, de exemplu, mențiunea lui Nicolae Olahus formulată în limba latină încă în 1536: „Moldovenii

²⁷ *Slovník ukraínskoi movi*, V 11-ti t, K., 1970, tom. 1, p. 733.

²⁸ Despre denumirea de vlah, Adolf Armbruster în lucrarea *Romanitatea românilor (istoria unei idei)*, Ed. Academiei Române, București, 1972, scrie: „La originea denumirii de vlah se află numele unui trib celt (*volcae*) amintit încă de Caesar. De aici, termenul a trecut la germani, desemnându-i în germana veche, mai întâi, pe vecinii din sud și apus (*walh* = roman și gal romanizat). Termenul cunoaște apoi în limba germană o restrângere, referindu-se doar la locuitorii din Peninsula Italică (...) fără ca sensul general să se fi pierdut cu totul, nici în limba germană, nici în limbile germanice. (...) Ca urmare a contactelor dintre Germania și România, acest termen a fost preluat de lumea slavă (...). Chiar de la începutul acestor contacte romano-slave permanente, biograful anonim al apostolului slavilor Metodie aplică italienilor denumirea de *wlach*, primită, evident, prin filiera germană. Vlah înseamnă, așadar, un străin, un neslav de limbă romanică. (...) *Valachus* (vlah, *voloh*, *olah* etc.) conține două elemente înrudite (...) el desemnează un popor romanic (conținut ce e prezent și în celelalte denumiri date de slavi popoarelor romanice); în sensul special el se referă exclusiv la poporul român”, p. 13.

utilizează aceeași limbă, aceleași obiceiuri și religie ca și valahii, se deosebesc puțin între ei numai prin veșminte”²⁹.

Profesorul S. Semcinski explică și unele aspecte istorice, scriind că „în primii ani după ocuparea Basarabiei de către Rusia era necunoscută denumirea tradițională a limbii literare *limbă română*”. În 1816, la Chișinău a văzut lumina tiparului o *Carte de rugăciuni*, tipărită în românește în exarhiceasca tipografie a Basarabiei pentru bisericile și preoții „moldoveni”. În 1817 a fost editat în *rumânește* și *Ceaslovul*. Pe Vechiul și Noul Testament, editat în 1819 la Sankt-Petersburg, în care era indicat „*tălmăcire românească*”. În 1823, la Chișinău, vede lumina tiparului *O dolghe presviterov pered narodom*, care „s-au tălmăcit pi limba românească de pre cea în grafie latină.” în sfârșit, în 1827 la Sankt-Petersburg iese de sub tipar *Gramatica rusească și românească* a lui Ștefan Margela.

Ulterior, adjectivul *românească* este înlocuit cu adjectivul „moldovenească”. În cele din urmă, persoanele care nu erau la curent cu situația reală au început să considere că limbile română și „moldovenească” sunt limbi absolut diferite. Dar, din punct de vedere lingvistic, „expresia «*limba moldovenească*» estompează identitatea limbii române din Moldova și România (și din Ucraina la fel). Această îmbinare de cuvinte creează impresia greșită că am avea de-a face cu diferite obiecte de cercetare lingvistică a limbii literare în România și în Moldova (și în Ucraina), pe când e vorba de unul și același obiect”³⁰.

Dovezile aduse de numeroși lingviști sunt convingătoare și nu necesită o explicație suplimentară. Cred că e rezonabilă numai o singură explicație de ordin etnonimic și una de ordin terminologic pentru clarificarea definitivă a tuturor lucrurilor.

Opoziția binară etnonimică *român - moldovean* este un fenomen recent, creat din considerente politice, nu etnice, fapt mărturisit în scrierile celor mai vechi cărturari ai neamului. Astfel, Miron Costin, cronicar moldovean, în *Letopisețul Țării Moldovei*,

²⁹ N. Olahus, *Hungaria et Atila*, cap. XIII, De Moldavia, Vindobanae, 1763, p. 13.

³⁰ S. Semcinski, *op. cit.*, p. 29-32.

De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor, nu pregetă să sublinieze, în mod expres, că moldovenii, ca și muntenii, ca și transilvănenii se numesc cu un nume vechi și drept, cu cel de *român'r*. „Și acum mulți ne zic noauă, țării noastre și Țării Muntenestei, streinii, Dașii, însă norodul, neamul lăcuiitorilor, nu s-au schimbatu numele său, ci tot *romanus*, apoi cu vreme și îndelungate vacuri *romani*, apoi *rumâni* până astăzi”³¹. El mai scrie: „și el (împăratul Traian - n.n.) au discălicat neamul, seminșia care trăiește până acum în Moldova și în Țara Muntenescă și cât norod este în Ardeal cu acest nume: *român*”³². În continuare el scrie: „așa și neamul acesta, de carele scriem, al țărilor acestora, numele vechiu și mai dreptu ieste *rumân*, adecă *râmlean*, de la Roma”³³.

Dimitrie Cantemir, domnitor al Moldovei și mare cărturar al timpului său, scria: „... întregul nostru neam românesc se vădește, printr-o tradiție veșnică parcă, a-și trage începutul din cetățenii romani - și se poate dovedi (ca atare) și păstrează chiar și astăzi cu tărie vechiul nume al romanilor, chiar dacă alte neamuri le-au schimbat numele...”³⁴.

Marii noștri scriitori clasici au fost întotdeauna clari în această problemă: „Suntem români și punctum” - a declarat irevocabil Mihai Eminescu; „Sunt român! Și tot român/Eu în veci vreau să rămân” - scrie Vasile Alecsandri; „Pentru noi, românii, studia antichității este o studie de neapărată nevoie...” -sunt cuvintele lui Alecu Russo; „Eu sunt de națiune română pentru că și părinții mei sunt români” - declară Ion Creangă în *Abecedarul copiilor*, „Sunt tomân din Basarabia - preciza Alexei Mateevici - m-a atras totdeauna cu o putere deosebită folclorul românilor noștri...; cuvântul «român» la noi nici nu se întrebunșează; rușii cred că «românii» și «moldovenii» sunt două vișe cu totul osebite”³⁵.

³¹ M. Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, 1979, p. 211.

³² Ibidem, p. 214.

³³ Ibidem, p. 218.

³⁴ D. Cantemir, *Opere complete*, IX, 1.1, București, 1983, p. 63.

³⁵ Citat după: N. Mățaș, O limbă - o națiune, în „Limba română”, nr. 4 (22), 1995.

Același lucru au constatat și oamenii de știință ruși din secolul trecut. Academicianul L.S. Berg scria: „Moldovenii sunt românii care locuiesc în Moldova, Basarabia și în părțile vecine cu Basarabia ale guberniilor Podolie și Herson, într-un număr mai mic ei locuiesc și în gubernia Ecaterinoslav”³⁶.

Este elocventă explicația dată de renumiți editori ai cunoscutei enciclopedii F.A. Brockhaus și I.A. Efron, care scriau: „în prezent românii trăiesc în România regală, în Besarabia rusească, într-o bună parte a Bucovinei, într-o parte a Transilvaniei, în Macedonia, Istria și Dalmația... Toți românii, care sunt împărțiți teritorial și politic, de trei state, constituie sub aspectul limbii un tot întreg”³⁷.

Astfel de păreri ar putea fi aduse neconținut, dar nu numărul lor contează, ci adevărul spus la fel de toți, fie români, fie străini, dar onești și cu teamă de Dumnezeu.

Ultima explicație de ordin terminologic tinde să clarifice cauza logică din care limba exemplară din uzul oficial din Ucraina nu poate fi numită „*moldovenească*”. Vom analiza cuvintele *român*, *românesc* - *moldovean*, *moldovenesc* ca unități lexicale, care au o noțiune, un conținut, respectiv și un sens, interpretate fie logic, fie lingvistic (semantic).

Sub raport logic noțiunea generică (și cuvântul respectiv) include în sine toate noțiunile de specie (și denumirile respective) subordonate ei.

În constituirea acestor raporturi între calificativele menționate este clar că „românesc” și „român” sunt cuvinte generice, care desemnează trăsăturile esențiale ale tuturor românilor, iar cuvântul „*moldovenesc*” și etnonimul „*moldovean*” numai trăsături specifice. Relația în care se află aceste cuvinte este cea de gen - specie.

După cum în locul denumirilor de specie *crap*, *știucă*, *plătică*, *șalău* etc., care au toate trăsăturile specifice, se folosește liber denumirea de gen *pește*, ce întrunește numai trăsăturile caracteristice ale genului și face abstracție de trăsăturile

³⁶ Bessarabia, Chișinău, „Universitas”, 1993, p. 79.

³⁷ *Literatura și arta*, 15.09.1994, p. 7.

suplimentare ale speciilor, tot așa în locul denumirilor de specie *moldovenesc*, *muntenesc*, *bănățean*, *maramureșean* etc. ale vorbirii dacoromâne, care au toate trăsături specifice proprii, se folosește în mod firesc denumirea generică românesc, ce întrunește toate trăsăturile esențiale, relevante pentru întregul gen, făcând abstracție de trăsăturile suplimentare ale fiecărei specii. Invers nu se poate fără a denatura realitatea: nici *crap* sau *plătică* în loc de *pește*, nici *moldovenesc* sau *bănățean*, în loc de *românesc*³⁸.

Această relație de „gen-specie” nu depinde nici de istoricul problemei, nici de aspirațiile sociale sau politice actuale: graiul (sau subdialectul moldovenesc) este numai o ramificație a dialectului dacoromân (altele trei sunt cel aromân, meglenoromân și istroromân) și el include graiul vorbit în Moldova, precum și în Bucovina, în regiunea Odessa, precum și în alte regiuni din Ucraina, dar și cel vorbit în toate județele din Moldova istorică, adică *de la Prut până la Focșani*. Prutul sau Nistrul nu sunt frontiere lingvistice, care ar delimita româna de „*moldovenească*”.

Fiind un subdialect, el este numai una din varietățile concrete ale limbii române și nicidecum nu poate fi admis ca întregul, ca totalitatea varietăților care este limba română. Numai pe baza tuturor varietăților se constituie întregul, care formează limba de cultură, limba română literară, limba standard, numită de E. Coșeriu limbă exemplară³⁹.

Așadar, în concluzie, se pot spune următoarele:

1. Limba română exemplară (standard) nu poate fi numită moldovenească nici în Ucraina, nici în Moldova, nici în România, pentru că limba literară „moldovenească” nu există. Există doar vorbire dialectală moldovenească în toate cele trei zone lingvistice: în cea din Ucraina (nordul Bucovinei, regiunea Odessa și alte regiuni, în afară de Transcarpatia); cea din actuala Republică Moldova (fosta Basarabie); cea din Moldova istorică cu centrul la

³⁸ Vezi mai pe larg: S. Berejan, De ce limba exemplară din uzul oficial al Republicii Moldova nu poate fi numită „moldovenească”, în „Limba română”, nr. 4 (22), 1995, p. 20-24.

³⁹ E. Coșeriu, Unitatea limbii române - planuri și criterii, în „Limba română”, nr. 5-6, 1994, p. 10.

lași. Graiul dialectal este numai o specie a genului lingvistic, care este limba română.

2. Conform cuvintelor lui E. Coșeriu, „a promova sub orice formă o «limbă moldovenească» deosebită de limba română este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic e o abstracție și o utopie; și din punct de vedere politic, e o anulare a identității etnice a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural”⁴⁰.

3. Este deosebit de important ca cercurile științifice și politice din Ucraina să se bazeze numai pe adevărul științific și pe actuala realitate istorică creată în procesul constituirii politicii lingvistice naționale și nicidecum pe „necesitatea politică” care ne-ar conveni mai mult. De aceasta depinde în mare măsură prestigiul Ucrainei în domeniul științific și politic al Europei în mileniul al treilea.

În concluzia Congresului de la Cernăuți din 1991, menționat mai sus, se afirmă că „limba română este unica reprezentantă a latinității orientale în România, Republica Moldova, nordul Bucovinei, Transcarpatia, fosta Iugoslavie și în alte regiuni limitrofe”⁴¹. Cu aceasta a fost pus ultimul punct în discuția științifică despre adevărul glotonimic al limbii române, inclusiv cea vorbită în Ucraina.

⁴⁰ E. Coșeriu, *Latinitatea orientală*, în „Limba română”, nr. 3 (15), 1994, p. 25.

⁴¹ *Limba română este patria mea. Studii. Comunicări. Documente*, Chișinău, 1996, p. 283.

Politica lingvistică în raport cu familiile mixte -probleme și consecințe

Vasile DUMBRAVA,
doctorand! a Universitatea din Leipzig, Germania

Sursele referitoare la situația familiilor mixte în viața societății din Republica Moldova sunt la fel de puțin numeroase, ca și sursele referitoare la apariția și evoluția acestor familii.

Analiza situației familiilor mixte în contextul politicii lingvistice pune în discuție relația majoritate-minoritate. Majoritatea, sub efectul datelor statistice, o constituie vorbitorii de limbă română (65 %) dar minoritatea - vorbitorii de limbă rusă (35 %). Din această minoritate lingvistică, fac parte și membrii sau unii membri ai familiilor mixte, care, la fel ca și alți vorbitori de limbă rusă, până în anul 1989 au avut poziții dominante în societate și au beneficiat de mai multe privilegii. Noua politică lingvistică, declanșată după destrămarea Uniunii Sovietice, a schimbat radical situația familiilor mixte. Ele au fost puse în situația de a alege: a intra în conflict cu majoritatea sau a adera la majoritate. În cele ce urmează, voi încerca, adoptând o perspectivă sociolingvistică și evocând succint o scurtă istorie a familiilor mixte, să răspund la următoarele întrebări: ce fel de probleme lingvistice au apărut în familiile mixte în urma politicii lingvistice de după 1989? Care sunt consecințele acestei politici pentru familiile ruse?

În linii generale, după ritmurile de creștere și numărul familiilor, se pot evidenția patru perioade mari:

- perioada țaristă;
- perioada românească;
- perioada sovietică;
- perioada postsovietică.

Prima perioadă se împarte în două etape: până la 1871 și după 1871. În prima etapă numărul familiilor mixte era nesemnificativ. Ele constituiau 1,5 % din numărul total de familii.

Acestea erau înregistrate în special în sudul și nordul Basarabiei, unde erau stabiliți coloniștii. O cauză ce frâna întemeierea familiilor mixte era bariera lingvistică și persistența tradiției. Chiar dacă alături conviețuiau sate de diferite naționalități, sate de coloniști pe care guvernarea rusească i-a invitat și le-a garantat o serie de privilegii, comunicarea între ei se limita la strictul necesar și (din cauza necunoașterii reciproce a unei limbi) nu favoriza întemeierea familiilor mixte.

După transformarea Basarabiei în 1871 în gubernie obișnuită, în regiune s-au produs schimbări relativ mari în politica lingvistică. Educația în limba română a fost interzisă, importul de cărți din România a fost redus și în cele din urmă interzis. A avut loc un flux de funcționari ruși. Limba rusă a fost impusă în toate domeniile și a strâmtorat esențial funcțiile limbii române în viața publică. Unii boieri, cu scopul de a-și asigura o poziție mai bună în societate, preferau să-și căsătorească fiicele cu ofițeri sau funcționari ruși. Fenomenul era evident, dar nu căpătase proporții mari.

Unirea din 1918 a declanșat modificări mari în structura populației din Basarabia, cu consecințe favorabile românilor. Numărul total al slavilor din Basarabia a scăzut brusc de la 534.000 (27,8 %) în 1897 la 329.000 (12,1 %) în 1919. Odată cu schimbarea politicii lingvistice în favoarea limbii române, s-a micșorat și numărul familiilor mixte.

Perioada sovietică se distinge printr-o creștere intensă a numărului familiilor mixte. În comparație cu sfârșitul secolului XIX, numărul lor a crescut de 10 ori, ajungând în 1979 la 28 %. După Ucraina, care ocupa locul întâi în Uniunea Sovietică după numărul de familii mixte, Republica Sovietică Moldovenească (R.S.S.M.) urma pe locul doi.

Ce s-a întâmplat? Cum se explică creșterea numărului familiilor mixte? Ce era nou în acest fenomen? Spre deosebire de perioada țaristă, în perioada sovietică familiile mixte nu erau doar rezultatul dragostei dintre doi tineri de diferite naționalități, ci și un instrument al politicii partidului comunist. În special în epoca lui Brejnev familiile mixte devin un scop al partidului, scop pe care l-a schițat încă Vladimir Mici Lenin.

Breșnev, cu intenția de a da un nou sens noțiunii *de popor sovietic*¹ a vorbit în mod frecvent de combinarea sau convergența naționalităților, văzând în familiile mixte un succes al politicii de internaționalizare a societății. Ele erau, în înțelegerea conducătorului partidului comunist al Uniunii Sovietice, un indiciu al apropierii dintre naționalități, erau o realizare a societății socialiste. Din acest considerent în dările de seamă se prezenta creșterea numărului acestor familii. Am putea admite că s-a recurs, cu scopul de a spori ponderea succeselor sau de a acoperi cele trasate în program, dar nu într-un total realizate, și la falsificarea datelor statistice. Conducătorii partidului comunist obișnuiau asemenea falsificări. De aceea datele statistice pot fi considerate doar relativ adevărate.

În orice caz, acest nou fenomen, fenomenul familiilor mixte în perioada sovietică, ne interesează nu numai sub aspectul statisticii. Chiar și atunci el avea sensuri mult mai largi. Se considera că fenomenul respectiv contribuie la integrarea naționalităților și facilitează creșterea rolului limbii ruse în toate domeniile, liană și în sfera privată. Pe această cale mulți din vorbitorii de limbă română (majoritatea) care se căsătoreau cu un vorbitor de limbă rusă acceptau limba rusă drept limbă maternă sau a doua limbă maternă și limbă de comunicare în familie. O astfel de uniune conjugală benevolă a două persoane cu o ascendență etnică și culturală diferită era o soluție pentru politica naționalităților. Prin intermediul familiilor mixte se încerca a șterge deosebiriile dintre naționalități, a consolida solidaritatea oamenilor sovietici. Ele urmau să fie temelia poporului sovietic.

Atracția de a crea în acea perioadă o familie mixtă avea mai multe motive. La bază erau avantajele de care dispuneau aceste familii. În primul rând, este vorba de avantajele unei cariere sociale. În al doilea rând, copiii din aceste familii la vârsta de 16 ani aveau dreptul să-și aleagă naționalitatea. Și în al treilea rând, moldovenii sau alolingvii din familiile mixte posedau mai bine limba rusă decât cei din familiile mononaționale; ei erau considerați - mai loiali, mai

¹ Amintim că expresia „popor sovietic” apare pentru prima dată în Constituția din 1936.

de încredere. Numai așa se poate explica faptul că foarte mulți din membrii conducerii Academiei de Științe a R.S.S.M., precum și cei din conducerea de vârf a republicii erau aproape fără excepții din familii mixte. Consecințele acelei politici lingvistice au fost:

a) vorbitorii de limbă română care formau o familie mixtă se depărtau de regulă de limba lor maternă, de comunitatea lor lingvistică;

b) preferau să comunice atât în locurile publice, cât și în familie în limba rusă;

c) educau copiii în limba rusă și-i trimitea la grădinițe și școli cu limba de predare rusă, ca apoi să plece la studii în Rusia sau în centrele universitare din Republica Moldova în grupe ruse: „orientându-se bine în situația politică a vremii, urmașii falnicilor traci se căsătoreau cu rusoaice, își dădeau odraslele la grădinițe și școli rusești, deveneau din Mihăilă, Cătărău și Mihailov, Katerev, și Bodarev și adoptau limba rusă drept prima lor limbă maternă, încât copiii lor nu se mai puteau înțelege cu bunicețele de la țară în limba pământului”².

În general situația privilegiată a familiilor mixte a durat până la sfârșitul anilor '80. *Perestroika* și *glasnostiul* lui Mihail Gorbaciov au contribuit la schimbarea atitudinii față de aceste familii. La ședințele și demonstrațiile organizate de mișcarea democratică din Moldova în sprijinul Perestroikăi și la întâlnirile organizate de Cenaclul Literar-Muzical „Alexe Mateevici” în anii 1987-89 s-a întezit critica la adresa familiilor mixte. (în primul rând au fost criticați liderii partidului comunist care erau în preponderență ne moldoveni sau au creat familii mixte). Evenimentele care au urmat în anul 1989 (declararea limbii române drept limbă de stat și trecerea ei la grafia latină) au pus aceste familii într-o situație defavorabilă.

Ce se întâmplase? Ce probleme au apărut? Ce consecințe a avut noua politică lingvistică pentru familiile mixte?

Politica lingvistică lansată de guvernul Mircea Druc (1990-1991), primul conducător de la Chișinău care avea o familie

² Constantin Tănase, *Sare pe rană. Eu îi admir pe ruși...*, în: Flux, 27 august 1999, p. 3.

mononațională, prevedea restrângerea masivă a funcțiilor limbii ruse în administrație, învățământ și în viața publică, până la excluderea ei din aceste domenii; instituirea unei Comisii de atestare a cunoștințelor de limbă română; suspendarea predării în școli a limbii și literaturii ruse etc. Pentru minoritate, adică pentru familiile mixte care, de fapt, prin prestigiul și poziția dominantă a limbii ruse, aveau în societate un statut majoritar, aceasta a însemnat în mod evident o dezavantajare. Ea se exprima prin limitările apărute în sfera socială și culturală. Politica lingvistică radicală a guvernului Druc a determinat, precum se relatea în presa de limbă rusă, conflicte lingvistice, o „răcire” a relațiilor între naționalități. În „Flux” au fost publicate câteva articole ce caracterizează atmosfera de tensiune în interiorul familiilor mixte (citez): un tânăr ministru aproape democrat, căsătorit cu o rusoaică, încearcă să-și învețe odrasla să vorbească și limba română. A adus-o chiar și pe mamă-sa de la țară în acest scop, dar seara, când soția vine de la serviciu și aude odrasla gângurind câte o vorbă pre limba soțului, bate cu piciorul în parchet și-i zice acestuia în limba mamei ei: „Dacă hârca asta (se referă la soacră-sa) o să-mi strice copilul, eu divorțez. Copilul meu este rus și rus va fi, și nu va învăța niciodată limba voastră” (Constantin Tănase, Ebenda).

Sub focul criticii și presiunilor din partea majorității (vorbitoare de limbă română), multe familii au hotărât să transfere copiii lor din școlile ruse (cu predare în limba rusă) în școli și licee românești. După terminarea școlii, acești părinți își trimiteau copiii la studii în România. Acestor reorientări nu li s-a făcut publicitate. Nimeni nu s-a grăbit să salute sau să susțină aceste eforturi de integrare. Dimpotrivă, în presa republicană n-a încetat avalanșa de critici la adresa acestor familii. Ele erau suspectate, ponegrite și învinuite de simpatie, de loialitate pentru limba și valorile străine culturii române. În vâltoarea evenimentelor era mult mai ușor să găsești un dușman căruia să-i atribui vina pentru toate problemele existente, decât să stabilești „pulsul societății”, să cauți și să oferi soluții. Se trâmbița sus și tare că vina pentru situația dezastruoasă în care a ajuns limba română în Republica Moldova o poartă vorbitorii de limbă rusă. Mulți considerau că anume rusofonii (rușii și cei din

famiile mixte) au impurificat limba română, că ei au călcat în picioare memoria istorică etc.

În cele 35 de familii mixte, în care am făcut înregistrări la diferite intervale în anul 1998, 1999 și 2000, se pot constata consecințele politicii lingvistice. Mă voi referi aici doar la aspectul identificării acestora (a copiilor) cu limba română. Prezint patru secvențe din patru interviuri. Ele ilustrează consecințele politicii lingvistice în primii ani de suveranitate și independență:

Secvența Nr. 1 (A - intervievatorul, 33 ani; B - tatăl, 47 ani, vorbitor de limbă rusă; C - mama, 45 de ani, vorbitoare de limbă română)

A: (...) Spuneți, vă rog, cum ați motivat dumneavoastră că înscrieți copilul, primul dumneavoastră copil, la o școală cu limba de predare în rusă?

C: Asta a fost.

A: Indicați, dacă vă aduceți aminte, anul de înscriere la școală a copilului în clasa întâi?

C: Asta a fost optzeci și cinci. Bunei mai mult m-au determinat să mergă la școală rusă, bunei de la Cardița puneau faptul că va urma școala primară...

B: În ce sens? În sens că ei se temeau că el nu va putea comunica cu ei dacă va învăța într-o școală cu predare în limba română.

A: Din ce moment în familia dumneavoastră limba de comunicare a devenit româna?

C: Andrieș ne-a determinat mai mult.

B: Ha, ha, ha (râde)

A: Adică?

C: Andrieș era în clasa întâi și Victor era în clasa a șaptea ia școala rusă

A: Era anul?

C: Anul 1989-1990.

B: Din clasa 6 școală rusă a trecut în clasa 7 școală română.

A: De ce?

C: M-a determinat Andrei. El mergea într-o clasă rusă unde nu erau acordate cum să zic, era cu mult subiectivism abordate problemele interne la moment.

A: în special în relațiile naționale?

C: Nu era cum să zic ++ o toleranță, nu era un pacifism în clasa ceea. Era un antagonism foarte pronunțat. De la și la momentul și când la 22 aprilie, ziua lui Lenin, s-a dus cu două buchete de lalele. Nu ne-a spus pentru ce. A cerut bani pentru două buchete și eu crezând că ia pentru Dima de la etajul șapte, de la opt că erau într-o clasă eu i-am dat două mă rog și el s-a dus și s-a făcut datoria față de Lenin și pe urmă trece la Ștefan cel Mare. Și doamna profesoară spune de ce nu le-ai depus la Lenin? Nu, eu la al vostru am depus acuma mă duc la al meu.

B: Asta noi n-am știut. Absolut n-am știut ce are de gând să facă el. Nu ne-a spus și în general a fost a lui idee, a lui era inițiativa.

C: El se simțea undeva lezat și marginalizat fiindcă veșnic i se reproșa că părinții tăi sunt + mama ta este tajaka și tajaka moldovanka și nu știu ci. Și pe dânsu îl frigea, îl durea lucrul acesta, fiindcă la sfârșitul anului ne-a spus că eu nu mă mai duc la doamnă. Bine și am spus că nu te duci. Am lăsat și nu ne-am dat seama că aceasta-i atât de serios. La sfârșitul verii spune că... Ți-a aduci aminte ce ți-a spus? (se adresează soțului)

B. Eu în școală rusă nu mă duc.

C: Eu în școală rusă nu mă duc mai mult. Zic bine. Mergi cu Victor și vecinii băietului trebuiau să meargă atunci în Suedia cu... Mergeți și decideți: ori sunteți amândoi români, ori sunteți amândoi ruși. Eu nu pot să vă despart. Cum l-a convins numai ei doi știu.

B: Au intrat într-o cameră și au stat de vorbă aicea eu știu cât...

C: Și s-au întors cu decizia că amândoi merg în școală românească.”

În această secvență iese la iveală reacția părinților în două perioade diferite, cea sovietică și cea care a urmat după anul 1989 la politica lingvistică, în perioada sovietică părinții au acceptat ca copiii lor să meargă în școala rusă, fiindcă au decis să acționeze în baza „viziunii despre lume” existente în acea perioadă. Bineînțeles, această decizie a fost motivată de „simțul practic”, de syntul orientării sociale și acomodarii culturale în mediul existent. Prin adaptarea la exigențele cotidiene, ei sperau ca copiii lor să aibă

anumite perspective. Deci, școala de predare în limba rusă era un factor de reușită socială. În anii 89-90 au intervenit schimbări evidente.

Cel mai mic copil, adică al doilea copil din familie - învață în clasa 1-a și începe treptat să se identifice tot mai mult cu limba și cultura română, are o simpatie pentru simbolurile românești și nu mai vrea să învețe la școala rusească, el este revoltat de mediul rus, iar al doilea copil, care este cel mai mare - învață în clasa VII-a, este mai pasiv și mai indiferent, nu este deranjat de faptul că se află printre ruși și ar prefera să-și continue învățătura la școala rusă. Părinții la început nu-și dau seama de gravitatea problemei. Dar în scurt timp percep că este vorba de identitatea copiilor și se arată deschiși față de ei. Îi pun pe ambii să aleagă, să facă o alegere benevolă: ori școală rusă, ori școală română. În cazul dat consecințele politicii lingvistice sunt de ordin cultural, lingvistic și etnic. Copiii trebuie să decidă cărei comunități etnico-culturale vor aparține, cu ce se vor identifica: cu limba română și cu cultura și etnia românească sau cu limba rusă, cu cultura și etnia rusă. Este relevant, la nivelul psihologiei vârstelor, faptul că elevul de clasa I a avut o reacție mai dură și mai clară față de problema autoidentificării etnice, culturale și lingvistice, decât elevul de clasa a VII-a. Este un aspect specific al procesului de autoidentificare a copilului din clasele primare, în special din clasa 1-a, amplificat și de criza de identitate.

Secvența Nr. 2

(A - interviewerul, 33 de ani; B - Tatăl, 27 de ani, vorbitor de limbă rusă, C - mama, 27 de ani, moldoveancă, vorbitoare de limbă rusă)

A: Spuneți vă rog de ce ați hotărât ca fetița dumneavoastră să meargă la școală cu limba de predare în română?

C: Taman s-o început problema cu limba și soțul n-o fost contra. Noi am fost deodată ambii de acord s-o dăm în grădiniță moldovenească și așa ș-o îmbiat...

B: Poimite vte vremena bâlo oçeni slojno. Mî ne znadi što budet seicias [...] I togda kak raz v 1992 god nemnojko takoe nakalionnoe situațja bâla... Nuikak govoritsia mî uje nokalecionnâe jizniu nu citob naș rebionok ne bâl pokalecionnâi, citob normalino

voșiol v âtu koleiu. Âto vsio. Seicias smotrite, vezde, citob na rabotu ustroitsia, vezde nujno znati gosudarstvennâi iazâk. Esli ne imeesi bussines, to vsio bez iazâkatî propai.

Din cele ce relatează părinții în această secvență se observă că consecințele politicii lingvistice în unele familii au fost mai mult de ordin social. Prin prisma categoriilor de rol, sistemul de așteptări, asigurarea unui viitor, ei s-au adaptat noii situații.

Secvența Nr. 3

(A - intervievatorul, 33 de ani; B - tatăl, 45 de ani, vorbitor de limbă rusă) B: Kogda reșalsia vopros v kakuiu șkolu ih odati mî dumali, dumali i otdali ih v.../menno ia soznatelino, ia skazal cito oni jivut v Moldavii, oni doljnî znati moldavsku, i otdal ih v moldavskuiu șkolu,

În această secvență vorbitorul de limbă rusă conștientizează necesitatea însușirii limbii române. Prin faptul că își trimite copilul la școală cu predare în limba română, el pretinde a-și arăta loialitatea față de statul independent Republica Moldova și face un efort de a se identifica cu acesta.

Secvența Nr. 4

(A - intervievatorul, 33 de ani; B - tatăl, 43 de ani, studii superioare, a absolvit Facultatea de Limbă și Literatură Rusă, vorbitor de limbă română și limbă rusă, C - mama, 36 de ani, studii superioare, cunoaște limba rusă, română și franceză, a absolvit 8 clase în limba rusă și două în limba română, studiile superioare le-a făcut la Odessa la Institutul „Popov”, specialistă în domeniul telecomunicațiilor. Limba de comunicare în familie este limba rusă):

A: Cum rămâne cu familia dvs. unde copiii iniția! au început să vorbească rusește, dar acu folosesc doar româna? S-a schimbat totuși ceva?

B: S-a schimbat înțelegeți, totuși eu întrebarea dvs. am înțeles-o eu aș vrea și dvs. să înțelegeți ceea ce am să vă răspund. Chestia e în aceea că atunci când copilul își alege limba, înțelegeți, își alege limba în care el să zicem comunică, în care vorbește, studiază asta-i una, da când să mă scuzați noi avem cunoscuți în poliție C. (numele de familie), locotenent colonel și vasăzică copilul lui a învățat până în clasa a noua (pronunțare accentuată) a învățat

în școala rusă și numai din faptul că vasăzică s-a cerut campania aceasta de studiere a limbii române și că el a văzut că n-o și poată să se ducă într-o instituție superioară își dă copilul în clasa 10, îl dă în școală în limba română și asta nu numai el, eu vreau să spun un fapt la noi să zicem școala nr. 2 din Criuleni vasăzică avea undeva 600 de elevi dintre care numai s-o introdus deci problema cu limba română și instituțiile de învățământ au început deci prioritar să primească elevi care

A: Absolvenți

B: Da absolvenți da... Gata, în școala rusă din 600 și ceva de elevi au rămas 200. Toți, toți erau moldoveni care studiau în limba rusă și au plecat în școală moldovenească. Asta-i faptul politicii de stat care le-a dat un imbold că înțelegeți omul într-adevăr nu are altă ieșire.

A: Bine, dar explicați-mi atunci cum și-au ales copiii dvs. limba română ca limba de comunicare între ei?

C: Ei n-au ales-o, așa am procedat noi, așa i-am dat noi... N-au făcut ei alegere, dar am făcut noi pentru ei.

B: ... Suntem într-așa o situație că noi trebuie să ne hotărâm într-adevăr îî cum să aranjăm viitorul copiilor noștri. Și noi des discutăm problema asta. Noi am avut îî de pildă îî ne-am sfătuit și îî chiar într-o vreme noi ne gândem că într-adevăr fetele și le, vrazică să le aranjăm la studii în Rusia, la Sankt Petesburg sau în altă parte să-și facă studiile în Rusia. Acuma deci noi puțin ne-am schimbat planurile. Fetele studiază româna, avem și rude în România, avem și ei ++ acuma vrem ca fetele noastre să știe mai bine limba română. (...) Dar trebuie să ne delimităm, să hotărâm totuși care va fi viitorul copiilor noștri. Eu îmi văd viitorul îî clar că acuma la etapa actuală să studieze mai bine limba română, engleza, franceza și că e clar să-și facă studiile, e de dorit să-și facă studiile în România, peste hotare.”

În loc de concluzii

În concluzie putem constata că situația și poziția familiilor mixte a depins și depinde de politica lingvistică oficială a statului.

Ea deschide posibilități de realizare și concomitent fixează limite ce influențează considerabil comportamentul și modifică reprezentările. Aceste limite sunt cauzate de schimbări majore ale circumstanțelor, cum a fost, de exemplu, schimbarea statutului unei limbi în fostele republici ale Uniunii Sovietice. În cazul Republicii Moldova declararea limbii române drept limbă de stat, sporirea prestigiului ei în învățământ, administrație etc. și reducerea rolului și posibilităților de aplicare a limbii ruse a avut consecințe neobișnuite și neașteptate pentru familiile mixte. Ele se exprimă în multe cazuri și printr-o criză de identitate.

Consecințele politicii lingvistice ar putea fi reduse la următoarele:

- schimbarea reprezentărilor sociale;
- reorientarea la alt grup cultural și la alte valori culturale;
- se schimbă domeniul aplicării unei sau altei limbi.

MICROMONOGRAFII

I. Mahala, sat cu bogate tradiții culturale.

Octavian VORONCA,
directorul Școlii Medii din Mahala, raionul Noua Suliță

Bogată în monumente și locuri istorice. Bucovina a mai dat și oameni care prin râvna și erudiția lor au îmbogățit tezaurul spiritual al neamului românesc de pretutindeni. Nu există localitate în nordul Bucovinei, care să nu fi avut scriitori, juriști, oameni de știință și de artă, folcloriști, filologi cu renume, ziariști, compozitori, medici sau preoți înzestrați cu har duhovnicesc. În această privință s-a remarcat în mod deosebit satul Mahala, sat bucovinean așezat în stânga Prutului, sat ce nu s-a lăsat copleșit de valurile păgubitoare ale străinismului, ci a fost și a rămas un veritabil „cuib de moldovenie”, din care vrednicii lui fii și-au luat zborul spre culmile științei și culturii naționale și chiar universale.

Cu veacuri în urmă satul purta denumirea de Ostrița. Așa reiese din uricul de danie al lui Ștefan cel Mare din 1472, când satul și moșia au fost închinat mănăstirii Putna, și din uricul din 15 martie 1490, când biserica din Ostrița este pusă sub ascultarea acestei mănăstiri. Numele lui a fost preschimbat în Mahala, probabil atunci, când turcii au creat raiaua Hotinului, care se întindea până în apropierea acestui sat. Strămoșii mahalenilor n-au fost nici slugi la boieri, nici oameni săraci, căci tot timpul ei au fost oșteni viteji ai voievozilor moldavi. Pe timpul lui Ștefan cel Mare pe teritoriul acestui sat a existat o biserică de lemn, care mai târziu a ars, însă pe locul pe care s-a aflat a fost ridicată o cruce de piatră

albă, care se păstrează și acu Biserica cea mare din Mahala a fost construită în 1812 și în ea se găsește o icoană ce-l înfățișează pe Ștefan cel Mare. Chipul voievodului a fost pictat pe o scândură de stejar, însă nimeni nu știe cine și când a lucrat această icoană. Pe ea este scris: „Voievodul Ștefan cel Mare, care a domnit în Moldova cea veche în 1457-1504, a dăruit la 25 aprilie 1472 moșia de la Mahala, numită atunci Ostrița, sfintei mănăstiri Putna”. Deci, nu întâmplător în ziua de 26 noiembrie 2000 la Buda-Mahala a fost târnosită și noua biserică cu patronul Sfântul Ștefan cel Mare.

Pe această fostă ocină voievodală s-au născut în diferite timpuri peste o sută de oameni de vază - medici, ziariști, actori, învățători, profesori, clerici, ingineri, oameni de știință. Printre aceștia s-au remarcat Nandrișenii, cunoscuți astăzi atât în spațiul românesc, cât și în lume.

Ion Nandriș (1890-1967) a făcut școala primară în satul natal, iar studiile liceale - la Cernăuți. A studiat medicina la Viena și în anul 1924 și-a susținut la Cluj doctoratul. Reîntors în 1929 la Cernăuți, a devenit director al Spitalului Central. Medic notoriu. Ion Nandriș s-a implicat în mai multe acțiuni culturale. El dorea ca țărani din satul său de baștină să simtă binefacerile luminării culturale. A deschis și a întreținut o Casă Națională, un atelier de țesut covoare, unul de menaj, mai multe secții meșteșugărești (cărămidărie, dogărie, rotărie, tâmplărie), precum și o Casă de ocrotire (clădire cu etaj, având cabinete de consultație, sală de nașteri, un salon pentru pacienți, baie, locuințe pentru personalul medico-sanitar).

Sunt interesante unele date din biografia lui Ion Nandriș. De pildă, la Viena l-a cunoscut pe pionerul aviației române. Aurel Vlaicu, împreună cu care a efectuat primul zbor deasupra capitalei Austriei în ziua de 17 iunie 1912. Reîntors în Bucovina, s-a încadrat, alături de Iancu Flondor și Sextil Pușcariu, în mișcarea de emancipare națională a românilor de aici. În perioada 1942-1944 a exercitat funcția de președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. În 1942 i-a revenit cinstea de a inaugura Palatul Cultural (actuala Casă a Ofițerilor din Cernăuți, care n-a fost încă retrocedată succesorilor ei de drept, cum se

procedează în lumea civilizată). În 1944 s-a refugiat în România, unde și-a exercitat, până la pensionare, profesia de medic.

Grigore Nandriș (1895-1968) a fost frate cu Ion Nandriș. Despre acest mare lingvist și filolog bucovinean în ultimul timp s-a scris mult. În 1993 el a fost omagiat cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la trecerea sa în neființă. Nu demult a văzut lumina tiparului cartea academicianului de la Chișinău „Nandrișii. Povestea unui neam bucovinean”. Savantul basarabean, adică autorul, l-a cunoscut pe Grigore Nandriș încă la Cernăuți, unde l-a avut ca profesor pe când își făcea studiile universitare. N. Corlăteanu scrie că Grigore Nandriș a studiat cu temeinicie filologia la Cernăuți, București, Viena, Cracovia, Varșovia, Paris. La Cracovia, bunăoară și-a susținut în 1922 teza de doctorat. Peste patru ani el a devenit titularul Catedrei de Slavistică din cadrul Universității din Cernăuți, Grigore Nandriș era un poliglot în adevăratul sens al cuvântului. El posedea 14 limbi. Cunoștea limbile clasice - greaca, latina, slavona veche, precum și principalele limbi moderne - franceza, germana, engleza, italiana. Era și un strălucit specialist în domeniul limbilor slave, vorbind curent polona, rusa, ucraineana, bulgara, ceha, slovacă, sârbo-croata. Lucrările lui Gr. Nandriș conțin observații și concluzii novatoare în slavistică, istorie, folclor, demografie, etnologie, artele plastice. Energia sa clocotitoare a fost pusă și în slujba muncii obștești. Dovada acestui fapt o constituie și alegerea sa în funcția de președinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, funcție pe care a exercitat-o cu dăruire de sine între 1926-1942. În perioada în care s-a aflat în Occident, a fost profesor asociat la Universitatea din Paris și la Universitatea din Londra. Pe parcursul vieții sale zbuciumate a scris studii de filologie, de istorie literară, lucrări cu caracter literar, memorialistică, a editat documente slavo-române, iar la Londra, în 1945, a alcătuit o gramatică românească. A colaborat la publicațiile din Cernăuți, București, Cracovia, Heidelberg. S-a remarcat prin lucrări de slavistică, în care a urmărit relațiile româno-slave, dar și ca traducător în limba română a volumului „Umanismul picturii murale postbizantine”, editat la București în 1935. În tinerețe, când a izbucnit primul război mondial, s-a refugiat în România și s-a încadrat, ca voluntar, cu gradul de sublocotenent, în armata română.

Un alt mahalean notoriu este medicul Tudor Nandriș. Acesta s-a născut în 1906, a urmat Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, pe care l-a absolvit în 1927. Studiile superioare, de medicină, le-a făcut la Cluj. Și-a susținut teza de doctorat cu tema „Studii comparative asupra instituțiilor de prevedere, protecție și disciplină medicală”. Până la refugiu, a fost medic în Cernăuți și a colaborat la publicațiile „Bucovina medicală”, „Revista de igienă socială” ș.a. A tipărit un șir de lucrări, printre care: „Din trecutul epidemiologie al comunei Banila pe Ceremuș, județul Storojineț”, „Doctorul Mihai Zotta (1800-1861)”, iar în manuscris i-au rămas lucrările „Medici bucovineni”, „Jurnal de campanie (1939-1945)”, „Istoricul spitalului din Rădăuți” ș.a.

Sora acestora, scriitoarea populară Anița Cudla-Nandriș (1904-1986) a fost distinsă post-mortem, în 1994, cu premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române pentru zguduitoria sa carte „20 de ani în Siberia. Destin bucovinean”, în care este descris calvarul prin care a trecut dânsa și băieții ei în gulagurile staliniste.

Purtător al aceluiași nume de familie este Octavian Nandriș (1914-1982). Acesta a absolvit școala primară din Mahala, Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, Facultatea de Litere a Universității din capitala Bucovinei, a urmat cursuri în cadrul Institutului de Fonetica Experimentală și al Școlii de înalte Studii Practice din Paris. Doctoratul în filologie și l-a luat la Sorbona, iar între anii 1854-1982 a fost profesor la Universitatea din Strasbourg. Distins savant de talie europeană, Octavian Nandriș a lăsat documentate studii de fonetică și lexicologie română și romanică și a adus contribuții esențiale la cercetarea elementului autohton în limba română.

În plan național-cultural Mahalaua din preajma Cernăuților s-a făcut vestită nu numai pentru că este locul de baștină al cărturarilor din spița Nandrișilor. În acest sat și-a petrecut câțiva ani din copilărie Epaminonda Bucevschi (1843-1891), cel mai mare artist plastic al Bucovinei din ultimul pătrar al secolului al XIX-lea. Tatăl său, originar dintr-un sat din sudul Bucovinei, a exercitat aici funcția de paroh. El, Dumitrache Bucevschi, aici a decedat și aici este înmormântat.

Epaminonda, însă, și-a făcut studiile la Viena și Berlin, iar picturile sale au ajuns în Anglia, Franța, Belgia, Olanda și Statele Unite.

Într-un Evangheliar de la Humor el a descoperit chipul lui Ștefan cel Mare, după care a realizat primul portret al viteazului voievod. A fost, spre sfârșitul vieții, pictor diecezan la Cernăuți și mormântul său se află în vechiul cimitir Horecea, în apropierea celui de al lui Ioan Drogli, cumnatul lui Eminescu. Epaminonda Bucevschi, cel care a copilărit la Mahala și a restaurat picturile din biserica Sf. Nicolae din Iași, a mai zugrăvit Catedrala episcopală din Zagreb. Contemporanii săi i-au comparat, pe bună dreptate, picturile din Catedrala din Zagreb cu realizările arhitecturale ale cehului Iosif Hlavka de la Cernăuți. În satul Mahala și-a petrecut viața sora pictorului. Olimpia (1853-1877).

Preot în comuna Mahala a fost un timp Grigore Sandovschi, care, în plan cultural, s-a remarcat prin primele traduceri din opera lui Mihail Sadoveanu în limba germană.

La Mahala s-a născut și a trăit o perioadă din viața Laurentie Tomoiagă (1880-1952), animator cultural, publicist și pedagog ilustru. Acesta și-a făcut studiile liceale la Suceava, iar cele superioare le-a obținut la Universitatea din Cernăuți. Ani la rând a ocupat funcția de director al Școlii Normale de Băieți din capitala Bucovinei. A participat la Adunarea Constituantă a românilor bucovineni din 27 octombrie 1918 și a fost membru în Consiliul Național ales de către această adunare, și secretar general al acestui consiliu. Era un bun interpret vocal, dar și un bun instrumentist. De aceea a făcut parte din grupul celor care au inițiat înființarea Reuniunii de Cântări din Suceava, din care a luat naștere Reuniunea Muzical-Dramatică „Ciprian Porumbescu”.

Ioan Tomoiagă, fratele lui Laurentie, a trăit între anii 1874-1927. El a fost învățător și cantor bisericesc. Apoi s-a înscris la Facultatea de Teologie din Cernăuți. După absolvirea acesteia, și-a continuat studiile teologice în capitala Austriei. La Viena și-a susținut și teza de doctorat. A fost preot în Cernăuți. Având gradul de maior, în perioada 1912-1917 a fost preot militar la Lvov. Ioan Tomoiagă a fost un timp și membru în Consistoriul Mitropoliei Bucovinei.

După moartea lui Vladimir Repta, a ținut locul mitropolitului până ce a fost instalat Nectarie Cotlarciuc în scaunul mitropolitan de la Cernăuți, Ioan Tomoiagă a desfășurat o amplă activitate culturală în cadrul Societății Academice „junimea” din Cernăuți.

Este semnificativ faptul că povești, datini, obiceiuri, tradiții, poezii și credințe populare în comuna Mahala a cules cunoscuta folcloristă Elena Niculiță-Voronca. Cele înregistrate de către ea în Mahala au fost publicate în monografia cunoscută în plan național.

La Mahala a văzut lumina zilei și actorul român Costin Cristei (1912), care a absolvit Conservatorul de Muzică și Artă Dramatică din Cernăuți. Până la război el a jucat pe scena Teatrului Național din Cernăuți, iar în anii postbelici, refugiat în România, a jucat pe scenele mai multor teatre din București. A făcut parte și din trupa Teatrului Municipal din Bacău.

Mahalaua a avut pe timpuri parte de un admirabil învățător, pe nume Dimitrie Scarlat. Acesta era un pasionat meloman și un bun cântăreț, a organizat și a condus corul bisericesc din sat, format din țărani și țărănci. Acest cor a participat, în ianuarie 1866, la ceremonialul de înmormântare a lui Aron Pumnul. Dimitrie Scarlat a lucrat în Mahala zeci de ani și din învățător a ajuns director școlar. O fiică și doi băieți de-ai lui, fiind buni cântăreți, au făcut parte din Societățile Muzicale „Armonia” și „Tudor Flondor”. Un nepot de la său, Mircea Hoinic, care s-a refugiat în Timișoara a devenit compozitor și dirijor de orchestre.

Un cantor bisericesc, G. Tămăiagă, care locuia în Mahala, s-a remarcat ca culegător de „moravuri și datine populare” de la românii bucovineni dintre Prut și Nistru, pe care le-a publicat în numărul din 1 aprilie 1882 al „Aurorei Române” din Cernăuți, revistă care era pe atunci „organul beletristic-literar” al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. La apelul redacției, cântecele culese în Mahala de G. Tămăiagă au fost reproduse și de alte publicații românești de dincolo de hotarele Bucovinei.

Citind unele documente din arhiva familiei Nandriș, adunate de Ionică Nandriș (1890-1967) într-o lucrare intitulată „Satul nostru Mahala din Bucovina, înregistrări pentru mai târziu” (București, mai 1965), am aflat cu satisfacție date noi și interesante privind

viața culturală care a clocotit în această localitate în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele decenii ale veacului XX. Printre altele, se amintește că școala din Mahala a fost înființată în 1860.

Dar o analiză mai amănunțită ne demonstrează că mișcarea culturală românească s-a încheșat aici mai înainte de deschiderea școlii. Până la acest eveniment în sat au existat bătrâni care știau a citi cărți de rugăciuni, dar nu știau a scrie. Unii au învățat carte de la cantorii bisericești, alții de la ardeleni - în timpul cătăniei. La sfârșitul secolului al XIX-lea în sat circulau cărți populare ca Zodiacele, Calendarul pe o sută de ani al dascălului Vasile Țintilă din Tereblecea, Esopia ș.a. Fiind mereu împrumutate, cărțile treceau dintr-o parte în alta a satului. Seara, când lucrările agricole erau terminate, gospodarii se adunau în casa unui măhălean mai tânăr, mai cu glas, care terminase clasele primare, și aceia citea, iar ceilalți îl ascultau. Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea unii mahaleni au început să-și dea copii pe la școli secundare, unde se remarcă prin dragostea lor față de carte și prin reușita la învățătură.

Odată cu fondarea, în 1862, a Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, la Cernăuți a fost înființat internatul de băieți ai acesteia, care, ani în șir, i-a adăpostit și pe unii fii de țărani din Mahala. Deci, în Mahala, sat românesc din zona transpruteană a Bucovinei, a existat întotdeauna cultul cărții, dorința tinerilor de a studia și de a obține cunoștințe trainice.

După cel de al doilea război mondial, în pofida faptului că timpurile erau grele, copiii mahaleniilor au fost, cu aceeași îndârjire, îndrumați de părinți spre lumina cărții, ca și în deceniile precedente. Un rol deosebit în această privință l-a jucat școala din Mahala, care în 1967 a obținut statutul de școală medie. În anii ei de existență Școala Medie a dat foi de drum în viață la 1.774 de tineri și tinere. Majoritatea absolvenților au obținut studii superioare, devenind specialiști de înaltă calificare în diferite domenii ale economiei naționale, profesori, medici, ingineri, preoți, ofițeri, agronomi, zootehnicieni, artiști plastici. Unii au asaltat culmile științei și se bucură de notorietate în rândurile savanților. Alții și-au dezvăluit talentele în poezie, artă, în sport, în muzică.

Printre personalitățile marcante, care își trag obârșia din această străveche vatră românească din stânga Prutului, se numără medicul Petre Mândrescu, născut la 15 ianuarie 1950. După absolvirea școlii, a susținut admiterea la Institutul de Medicină din Cernăuți, unde a fost student în perioada anilor 1968-1974.

Între anii 1986-1991 a fost cercetător științific la Academia de Științe Medicale nr. I „I.M. Secenov” din Moscova, apoi, din 1991 până în 1994, a fost doctorand la Universitatea de Medicină și Farmacologie din Timișoara, unde și-a luat doctoratul în medicină. Este autor a peste 30 de lucrări științifice, iar ca membru al Societății Medicale Române „Isidor Bodea” din Cernăuți desfășoară și o susținută muncă obștească. În prezent dr. Petre Mândrescu este șeful secției de endoscopie la Spitalul Clinic Regional și, ca om și specialist, se bucură de mare autoritate printre foștii săi pacienți.

Traian Bodnar, născut în 1938, a absolvit Institutul Politehnic din Harkov și a devenit doctor în științe tehnice (în domeniul aviației). Actualmente el conduce catedra de mecanică a Universității din Biisk și este membru al Academiei de Științe din Federația Rusă.

Un alt om cu care se mândrește satul Mahala este scriitorul Ștefan Hostiuc, născut la 28 decembrie 1951. În 1976 a absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Cernăuți. Este mai întâi crainic în cadrul Redacției Principale de Emisiuni în Limba Română a Radiodifuziunii Regionale, apoi, din 1995, lucrează în calitate de lector la Catedra de Filologie Română și Clasică a Universității din Cernăuți. În prezent este doctorand la Universitatea din București și scrie o teză ce ține de domeniul teoriei criticii literare. Publică numeroase articole de istorie și critică literară, este unul dintre redactorii revistei „Glasul Bucovinei” și al revistei „Septentrion Literar”. Este autorul plachetei de versuri „Clepsidra reveriei” (1996). S-a remarcat printre fondatorii, în 1989, a Societății de Cultură Românească „Mihai Eminescu” din Cernăuți.

Devină tot mai cunoscut în Bucovina și peste hotarele ei pictorul Ștefan Purici, născut la 19 iulie 1965. Acesta, ieșind de pe băncile școlii din Mahala, a urmat Școala de Arte Plastice „A. Repin” din Chișinău și Academia de Arte din București (1990-

1996). A pictat un șir de biserici din Bucovina, Basarabia și România. Este un colorist rafinat și dezvăluie, prin lucrările sale, o lume neobișnuită, cu o infinitate de personaje, produse ale fanteziei sale debordante. Ca pictor bisericesc, pictează icoane și fresce, cunoaște „secretele” vopselilor vechilor iconari. Fresca realizată astăzi de Ștefan Purici este garantată pe o mie de ani!

A reușit să organizeze expoziții personale în SUA, Germania, Franța, Grecia, Israel, Belgia, Olanda, Rusia, Moldova, România. În 1990 a fost ales primul președinte al filialei din Mahala a Societății „M. Eminescu”.

Mahaleanul Gheorghe Cotic, născut în 1944, și-a petrecut copilăria în frumoasa așezare de pe Prut, școala primară a terminat-o în satul de baștină, iar cea medie în Boian. Absolvent al Facultății de Educație Fizică din Chișinău (1961-1965), Gheorghe Cotic s-a specializat în luptele sambo și judo. În 1965 cucerește medalia de argint la întrecerea din cadrul Armatei Sovietice, în 1966 - medalia de bronz la campionatul Europei la sambo și în 1970 - medalia de aur la campionatul URSS. El devine de 8 ori campion al Moldovei și de 2 ori - al Ucrainei. În 1966 i se conferă titlul de maestru al sportului, categoria internațională. Păstrează în colecția sa circa 40 de distincții pentru participare la diferite competiții sportive. A lucrat un timp ca antrenor superior la Asociația sportivă „Dinamo” din Cernăuți.

Tot de pe băncile școlii noastre s-au ridicat și au devenit mândria satului Mahala, Mihai Hostiuc, candidat în științe economice (cu studii obținute la Moscova), Victor Timciuc, candidat în științe medicale (domiciliază în orașul Orhei), Gheorghe Chibac, candidat în științe juridice (locuiește în Chișinău). Printre absolvenții școlii se numără și 5 copii din familia lui Ștefan Timciuc. Toți aceștia au obținut studii superioare (Ion, Vladimir, Toader, Constantin și Elena, ultimii doi devenind candidați în științe biologice).

Absolvent al Conservatorului de Stat din Kiev, compozitorul și interpretul cântecelor populare românești și ucrainene Dumitru Popiciuc este Artist al Poporului din Ucraina. De un mare renume se bucură departe de hotarele satului meșterițele populare Ștefania

Bujeniță, Maria Tatarciuc, care confecționează piese ale portului popular românesc.

Autoritatea școlii din Mahala au făurit-o timp de decenii pedagogi iscusiți, ca Toader Mușac, Măria Lunjac, Gheorghe Hostiuc, Minodora Sainciuc, Florica Cataranciuc, Veronica Bodnar, Constantin Ilinciuc. Ion Doroș, Aurora Neamțu, Măria Paulovici, Eugenia Zapotinschi, Eugenia Axani, Ștefan Popiciuc, Gheorghe Porojnâi, Nicolae Neguțoi, Eleonora Procopciuc, Fruzina Budnic, Eugenia Damian precum și mulți alții.

Succesele satului nostru puteau fi și mai mari, dacă regimul stalinist nu zdruncina cu cruzime temeliiile etnice ale acestei localități transprutene. Două grupuri de mahaleni au fost împușcate de către grănicerii sovietici, încercând în iarna anului 1941 să treacă în România. În noaptea spre 13 iunie 1941 din Mahala au fost deportate în Siberia 602 persoane, nefiind cruțați nici pruncii abia născuți, nici bătrânii neputincioși. Foarte mulți din cei ce n-au avut nici o vină, dar au fost ridicați pentru a fi împuținați românii din nordul Bucovinei, și-au găsit moartea în Siberia și Kazahstanul de Nord, în Republica Komi și în alte gulaguri blestamate de Dumnezeu și de oameni. În memoria celor ce n-au avut drum întorcător, mahaleni au ridicat în 1991 un monument funerar.

Satul, care, cu greu și-a vindecat rănilile pricinuite de regimul stalinist, e mereu în creștere, e într-un continuu proces de înflorire, căci oamenii lui, harnici, frumoși, întreprinzători, știu să muncească spre binele lor, știu să-și ocrotească moșia, graiul, portul, tradițiile, folclorul și tot ce le-au lăsat ca moștenire înaintașii neamului românesc.

Budineț - așezare de la poalele munților

Prof. șc. Tatiana BÂNDIU

Dacă vii spre Budineț din direcția centrului raional Storojineț, înainte de a ajunge în acest sat, locurile pe lângă care treci te pregătesc sufletește pentru această întâlnire. O șosea asfaltată urcă și coboară neconținut, de o parte și de alta stă de strajă pădurea cu falnicii ei molizi, veșnic verzi, înalți și puternici, care îți dau impresia că atunci când freamătă îți zic: „Bine ai venit în această lume veche, la poale de munte, lume cu oameni simpli, dar ce omenie!” După mai multe urcușuri și coborâșuri, în sfârșit, ajungi pe ultimul deal, deal de pe care ți se înfățișează o parte a satului. Împrejurimile dominate de culmile semețe ale pădurilor și crestele zimțate ale munților îți oferă priveliști încântătoare. De jur-împrejur se ridică o lină cunună de dealuri, casele fiind așezate în partea de nord a satului, în formă de amfiteatru, pe un deal prelungit până la hotarul cu Pătrăuții de Sus.

Satul e format din mai multe cuturi răzlețite, și anume: Harageni, Vatra Satului, Perelisca și Coșcovă. Din Harageni mai face parte și cutul Bejănești, dar, de obicei, diferența o fac numai bătrânii. Toate aceste cuturi sunt locuite numai de români. Dacă ar fi să ne imaginăm acest sat sub forma unei hărți geografice, ar arăta ca o cruce: în vârf se află hotarul cu satul învecinat Cireș, la sud e Coșcovă, care se mărginește cu Ciudeiul, la nord e Perelisca, situată la nouă kilometri de Storojineț, în inima crucii este Vatra Satului, iar partea cea mai mare a Budinețului se întinde până la hotarul cu Pătrăuții de Sus.

Fiind situat pe cursul Siretului Mic, pe versante de dealuri, satul este delimitat în câteva părți: cea de sus (Centrul), cea de jos (Harageni) și cea de la deal (Perelisca). Cea mai mare mândrie a satului o constituie izvorul cu apă minerală, iar această apă, îmbuteliată aici, este cunoscută în întreaga Ucraina. Spre deosebire de lăcașurile de închinare din alte localități, biserica din Budineț este mică și-i construită din lemn.

Sub raport social, budincenii se împărțeau în trecut în două categorii: țărani și răzeși. În momentul de față se face doar distincția dintre țărani și intelectuali. Doar bătrânii mai țin cont de poziția pe care au ocupat-o în societate strămoșii tinerilor de azi. Această distincție nu este de natură economică, ci morală, ține de noblețea familială. Există familii de rând, dar cu averi, dar aceasta nu le dă dreptul de a intra în rangul celor de „sus”, amintindu-li-se adeseori de unde au pornit și cine au fost în trecut.

În comparație cu alte sate învecinate, Budinețul a suferit o influență rusească mai accentuată. El este mai mic decât altele (1353 hectare de pământ și 1264 locuitori), iar faptul acesta a constituit un avantaj pentru acei care și-au prepus să-l rusifice. Pe de altă parte, în această zonă obiceiurile populare nu au un caracter atât de pronunțat ca în celelalte sate. Limba ce domină aici este, totuși, româna. Unii dintre bătrâni posedă vagi cunoștințe istorice și povestesc despre romani sau despre daci. Păcat că împrejurările nu-i lasă pe prea mulți să se împărtășească din cultură, deși dau dovadă de minte ageră când stai de vorbă cu ei.

Componența etnică a satului la ora actuală e următoarea: români - 95,4 %, ucraineni - 2,7 %, „moldoveni” - 0,9 %, poloni - 0,6 %, ruși - 0,2 % și lituanieni - 0,2 %. La reînvierea individualității etnice a contribuit, firește, biserica prin aceea că, făcându-și cu prisosință datoria creștină, și-o face, dimpreună cu școala, și pe cea națională. Românii din această zonă sunt religioși prin tradiție. Ei își păstrează cu sfințenie credința strămoșească, respectă biserica, fără a fi renunțat, totuși, complet la fondul religios aparținând cultului păgân, fond ce reiese din credințele și superstițiile sale (descântecele, vrăji le, măștile sărbătorilor de iarnă etc). Acceptând asemenea credințe, inconștiente și inofensive, poporul nu desconsideră biserica.

Biserica din satul Budineț prezintă un tip arhitectonic caracterizat prin forma de navă. Pictura interioară nu prezintă aproape nimic interesant, pereții fiind împodobiți cu icoane simple. Biserica datează din anul 1791 și patronii ei sunt Sf. Arh. Mihail și Gavriil. A fost construită din lemn de către frații Toader și Vasile Morțun, feciori de răzeși din Bejănești, cătun pe baza căruia s-a format și a crescut satul.

Din întreaga simplitate expresivă și plăcută a bisericii se poate releva rolul ei determinant în menținerea individualității etnice românești din această localitate.

Prima atestare documentară a satului Budineț este din 1435, când Ilie Vodă dăruiește boierului Stan Babici satele „Sobraneț, în ținutul Țeținei și Văscăuții și Budinții lui Mihail Coșcievici”. La acea dată satul era cunoscut sub denumirea de Budinți, ca mai târziu să fie menționat ca Budenița, Budinețu sau Budiniți.

În cimitirul satului este o criptă, în care se află rămășițele pământești ale fostului paroh Ioan Piotrovski. Pe criptă este trecută inscripția: Născut la 24 noiembrie 1838, mort la 7 noiembrie 1900 în satul Budenița. Se știe că la acea vreme satul era mult mai mare, cuprinzând următoarele cătune: Bejănești, Coșcovă, Dealul, Harageni, Opăițeni, Perelisca, Valea. Budenița apare de multe ori și sub denumirea de Bacuma. Teodor Bălan în „Sate dispărute” (Cernăuți, 1937) afirmă că „satul Budenița s-a chemat și Bacuma”. Budenița sau Bacuma apare și într-un zapis de vânzare-cumpărare din 1801. Într-un testament de ia 1813 figurează Bacuma sau Opaiet (Teodor Bălan. Documente bucovinene). Bacuma sau Opaiet apare și în lucrarea de topografie a Bucovinei (1774-1788) a lui Daniel Werenka.

După izvodul din 1784 referitor la împărțirea preoților în protopopiate, satele Budinețu, Bacuma, Opaietul constituiau o singură parohie. Probabil că Bacuma s-a contopit cu Opăițenii din actualul Cireș. Un alt document de la 1783 arată că Bacuma sau Opaiet făceau parte din Budenița. Tot ca argument pentru afirmația că satul a fost mai mare putem aduce faptul că sunt cunoscute și azi țarini care au aparținut mai demult Budinețului, dar în momentul de față se află în posesia unor sate învecinate. Aceste țarini sunt: Țarina lui Ilschi, Zapodie, Dealul Ciudeiului.

Unul din proprietarii mai cunoscuți din acest sat a fost și baronul Petrino, de la care a rămas o capelă, în care, de fapt, a și fost înmormântat. Clădirea cu înfățișare de castel medieval, care găzduiește azi școala cu predarea în limba română, este cunoscută sub denumirea de „Curtea lui Miculi”. Acest Miculi a fost boierul căruia i-a aparținut o parte din moșia satului.

Acesta, de neam străin, s-a căsătorit cu fiica boierului Ioan Volcinschi, devenind astfel proprietarul curții și al pământurilor pe care le-a deținut socrul său.

Un alt lucru necunoscut de către majoritatea sătenilor este că pe unele icoane din biserică, jos, în partea stângă, este trecut cu litere mici, numele de Morțun, adică numele celor doi frați, care în 1791 au ctitorit biserica. Evident, acești doi frați au fost și primii donatori de icoane.

După 1900 satul a apărut tot mai des în documente cu denumirea de Budenitz. În prezent denumirea oficială este Budineț, iar localnicii îi zic Budiniț.

„Limba noastră-i limbă sfântă”

În loc de postfață

Am avut fericitul prilej să particip, cu puțin timp în urmă, la două sărbători consacrate limbii române, în spațiile românești din afara granițelor - Basarabia și Bucovina. Ambele provincii românești, ctitorii ale domnitorilor români, care au servit drept model cultural și istoric Transilvaniei și Munteniei, își revendică acum, la început de mileniu trei, ce au mai scump și sfânt - limba română. Dacă, în miezul secolului XVII-lea, în Moldova lui Vasile Lupu se zămislea pentru „toată seminția românească” minunata limbă vorbită de domnitor și mitropolit, boieri și mulțime, iar ardelenii își trimiteau ctitorii de cultură? până în Târgul Sucevei sau la „cămara” domnitorului, pentru a-și procura cartea scrisă în cea mai frumoasă limbă românească a timpului, după 358 de ani, calea cărților se întoarce spre acele locuri care până nu demult au strălucit în cuvânt. Nu pot să-mi dau seama ce s-ar fi întâmplat în Transilvania, dacă, în vremurile acelea de restriște și discriminare etnică, de interdicții sociale și naționale, românii nu ar fi avut cazanii, psaltiri, liturghiere, evanghelii, catavasie ș.a.m.d., cărți care vesteau triumful definitiv al graiului strămoșesc. Au rămas nemuritoare numele Mitropolitului Varlaam, Dosoftei, Cantemir, ale cronicarilor Costin, Ureche și Neculce, pentru nemuritorile lor cronici, culminând în timp cu „spiritul tutelar” al cuvântului - Mihai Eminescu - ori marele povestitor Mihail Sadoveanu.

Câtă durere poate să existe în sufletul acelor români ale căror șanse de folosire și cultivare a limbii sunt tot mai reduse! În Basarabia, elanul acestei sărbători s-a diminuat până la trunchierea sintagmei „Limba noastră cea română”, situație determinată de evoluția politică și amestecul politicianilor în problemele limbii.

Discuțiile planează asupra legiferării a două limbi oficiale, a revenirii la așa-zisa limbă moldovenească, iar, drept consecință,

reducerea timpului de la emisiunile radio și TV în limba română, a presei scrise, revenirea ia firmele scrise cu alfabet străin.

În același timp, în regiunea Cernăuți, lipsa manualelor școlare și reducerea orelor de limba română la jumătate față de limba oficială conduc la un proces permanent de slăbire a elementului românesc. Cu toate acestea, Sărbătoarea „Limba noastră cea română” își păstrează și acum tradiția. Animatoarele rămâne Societatea pentru cultura română în Bucovina „Mihai Eminescu”. În acea zi când am ajuns la Cernăuți, în această inimă românească aflată într-o modestă clădire, într-un spațiu restrâns, am întâlnit căldura formațiilor culturale „Dragoș Vodă” din Cernăuți și Corul din Putna, care repetau „Un răsunset” (Andrei Mureșianu) și „Limba noastră” (Al. Mateevici).

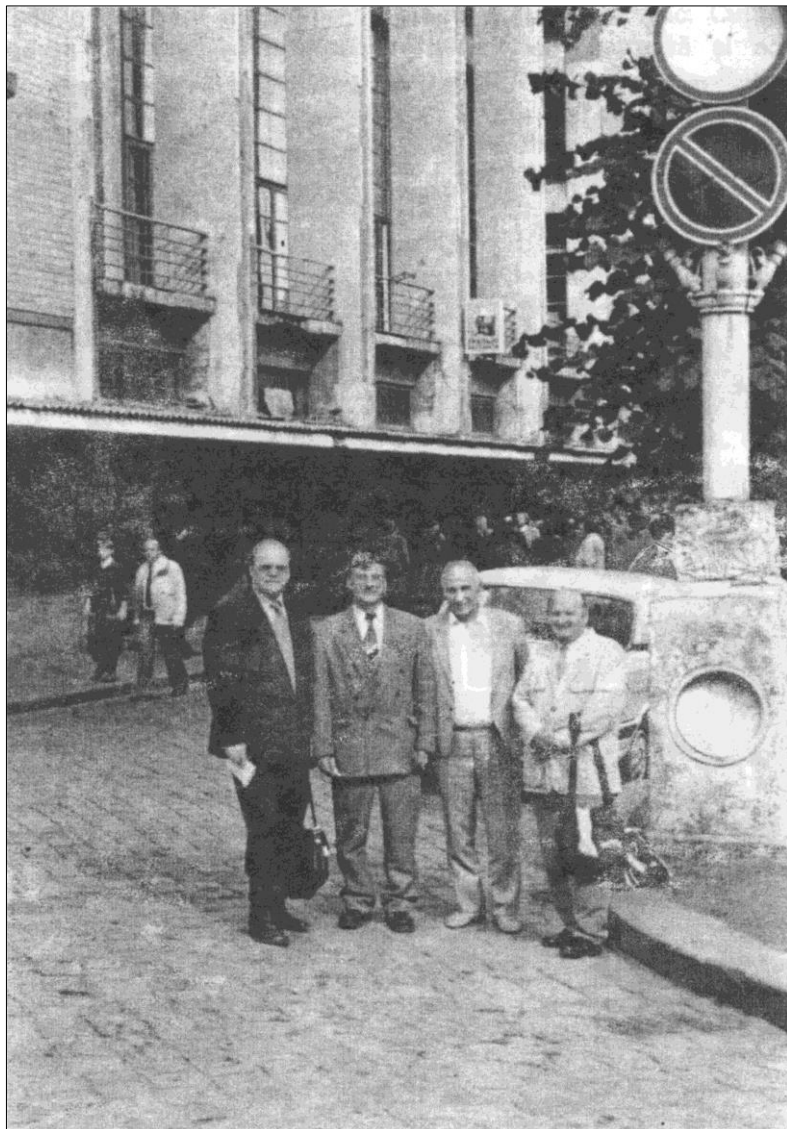
Am pornit împreună, în coloană, cu drapelul românesc, spre unicul simbol din Cernăuți al voinței și speranțelor noastre, statuia lui Mihai Eminescu. Am ascultat cuvinte înflăcărâte: „Să supraviețuim prin cultură și cultul valorilor!”, „Suntem acasă”, „Suntem acasă și punctum!” - cum spunea poetul, „Limba noastră, limbă de stat!”, „Suntem două țări și o singură patrie, a limbii române”. Au rostit cuvântări, semnalând situații anacronice, cerându-se acordarea unor drepturi și libertăți, discursuri când însuflețite, când cernite de durere: Arcadie Opaît, Ion Popescu, acad. Grigore Bostan, Vasile Tărățeanu, Ștefan Broască, Dumitru Covalciuc... - o frumoasă galerie de voievozi ai cuvântului, care ne-au inspirat încredere și speranțe.

Cu mare interes a fost primită difuzarea Almanahului literar-cultural „Țara Fagilor” ai românilor nord-bucovenieni, tipărit la Târgu-Mureș cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și al Fundației Culturale „Vasile Netea”.

Dimitrie POPTĂMAȘ

Cernăuți, 16 09. 2001 - Dimitrie Poptămaș, Carol Puia, Rodica Puia, Valentin Marica, Mihai Vicol, Vaier Pop, ia statuia lui Mihai Eminescu

La ziua limbii române. Cernăuți, 16. 09. 2001

CUPRINS

Cartea de Aur	5
Țara Fagilor.....	7
PAGINI DIN CARTEA NEAGRĂ A BUCOVINEI	8
Dezmăț, teroare și moarte	8
Supraviețuitor al masacrului de la Lunca	11
Participant la marșul românilor de pe valea Siretului spre România	15
Declinul. Doar copilăria o trăim cu adevărat	25
Camenca anului '40	27
„Tem Krașce”	29
Ce ați făcut din viața noastră?	30
1 aprilie 1941	32
Oameni cu ștergare albe, pădurea roșie de sânge	33
Jertfa lor e lumina adevărului.....	36
În codru, la Fântâna Albă.....	37
Gând la Fântâna Albă	38
Din șase, neam întors doar trei	40
Pe drumul suferinței	43
La Șerstobitov, în Siberia, din 1941 până în 1956	47
Destin frânt.....	50
Neam întors fără părinți	53
Șase ani în lupta pentru supraviețuire.....	57
Dacă n-ai noroc în tinerețe.....	62
La vârsta de doi ani în drum spre siberia.....	64
Tinerețe irosită la minele din Kazahstan și Siberia	67
Călit între ciocan și nicovală.....	71
Vânătoare de oameni.....	76

Zi de doliu și de mare bucurie în istoria Boianului.....	83
Din folclorul deportaților.....	90
Calvarul din timpul refugului.....	94
Pe frontul de răsărit cu un batalion din Focșani.....	103
Prizonier de război fără armata făcută	107
Colindul prizonierului	109
Tragedia de la Buda-Mahala din primăvara anului 1944	109
Tabelul victimelor staliniste din satul Buda, comuna Mahala, fostul județ Cernăuți	113
Faptă creștinească și românească	115
Osândiți la exterminare.....	120
Tabel nominal cu persoanele din satul Tereblecea duse la onega în 1944 ..	123
Tabel cu persoane ridicare din satul Băhrinești, fostul județ Rădăuți, și duse în lagărele de muncă de pe țărmul lacului Onega.....	124
PARTICIPANȚI LA REZISTENȚA ANTISOVIETICĂ	125
Revolta de la Crasna	125
Pentru neamul meu am fost gata de sacrificiu	131
Doisprezece ani într-un gulag de dincolo de cercul polar	140
Către Bucovina toată	148
CUM AM TRĂIT, CUM MAI TRĂIM	150
Cât costă o literă sau cum a trebuit să demonstrez că eu sunt eu	150
Mandat de primar pe 10 luni sau „Nedonoșennî predsdateli”	155
Vox Populi	173
PERSONALITĂȚI BUCOVINENE	176
Mandicevschi - o familie de muzicieni	176
Zaharie Voronca, „Detruimchiatul”	180
Un dascăl uitat - Nicolae Simionovici	185
Vasile Tovarnițchi, omul și pedagogul	189
POEȚI ARBOROȘENI.....	196
Vasile BĂCU	196
Întoarcerea poetului.....	196
Rugă.....	197
Motiv de toamnă	198

Drum fără întoarcere acasă.....	198
Timp prezent.....	199
Nicolae ȘAPCĂ	200
Grigore PETRESCU-ROTARU.....	204
OBICEIURI DE FAMILIE	209
Nunta la românii bucovineni de pe valea Siretului (I).....	209
Prinsul starostelui și starostitul	212
Logodna	218
Luarea zestre.....	221
Bocete din zona valea Siretului	230
FILOLOGIE	234
Cursurile universitare de vară de la Dorna Candreni	234
Câteva precizări referitoare la biografia lui Boleslav Hâjdeu.....	244
Limba română în Ucraina (proiect internațional de investigație sociolingvistică).....	248
Limba română - concept al sociolingvisticii și glotopoliticii din Ucraina	252
Politica lingvistică în raport cu familiile mixte -probleme și consecințe	274
În loc de concluzii	283
MICROMONOGRAFII	285
I. Mahala, sat cu bogate tradiții culturale.	285
Budineț - așezare de la poalele munților	295
„Limba noastră-i limbă sfântă”.....	299
În loc de postfață	299
CUPRINS	303
Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”	306

Publicațiile Fundației Culturale „Vasile Netea”

Seria „CAIETE MUREȘENE”

1. *Un om pentru Tg.-Mureș: Emil A. Dandea* – Comunicări prezentate la sesiunea comemorativă desfășurată la Târgu-Mureș, în data de 18 august 1994, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Emil Dandea. Târgu-Mureș, 1995, 166 p.
2. Vasile Pop. *Colinde*. Cu o prefață de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1996, 120 p.
3. Gheorghe S. Mircea. *Vis și adevăr*. Versuri. Cu un cuvânt înainte de Mihail Art. Mircea. Târgu-Mureș, 1998, 86 p.
4. *Ion Chinezu – relief în posteritate* – Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii eminentului cărturar (Târgu-Mureș, 4–5 iunie 1994), volum îngrijit de Melinte Șerban, Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Tg.-Mureș, 1999, 130 p.
5. *Elie Câmpeanu – omul și faptele sale*. Coordonatori: Grigore Ploșteanu și Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, 1999, 152 p.
6. *Alexandru Ceușianu*. Studii și comunicări prezentate la simpozionul științific prilejuit de centenarul nașterii vrednicului cărturar și om politic (Reghin, 2 iunie 1998), volum îngrijit de Marin Șara, Georgeta Mărginean și Iacob Huza, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 88 p.
7. *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus*. Târgu-Mureș, 1999, 216 p.
8. Traian Dragoș. *La capătul apelor*. Versuri. Selecție și cuvânt înainte de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, 2000, 68 p.
9. Melinte Șerban. *Evocări istorice și literare*. Prefață de Dimitrie Poptâmaș, Târgu-Mureș, 2001, 147 p.
10. *Cântecele lui Iancu*. Adunate de Traian Dragoș. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Vasile Dragoș. Târgu-Mureș, 2001, 62 p.
11. Valeriu P. Vaida. *Mărturii dintr-un veac apus*. Ediție îngrijită de Mariana Cristescu. Târgu-Mureș, Ed. Tipomur, 2001, 171 p.

12. Aurel Filimon-*consacrare și destin*. Volum îngrijit de Mihail Art. Mircea, Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2001, 288 p.
13. Dimitrie Poptămaș. *Philobiblon mureșean*. O viață printre oameni și cărți. Cuvânt înainte de Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2003, 346 p.
14. Iosif Pop. *Credință și apostolat*, memorii – Prefața de preot protopop Liviu Sabău, canonic mitropolitan, ediție îngrijită și postfață de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2004, 229 p.
15. Viorel I. Borșianu. *Deda. Consemnări cultural-istorice despre obârșiile mele*. Ediție îngrijită de Mihail Art. Mircea, Târgu-Mureș, 2005, 76 p.
16. Traian Popa. *Monografia orașului Târgu-Mureș*. Ediție anastatică, Studiu introductiv de prof. dr. Grigore Ploșteanu, ediție îngrijită de Melinte Șerban și Dimitrie Poptămaș, Târgu-Mureș, 2005, 323 p.
17. Melinte Șerban. *Cultura mureșeană în memoria cărților*. (vol. I). Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2006, 351 p.
18. Maria Dan. *Protopopul Artimon M. Popa*. Cu un cuvânt înainte de prof. univ. Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, 2006, 194 p.
19. Vasile Netea – *Evocări și bibliografie*. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș și Melinte Șerban. Târgu-Mureș, 2008, 250 p.
20. Dimitrie Poptămaș, *Prezența și circulația vechilor tipărituri românești în zona superioară a Văii Mureșului*. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2008, 220 p.
21. Vasile Netea, *Memorii*. Ediție îngrijită, introducere și indici de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de dr. Florin Bengean. Târgu-Mureș, Ed. Nico, 2010, 342 p.
22. Vasile Netea, *Constantin Romanu-Vivu*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, 119 p.
23. Dimitrie Poptămaș, *O viață printre oameni și cărți*. Philobiblon mureșean vol. II. Târgu-Mureș, Editura VERITAS, 2014, 640 p.
24. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 91 p.

25. Melinte Șerban, *Trei iluminiști din Câmpia Transilvaniei: Gheorghe Șincai, Petru Maior, Vasile Popp*. Ediție îngrijită și prefață de Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 141 p.
26. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2014)*. Întocmit de Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 108 p.
27. Vasile Netea, *Publicistică, vol. I-V*, Ediție îngrijită de Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, Editura "Petru Maior" University Press, 2015.
28. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2015)*. Întocmit de Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2015, 110 p.
29. Vasile Palcu. *Moișa*. File de monografie. Târgu-Mureș, Editura Veritas 2016, 125 p.
30. *Catalogul publicațiilor Fundației Culturale „Vasile Netea” (1994-2018)*. Întocmit de Dimitrie Poptâmaș. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2018, 116 p.

Alte publicații:

1. Emil A. Dandea. *Politică și administrație*. Culegere de texte, selecție, studiu introductiv, note și indice de Dimitrie Poptâmaș și Mihail Art. Mircea. Cuvânt înainte de Victor Suci. Târgu-Mureș, Casa de editură „Mureș”, 1996, 231 p.
2. *Astra reghineană – 125 de ani de la înființare*. Volum îngrijit de Marin Șara, lucrare editată de Biblioteca Municipală „Petru Maior”, 1999, 180 p.
3. Mihai Suci. *Prutul dintre noi*. Târgu-Mureș, 2004, 255 p.
4. *Cinci ani de luptă românească în Ardealul de Nord 1940–1944*. Târgu-Mureș, Editura ANSID, 2005, 350 p.
5. Dimitrie Poptâmaș. *Reflecții despre carte, bibliotecă și lectură*. Texte selectate din autori români și străini. Târgu-Mureș, Editura Nico, 2010, 186 p.

6. Vasile Nuțiu. *Istoria românilor și cultura civică*. Dicționar explicativ. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2010, 868 p.
7. Take Ionescu. *Correspondența cu Adina*. Traducere din limba franceză, îngrijire, note și indice de Mihai D. Monoranu. Prefață de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2010, 473 p.
8. Ovidiu Palcu. *Renașterea bisericii durerii*. Cartea albă a Bisericii Române Unită cu Roma, Greco-Catolică, după 1990. Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Dimitrie Poptămaș. Târgu-Mureș, 2011, 323 p.
9. *Vasile Netea – istorie și națiune*. Studii și evocări. Coordonatori: Dimitrie Poptămaș și Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, 274 p.
10. *Vasile Netea-Publicistică I*. Scrieri din tinerețe, 1928–1940. Ediție îngrijită, selecție și prefață Dimitrie Poptămaș, Postfață Gelu Netea. Târgu-Mureș, Fundația Culturală „Vasile Netea”, 2014, 384 p.
11. Vasile Netea. *Pentru Transilvania*, vol. 1–2. Scrisori din anii de refugiu 1940–1944. Ediție îngrijită și prefață de: Dimitrie Poptămaș. Postfață: Gelu Netea. Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2014, 392 p. (Fundația Culturală „Vasile Netea”).
12. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi*, vol. 1. Ediție îngrijită de Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocar palica, 2014, 441 p.
13. *Constantin Romanu-Vivu*. Lucrările simpozionului „Precursor al unității naționale, martir al Revoluției Române din 1848–1849”, din 20 martie 2014. Ediție îngrijită de Constantin Valentin Bretfelean, Constantin Bogoșel și Ilarie Gh. Opriș, Cluj-Napoca, Editura „Ecou transilvan”, 2015, 81 p.
14. *Tradiție, cultură, spiritualitate în Deda și împrejurimi. Vol. II*. Ediție îngrijită și prefață de dr. Florin Bengean. Sfântu Gheorghe, Editura Eurocarpatica, 2015, 401 p.
15. Vasile Netea, *Publicistică*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Fundația Culturală „Vasile Netea”, președinte: Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2015.

16. Gheorghe Șincai-sub semnul luminilor. Antologie de texte și bibliografie de și despre Gheorghe Șincai alcătuită de Dimitrie Poptămaș. Prefață de Cornel Sigmirean. Târgu-Mureș, editura Vatra Veche, 2016, 478 p. (100 de cărți pentru Marea Unire – 1918 – 2018, Nr. 37)
17. Vasile Netea. *Studii istorice și literare*. Vol. 1-5. Ediție îngrijită de Dimitrie Poptămaș. Cuvânt înainte de Cornel Sigmirean. Prefață de Iulian Boldea. Târgu-Mureș, „Petru Maior” University Press, 2018.

„Țara Fagilor”. Almanah cultural – literar al românilor nord-bucovineni alcătuit de Dumitru Covalciuc vol. 1–26. Târgu-Mureș, Cernăuți, Societatea Culturală „Arboroasa”, 1992–2017.

Vol. 1–2 (1992–1993), apar sub îngrijirea și finanțarea Uniunii Vatra Românească.

Vol. 3–5 (1994–1996), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș, și finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 6–9 (1997–2000), apar sub îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș și a Fundației Culturale „Vasile Netea”, cu finanțarea Ministerului Culturii și Cultelor.

Vol. 10–27 (2001–2018), apar sub îngrijirea și finanțarea Fundației Culturale „Vasile Netea”.

*

Publicațiile de mai sus pot fi obținute de pe adresa:
Fundația Culturală „Vasile Netea”, Poptomas Dimitrie, 540456,
Târgu-Mureș, str. Cutezanței, nr. 34/8.
Tel. 0740–196355, E-mail: dimitrie.poptamas@yahoo.com

